WARSZAWA-TORUŃ – ROK 1950 – WYDAWNICTWA XXII

TOM PIERWSZY — ZESZYT V-VI

PRZEGLĄD NOTARIALNY

ORGAN NOTARIATU POLSKIEGO

MIESIĘCZNIK

poświęcony sprawom zawodowym i zagadnieniom prawnym z dziedziny teorii i praktyki notariatu

wydawany przez Izbę Notarialną okręgu Sądu Apelacyjnego w Warszawie przy współudziale wszystkich Izb Notarialnych w Państwie

Nr 5-6

Toruń, maj - czerwiec 1950 r.

Wszelkiego rodzaju **wywody** przeznaczone do składu drukarskiego winny być pisane na maszynie w dwóch egzemplarzach — z odstępem między wierszami po jednej stronie arkusza, z wydatniejszym marginesem. **Materiał** zamówiony, nie przyjęty do druku, Redakcja zwraca na żądanie. Rękopisów **nadesłanych** Redakcja nie zwraca.
Redakcji przysługuje prawo dokonywania w tekstach autorskich wszelkiego rodzaju **przemian** w zakresie techniczno-układowym oraz w dziedzinie językowej, bez naruszania istotnej treści wywodów.
Wszelkie wywody **autorskie** muszą być podpisane, z podaniem stanowiska i adresu autora. W braku szczególnego zastrzeżenia mogą one być, według uznania Redakcji, ogłaszane pod inicjałami, albo według życzenia autora — pod kryptonimami.

*

Najczęściej stosowane **skróty** redakcyjne oznaczają: P. N. — „Przegląd Notarialny", R. N. — Rada Notarialna, Konf. Pr. R. N. — Konferencja Prezesów i Wiceprezesów Rad Notarialnych, Dz. Ust. — Dziennik Ustaw R. P., Min. Spraw. — Ministerstwo Sprawiedliwości, S. N. — Sąd Najwyższy, S. A. — Sąd Apelacyjny, S. O. — Sąd Okręgowy, pr. o not. — prawo o notariacie, pr. rzecz. — prawo rzeczowe, pr. oks. wiecz. — prawo o księgach wieczystych, pr. spadk. — prawo spadkowe, kod zob. — kodeks zobowiązań, k. p. c. — kodeks postępowania cywilnego k. p. n. — kodeks postępowania niespornego, pod. nab. maj. — podatek od nabycia praw majątkowych, opł. sk. — opłata skarbowa.

Kierownictwo pisma — **Komitet Redakcyjny**
Redaktor: **Piotr Zubowicz**

PRZEGLĄD NOTARIALNY

ZESZYT V - VI – 1950 r.

Podpisano do druku — dnia *10 maja 1950 r.*

WALKA O POKÓJ

W wykonaniu uchwalonych w Sztokholmie w marcu rb. przez Światowy Komitet Obrońców Pokoju żądań — Polski Komitet Obrońców Pokoju wydał ogłoszony w całej prasie manifest do Narodu Polskiego, w którym wzywa wszystkich obywateli do podpisywania apelu następującej treści:

DOMAGAMY SIĘ BEZWARUNKOWEGO ZAKAZU BRONI ATOMOWEJ, JAKO ORĘŻA NAPAŚCI WOJENNEJ I MASOWEJ ZAGŁADY ORAZ USTANOWIENIA ŚCISŁEJ KONTROLI MIĘDZYNARODOWEJ NAD WYKONANIEM TEJ UCHWAŁY.

BĘDZIEMY UWAŻALI ZA ZBRODNIARZA WOJENNEGO TEN RZĄD, KTÓRY BY PIERWSZY ZASTOSOWAŁ BROŃ ATOMOWĄ PRZECIW JAKIEMUKOLWIEK KRAJOWI.

Manifest Polskiego Komitetu Obrońców Pokoju stwierdza i wzywa:

Dokoła tych żądań skupiają się wszyscy uczciwi ludzie na całym świecie. Wśród nich nie może zabraknąć nikogo z nas. Poprzyjmy wszyscy żądania Światowego Komitetu Obrońców Pokoju. Stańmy do walki przeciwko tym, którzy grożą atomową bronią masowego mordu i zniszczenia. Jeśli olbrzymia większość ludzkości uzna już dzisiaj za zbrodniarza wojennego rząd, który by pierwszy użył broni atomowej, wytrącimy tę broń z ręki zbirów.

Wszyscy — do walki o pokój! Wszyscy podpisują apel sztokholmski!

*

Rada Międzynarodowego Zrzeszenia Prawników Demokratów wydała odezwę do prawników całego świata, w której w pełni popiera wezwanie Światowego Komitetu Obrońców Pokoju i na zakończenie głosi:

Wzywamy prawników całego świata do podpisywania apelu sztokholmskiego.

Walka o pokój weszła w fazę decydującą. Nikt nie zdoła pozostać na uboczu. Absencja oznaczałaby pozostawienie wolnego pola podżegaczom do nowej wojny.

Tylko przez skupienie i jedność wszystkich ludzi dobrej woli można odsunąć straszliwą groźbę, jaka zawisła nad ludzkością. Nie masz w tej chwili bardziej naglącego obowiązku.

Rada Międzynarodowego Zrzeszenia Prawników Demokratów wzywa wszystkich godnych imienia prawnika do rozważenia w pełni znaczenia tego obowiązku i do podjęcia wszelkich poczynań, by oszczędzić ludzkości cierpień wojny, której następstwa byłyby nieobliczalne.

Dnia 5 maja r. b. Rada i Zarząd Główny Zrzeszenia Prawników Demokratów powzięły następującą uchwałę:

Rada i Zarząd Główny przyłączają się do apelu III-ej Sesji Stałego Komitetu Kongresu Obrońców Pokoju w sprawie zakazu broni atomowej i uznania za zbrodniarza wojennego rządu, który by pierwszy użył broni atomowej przeciw jakiemukolwiek krajowi, oraz podpisują ten apel;

Popierają inicjatywę zwołania w 4-tym kwartale 1950 r. Światowego Kongresu Obrońców Pokoju;

Wzywają wszystkich prawników polskich do podpisywania apelu Stałego Komitetu Obrońców Pokoju oraz do najczynniejszego udziału w masowej akcji zbierania podpisów pod tym apelem, jak również w kampanii przygotowawczej do Światowego i do Krajowego Kongresu Obrońców Pokoju.

1 MAJ — ŚWIĘTEM PAŃSTWOWYM

W tym roku dzień 1 maja obchodzony był w całym kraju, jako święto państwowe, a to na podstawie ustawy z 26. IV. 1950 r., ogłoszonej w Dz. Ust. Nr 19 pod poz. 157. Dyspozycję ustawy poprzedza następujący wstęp, stwierdzający, że ustanowienie święta państwowego w dniu 1 maja następuje:

Dla zadokumentowania osiągnięć i zwycięstw klasy robotniczej, przodującej siły Narodu, budującego socjalizm,

jako wyraz umocnienia się władzy ludowej,

w hołdzie dla tysięcy bojowników wolności i postępu,

dla zamanifestowania solidarności Narodu Polskiego z siłami postępu i pokoju na całym świecie,

w 60-tą rocznicę pierwszego obchodu międzynarodowego święta proletariatu w Polsce.

BUDŻET PAŃSTWA NA ROK 1950

W Nr. 16 Dz. Ust. pod poz. 138 ogłoszona została ustawa skarbowa z 7. III. 1950 r., obejmująca budżet Państwa na rok 1950.

Ustawa skarbowa obejmuje dwa zasadnicze działy: I — zakres budżetu i II — zasady wykonywania budżetu.

W zakresie budżetu ustawa preliminuje wydatki (wszystkie kwoty podajemy w okrągłych liczbach) na 848 mld. zł, w czym: wydatki bieżące administracji — 462,6 (z upoważnieniem Ministra Skarbu do zmniejszenia co najmniej o 18 mld. zł w drodze realizacji planowego systemu oszczędności); wydatki na spłatę długów państwowych, kupno nieruchomości oraz udziały finansowe — 10,7; dotacje na sfinansowanie inwestycji — 374,6 (z tym, że Rada Ministrów może uchwalić kredyty dodatkowe do wysokości 20%).

Na pokrycie wydatków ustawa preliminuje dochody na równą im kwotę 848 mld. zł, w czym: dochody podatkowe z gospo-

darki uspołecznionej — 309,4; dochody podatkowe z gospodarki nieuspołecznionej — 144,3; wpłaty z rachunków wyrównawczych sum obrotowych (za których pośrednictwem przedsiębiorstwa i zakłady państwowe, działające na zasadzie rozrachunku gospodarczego, rozliczają się z budżetem) — 302,9; dochody bieżące administracji — 44,5; dochody majątkowe — 1,6; nadwyżki zakładów ubezpieczeń i Społecznego Funduszu Oszczędnościowego — 45,3 (za skryptami dłużnymi Skarbu Państwa).

Ustawa skarbowa upoważnia Rząd do zatrudniania 326.151 funkcjonariuszów administracji państwowej (+ 3.000 etatów rezerwowych) i do eksploatacji w zakładach administracji państwowej 7.354 pojazdów mechanicznych (+ 300 pojazdów w rezerwie).

W dziale zasad wykonywania budżetu ustawa normuje: gospodarkę kredytami, zasady wydatkowania, gospodarkę etatami, gospodarkę dochodami, kontrolę budżetową i rachunki wyrównawcze sum obrotowych (Minister Skarbu upoważniony jest do zlikwidowania w r. 1950 tych rachunków).

Przepisy o kontroli budżetowej, mające na względzie zawarowanie zasad dyscypliny finansowej, stanowią m. in., że organami Ministra Skarbu, czuwającymi nad wykonaniem budżetu, są kontrolerzy budżetowi.

Z DZIEDZINY GOSPODARKI PLANOWEJ

Dnia 19 kwietnia rb. Sejm uchwalił ustawę o *Narodowym Planie Gospodarczym na rok 1950.*

Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego ogłosiła komunikat o wykonaniu z nadwyżką Narodowego Planu Gospodarczego w I kwartale 1950 r., wykazujący dalszy wzrost produkcji przemysłowej i rolniczej oraz rozwój komunikacji i wzmożenie obrotu towarowego.

Dnia 19 kwietnia rb. Sejm przyjął (zanotowaną w poprzednim zeszycie — str. 339) ustawę o *umowach planowych w go-*

spodarce socjalistycznej, która zobowiązuje poszczególne przedsiębiorstwa, działające w zakresie gospodarki uspołecznionej, do zawierania między sobą umów, dotyczących wykonywania ich zadań w ramach narodowych planów gospodarczych.

Uchwałą Prezydium Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, ogłoszoną w Monitorze Polskim Nr A-34, poz. 397, ustalony został *program prac statystycznych na r. 1950.* Na podstawie tej uchwały Przewodniczący P. K. P. G. wydał w sprawach sprawozdawczości statystycznej kilka zarządzeń szczególnych, opublikowanych w Monitorze Polskim: Nr A-34 (poz. 398) oraz A-42 (poz. 487—491).

W celu zapewnienia rezerw państwowych i właściwej gospodarki tymi rezerwami utworzony został *Urząd Rezerw Państwowych* (Dz. Ust. Nr 10, poz. 103).

Sprawy państwowego przemysłu miejscowego, spółdzielczości pracy (z wyraźnym wyłączeniem rolnej spółdzielczości produkcyjnej) i spółdzielczości rzemieślniczej oraz rzemiosła i prywatnego przemysłu powierzone zostały nowoutworzonej instytucji p. n. *Centralny Urząd Drobnej Wytwórczości* (Dz. Ust. Nr 10, poz. 104; statut organizacyjny — Monitor Polski Nr A-42, poz. 479).

Ustawa z 7. III. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 10, poz. 106) ustala zasady *planowego zatrudniania* absolwentów średnich szkół zawodowych oraz szkół wyższych (zarządzenie wykonawcze Przewodniczącego P. K. P. G. — Monitor Polski Nr A-39, poz. 458).

Ustawa z 7. III. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 10, poz. 107) zmierza do *zapobieżenia płynności kadr pracowników* w zawodach lub specjalnościach szczególnie ważnych dla gospodarki uspołecznionej (określenie zawodów i specjalności, do których stosują się przepisy ustawy: rozporządzenie Rady Ministrów z 17. IV. 1950 roku — Dz. Ust. Nr 18, poz. 153; wzory nakazów: zarządzenie Przewodniczącego P. K. P. G. — Monitor Polski Nr A-51, poz. 586).

PRZEPISY WPROWADZAJĄCE PRZEPISY OGÓLNE PRAWA CYWILNEGO

W poprzednim zeszycie (str. 191), przedstawiając ogólnie wniesione do Sejmu projekty ustaw, obejmujące Przepisy Ogólne Prawa Cywilnego (druk sejmowy Nr 673) oraz Przepisy wprowadzające (druk Nr 674), zapowiedzieliśmy obszerniejsze ich omówienie wstępne, poprzedzające cykl artykułów miarodajnych piór, o ile uchwalenie tych doniosłych dla obrotu prawnego projektów ustawodawczych przez Sejm nastąpi przed oddaniem do druku niniejszego zeszytu P. N. Ponieważ to nie nastąpiło, przeto — pomijając sam tekst Przepisów Ogólnych, jako choć z pewnymi odchyleniami publikowany już na tych łamach (co w poprzednim zeszycie wyjaśniliśmy) — poprzestajemy na odtworzeniu projektu Przepisów Wprowadzających, jako zupełnie dotychczas nieznanych a głęboko wrzynających się w dotychczasową budowę polskiego prawa cywilnego.

Projekt, obejmujący „Przepisy wprowadzające przepisy ogólne prawa cywilnego“ opiewa, jak następuje:

Art. I. — § 1. Z dniem wejścia w życie ustawy z dnia .... 1950 r. — Przepisy ogólne prawa cywilnego — tracą moc dotychczasowe przepisy w przedmiotach tą ustawą objętych.

§ 2. W szczególności *tracą moc:*

1) Dekret z dnia 12 listopada 1946 r. — *Przepisy ogólne prawa cywilnego* (Dz. U. R. P. Nr 67, poz. 369) z tym jednak wyjątkiem, że pozostają w mocy przepisy rozdziału III¹ (art. 133¹—133³) działu II tytułu II, art. 211¹ — 211³ i przepisy rozdziału III¹ (art. 211⁴ — 211⁹) działu I tytułu IV kodeksu zobowiązań, wprowadzone przez art. 14 tego dekretu;

2) *prawo osobowe* (dekret z dnia 29 sierpnia 1945 r. — Dz. U. R. P. Nr 40, poz. 223);

3) przepisy wprowadzające prawo osobowe (dekret z dnia 29 sierpnia 1925 r. — Dz. U. R. P. Nr 40, poz. 224);

4) art. VIII *przepisów wprowadzających prawo spadkowe* (dekret z dnia 8 października 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 60, poz. 329);

5) art. 101 § 1—3 *kodeksu postępowania cywilnego,* przy czym dotychczasowa treść § 4 staje się treścią art. 181 tego kodeksu.

Art. II. — Tracą moc przepisy, które przewidują *pisemną formę oświadczeń woli dla celów dowodowych.*

Art. III. — Ilekroć obowiązujące przepisy bądź nie określają szczególnego *terminu przedawnienia,* bądź też przewidują termin przedawnienia dłuższy niż lat dziesięć, termin ten wynosi *lat dziesięć.*

Art. IV. — W *kodeksie zobowiązań* wprowadza się zmiany następujące:

1) uchyla się art. 29—41, 43—50, 52—54, 60—61, 62 § 2, 63—70, 93—103, 107—114, 195—199, 223, 273—274, 276—281, 287, 431, 550;

2) dotychczasowa treść art. 42 staje się § 1 tego artykułu, po czym dodaje się nowe §§ 2 i 3 w brzmieniu:

„§ 2. Roszczenia o zmniejszenie własnego świadczenia albo o zwiększenie świadczenia drugiej strony nie można dochodzić po upływie roku od dnia złożenia oświadczenia woli.

§ 3. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli następuje przez oświadczenie złożone drugiej stronie na piśmie. Uprawnienie do uchylenia się wygasa z upływem roku od dnia złożenia oświadczenia woli".

3) art. 56 otrzymuje brzmienie:

„Art. 56. Umowa o świadczenie niemożliwe jest nieważna";

4) art. 77 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Zawiadomienie powinno nastąpić na piśmie";

5) po art. 170 dodaje się nowy art. 170^1 w brzmieniu:

„Art. 170^1. Przelew dochodzi do skutku niezależnie od podstawy prawnej przysporzenia, chyba że umówiono się inaczej";

6) art. 172 otrzymuje brzmienie:

„Art. 172. Przelew winien być dokonany na piśmie. Przepisu tego nie stosuje się do przelewu wierzytelności z dokumentu na okaziciela";

7) art. 173 otrzymuje brzmienie:

„Art. 173. O dokonanym przelewie zbywca lub nabywca wierzytelności powinien zawiadomić dłużnika na piśmie. Dopóki dłużnik nie został zawiadomiony o przelewie, zapłata dokonana

poprzedniemu wierzycielowi ma skutek względem nabywcy, chyba że w chwili zapłaty dłużnik wiedział o przelewie. Przepis ten stosuje się także do innych czynności prawnych dokonanych między dłużnikiem a poprzednim wierzycielem";

8) po art. 184 dodaje się nowy art. 184^1 w brzmieniu:

„Art. 184^1. Zmiana dłużnika w przypadkach przewidzianych w dwóch artykułach poprzedzających dochodzi do skutku niezależnie od podstawy prawnej przysporzenia, chyba że umówiono się inaczej";

9) art. 187 otrzymuje brzmienie:

„Art. 187. Oświadczenie przejmującego dług i zezwolenie wierzyciela na zmianę dłużnika winny być złożone na piśmie";

10) art. 233 otrzymuje brzmienie:

„Art. 233. Dłużnik obowiązany jest niezwłocznie zawiadomić wierzyciela o złożeniu przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego lub o zarządzeniu sądu co do jego zachowania. Zawiadomienie winno być dokonane na piśmie";

11) art. 250 § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. Wyznaczenie terminu do wykonania zobowiązania z zagrożeniem o odstąpieniu winno nastąpić na piśmie";

12) w art. 259 pkt 3 wyrazy „tysiąca dwustu złotych" zastępuje się wyrazami „pięćdziesięciu tysięcy złotych";

13) w art. 347 po wyrazie „odszkodowania" przecinek zastępuje się kropką i skreśla dalszą część zdania od wyrazów „a w przypadku" aż do końca;

14) art. 354 § 1 otrzymuje brzmienie:

„Art. 354. § 1. Przez umowę darowizny darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz drugiej strony kosztem swego majątku".

15) w art. 355 pkt 3 wyrazy „przysporzenie majątkowe" zastępuje się wyrazem „świadczenie";

16) art. 358 otrzymuje brzmienie:

„Art. 358. § 1. Oświadczenie darczyńcy winno być złożone w formie aktu notarialnego. Jednakże darowizna zawarta bez zachowania tej formy staje się ważną wskutek spełnienia przyrzeczonego świadczenia.

§ 2. Jeżeli przedmiotem darowizny jest ustanowienie lub przeniesienie prawa, z którym łączy się faktyczne władanie rzeczą, świadczenie uważa się za spełnione dopiero z chwilą wydania rzeczy obdarowanemu.

§ 3. Przepisy dwóch paragrafów poprzedzających nie uchybiają przepisom o obowiązku zachowania szczególnej formy umów zobowiązujących do dokonania niektórych rozporządzeń";

17) art. 363 otrzymuje brzmienie:

„Art. 363. § 1. Jeżeli obdarowany nie spełnia obciążającego go świadczenia bez uzasadnionej przyczyny, darczyńca lub jego spadkobiercy mogą żądać zwrotu świadczenia, będącego przedmiotem darowizny, według przepisów o niesłusznym zbogaceniu o tyle, o ile świadczenie to musiałoby być użyte na spełnienie świadczenia obciążającego obdarowanego.

§ 2. Zwrotu świadczenia dokonywa się przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej, chociażby przedmiotem darowizny nie były pieniądze; jednakże obdarowany może zwolnić się od obowiązku zapłaty tej sumy, zwracając przedmiot darowizny w stanie, w jakim się znajduje";

18) art. 368 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie skierowane do obdarowanego. Oświadczenie winno być złożone na piśmie";

19) art. 371 otrzymuje brzmienie:

„Art. 371. §1. Umowa najmu nieruchomości lub pomieszczenia, zawarta na czas oznaczony dłuższy niż rok, winna być zawarta na piśmie. To samo dotyczy umów, zawartych na czas życia wynajmującego lub najemcy.

§ 2. W razie niezachowania formy pisemnej uważa się, że umowa zawarta została na czas nieoznaczony";

20) Art. 404 otrzymuje brzmienie:

„Art. 404. § 1. Umowa dzierżawy zawarta na czas oznaczony, dłuższy niż rok, winna być zawarta na piśmie.

§ 2. W razie niezachowania formy pisemnej uważa się, że umowa została zawarta na czas nieoznaczony";

21) art. 443 otrzymuje brzmienie:

„Art. 443. § 1. Umowa o pracę zawarta na czas oznaczony dłuższy niż lat trzy winna być zawarta na piśmie.

§ 2. W razie niezachowania formy pisemnej uważa się, że czas trwania stosunku pracy nie został w umowie oznaczony";

22) art. 631 otrzymuje brzmienie:

„Art. 631. Oświadczenie poręczyciela o udzieleniu poręczenia winno nastąpić na piśmie".

Art. V. — § 1. *Zapewnienie,* przewidziane w art. 211[1] § 2 i 211[3] kodeksu zobowiązań, może być złożone według wyboru zobowiązanego bądź przed sądem grodzkim, w którego okręgu ma nastąpić przedstawienie spisu lub złożenie rachunku, bądź przed sądem grodzkim, w którego okręgu zobowiązany ma miejsce zamieszkania.

§ 2. Jeżeli zapewnienie ma być złożone w toczącym się postępowaniu sądowym, winno ono być złożone przed sądem, przed którym toczy się postępowanie.

§ 3. Złożenie fałszywego zapewnienia pociąga za sobą taką samą odpowiedzialność karną, jak fałszywe zeznanie przed sądem. Sąd winien uprzedzić o tej odpowiedzialności składającego zapewnienie".

Art. VI. — W *kodeksie handlowym* wprowadza się zmiany następujące:

1) uchyla się art. 66 i 528;

2) art. 39 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Zbycie przedsiębiorstwa i ustanowienie na nim prawa użytkowania lub wydzierżawienie powinno nastąpić na piśmie".

3) art. 77 otrzymuje brzmienie:

„Art. 77. Umowa spółki wina być zawarta na piśmie".

4) art. 543 otrzymuje brzmienie:

„Art. 543. Jeżeli sprzedawca zastrzega sobie własność, zastrzeżenie powinno być uczynione na piśmie. Jest ono skuteczne wobec wierzycieli nabywcy dopiero od chwili opatrzenia pisma datą urzędownie ustaloną";

5) art. 557 § 1 otrzymuje brzmienie:

„Art. 557. § 1. Zastrzeżenie natychmiastowej wymagalności niezapłaconej części ceny kupna na przypadek niezapłacenia w terminie poszczególnych rat powinno być uczynione na piśmie".

Art. VII. — W *prawie rzeczowym* wprowadza się zmiany następujące:

1) W art. 44 § 1 wyraz „świadczenia" zastępuje się wyrazem „przysporzenia";

2) w art. 53 wyraz „wierzytelności" zastępuje się wyrazem „roszczeń";

3) uchyla się art. 59;

4) w art. 129 wyraz „wierzytelności" zastępuje się wyrazem „roszczeń".

Art. VIII. — W *prawie spadkowym* wprowadza się zmiany następujące:

1) w art. 41 § 1 wyrazy „przepisy kodeksu zobowiązań" zastępuje się wyrazami „przepisy ogólne prawa cywilnego";

2) uchyla się art. 71;

3) art. 134 otrzymuje brzmienie:

„Art. 134. Roszczenia z tytułu zapisu przedawniają się z upływem lat pięciu od dnia wymagalności zapisu".

Art. IX. — W dekrecie z dnia 29 sierpnia 1945 r. w sprawie *postępowania o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu* (Dz. U. R. P. Nr 40, poz. 226) wprowadza się zmiany następujące:

1) w art. 8 wyrazy „według przepisów prawa osobowego" zastępuje się wyrazami „według przepisów ogólnych prawa cywilnego";

2) art. 14 otrzymuje brzmienie:

„Art. 14. W przypadku stwierdzenia zgonu stosuje się odpowiednio art. 25 § 2 przepisów ogólnych prawa cywilnego".

Art. X. — *Uchyla się:*

1) § 839 kodeksu cywilnego niemieckiego,

2) pruską ustawę z dnia 1 sierpnia 1909 r. o odpowiedzialności Państwa i innych związków publiczno-prawnych za przekroczenia obowiązków służbowych przez ich funkcjonariuszów przy sprawowaniu czynności urzędowych (Dz. ust. prusk. str. 661 oraz Dz. ust. prusk. z 1914 r. str. 117).

3) ustawę Rzeszy z dnia 22 maja 1910 r. o odpowiedzialności Państwa za urzędników (Dz. Ust. Rzeszy str. 745),

4) ustawę z dnia 12 lipca 1872 r. o prawie powództwa stron z tytułu naruszenia prawa przez urzędników sędziowskich przy wykonywaniu czynności urzędowych (Dz. U. p. austr. str. 112).

Art. XI. — *Ustawą* w rozumieniu przepisów ogólnych prawa cywilnego jest każdy obowiązujący przepis prawa.

Art. XII. — Przepisy ogólne prawa cywilnego nie naruszają postanowień umów międzynarodowych.

Art. XIII. — Jeżeli przepisy obowiązujące powołują się na przepisy uchylone ustawą niniejszą albo odsyłają ogólnie do przepisów, które dotyczą przedmiotów objętych przepisami ogólnymi prawa cywilnego, stosuje się przepisy ogólne prawa cywilnego.

Art. XIV. — Z dniem wejścia w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego zdolność do czynności prawnych ocenia się według tych przepisów.

Art. XV. — Ważność czynności prawnych, dokonanych przed dniem wejścia w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego przez osoby nie mające zdolności do czynności prawnych lub ograniczone w zdolności do czynności prawnych ocenia się według przepisów dotychczasowych.

Art. XVI. — Bieg terminów, które według art. 19, 20, 21 i 24 przepisów ogólnych prawa cywilnego liczy się od końca roku kalendarzowego, w którym wojna lub działania wojenne zostały zakończone, rozpoczyna się dla zaginionych w związku z wojną 1939—1945 z dniem 9 maja 1945 r.

Art. XVII. — § 1. Przepisy o uznaniu za zmarłego zawarte w przepisach ogólnych prawa cywilnego stosuje się także do zaginionych przed dniem wejścia w życie tych przepisów.

§ 2. Jednakże chwilę domniemanej śmierci oznacza się według przepisów dotychczasowych.

Art. XVIII. — Skutki uznania za zmarłego ocenia się według przepisów ogólnych prawa cywilnego także w przypadku, gdy uznanie za zmarłego zostało orzeczone według przepisów dotychczasowych.

Art. XIX. — Do roszczeń, powstałych przed dniem wejścia w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego, a według dotychczasowych przepisów w tym dniu jeszcze nie przedawnionych, stosuje się przepisy ogólne prawa cywilnego o przedawnieniu, z następującymi ograniczeniami:

1) początek, zawieszenie i przerwanie przedawnienia ocenia się według dotychczasowego prawa, gdy chodzi o czas przed wejściem w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego;

2) jeżeli termin przedawnienia według przepisów ogólnych prawa cywilnego jest krótszy niż według dotychczasowego prawa, bieg przedawnienia rozpoczyna się z dniem wejścia w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego; jeżeli jednak przedawnienie rozpoczęte przed wejściem w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego nastąpiłoby przy uwzględnieniu terminu przedawnienia określonego w prawie dotychczasowym wcześniej, przedawnienie następuje z tym wcześniejszym terminem.

Art. XX. — Przepisy artykułu poprzedzającego stosuje się odpowiednio do terminów ustawowych, nie będących terminami przedawnienia.

Art. XXI. — W razie wątpliwości, czy ma być stosowane prawo dotychczasowe, czy też przepisy ogólne prawa cywilnego, stosuje się przepisy ogólne prawa cywilnego.

*

W łącznym druku sejmowym Nr 671—675 krótkie uzasadnienie, dotyczące projektu Przepisów Ogólnych Prawa Cywilnego w powiązaniu z projektem Kodeksu Rodzinnego (p. dalej — str. 443 i nast.), opiewa następująco:

Wyodrębnienie ogółu przepisów organizujących stosunki rodzinne w osobny *kodeks* rodzinny, pociąga za sobą konieczność pewnej przebudowy dotychczasowych norm prawa cywilnego dotyczących czynności prawnych.

Normy te, zawarte jak dotąd w kodeksie zobowiązań, a więc w akcie ustawodawczym z dziedziny prawa majątkowego, nosiły z konieczności piętno tego prawa i tylko z dużą trudnością mogły być stosowane do stosunków familijnych w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Wydając nowy kodeks rodzinny należało przepisy o czynnościach prawnych sformułować w *odrębnym akcie ustawodawczym* w sposób, któryby czynił możliwym ich stosowanie do wszystkich dziedzin prawa cywilnego.

Należało je nadto związać w całość systematyczną z przepisami dotychczasowego prawa osobowego (dekret z dnia 28. VIII. 1945 r. — Dz. U. R. P. Nr 40, poz. 223 — zagadnienia: podmiotu prawa i zdolności prawnej, zdolności do czynności prawnych, uznania za zmarłego itp.) i przepisami dekretu z dnia 12. XI. 1946 r. pod nazwą „Przepisy ogólne prawa cywilnego" — Dz. U. R. P. Nr 67, poz. 369.

(Dekret ostatni dotyczył, jak wiadomo, pewnych zasad najbardziej istotnych dla całokształtu prawa cywilnego, m. in. zasad interpretacji przepisów tego prawa i tzw. „nadużycia praw prywatnych", mocy wstecznej ustawy, ciężaru dowodu itp.).

Projekt ustawy „*Przepisy ogólne prawa cywilnego*" czyni zadość tym postulatom. Wybija on też na czoło nowe sformułowanie art. 1 i 3 projektu, ujmujące w szczególności zagadnienia interpretacji oraz stosowania prawa i tzw. „nadużycia praw prywatnych" zgodnie z zasadami praworządności Państwa Ludowego.

Według art. 1 projektu — przepisy prawa winny być tłumaczone i stosowane zgodnie z zasadami ustroju i celami Państwa Ludowego.

Według art. 3 — nikt nie może czynić ze swego prawa użytku, któryby narażał interes ludu pracującego lub który byłby sprzeczny z wymaganiami dobrej

wiary przyjętej w stosunkach cywilistycznych. Działania sprzeczne z powyższym nie korzystają z ochrony prawnej.

W przepisach wprowadzających przepisy ogólne prawa cywilnego, poza normami o charakterze intertemporalnym oraz koniecznymi uzupełnieniami zasadniczego dekretu pod kątem uzgodnienia go z pozostałymi dekretami prawa majątkowego zamieszczono nową normę, której zadaniem jest uchylenie dzielnicowych ustaw szczególnych w materii odpowiedzialności Państwa i związków publicznoprawnych za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszów publicznych (art. X projektu).

Według rostrzygnięcia projektu wskutek uchylenia wspomnianych ustaw dzielnicowych w całym państwie obowiązywać będą jedynie ogólne normy prawa cywilnego, to jest przepisy kodeksu zobowiązań o odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych.

Powyższy stan prawny obowiązywał dotąd w dzielnicy centralnej Państwa.

ADAM SŁOMIŃSKI

PIĘĆ LAT (1945-1949) PRAWA CYWILNEGO
(ZESTAWIENIE JUDYKATURY I DOKTRYNY)
II. *

PRAWO RODZINNE

Prawo rodzinne (Dz. Ust. Nr 6/46 poz. 52). — Przep. wprowadzające prawo rodzinne (Dz. Ust. Nr 6/46 poz. 53).

S. N. 28. II. 47 — C III 92/47.

Przepis art. XIX przep. wprow. prawo rodzinne nie odnosi się do opartego na umowie zobowiązania przyszłych spadkobierców, którym przyszły spadkodawca oddał swój majątek do wypłacenia współspadkobiercom sum pieniężnych na rachunek lub na zaspokojenie przypadających im w przyszłości części spadku. — Zb. 39/48.

S. N. 5. III. 47 — C II 1043/46.

Prawo rodzinne w art. 24 i nast. tylko rodzicom przyznaje prawo kierowania wychowaniem dzieci, w art. 40 zaś pozwala na wydanie innych zarządzeń tylko w razie poważnego zagrożenia dobru dziecka. — Zb. 59/47.

Egzekucja roszczenia o wydanie dziecka. S. N. (uchwała całej Izby Cywilnej) 25. XI. 47 — C Prez. 6/47.

Egzekucja roszczenia o wydanie dziecka osobie uprawnionej odbywa się w trybie egzekucji roszczeń nie pieniężnych z zastosowaniem odpowiednio przepisów art. 812 § 1, 815 i 816 kpc., dotyczących wydania rzeczy ruchomej; gdyby odebranie dziecka przez komornika wymagało współdziałania dłużnika, sąd na wnio-

---

* Skróty i oznaczenia (przykładowo). *S. N.* 11. V. 46 — C II 68/46: orzeczenie Sądu Najwyższego z 11 maja 1946 r. w sprawie C. II. 68/46; *Zb.* 22/48: Zbiór Orzeczeń S. N. 1948 r., Nr (poz.) 22; *Dem.* 3/48, 45: „Demokratyczny Przegląd Prawniczy“ Nr 3, 1948 r., str. 45; *Pp.* 8/46, 126: „Państwo i Prawo“ Nr 8, 1946 r., str. 126; *Not.* 9—10/48, 297: „Przegląd Notarialny“ Nr 9—10, 1948 r., str. 297. *Odp. pr. Dep. Ust. Min. Spr.:* odpowiedź prawna Departamentu Ustawodawczego Ministerstwa Sprawiedliwości.

I (ze wstępem uzasadniającym) — w poprzednim zeszycie (I-XVI).

sek osoby uprawnionej zastosuje art. 819 kpc. — Zb. 1/48. Pp. 1/48, 161; 3/48, 157 (glosa *Waligórskiego* — Pp. 9—10/49, 185).

Art. 22 § 2. *Ustanowienie kuratora dla ochrony praw dziecka.* S. N. 13. XII. 47 — C III 1975/47.

Kuratorem podlegającym ustanowieniu przez władzę opiekuńczą dla ochrony praw dziecka, w razie sprzeczności między interesem dziecka a interesem choćby jednego z rodziców, lub między interesami dzieci, nie może być matka dziecka. — Pp. 5—6/48, 172.

Art. 6 § 2. *Zaprzeczenie urodzenia dziecka z małżeństwa.* S. N. 18. III. 48. — C I. 1930/47.

Uzasadnia zaprzeczenie urodzenia z małżeństwa stwierdzenie okoliczności, iż mąż matki dziecka nie był w czasie koncepcyjnym zdolny do zapłodzenia.

Gdy powód celem udowodnienia swego twierdzenia, że nie jest ojcem dziecka, które urodziło się w czasie trwania jego małżeństwa z matką dziecka, powołał się na dowód z próby krwi, sąd nie może pominąć tego dowodu bez obrazy art. 339 kpc. — Pp. 11/49, 110 (glosa *Witeckiego).*

Art. 5 pr. rodz. oraz art. 19 § 2 pr. osob. i art. 8 § 2 pr. małż. *Domniemanie z art. 5 pr. rodz. w razie uznania męża za zmarłego.* S. N. 20. VII. 48 — To. C 165/45.

Dziecko urodzone po upływie okresu 300-dniowego od dnia, który został oznaczony jako data śmierci męża matki w postanowieniu o uznaniu go za zmarłego, lecz przed dniem zawarcia przez matkę nowego związku małżeńskiego, winno być uważane za pochodzące z pierwszego małżeństwa. — Pp. 11/48, 143 (glosa *Dobrzańskiego).* — (Por. jednak niżej S. N. z 11. IV. 49. — *Red.).*

Art. 6. *Podstawy zaprzeczenia pochodzenia dziecka z małżeństwa.* S. N. 17. VIII. 48. — C 413/48.

Sama okoliczność, że matka dziecka w okresie jego poczęcia pozostawała w stosunkach płciowych nie tylko z mężem, lecz z innym mężczyzną, nie wykluczającą możliwości pochodzenia dziecka od męża matki, nie może być w ogóle podstawą zaprzeczenia ślubności dziecka. — Pp. 12/48, 115.

S. N. 18. I. 49 — C 1031/48.

Jeżeli sąd, w którym toczyła się sprawa rozwodowa, nie ustalił w myśl art. 31 pr. małż., udziału każdego z rodziców w ciężarach utrzymania dziecka, poprzestając na „powierzeniu matce utrzymania i wychowania oraz zarząd majątkiem" dziecka — matka może w imieniu dziecka dochodzić od ojca alimentów, w myśl art. 18 pr. rodz. — Pp. 3/49, 141 (por. S. N. 15. VII. 47. — C III 835/47).

Art. 21 § 2 i art. 22 § 2. *Reprezentowanie dziecka w sprawie, wytoczonej przez nie po rozwodzie rodziców, przeciwko ojcu o alimenty.* S. N. 18. I. 49. — C 1031/48.

Sprzeczność interesów dziecka, dochodzącego po rozwiązaniu małżeństwa rodziców od swego ojca alimentów, z interesem tego ostatniego nie stoi na przeszkodzie reprezentowaniu dziecka w powyższym procesie przez matkę, sprawującą władzę rodzicielską. Art. bowiem 22 § 2 pr. rodz. stosuje się wtedy, gdy rodzice dziecka są małżonkami, po rozwodzie zaś działa w imieniu dziecka to z rodziców, któremu sąd powierzył dziecko. — Pp. 3/49, 141.

Art. 3. *Obowiązek alimentacyjny dalszego stopniem krewnego w razie niemożności zaspokojenia potrzeb uprawnionego przez bliższego krewnego. Dochodzenie przez organa opieki społecznej roszczeń alimentacyjnych od krewnego dziecka, utrzymywanego w zakładzie opiekuńczym. Uzależnienie orzeczenia sądu od wyniku egzekucji.* S. N. 23. III. — 6. IV. 49. — To. C 405/48.

Jeżeli bliższy krewny ze względu na brak dostatecznych środków nie jest w możności zaspokoić wszelkich potrzeb uprawnionego, lecz jest w stanie pokryć je tylko częściowo, w takim razie brakujących środków utrzymania obowiązany jest dostarczać krewny w dalszym stopniu w granicach swego stanu majątkowego i uprawniony może od niego tych środków dochodzić.

Gmina miejska, która pokryła za małoletnią koszty jej utrzymania w zakładzie opiekuńczym, może żądać, stosownie do art. 117 kod. zob., zwrotu poniesionych wydatków od krewnego dziecka, obowiązanego do alimentowania, nie jest natomiast legitymowana do dochodzenia od osoby obowiązanej renty utrzymania na przyszłość.

Niedopuszczalne jest zasądzenie poszukiwanej sumy od jednego z pozwanych z tym, że dalsi pozwani zobowiązani będą do zapłaty tej sumy na wypadek niemożności wyegzekwowania jej od pierwszego pozwanego. — Pp. 12/49, 125 (glosa *Dobrzańskiego).*

Art. 6 i 7. *Zaprzeczenie urodzenia dziecka z małżeństwa.* S. N. 9. IV. 49. — C 294/49.

Sąd nie może w przypadkach zaprzeczenia urodzenia dziecka z małżeństwa kierować się ogólnymi zasadami postępowania dowodowego, w szczególności nie może zadowalać się wysokim prawdopodobieństwem twierdzenia strony pozywającej, lecz powinien ustalić „oczywiste niepodobieństwo" pochodzenia dziecka od męża matki.

Z treści i celu przepisu art. 7 pr. rodz. wynika, że jest obojętne, czy mężczyzna zawierający małżeństwo z wiedzą o ciąży swej przyszłej żony, wiedział o tym, że dziecko nie pochodzi od niego; zawarcie związku małżeńskiego z kobietą ciężarną ustawa zrównywa z uznaniem dziecka za swoje, wyłączającym zaprzeczenie pochodzenia dziecka z małżeństwa.

Art. 7 pr. rodz. mówi tu oczywiście o związku mającym skutki prawne, to jest o małżeństwie zawartym przed urzędnikiem stanu cywilnego, a nie o ślubie kościelnym. — Pp. 8/49, 106.

Art. 5. *Domniemanie urodzenia się dziecka z małżeństwa w razie uznania męża matki za zmarłego. Prawomocność wyroku wydanego przez sąd niewłaściwy.* S. N. 11. IV. 49. — C 285/49.

W rozumieniu art. 5 pr. rodz. także uznanie za zmarłego należy uważać za „rozwiązanie małżeństwa", przy czym za początek okresu 300 dni, w którym dziecku służy jeszcze domniemanie urodzenia z małżeństwa, należy liczyć chwilę śmierci męża, ustaloną w postanowieniu o uznaniu za zmarłego.

Niewłaściwość sądu może z reguły być uwzględniona tylko w drodze środków odwoławczych, nie zachodzi bowiem bezwzględna nieważność orzeczenia sądu, który był niewłaściwy, w tym sensie, by orzeczenie to mogło być uważane za niebyłe; przeciwnie orzeczenie takie wywołuje skutki, przewidziane w art. 381 i 382 kpc. — Pp. 9- 10/49, 161.

Art. 18 pr. rodz. i art. 7 pr. małż. majątk. *Wykonywanie przez małżonków obowiązku wychowania i utrzymywania ich dzieci w przypadku ustania wspólności małżeńskiej.* S. N. 12. V. 49 — C 420/49.

Mimo ustania wspólności małżeńskiej małżonkowie nadal oboje, bez względu na to, czy i które z nich ponosi winę w ustaniu tej wspólności, obowiązani są do ponoszenia ciężarów utrzymania i wychowania swych dzieci i w przypadku, gdy w tym przedmiocie nie może dojść między nimi do porozumienia, sąd powołany jest do ustalenia udziału każdego z nich w ponoszeniu tych ciężarów. — Pp. 11/49, 116.

Art. 26 § 1 i art. 42.

O ile w toku postępowania o wydanie dziecka zachodzi konieczność zbadania przez władzę opiekuńczą sposobu wykonywania przez rodziców władzy rodzicielskiej i ustalenia potrzeby jej odebrania. sąd procesowy obowiązany jest. na zasadzie art. 3 p. 2 dekretu o postępowaniu przed władzą opiekuńczą. donieść tej władzy o zdarzeniach, o których powziął wiadomość w czasie postępowania o wydanie dziecka i które mogły by być podstawą do wszczęcia ze strony władzy opiekuńczej postępowania w trybie art. 42 pr. rodz. Odebranie władzy rodzicielskiej czyni żądanie wydania dziecka bezzasadnym, a zatem od wyniku postępowania przed władzą opiekuńczą zależy wynik procesu. Sąd procesowy może przeto postępowania zawiesić na podstawie art. 197 § 1 kpc., który to przepis stosować należy analogicznie także w przypadku, gdy rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku postępowania niespornego. — Dem. 12/49, 56.

Art. 48. *Exceptio plurium concumbentium pod rządem prawa rodzinnego.* S. N. 21. XI. 46 — C III 720/46.

Fakt obcowania matki w okresie poczęcia z innym jeszcze mężczyzną należy do faktów, mogących zbudzić wątpliwości co do ojcostwa pozwanego, nie stoi on jednak na przeszkodzie ustaleniu ojcostwa, jeżeli wyniki postępowania dają sądowi jeszcze inne przesłanki faktyczne, które mogą sąd skłonić do uznania, że pozwanego należy uważać za ojca dziecka. Pp. 10/47, 102 (glosa *Szpunara).* — (Por. jednak niżej S. N. z 19. IV. 1947 i 11. IX. 1947. — *Red.).*

S. N. 19. IV. 47 — C I 129/47.

Uznanie przez sąd, że pozwany nie może uchodzić za ojca dziecka pozamałżeńskiego, którego matka w okresie poczęcia obcowała z innym jeszcze mężczyzną, winno być oparte nie na samym fakcie powyższego obcowania, lecz na innych jeszcze okolicznościach, budzących poważne wątpliwości co do ojcostwa pozwanego. — Dem. 11/47, 44.

S. N. 27. IV. 47 — C I 303/47.

Powództwo dziecka pozamałżeńskiego przeciwko ojcu o świadczenia alimentarne nie może być uznane za przedwczesne z powodu braku żądania w pozwie ustalenia ojcostwa pozwanego wyrokiem, gdyż ustalenie ojcostwa, jako przesłanki orzeczenia o alimentach, może być dokonane w uzasadnieniu tego orzeczenia. — Zb. 16/48.; Dem. 11/47, 43 (por. *odp. pr. dep. Ust. Min. Spr.:* Dziecko pozamałżeńskie nie może dochodzić swych praw alimentarnych przeciwko ojcu bez uprzedniego lub równoczesnego ustalenia w samej sentencji wyroku ojcostwa pozamałżeńskiego pozwanego. — Dem. 11/47, 39).

Art. 47 i 48. *Exceptio plurium concumbentium.* S. N. z 11. IX. 47 — C I 709/47.

W sprawie o alimenty dla dziecka pozamałżeńskiego ciężar dowodu obcowania pozwanego z matką w okresie poczęcia dziecka obciąża stronę powodową, gdyż uprawnienia, wynikające z ustalenia pozamałżeńskiego ojcostwa, zależą od stwierdzenia tej okoliczności, natomiast udowodnienie faktów, budzących poważne wątpliwości co do ojcostwa pozwanego (art. 47 § 2 pr. rodz.) obciąża tego ostatniego, gdyż on winien udowodnić okoliczności, stanowiące przeszkodę dla uznania praw, poszukiwanych przez powoda.

Za budzącą poważne wątpliwości co do ojcostwa pozwanego okoliczność nie może być uważany sam fakt obcowania matki w okresie poczęcia dziecka z innym jeszcze mężczyzną (art. 48 § 1 pr. rodz.), pozwany więc winien wykazać jeszcze inne okoliczności, przemawiające za tym, że nie on, lecz inny mężczyzna jest ojcem dziecka. — Pp. 3/48, 173.

S. N. 27. XI. 47 — C III 1891/47.

Prawomocne orzeczenie sądowe lub umowy, o których mowa w art. XVI przep. wprow. pr. rodz., nie stoją na przeszkodzie dochodzeniu przez dziecko pozamałżeńskie uprawnień, które mu przyznaje prawo rodzinne, a których dotychcza-

sowe prawo bądź nie przyznawało wcale, bądź przyznawało w mniejszym rozmiarze lub w krótszym okresie czasu. — Zb. 53/48.

Art. 54 § 3. *Przyznanie nieślubnej matce zadośćuczynienia za krzywdę moralną w razie przyrzeczenia małżeństwa.* S. N. 9. I. 48 — C II 1094/47.

Przepis art. 54 § 3 pr. rodz. nie uzależnia wcale przyznania nieślubnej matce odszkodowania z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę moralną od zaistnienia winy po stronie nieślubnego ojca w niedotrzymaniu przyrzeczenia małżeństwa, lecz pozostawia sądowi możność przyznania tego zadośćuczynienia zależnie od okoliczności natury obiektywnej, a nie subiektywnej. — Pp. 3/48, 174.

Art. 46. *Dowód z badania krwi w sprawie o ustalenie ojcostwa.* S. N. 6. VII. 48 — C 393/48.

Pominięcie przez sąd w sprawie uznania pozwanego za nieślubnego ojca powoda, powołanego przez pozwanego dowodu z badania krwi, winno powodować uchylenie wyroku, gdyż tzw. grupowe badanie krwi może być w pewnych warunkach dowodem, że dwie osoby nie są związane węzłami krwi. — Pp. 11/48, 149.

S. N. 20. VII. 48 — To. C 123/48.

Pozostanie w mocy obowiązku alimentarnego, nałożonego wyłącznie na ojca dziecka pozamałżeńskiego wyrokiem prawomocnym, zapadłym pod rządem kod. niem. — *nie można zmieniać obowiązków alimentarnych, ustalonych prawomocnym orzeczeniem sądowym, przed wejściem w życie pr. rodz.* — Pp. 4/49, 124 (glosa *Dobrzańskiego).*

S. N. (uchwała 7 Sędziów) 30. X. 48 — C Prez. 399/48.

Dziecko pozamałżeńskie może na zasadzie przepisów art. 56 pr. rodz. *dochodzić od ojca kosztów utrzymania i wychowania także w przypadku, gdy nie nastąpiło ustalenie jego ojcostwa* na podstawie przepisów art. 46 pr. rodz. — Zb. 63/48. Pp. 1/49, 125.

S. N. 22. II. 49 — Wa. C 277/48.

Wyroki zasądzające alimenty na rzecz dzieci pozamałżeńskich, wydane na obszarze mocy obowiązującej kod. cyw. Kr. P. przed dniem wejścia w życie pr. rodz., nie mogą być uznane za równoznaczne z wyrokami ustalającymi ojcostwo pozamałżeńskie w rozumieniu art. 46 pr. rodz., ani też za przesądzające same przez się sprawy o ustalenie ojcostwa. Wyrok taki łącznie z całymi aktami sprawy, może stanowić środek dowodowy w sprawie o ustalenie ojcostwa.

Sprzeczność interesów między dzieckiem pozamałżeńskim, a jego ojcem, który nie posiada władzy rodzicielskiej, nie uzasadnia ustanowienia kuratora w myśl art. 22 § 2 pr. rodz.

Żądanie nadania nazwiska ojca, w myśl art. 52 § 2 pr. rodz., zgłosić może dziecko zarówno pełnoletnie jak małoletnie.

Sprawy o nadanie nazwiska dziecku pozamałżeńskiemu z mocy art. 52 pr. rodz., należą do drogi postępowania spornego.

Wyrok, który zapada w sprawie o podwyższenie alimentów, wytoczony na podstawie art. V przep. wprow. pr. rodz. i art. V ust. 2 przep. wprow. kpc, powinien, w sposób wyraźny i nie budzący wątpliwości, zawierać orzeczenie, ustalające nową wysokość świadczeń alimentarnych, zasądzonych uprzednio prawomocnym wyrokiem lub ustalonych ugodą sądową i nie powinien zasądzać alimentów w nowej wysokości w oderwaniu od poprzedniego wyroku, zasądzającego alimenty. — Dem. 10/49, 50.
S. N. 22. II 49 — Wa. C 279/48.

W sprawie o ustalenie ojcostwa, pominięcie dowodu z analizy krwi może mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Sąd powinien rozważyć, jakie znaczenie dowodowe należy przypisać okoliczności, że powód swym zachowaniem uniemożliwia przeprowadzenie dowodu. — Dem. 8—9/49, 82.

Art. 64. *Warunki dopuszczalności aktu uznania.* S. N. 29. XII. 47 — C III 1777/47.

Art. 64 pr. rodz. nie uzależnia dopuszczalności aktu uznania dziecka pozamałżeńskiego od uprzedniego sporządzenia jego aktu urodzenia. — Zb. 55/48. Pp. 7/48. 129.
S. N. 17. II. 48 — C I 1839/47.

O istnieniu „faktycznej wspólności małżeńskiej“ w rozumieniu art. 69 § 1 pr. rodz., można mówić w takim razie, jeżeli sytuacja, wytworzona faktycznie między rodzicami dziecka pozamałżeńskiego, przedstawiała się zupełnie analogiczną do tej wspólnoty, jaka wynika z prawnie zawartego związku małżeńskiego. — Dem. 5/49, 58.

Art. 75. *Władza rodzicielska nad dzieckiem uznanym w razie śmierci jednego z rodziców.* S. N. 5. V. 48 — C I 222/48.

Przepis art. 75 pr. rodz. winien mieć analogiczne zastosowanie w przypadku, gdy władza rodzicielska jeszcze nie była nikomu powierzona po uznaniu dziecka, a żyje tylko ojciec. Zgodnie z tym przepisem władza opiekuńcza nie jest obowiązana bezwzględnie do powierzenia władzy rodzicielskiej jedynemu z rodziców, pozostałemu przy życiu; jednakże odmowa takiego powierzenia musi być uzasadniona jakimiś istotnymi okolicznościami. — Pp. 11/48, 165.

Art. 69. *Zrównanie dziecka pozamałżeńskiego.* S. N. 12. V. 49 — C 343/49. Dopuszczalność ustalenia ojcostwa i zrównania dziecka pozamałżeńskiego nie jest uzależniona od uprzedniego sporządzenia i przedłożenia sądowi aktu urodzenia dziecka — Pp. 8/49, 111.

Zasada prawa rodz., że prawo do reprezentowania dziecka służy rodzicom tylko w zakresie ich władzy rodzicielskiej (art. 22 § 1 pr. rodz.) i oczywiście musi być wykonywane tak, jak tego wymaga dobro dzieci i interes społeczeństwa (art. 29 § 3 pr. rodz.) znajduje pełne zastosowane w przypadku składania przez jednego, z rodziców oświadczenia, przewidzianego w art. 78 § 1 pr. rodz. W przypadku tym należy również stosować w razie potrzeby przepis art. 22 § 2 pr. rodz. — Dem. 12/49. 56.

Projekt prawa o stosunkach rodziców i dzieci (tezy społeczno-polityczne). — Dem. 11/45, 33, 36.

Dobrzański. Uznanie męża za zmarłego należy uważać za równoznaczne w skutkach z rozwiązaniem małżeństwa, o którym mówi art. 5 pr. rodz., przy czym początek terminu 300 dni, miarodajnego dla domniemania urodzenia dziecka z małżeństwa, liczy się od chwili śmierci, oznaczonej w postanowieniu sądu. — Pp. 5-6/46, 180.

Witecki. Wyłączenie praw rodziców do sprawowania zarządu i pobierania pożytków z majątku dziecka przez osobę, od której dziecko otrzymało majątek, nie może nastąpić po zawarciu umowy o przysporzenie majątku, a w razie przysporzenia przez rozporządzenie na wypadek śmierci, nie może nastąpić po śmierci przysparzającego. — Można wyłączyć tylko prawo do zarządu lub tylko prawo do pobierania pożytków. — Można ograniczyć prawo do zarządu tylko częściowo. — Pp. 9-10/46. 149.

Odp. pr. Dep. Ust. Min. Spr. Matka dziecka z małżeństwa nie może, jako przedstawiciel ustawowy tego dziecka, wystąpić z pozwem o alimenty przeciw ojcu. — Dem. 1-2/47, 80.

Dobrzański. Art. 20 § 1 pr. rodz. normuje stosunek wewnętrzny między rodzicami, a art. 22 § 1 pr. rodz. normuje prawo rodziców reprezentowania swego dziecka na zewnątrz, tj. w stosunku do osób trzecich. — Pp. 2/47, 106 (p. również Not 5-6/47, 498).

Dobrzański. Matka nie może zaprzeczyć urodzenia dziecka z małżeństwa. — Pp. 7-8/47, 110.

Wolter. Urodzenie z małżeństwa. — Dem. 12/47, 25.

Piekarski. Ponoszenie ciężarów utrzymania rodziny- — Pp. 1/48, 83.

Garlicki. Domniemanie z art. 5 pr. rodz. w razie uznania męża za zmarłego. — Not. 6/48, 556 (*Dobrzański* — Not. 7-8/48, 107).

Dzieci pozamałżeńskie.

Skąpski. Do dzieci pozamałżeńskich należy stosować przepisy art. 16, art. 18 § 2 i art. 33 § 2 pr. rodz. — Pp. 9-10/46, 148.

Siedlecki. Osoba trzecia, która nie uczestniczyła w postępowaniu przed władzą opiekuńczą w przedmiocie ustalenia ojcostwa, decydującego o uprawnieniu dziecka pozamałżeńskiego, może wnieść powództwo tylko wówczas, gdy postanowieniem władzy opiekuńczej naruszone zostały jej prawa. — Pp. 9-10/47, 151.

Dobrzański. Dopuszczalne jest nadanie nazwiska ojca (art. 52 § 2 pr. rodz.) dziecku pozamałżeńskiemu, któremu poprzednio nadane zostało nazwisko męża matki (art. 53 § 1 pr. rodz.) — Pp. 4/47, 94.

Dobrzański. Wyrok prawomocny w sprawach z powództwa matki lub organów opieki społecznej o ustalenie ojcostwa (art. 46 § 1, art 50 pr. rodz.) ma skutek także wobec trzecich (art. 457[26] kpc.) — Pp. 12/47, 107.

Dobrzański. Nadanie dziecku pozamałżeńskiemu nazwiska ojca (art. 52 pr. rodz.) może nastąpić nie tylko w wyroku ustalającym ojcostwo. lecz także i później. — Pp. 2/48, 112.

Tramer. Do przewidzianego w art. 61 pr. rodz. zarządzenia tymczasowego (w przedmiocie zapłacenia kosztów utrzymania dziecka za pierwsze trzy miesiące) nie stosuje się przepis art. 840 kpc., nakazujący wyznaczenie terminu do wytoczenia powództwa. — Pp. 3/48, 148.

Pastuszka. Zarządzenie tymczasowe z art. 61 pr. rodz. — Not. 7-8/49, 110.

Dobrzański. Matka dziecka jako powódka imieniem własnym nie może wytoczyć powództwa przeciwko ojcu o alimenty dla dziecka pozamałżeńskiego. — W procesie dziecka pozamałżeńskiego przeciwko ojcu o alimenty matka dziecka, sprawująca nad nim władzę rodzicielską, nie może być przesłuchaną w charakterze świadka. — Pp. 5-6/48, 161.

Dobrzański. Dziecko pozamałżeńskie może dochodzić od rodzica roszczeń alimentarnych za czas przeszły w tym zakresie, w jakim nie zostały one zaspokojone przez osoby trzecie (lub drugie z rodziców). — Pp. 4/49, 97.

Uznanie.

Siedlecki. Przeciwko uznaniu dziecka. poza matką i dzieckiem (art. 66 pr. rodz.), nie mogą wystąpić z powództwem osoby trzecie (np. żona, dzieci z małżeństwa). — Pp. 1/48, 131.

Dobrzański. Dopuszczalne jest uznanie dziecka poczętego przed jego urodzeniem. Niedopuszczalne jest uznanie dziecka po jego śmierci. — Pp. 4/48, 88.

Wolter. Uznanie dziecka pozamałżeńskiego. — Pp. 11/48, 71.

Zrównanie.

Dobrzański. Władza opiekuńcza nie dokonywa w toku postępowania o zrównanie ustalenia ojcostwa, nie ustalonego za życia ojca (art. 69 § 2 pr. rodz.), jeżeli ojcostwo to po śmierci ojca zostało ustalone w drodze powództwa przeciwko jego spadkobiercom. — Ustalenie ojcostwa ze strony władzy opiekuńczej w przypadkach z art. 69 § 2 pr. rodz. winno nastąpić tylko w uzasadnieniu postanowienia o zrównaniu. — Pp. 9-10/48, 129.

Dobrzański. Na postanowienie sądu grodzkiego, odmawiające zrównania dziecka pozamałżeńskiego, służy zażalenie do sądu okręgowego, a na postanowienie sądu okręgowego, zatwierdzające postanowienie sądu grodzkiego, służy skarga kasacyjna. — Pp. 9-10/48, 136.

Przysposobienie.

Odp. pr. Dep. Ust. Min. Spr. W przypadku, kiedy jeden z małżonków przysposabia dziecko drugiego małżonka, ten ostatni nie traci władzy rodzicielskiej nad dzieckiem. — Dem. 1-2/47, 80.

Dobrzański. W razie przysposobienia dziecka przez ojczyma lub macochę prawa i obowiązki rodzicielskie mają wspólnie matka i ojczym lub ojciec i macocha i wspólnie też sprawują władzę rodzicielską nad dzieckiem. — Pp. 1/47, 133.

Dobrzański. Wskutek rozwiązania przysposobienia odżywają prawa i obowiązki rodzicielskie rodziców przysposobionego. — Pp. 2/47, 110.

Odp. pr. Dep. Ust. Min. Spr. Nad niepełnoletnim przysposobionym, jeżeli przyspasabiający zmarł lub jeżeli jego władza rodzicielska uległa odebraniu bądź zawieszeniu, a choćby jedno z rodziców żyje i może wykonywać władzę rodzicielską, należy ustanowić opiekę. — Dem. 5/47, 42.

Dokowska. Przysposobienie a życie. — Dem. 7/47, 33.

Dobrzański. Wymóg minimalnej różnicy wieku 15 lat w art. 76 § 1 pr. rodz. nie odnosi do przypadków przysposobienia, przewidzianych w § 2 tegoż artykułu. — Pp. 1/48, 133 (por. Pp. 4/48, 73).

Domański. Czynności notarialne z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego. — Not. 12/47, 532.

PRAWO OPIEKUŃCZE

Prawo opiekuńcze (Dz. Ust. Nr 20/46 poz. 135). — Przepisy wprowadzające prawo opiekuńcze (Dz. Ust. Nr 20/46 poz. 136). — Postępowanie przed władzą opiekuńczą (Dz. Ust. Nr 22/46 poz. 140). — Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów grodzkich jako władz opiekuńczych (Dz. Ust. Nr 25/46 poz. 162).

S. N. 21. XI. 46.

Sprawa opiekuńcza także podpada pod pojęcie „innego procesu" w rozumieniu art. 197 § 1 p. 1 kpc., gdy wynik sporu zależeć może od rozstrzygnięcia w tej sprawie. — Zb. 53/47.

S. N. 15. VII. 47 — C III 837/47.

Ustalony stosunek pokrewieństwa kandydata na opiekuna z poddanym opiece nie wyłącza uprawnienia władzy opiekuńczej do powierzenia opieki innej osobie ze względu na bliskie stosunki z poddanym opiece lub z innych przyczyn. — Ustalenie wszystkich przesłanek rozstrzygnięcia o ustanowieniu opieki należy do władzy opiekuńczej i dokonywane jest przez nią w trybie postępowania niespornego bez odsyłania sprawy na drogę postępowania spornego. — Zb. 69/48, Dem. 3/49, 50.

Wymaganie przeprowadzenia rozprawy przed władzą opiekuńczą. Zmiana przez władzę opiekuńczą postanowień sądu, normujących stosunek rozwiedzionych małżonków do ich dziecka. S. N. 27. XI. 47 — C III 1903/47.

Przepis art. 15 postęp. opiek., wymagający przeprowadzenia rozprawy przed wydaniem postanowienia władzy opiekuńczej, nie odnosi się do postanowień sądów wyższych instancji.

Zmiany przez władzę opiekuńczą postanowień sądu, normujących stosunek rozwiedzionych małżonków do ich dziecka (art. 32 pr. małż.), władza opiekuńcza może dokonać „stosownie do okoliczności“ zmienionych, a nie w wyniku odmiennej oceny tego samego stanu faktycznego. — Zb. 76/48. Pp. 7/48, 140. Dem. 3/49, 50.

Zaskarżenie postanowienia sądu okręgowego, uwzględniającego wniosek o zrównanie. S. N. 12. I. 49 — Lu. C 531/48. Tylko na postanowienie, oddalające wniosek o zrównanie z dzieckiem z małżeństwa, służy środek odwoławczy, w przypadku zaś, gdy sąd okręgowy, zmieniając postanowienie sądu grodzkiego, uwzględni wniosek o zrównanie, nie służy skarga kasacyjna na postanowienie sądu okręgowego, lecz sąd ten z urzędu przedstawia swe postanowienie sądowi apelacyjnemu do zatwierdzenia. — Pp. 6-7/49, 152.

Projekt prawa o opiece i kurateli (tezy społeczno-polityczne). — Dem. 12/45. 30.

Witecki. Dopuszczalna jest skarga kasacyjna w sprawach: 1) o udzielenie zezwolenia przez władze opiekuńcze na dokonanie czynności prawnej, 2) o odebranie i przywrócenie władzy rodzicielskiej, 3) o przyznanie opiekunowi wynagrodzenia (art. 13, 16 i 27 dekr. o post. przed wł. opiek.). — Pp. 9-10/46, 152.

Wolter. Władza opiekuńcza. — Dem. 1-2/47, 31.

Witecki. Jeżeli władza opiekuńcza dała zezwolenie, przewidziane w art. 29 § 1 pr. rodz. albo w art. 27 § 1 pr. opiek., wskutek podstępnego wprowadzenia jej w błąd co do okoliczności faktycznych, które wpłynęły na jej decyzję, rodzice albo opiekunowie (kuratorzy) oraz ci, którzy wprowadzili władzę opiekuńczą w błąd albo świadomie odnieśli z tego korzyść, są obowiązani do naprawienia wyrządzonej w ten sposób szkody, która w pewnych warunkach może polegać na uznaniu czynności prawnej za bezskuteczną albo na przywróceniu stanu poprzedniego. — Pp. 2/47, 110.

Odp. pr. Dep. Ust. Min. Spr. Jeżeli przyspasabiający zmarł, lub jeżeli jego władza rodzicielska uległa odebraniu bądź zawieszeniu, a choćby jedno z rodziców żyje i może wykonywać władzę rodzicielską — nad niepełnoletnim przysposobionym należy ustanowić opiekę. — Dem. 5/47, 42.

Dobrzański. Rodzice mogą zgodnie odstąpić od rozstrzygnięcia władzy opiekuńczej, wydanego wskutek poprzedniej ich niezgodności (art. 20 § 2 pr. rodz.). — Pp. 9/47, 141).

Odp. pr. Dep. Ust. Min. Spr. Potrzebne jest zatwierdzenie przez władzę opiekuńczą aktu przysposobienia, zawartego stosownie do art. 77 § 2 pr. rodz. przed władzą opiekuńczą. — Dem. 11/47, 38.

Dobrzański. Władza opiekuńcza, na zasadzie przepisu art. 33 § 2 kpn., może zmienić, wskutek zmiany okoliczności sprawy, prawomocne postanowienia, którymi o d d a l o n o wnioski: a) o ustalenie ojcostwa w związku z uprawnieniem dziecka pozamałżeńskiego (art. 63 § 3 pr. rodz., art. 18 dekr. o post. przed wł. opiek.), b) o zrównanie dziecka pozamałżeńskiego (art. 69, 72 pr. rodz., art. 20 dekr. o postęp. przed wł. opiek.), c) o zatwierdzenie aktu przysposobienia (art. 77, 80 pr. rodz., art. 21 dekr. o post. przed wł. opiek.), d) o zatwierdzenie aktu rozwią-

zania przysposobienia (art. 84 pr. rodz., art. 22 dekr. o post. przed wł. opiek.). — Pp. 8/48, 107.

Kurski. Zagadnienia opiekuńcze. — Dem. 12/48, 52.

Dobrzański. W razie sprzeczności między interesami dzieci lub między interesami osób, mających tego samego opiekuna, winno być ustanowionych tylu kuratorów, ile jest dzieci względnie osób poddanych opiece, których interesy są sprzeczne. — Pp. 12/48, 101.

Gwiazdomorski. Do ważności czynności prawnych dziecka, dotyczących majątku, którym dziecko może samo rozporządzać (tj. majątku zarobionego lub oddanego dziecku do swobodnego użytku — art. 33 § 1 pr. rodz., art. 9 § 1 pr. osob.) nie wymagane jest zezwolenie władzy opiekuńczej, przewidziane w art. 29 pr. rodz. — Pp. 1/49, 114.

Lipiński. Kompetencja władzy opiekuńczej krajowej w stosunku do obywateli polskich zamieszkałych zagranicą. — Pp. 4/49, 68.

PRAWO O ZOBOWIĄZANIACH

ALFRED OHANOWICZ

WIERZYTELNOŚCI W WALUTACH OBCYCH W DEKRECIE O ZOBOWIĄZANIACH PIENIĘŻNYCH

Dekret z dnia 27 lipca 1949 r. (Dz. U. nr 45 poz. 332) o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych normuje zarówno sprawę **zaciągania zobowiązań w walutach obcych na przyszłość**, jak niemniej określa **sposób uregulowania takich zobowiązań, powstałych przed wejściem w życie nowych przepisów.** Obie jednak kwestie rozstrzygnięte są wedle odmiennych zasad tak, że połączenie ich w jednym akcie ustawodawczym posiada tylko formalne znaczenie i stąd też stosowanie analogii z jednych przepisów do drugich byłoby pozbawione uzasadnienia dla braku wspólnej *rationis legis*.

I. **Na przyszłość, tj. od chwili wejścia w życie dekretu,** obowiązuje zasadniczo zakaz zaciągania zobowiązań w walucie obcej płatnych w kraju dla osób mających zamieszkanie lub siedzibę na obszarze Państwa Polskiego. Zakaz ten opatrzony jest sankcją nieważności z mocy samego prawa.

Nasuwa się przede wszystkim wątpliwość, czy użyte przez ustawę terminy „zamieszkanie" i „siedziba" mają oznaczać odmienne pojęcia, czy też służą na wyrażenie tego samego pojęcia. Pod tym względem ustawodawstwo nasze nie przestrzega zbytnio ścisłości. W zunifikowanym prawie osobowym brak w ogóle przepisów o zamieszkaniu, natomiast kpc. używa obu terminów *promiscue*, czego klasycznym przykładem jest art. 26 kpc. gdzie odnośnie do tych samych osób użyty jest raz termin „siedziba" drugi raz „zamieszkanie" (zapewne ze względów stylistycznych). Przyjąćby należało zatem, że oba te terminy mają to samo znaczenie, tj. oznaczają „miejscowość, w której osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu" (art. 23 kpc.)

z tym może tylko rozróżnieniem, że termin „siedziba“ używany jest raczej odnośnie do osób prawnych i przedsiębiorstw. W każdym więc razie zakaz dotyczy tylko osób mających siedzibę w kraju bez względu na ich przynależność państwową, natomiast nie są nim objęte osoby przebywające w kraju tylko czasowo i tym wolno zaciągać zobowiązania w walutach obcych nawet płatne w kraju, oczywiście przy zachowaniu obowiązujących przepisów dewizowych.

Poza tym przypadkiem istnieją dalsze możliwości zaciągania zobowiązań w walutach obcych. Może to uczynić bez żadnych ograniczeń Skarb Państwa, Narodowy Bank Polski, bank, któremu nada Minister Skarbu odpowiednie uprawnienie i wreszcie każda inna osoba fizyczna lub prawna, której w gospodarczo uzasadnionych przypadkach Minister Skarbu na to zezwoli. Zakaz zatem zaciągania zobowiązań w walutach obcych nie jest zupełny, a stąd też możliwość powstania takich zobowiązań istnieje i to w rozmiarach, jakie Minister Skarbu uzna za gospodarczo uzasadnione.

Zachodzi dalej kwestia, jakich zobowiązań zakaz ten dotyczy. Art. 2 dekretu mówi o zaciągnięciu „zobowiązania wyrażonego w obcej walucie“, czyli zobowiązania, którego przedmiotem jest suma oznaczona w pieniądzach zagranicznych. To jednak oznaczenie może być rozmaite i zależnie od tego kształtuje się obowiązek dłużnika. Dłużnik może być zobowiązany do świadczenia efektywnie w pieniądzach zagranicznych, może zwolnić się od zobowiązania przez zapłatę pieniądzem krajowym wedle kursu pieniędzy zagranicznych i wreszcie może być od razu zobowiązany tylko do zapłaty w walucie krajowej, lecz wedle równowartości pieniędzy zagranicznych. Co do dwóch pierwszych rodzajów zobowiązań, to nie może ulegać wątpliwości, że podlegają one zakazowi. Natomiast w przypadku, kiedy waluta obca jest użyta tylko jako miernik wartości, nie ma pewności, czy można mówić o zobowiązaniu „wyrażonym“ w walucie obcej, gdy opiewa ono na walutę krajową. Jednakowoż z uwagi na cel dekretu oraz uwzględniwszy okoliczność, że zawiera on nadto zakaz określania świadczeń pieniężnych według innego niż pieniądz miernika (art. 3), przyjąć raczej należy, iż zakaz odnosi się także do zaciągania zobowiązań wprawdzie opiewających na walutę krajową, lecz płatnych wedle równowartości pieniędzy zagranicznych.

Dekret, dopuszczając możliwość zaciągnięcia zobowiązania w obcej walucie, nie zawiera żadnych dalszych przepisów wskazujących, jak w takim przypadku ma się ukształtować stosunek prawny między wierzycielem a dłużnikiem. Uchyla bowiem zarówno art. 211 i 437 k. z., jak i rozp. Prez. Rzplitej z 12. 6. 1934 o wierzytelnościach w walutach zagranicznych (Dz. U. nr 59 poz. 509) i w miejsce tego nie wprowadza nowych norm. Powstaje przez to luka, którą w wielu przypadkach może zapełnić lex contractus. Jeśli jednak umowa nie będzie zawierać bliższych w tym względzie postanowień nie pozostaje nic innego, jak tylko uzupełnić ją zgodnie z wskazówkami art. 60 k. z. i 108 k. z.

Głównie cel umowy, a raczej cel klauzuli walutowej, może tu dać wytyczne. Strony, określając świadczenie pieniężne w walucie obcej lub wedle jej równowartości, chcą zazwyczaj zabezpieczyć się przed skutkami późniejszej zmiany stosunku waluty krajowej do zagranicznej. Zachodzi to zwłaszcza wówczas, kiedy wierzytelność płatna w kraju ma bilansowo stanowić pokrycie długu płatnego za granicą w walucie obcej, w przypadku np. importu. Wówczas oczywiście zamiarem stron jest zobowiązać dłużnika, by — o ile dług nie jest płatny efektywnie w walucie obcej — uiścił należność wedle kursu w dniu rzeczywistej zapłaty. Tego zamiaru stron nawet należy się z reguły dorozumiewać, ponieważ jest on zawsze głównym motywem zawarcia umowy w walucie obcej i obawa nadużycia tu nie zachodzi, ponieważ umowa taka zależna będzie od zezwolenia, a więc podlegać będzie kontroli władzy państwowej.

Drugą kwestią jest sprawa wyboru wierzyciela w razie zwłoki dłużnika między kursem w dniu wymagalności a kursem w dniu rzeczywistej zapłaty. Rozstrzygnąć się da ona — wobec braku obecnie pozytywnego przepisu — tylko na tle ogólnych postanowień o skutkach zwłoki dłużnika. Wierzyciel ma prawo żądać w razie zwłoki dłużnika naprawienia szkody (art. 244 k. z.). Musi jednak wykazać, że szkodę poniósł wskutek tej zwłoki i o tyle pozycja jego obecnie będzie gorsza, gdyż domagając się wyższego kursu w dniu wymagalności będzie musiał udowodnić, że poniósł szkodę co najmniej w wysokości różnicy kursów, np. zapłacił swemu wierzycielowi zagranicznemu w czasie, kiedy kurs był wyższy. W ten sposób uchylenie dotychcza-

sowych przepisów dochodzenie praw ze strony wierzyciela co najmniej utrudni.

II. **Spłata zobowiązań pieniężnych w walutach obcych, powstałych przed wejściem w życie dekretu,** uregulowana została wedle ogólnej zasady określania wysokości należności z nie umorzonych zobowiązań pieniężnych wypowiedzianej w art. 5, a mianowicie, że zmiana siły nabywczej pieniądza w czasie między powstaniem zobowiązania a jego wymagalnością lub wykonaniem nie stanowi podstawy do zmiany wysokości świadczenia, albo sposobu wykonania lub rozwiązania umowy. Zgodnie z tym wysokość należności z zobowiązań wyrażonych w obcej walucie lub zawierających zastrzeżenie zapłaty według równowartości zagranicznej jednostki pieniężnej, oblicza się w złotych:

a) dla zobowiązań powstałych przed dniem 1 września 1939 r. — według ostatniego urzędowego kursu danej jednostki pieniężnej, notowanego przed dniem 1 września 1939 r.,

b) dla zobowiązań powstałych po dniu 16 grudnia 1945 r. — według stawek przeliczeniowych, stosowanych w dniu powstania zobowiązania przez Narodowy Bank Polski dla danej jednostki obcej waluty przy rozrachunkach z tytułu zagranicznych obrotów towarowych.

W podobny sposób oblicza się też wysokość należności w razie zastrzeżenia zapłaty zagranicznymi monetami złotymi lub według równowartości kruszcu złotego zawartego w zagranicznej jednostce pieniężnej pod warunkiem jednakże, że prawo kraju, którego waluta wymieniana jest w zastrzeżeniu, uznaje ważność takiego zastrzeżenia. Przepis ten zresztą przyjęty jest w art. 4 rozp. Prez. Rzplitej z 12. 6. 1934 (Dz. U. nr 59 poz. 509).

Zobowiązania pieniężne, przerachowane wskutek zarządzenia obcej władzy podczas wojny z waluty zagranicznej na walutę obcą, posiadająca w czasie przerachowania obieg na obszarze obecnego Państwa Polskiego, ulegają przywróceniu do stanu poprzedniego, a następnie przerachowaniu na walutę polską wedle poprzednio wskazanych przepisów.

Wreszcie zobowiązania opiewające na walutę polską a przerachowane wskutek zarządzenia obcej władzy z waluty polskiej na obcą, wprowadzoną podczas wojny jako środek obiegowy na obszarach wchodzących obecnie w skład Państwa Polskiego, ulegają przywróceniu do stanu poprzedniego i przera-

chowanie ich z waluty obcej na polską następuje w tym samym stosunku, w jakim nastąpiło poprzednie przerachowanie z waluty polskiej na obcą. Natomiast zobowiązania powstałe w walucie obcej na obszarach należących obecnie do Państwa Polskiego a wyrażone w walucie obcej dlatego, ponieważ w chwili ich powstania waluta ta stanowiła obiegowy środek płatniczy, przerachowuje się w stosunku 1 złoty za jednostkę waluty obcej, na którą zobowiązanie opiewa, z wyjątkiem zobowiązań wyrażonych w markach niemieckich powstałych po 1 września 1939 roku na tej części obszaru Państwa Polskiego, na której władze okupacyjne wprowadziły markę niemiecką jako środek płatniczy. Takie zobowiązania pieniężne przelicza się w stosunku 1 marka równa się 2 złote.

Obowiązek dopłaty powstaje przy zobowiązaniach w walutach obcych pod tymi samymi warunkami, co przy zobowiązaniach wyrażonych w złotych — jak na to wskazuje przepis art. 12 p. 4 dekretu, przy czym podstawą obliczenia dopłaty jest suma dłużna określona w złotych wedle zasad powyżej wskazanych.

Również inne przepisy dekretu, w szczególności o spłatach dokonanych oraz o należnościach ustalonych wyrokiem lub ugodą sądową, mają zastosowanie do zobowiązań w walutach obcych. Szczególne znaczenie może tu mieć przepis art. 14 i 15 o umownym uregulowaniu należności wierzycieli cudzoziemskich, zwłaszcza z tytułu obligacji i listów zastawnych opiewających na walutę obcą bądź wyłącznie, bądź alternatywnie z walutą polską. Umowa taka będzie działać refleksyjnie na uregulowanie wysokości wierzytelności służących na zabezpieczenie tych obligacji i listów zastawnych, ponieważ wszystkie wierzytelności zabezpieczające muszą być określone w ten sam sposób, co listy i obligacje i to bez względu na to, jaka część obligacji i listów znajduje się w posiadaniu cudzoziemców (art. 16 p. 2).

W uregulowaniu spłaty należności z zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walutach obcych lub ich równowartości uderza fakt, że dekret nie zawiera bezpośrednich norm dotyczących określenia wysokości należności wierzytelności powstałych w czasie po 1 września 1939 r. a przed 17 grudnia 1945 r., czyli w czasie trwania stanu wojennego. Dopiero w przepisach końcowych (art. 27) znajdujemy postanowienie, że przepisy de-

kretu Prez. Rzplitej z 2. 9. 1939 r. w sprawie zawieszenia na czas trwania stanu wojennego mocy obowiązującej niektórych przepisów rozp. Prez. Rzplitej z 12. 6. 1934 o wierzytelnościach w walutach zagranicznych (Dz. U. nr 87 poz. 552) zachowują moc prawną — o ile dotyczą sposobu spłaty oraz ważności zaciągania zobowiązań w czasie trwania stanu wojennego. Przepis ten przesądza przede wszystkim autorytatywnie sprawę mocy obowiązującej dekretu z 2. 9. 1939 w granicach norm zakreślonych, tj. o ile dotyczy spłaty oraz ważności zaciągania zobowiązań w czasie trwania stanu wojennego. Jest to moment wielkiej wagi ze względu na to, że judykatura S. N. (por. Święcicki, Orzecznictwo powojenne S. N. z r. 1948 nr 80, 89, 279, 280 i 281) wielokrotnie zajęła stanowisko, że dekret ten „siłą faktu stracił znaczenie, gdy Niemcy w kwietniu 1940 r. w miejsce waluty polskiej wprowadzili w Generalnym Gubernatorstwie swoją walutę okupacyjną, bo złoty polski przestał już być środkiem płatniczym, a cel ustawodawczy dekretu, zabezpieczenie ustroju pieniężnego Państwa Polskiego i trwałości jego waluty w okresie wojny, stał się bezprzedmiotowy". Jakież tedy skutki mieć będzie wyraźne utrzymanie w mocy przepisów dekretu z 2. 9. 1939, o ile dotyczą sposobu spłaty oraz ważności zaciągania zobowiązań w czasie trwania stanu wojennego?

Przede wszystkim chodzi o ważność zaciągniętych w tym okresie zobowiązań w walutach obcych. Otóż dekret z 2. 9. 1939 w porównaniu z rozporządzeniem z 12. 6. 1934 dopuszczalność określenia świadczenia pieniężnego w walucie obcej lub jej równowartości znacznie ogranicza, lecz jej w zupełności nie wyklucza. Wedle art. 4 w zawieranych podczas trwania stanu wojennego umowach zapłata za świadczenia może być określona tylko w złotych, o ile strony zawierające umowę mają miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, a w umowach o sprzedaż, najem lub dzierżawę nieruchomości, położonych w kraju — bez względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę stron. Sankcją działania przeciwnego jest zawsze nieważność umowy z samego prawa. A więc tylko w umowach wzajemnych (jak sprzedaż, najem, dzierżawa itp.) nie wolno określać świadczenia pieniężnego inaczej niż w złotych, natomiast wierzytelności z umów jednostronnych (jak np. pożyczka, depozyt nieprawidłowy itp.) mogą opiewać na waluty obce lub ich równowartość, o ile oczywiście mieszczą się w granicach dozwolo-

nych rozporządzeniem z 12. 6. 1934. Niektóre zatem wierzytelności pieniężne powstałe w okresie stanu wojennego będą ważne i sposób i wysokość ich spłaty pozostaje nadal problemem wymagającym rozwiązania. Lecz wiele z umów wzajemnych w tym czasie zawartych trzeba będzie uznać za nieważne z uwagi na przepis art. 4 dekretu z 2. 9. 1939 utrzymany w mocy art. 27 dekretu z 27. 7. 1949.

Skutki nieważności umowy będą miały doniosły wpływ na ukształtowanie się dalszego stosunku prawnego między stronami w przypadkach, kiedy świadczenie zostało już dokonane. Wedle art. 130 k. z. nieważność zobowiązania pociąga za sobą obowiązek zwrotu otrzymanego świadczenia. W pewnych przypadkach jednak obowiązek ten nie powstaje. Z istniejących w tym względzie przepisów można wziąć pod uwagę jako aktualne dwa, a mianowicie: art. 131 p. 3 k. z., wedle którego nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli spełniający dobrowolnie świadczenie wiedział, że do świadczenia nie był zobowiązany, i art. 132 § 2 k. z., który powiada, że nie ma prawa żądać zwrotu ten, kto wykonał zobowiązanie z czynności prawnej o celu niegodziwym, jeżeli niegodziwość zachodzi po jego stronie.

Zastosowanie pierwszego tj. art. 131 k. z. nie dałoby się uzasadnić, ponieważ po pierwsze dekret z 2. 9. 1939 nie był należycie opublikowany i do powszechnej wiadomości nie doszedł, a powtóre wykładnia jego — jak wskazuje judykatura S. N. — była sporna i stąd trudno przyjąć świadomość płacącego, że spełnia dobrowolnie świadczenie, do którego nie jest zobowiązany. Natomiast drugi przepis tj. art. 134 § 2 k. z. nasuwa większe trudności. Niewątpliwie strony zawierając umowę wbrew art. 4 dekretu z 2/9 1939 przekroczyły zakaz ustawowy. Czy jednak każde przekroczenie zakazu ustawowego sprawia, że czynność prawna ma cel niegodziwy? Jeżeli ustawodawca odróżnia czynność zakazaną od czynności o celu niegodziwym (art. 131 p. 3 k. z.), to widocznie dopatruje się tu jakiejś różnicy. I rzeczywiście nie samo przekroczenie normy ustawowej nadaje czynności charakter niegodziwy, lecz dopiero cel, który strony pragną osiągnąć przez jej zawarcie. Np. przeniesienie własności nieruchomości bez potrzebnego zezwolenia władzy administracyjnej jest nieważne, bo niedozwolone, lecz nie niegodziwe, natomiast przeniesienie takiej własności pod tytułem darmym celem przekupienia urzędnika będzie czynnością nie tylko niedozwoloną,

lecz także i niegodziwą. Dlatego też trudno przyjąć także w przypadku działania wbrew zakazowi art. 4 dekretu z 2. 9. 1939 cel niegodziwy, tym bardziej, że trzeba by przyjąć niegodziwość po obu stronach, gdy świadczenia są wzajemne a zdążają do jednego celu tj. wymiany za niedozwolony ekwiwalent. W większości przypadków wykluczenie obowiązku zwrotu doprowadziłoby tu do faktycznego utrzymania w mocy skutków nieważnej umowy, bo żadna ze stron nie potrzebowała drugiej zwrócić otrzymanego świadczenia. Tymczasem, przyjmując istnienie obowiązku zwrotu wedle art. 130 k. z., każda strona będzie musiała zwrócić drugiej to, co na poczet świadczenia otrzymała, i to według przepisów o niesłusznym wzbogaceniu. I wtedy może powstać znowu kwestia walutowa. Jeżeli świadczenie zostało dokonane efektywnie w walucie obcej, to obowiązek zwrotu, który w zasadzie powinien nastąpić w naturze (art. 123 k. z.) będzie zobowiązaniem pieniężnym opiewającym na obcą walutę i określenie spłaty tej należności wymaga również jakiejś normy.

Tak więc w okresie stanu wojennego mogły powstać dwa rodzaje zobowiązań opiewających na obce waluty, a mianowicie z umów ważnych i w postaci obowiązku zwrotu nienależnego świadczenia z umów nieważnych. Chodzi teraz o to, w jaki sposób ma być dokonana ich spłata. Wedle art. 27 dekretu z 27. 7. 1949 przepisy dekretu z 2. 9. 1939 zachowują moc prawną o ile dotyczą sposobu spłaty zobowiązań w tym ostatnim dekrecie wymienionych. Na myśli może mieć ten przepis tylko spłatę zobowiązań jeszcze w chwili wejścia jego w życie nie umorzonych, bo do umorzonych odnosi się art. 20 dekretu, wedle którego spłaty dokonane przed tym nie mogą być zakwestionowane z tej przyczyny, że wysokość należności została określona w sposób odmienny niż w przepisach dekretu. Zresztą układ zdania w art. 27, które najpierw wymienia spłaty, a potem ważność zaciągania zobowiązań, wskazuje, że zwrot „w czasie trwania stanu wojennego" odnosi się wyłącznie do zaciągania zobowiązania, a nie także do ich spłaty.

Jednakowoż dekret z 2. 9. 1939 nie normuje spłat wszelkich zobowiązań w walutach obcych, przepis jego art. 3 odnosi się tylko do zobowiązań z zastrzeżenem płatności zagranicznymi monetami złotymi lub według równowartości złota w zagranicznej jednostce pieniężnej czyli zobowiązań z tzw. klauzulą złotą (g o l d c o i n g). Otóż klauzula ta — podobnie jak odnośnie

do złotego w złocie — zostaje na czas stanu wojennego uchylona, a dłużnik ma prawo zapłacić należność pieniędzmi polskimi według równowartości nominalnej kwoty zagranicznych jednostek pieniężnych, przy czym dzień obliczenia kursu przyjąć należy wedle przepisów rozporządzenia z 16. 6. 1934 o wierzytelnościach w walutach zagranicznych. Pozostaje to zresztą w związku z zawieszeniem art. 36 tego rozporządzenia, czyli zaprzestaniem ogłaszania przez Ministra Skarbu urzędowego kursu kruszcu złotego. Utrzymanie w mocy tego przepisu przez dekret z 27. 7. 1949 powoduje, że do spłaty takich zobowiązań będą miały zastosowanie przepisy rozporządzenia z 16. 6. 1934.

Nadal jednak pozostaje otwartą kwestia, w jaki sposób należy spłacać zobowiązania opiewające na obcą walutę, powstałe w okresie stanu wojennego, ale bez klauzuli złotej. Możnaby sądzić, że skoro dekret nie zawiera szczególnych w tym względzie przepisów, to należy zastosować przepisy ogólne, a mianowicie art. 5, wedle którego zmiana siły nabywczej pieniądza w czasie między powstaniem zobowiązania a jego wymaglnością lub wykonaniem nie stanowi podstawy do zmiany wysokości świadczenia. W takim przypadku zobowiązania walutowe, powstałe w okresie stanu wojennego, należałoby przeliczyć na złote wedle kursu z dnia powstania zobowiązania.

Przeciw temu rozumowaniu przemawia atoli okoliczność, że w takim przypadku byłby to wynik ten sam, co w razie zastosowania art. 8 dekretu i wtedy zupełnie nie można by zrozumieć, dlaczego ustawodawca zobowiązania z okresu stanu wojennego w tym przepisie wyraźnie pominął. Pominięcie to jest tym bardziej znamienne, że w analogicznej sprawie spłaty zobowiązań pieniężnych określonych według innego niż pieniądz miernika wartości (art. 11) przejmuje bez żadnego rozróżnienia okresów czasowych za podstawę przeliczenia cenę rynkową w czasie i miejscu powstania zobowiązania.

Niezrozumiały wreszcie byłby motyw, dla którego zobowiązania walutowe z klauzulą złotą, która dekretem z 2. 9. 1939 została pozbawiona mocy, miały by być traktowane — o ile chodzi o spłatę — obecnie w sposób uprzywilejowany i odmienny niż inne zobowiązania w walutach obcych, z którymi już w r. 1939 zostały zrównane. Jeśli więc, dla braku szczególnego przepisu, zachodzi konieczność sięgnięcia do analogii, to wydaje się jedynie uzasadnioną analogia z art. 27 dekretu, który powinien zna-

leźć zastosowanie do spłat wszelkich zobowiązań opiewających na walutę obcą a powstałych w okresie stanu wojennego. Będą to zasadnicze przepisy rozporządzenia z 12. 6. 1934, a zatem zapłata na obszarze Państwa Polskiego będzie mogła nastąpić tylko w złotych, wysokość sumy obliczona będzie wedle kursu z dnia wymagalności wierzytelności i wierzyciel w razie zwłoki dłużnika będzie mieć wybór między kursem z dnia zapłaty lub z dnia wymagalności. Ponieważ jedynym wskaźnikiem kursu walut obcych są obecnie stawki przeliczeniowe przy rozrachunkach z tytułu zagranicznych obrotów towarowych, przeto tylko one przy określaniu należności mogą wchodzić w rachubę.

PRAWO SPÓŁDZIELCZE

JÓZEF MARCISZ

ZBYCIE PRZEDSIĘBIORSTWA SPÓŁDZIELCZEGO

(UWAGI DO ART. 46[1] USTAWY O SPÓŁDZIELNIACH)

Art. 46[1] ustawy o spółdzielniach w brzmieniu noweli z dn. 20. XII. 1949 r. (Dz. U. R. P. Nr 65, poz. 524) *) jest bodaj najbardziej doniosłym z wszystkich przepisów noweli, bo służy bezpośrednio radykalnym przemianom w sektorze uspołecznionym i zawiera elementy stanowiące w prawie spółdzielczym zupełną nowość.

Artykuł ten zawiera następujące dyspozycje:

a) Jeżeli względy planowej gospodarki narodowej będą tego wymagać, walne zgromadzenie spółdzielni, albo — na wniosek centrali właściwej — Centralny Związek Spółdzielczy (dalej skrót — CZS) może postanowić zbycie prowadzonego przez spółdzielnię przedsiębiorstwa w całości lub w części na rzecz spółdzielni, instytucji lub przedsiębiorstwa z zakresu gospodarki uspołecznionej: odnośna uchwała walnego zgromadzenia spółdzielni wymaga zatwierdzenia przez CZS.

b) W przypadku zbycia przedsiębiorstwa spółdzielni nabywca przejmuje wszystkie zobowiązania zbywającej spółdzielni powstałe przed zbyciem lub czasu tego dotyczące, a zbywająca spółdzielnia zostaje od odpowiedzialności za te zobowiązania zwolniona; inne istotne warunki zbycia określa walne zgromadzenie spółdzielni względnie CZS, którzy równocześnie upoważniają Zarząd względnie likwidatorów spółdzielni do zawarcia umowy zbycia.

c) W przypadku zbycia przez spółdzielnię przedsiębiorstwa w całości, CZS

---

*) P. zestawienie pt. „Wielka nowelizacja ustawodawstwa spółdzielczego“ — P. N. Nr 1-2 r. b., str. 30 (Dop. Red.)

może orzec rozwiązanie spółdzielni, która zostaje bez przeprowadzenia likwidacji skreślona z rejestru sądowego

Dyspozycje te wymagają analizy prawnej.

A d a) - 1. Dyspozycja pod a) stanowi wyłom w dotychczasowym prawie spółdzielczym w pierwszym rzędzie już z tego powodu, że prawo to pojęcia zbycia przedsiębiorstwa spółdzielni nie znało. Prawo spółdzielcze dopuszczało łączenie się spółdzielni, które wywołuje podobny skutek prawny jak zbycie przedsiębiorstwa spółdzielni na rzecz spółdzielni przejmującej: spółdzielnia przejmująca przejmuje aktywa i pasywa spółdzielni przejętej, następuje więc tutaj — jak przy zbyciu przedsiębiorstwa — successio generalis.

Ta successio generalis mogła jednak nastąpić tylko w stosunku między spółdzielniami i tylko w trybie łączenia się spółdzielni w ustawie określonym. Zbycie przedsiębiorstwa spółdzielni na rzecz innej spółdzielni w innym trybie, albo łączene się spółdzielni z przedsiębiorstwem osoby fizycznej lub prawnej nie będącej spółdzielnią, albo też zbycie przedsiębiorstwa spółdzielczego na rzecz takiej osoby było ze względu na istotę gospodarstwa spółdzielczego i na sztywne przepisy ustawy dotyczące likwidacji spółdzielni niedopuszczalne.

Art. 46[1] umożliwia obecnie nie tylko zbycie przedsiębiorstwa na rzecz innej spółdzielni, lecz także na rzecz osoby prawnej w zakresie gospodarstwa uspołecznionego, nie będącej spółdzielnią, i to z tym skutkiem, że w razie zbycia przedsiębiorstwa w całości spółdzielnia zbywająca przestaje istnieć, a przedsiębiorstwo jej — tracąc charakter przedsiębiorstwa spółdzielczego — przechodzi na inną jednostkę gospodarki uspołecznionej.

Art. 46[1] dopuszcza jednak zbycie przedsiębiorstwa spółdzielczego jedynie na rzecz jednostki gospodarczej w zakresie gospodarki uspołecznionej i to jedynie ze względu na potrzeby gospodarki narodowej.

2. Art. 46[1] przewiduje, że przedmiotem zbycia może być także „część przedsiębiorstwa spółdzielczego". Jak to należy rozumieć? Przedsiębiorstwo jest organizmem obejmującym cały szereg praw majątkowych i zobowiązań, które nie są jednak same przez się częścią przedsiębiorstwa lecz jego składnikami. Ustawodawca, mówiąc o „części przedsiębiorstwa", mógł więc mieć na myśli tylko ten przypadek, gdy spółdzielnia prowadzi dwa lub więcej zakładów (np. sklep, masarnię i piekarnię), z których każ-

dy zakład, mając wyodrębnioną administrację, kasę i księgowość, stanowi dla siebie organiczną całość, w stosunku zaś do całości przedsiębiorstwa spółdzielni — jego wyodrębnioną część. Tylko więc w takim przypadku można wyodrębnioną administracyjnie, finansowo i księgowo część przedsiębiorstwa spółdzielczego zbywać w trybie artykułu 46^1. Wynika to już z tej okoliczności, że nabywca przejmuje zobowiązania nabytej części przedsiębiorstwa, co tylko w razie wyodrębnionej gospodarki „części przedsiębiorstwa spółdzielni" jest możliwe.

3. Drugim nie mniej poważnym wyłomem w dotychczasowym prawie spółdzielczym jest dyspozycja noweli, że nie tylko walne zgromadzenie spółdzielni, lecz także CZS, a więc samorządowa władza administracyjna, może — na wniosek właściwej centrali — postanowić zbycie przedsiębiorstwa spółdzielni bez, a nawet wbrew uchwale jej walnego zgromadzenia.

Zachodzi tutaj pytanie czy walne zgromadzenie spółdzielni, bądź CZS, może wydać takie postanowienie o zbyciu przedsiębiorstwa spółdzielczego m o t u p r o p r i o, czy tylko w porozumieniu z państwową władzą planowania, oraz drugie pytanie, czy CZS może odmówić wydania takiego postanowienia, gdy właściwa władza państwowa wydania takiego postanowienia się domaga?

Co do walnego zgromadzenia spółdzielni, to art. 46^1 stanowi wyraźnie, że odnośna uchwała walnego zgromadzenia wymaga zatwierdzenia przez CZS, a więc walne zgromadzenie nie może wydać odnośnego postanowienia m o t u p r o p r i o.

Odpowiedzi na drugie pytanie treść art. 46^1 nie daje wyraźnie, odpowiedź jest jednak i m p l i c i t e zawarta w podanym art. 46^1 warunku — „jeżeli względy planowej gospodarki narodowej będą tego wymagać". Co do istnienia tego warunku może autorytatywnie rozstrzygać tylko władza państwowa, która kieruje wykonaniem planu gospodarczego, tj. Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego (dalej skrót — P. K. P. G.). CZS, jako samorządowa władza administracyjna, która ma czuwać nad wykonaniem planu gospodarczego na odcinku spółdzielczym, i jako taka P. K. P. G. podporządkowana ,nie może więc wydawać postanowienia w sprawie zbycia przedsiębiorstwa spółdzielczego m o t u p r o p r i o, lecz jedynie w porozumieniu z P. K. P. G.; tak samo wymaga uprzedniego porozumienia między CZS

a P. K. P. G. wydanie przez tę Komisję zarządzenia w sprawie zbycia przedsiębiorstwa spółdzielczego.

P. K. P. G. załatwia sprawę tę z CZS w stosunku wewnętrznym, na zewnątrz występuje jedynie CZS, jak to w postępowaniu administracyjnym bardzo często bywa: np. orzeczenie wydaje starostwo bądź województwo we własnym imieniu, lecz na podstawie wewnętrznej dyrektywy przez wyższą władzę administracyjną udzielonej. W każdym razie jednak władza państwowa musi tu działać w porozumieniu z CZS. Konieczność tego porozumienia obu władz wynika już z samego brzmienia art. 46[1].

Ustawa wymaga wniosku centrali o zbycie przedsiębiorstwa, lecz postanowienie CZS wydane bez wniosku centrali nie będzie nieważne. Przepis o wniosku centrali ma raczej jedynie znaczenie instrukcyjne.

Ad b) — 1) Dyspozycja, że nabywca przedsiębiorstwa, przejmując jego aktywa, przejmuje także wszystkie pasywa nabytego przedsiębiorstwa jest przepisem juris cogentis, którego strony nie mogą w umowie zbycia zmienić. Wynika to nie tylko z brzmienia art. 46[1] i z faktu, że wszystkie przepisy ustawy o spółdzielniach są przepisami juris cogentis, o ile ustawa wyraźnie nie stanowi możliwości ich zmiany w drodze statutu, lecz także z ratio legis art. 46[1], o której niżej będzie mowa. Przejęcie pasywów następuje także przy zbyciu części tego przedsiębiorstwa, która prowadzi odrębną gospodarkę finansową i odrębną księgowość. Nabywca przejmuje wówczas zobowiązania w tej odrębnej księgowości wykazane.

W związku z powyższym przepisem należy stwierdzić, że zbycie przedsiębiorstwa spółdzielni wydaje się możliwym tylko tam, gdzie występuje tylko jeden nabywca, który przejmuje zobowiązania zbywającej spółdzielni i wobec jej wierzycieli jest wyłącznie odpowiedzialny. Przy nabyciu przedsiębiorstwa przez kilka osób prawnych należałoby ustanowić solidarną odpowiedzialność nabywców, co wywołałoby tak dla wierzycieli, jak też w stosunku wzajemnym między nabywcami wielkie komplikacje.

2) Z przepisu, że walne zgromadzenie spółdzielni, względnie CZS, mają ustalić istotne warunki zbycia przedsiębiorstwa wynika, że ustawodawca pozostawił tę sprawę wolnej umowie stron.

Art. 46[1] stanowi wprawdzie, że walne zgromadzenie spółdzielni, względnie CZS ustala istotne warunki zbycia, lecz należy

rozumieć to w ten sposób, że już przed wydaniem postanowienia nastąpiło między stronami porozumienie co do tych warunków, oczywistą bowiem jest rzeczą, że przy umowie zbycia, która jest aktem dwustronnym, musi nastąpić obopólne porozumienie stron.

Jak się przedstawia jednak sprawa, jeżeli władza kierująca planem gospodarczym, domaga się zbycia przedsiębiorstwa spółdzielczego, a strony co do istotnych warunków zbycia nie mogą się porozumieć?

O ile chodzi o warunki zbycia w umowie między dwiema spółdzielniami, należy przyjąć, że CZS, jako spółdzielcza władza naczelna, może — w braku porozumienia stron — warunki zbycia wg własnego uznania ustalić; przy umowie zbycia między spółdzielnią a przedsiębiorstwem państwowym ustali warunki — w braku porozumienia stron — P. K. P. G.

Przy ustalaniu istotnych warunków zbycia będzie decydowała okoliczność, czy całe przedsiębiorstwo, czy też jego część będzie przedmiotem zbycia.

Przy zbyciu całego przedsiębiorstwa, zbywająca spółdzielnia ulegnie rozwiązaniu, skutkiem czego przewyższająca fundusz udziałowy suma odpłaty za zbyte przedsiębiorstwo przypadłaby w myśl art. 81 ustawy o spółdzielniach — „na cele użyteczności publicznej". Jest rzeczą jasną, że cele, które wg planu gospodarczego ma realizować nabywająca jednostka gospodarcza, są najbliżej leżącymi celami użyteczności publicznej. Wobec tego CZS korzystając z przysługującego mu po myśli art. 81 ustawy o spółdzielniach (w brzmieniu noweli) prawa, nie określi odpłaty na sumę wyższą od sumy funduszu udziałowego. Z odpłaty tej będą, jeszcze przed wykreśleniem spółdzielni zbywającej z rejestru, zwrócone członkom spółdzielni ich udziały. Należność tej odpłaty wynika już z faktu, że nabywca, po myśli art. 46[1], przejmuje wszystkie zobowiązania zbywającej spółdzielni, która jest do zwrotu tych udziałów, po myśli art. 81, zobowiązana. Jeżeli CZS, ustalając warunki zbycia, wyodrębnia to zobowiązanie nabywcy, jako „odpłatę", to czyni to w tym jedynie celu, aby w akcie zbycia zobowiązać nabywcę do niezwłocznej zapłaty sumy potrzebnej do przeprowadzenia zwrotu udziałów.

Inaczej rzecz się ma przy zbyciu „części przedsiębiorstwa". W tym przypadku spółdzielnia zbywająca będzie po zawarciu aktu zbycia dalej działała, będzie prowadziła pozostałą część swego przedsiębiorstwa, nie objętą aktem zbycia, będzie jej więc

potrzebny kapitał obrotowy. Przepis art. 81 ustawy o spółdzielniach nie wchodzi w tym wypadku w zastosowanie, nabywca więc będzie musiał zapłacić zbywającej spółdzielni równowartość nabytej części przedsiębiorstwa, a więc wycenioną wg własnych kosztów spółdzielni wartość aktywów, po potrąceniu przejętych przez nabywcę pasywów nabytej części przedsiębiorstwa. Do tych pasywów nie będzie jednak należało zobowiązanie do zwrotu udziałów, zobowiązanie takie powstanie dopiero w razie rozwiązania zbywającej spółdzielni, która przecież na razie dalej istnieje. Zobowiązanie do zwrotu udziałów będzie więc obowiązywało nadal jedynie zbywającą, a dalej istniejącą spółdzielnię.

A d c) — Jest rzeczą oczywistą, że wobec zbycia całego przedsiębiorstwa i przejęcia przez nabywcę wszystkich zobowiązań dalsze istnienie spółdzielni jest bezprzedmiotowe, wobec czego spółdzielnia zbywająca ulega po zawarciu aktu zbycia rozwiązaniu przez CZS i wykreśleniu z rejestru. Likwidacja jest niepotrzebna, względnie bezprzedmiotowa w braku obiektu likwidacji. O ile chodzi o likwidację nie w prawno-technicznym tego słowa znaczeniu, lecz w znaczeniu ogólniejszym, tj. o wyegzekwowanie należności i spłatę długów zbywającej spółdzielni, to załatwia ją nabywająca jednostka gospodarcza w toku dalszego prowadzenia nabytego przedsiębiorstwa.

Ratio legis przepisu art. 46[1] o przejęciu przez nabywcę wszelkich zobowiązań zbywającej spółdzielni było właśnie to uniknięcie likwidacji spółdzielni w prawno-technicznym tego słowa znaczeniu, która musi się odbywać wg sztywnych przepisów ustawy o spółdzielniach i absorbuje dużo czasu i pracy aparatu przeprowadzającego likwidację, a także dużo kosztów, uszczuplających substancję majątku spółdzielni. Nabywająca jednostka gospodarcza przejmuje po myśli art. 35 rozp. Prez. R. P. o umowie o pracę prac. umysł. personel zbywającej spółdzielni, znający jej interesy, będący więc w stanie w ramach nabywającej jednostki gospodarczej i w związku z dalszym tokiem interesów przedsiębiorstwa zbywającej spółdzielni, przez nabywcę prowadzonego, o wiele szybciej i taniej załatwić ściąganie należności i wykonanie zobowiązań.

Przepis art. 46[1] ustawy o spółdzielniach powstał w czasie, gdy reorganizacja gospodarki uspołecznionej była już w toku i było rzeczą postanowioną, że gospodarka państwowa przejmie całe piony i gałęzie gospodarki dotychczas przez spółdzielnie

prowadzonej. Art. 46^1 miał określić to przejęcie przedsiębiorstw spółdzielczych i tryb postępowania. Chodziło przede wszystkim o to, aby uniknąć likwidacji wielkiej ilości zbywających całe przedsiębiorstwo spółdzielni i zapobiec w ten sposób istnieniu znacznej ilości gospodarczo zbędnych i szkodliwych, absorbujących niepotrzebnie pracę ludzką i koszta — „spółdzielni w likwidacji" z całym aparatem likwidatorów, rad nadzorczych, walnych zgromadzeń itd. To było myślą przewodnią i celem art. 46^1 w brzmieniu noweli.

Należy tutaj podkreślić różnicę między dyspozycją art. 46^1 a art. 75 ust. 5 lit. a) ustawy o spółdzielniach. Według tego ostatniego przepisu następuje rozwiązanie spółdzielni, jeżeli względy planowej gospodarki przemawiają za zaniechaniem prowadzenia przez spółdzielnię przedsiębiorstwa, którego żadna inna jednostka gospodarcza nie przejmuje; w tym wypadku likwidacja spółdzielni jest konieczna. Tam jednak, gdzie spółdzielnia ma wprawdzie zaniechać prowadzenia przedsiębiorstwa, a przedsiębiorstwo to będzie dalej prowadzone przez nabywającą je jadnostką sektora uspołecznionego, wchodzi w zastosowanie, jako *jus cogens* art. 46^1, wykluczający likwidację; art. 75 pkt. 5 powołuje zresztą wyraźnie pod lit. d) jako odrębną przyczynę rozwiązania spółdzielni zbycie przedsiębiorstwa — w myśl art. 46^1.

Zapatrywanie, z którym się niekiedy spotykamy, że zależy to od swobodnego uznania CZS, czy ma w przypadku zbycia przedsiębiorstwa spółdzielni zastosować art. 75 ust. 5 lit. a), czy też art. 46^1, jest więc w zupełności nieuzasadnione, skoro ustawa wyraźnie rozróżnia stany faktyczne, będące podstawą zastosowania każdego z tych dwóch przepisów.

Należy jeszcze rozważyć stosunek art. 46^1 do przepisów ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych z 21 maja 1948 r. (Dz. U. R. P. Nr 30 poz. 201). Także wg tej ustawy ma jednostka gospodarcza w zakresie gospodarki uspołecznionej, tj. przedsiębiorstwo państwowo-spółdzielcze przejąć majątek spółdzielczy. Wspomniana ustawa przewiduje jednak przejęcie tylko *części* majątku centrali spółdzielczej, podczas gdy art. 46^1 przewiduje przejęcie *całego* przedsiębiorstwa spółdzielni, a także centrali, która — wg art. 28 ustawy z 21 maja 1948 r. o Centralnym Związku Spółdzielczym i centralach spółdzielni — jest również spółdzielnią. Sądzimy więc, że tam, gdzie chodzi

o przejęcie c a ł e g o przedsiębiorstwa spółdzielni, względnie centrali przez przedsiębiorstwo państwowo-spółdzielcze, wchodzi w zastosowanie jedynie art. 46[1]. Ustawodawca przy wydaniu ustawy z dn. 21. V. 1948 r. o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych nie myślał bowiem wcale jeszcze o wypadkach przejęcia przez państwowe jednostki gospodarcze całego przedsiębiorstwa spółdzielni, względnie centrali, tym mniej całych pionów gospodarki spółdzielczej, co dopiero w roku 1949 stało się aktualne (jak np. gospodarstwo rybne, mięsne, ogrodowo-warzywnicze, księgarstwo itd.).

Wynika to już z brzmienia przepisów cyt. ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych, które stanowią, że właściwy minister określi szczegółowo majątek centrali podlegający oddaniu przedsiębiorstwu państwowo-spółdzielczemu, zakres jego odpowiedzialności za długi obciążające majątek oddany i zasady zwrotu wartości nakładów (art. 7 ust. 2 i 3 cyt. ustawy). Wszak to wszystko nie może mieć zastosowania w tych wypadkach, gdzie wobec zbycia c a ł e g o przedsiębiorstwa spółdzielni lub centrali i jej wykreślenia z rejestru b r a k p o d m i o t u p r a w n e g o, którego p e w n e zobowiązania miałyby być przejęte, którego p e w n e tylko składniki majątkowe ulegają oddaniu nabywcy i któremu nakłady miałyby być zwrócone.

Wynika to także z treści art. 11 cyt. ustawy, który wspomina o zwrocie majątku przez spółdzielnię oddanego po likwidacji przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielczego „odpowiednim centralom spółdzielni". Czyż może być mowa o oddaniu majątku „odpowiednim centralom" w tym przypadku, gdy całe piony spółdzielczości wraz z centralami przechodzą — jak to ma miejsce w ostatnich czasach — na własność przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielczego i to nie tylko czasowo „aż do likwidacji", lecz na stałe.

Stwierdzić należy, że ustawa o państwowych przedsiębiorstwach spółdzielczych należy w ogóle do minionego już okresu rozwoju naszego ustroju gospodarczego, względnie stosunku Państwa do spółdzielczości i własności spółdzielczej. Ustawa ta przedstawiała pierwszą próbę uregulowania tego stosunku i to nie bardzo udałą. Myśl „wypożyczenia" części majątku spółdzielczego przedsiębiorstwu państwowo-spółdzielczemu, które w istocie swej nie jest niczym innym, niż s u i g e n e r i s przedsiębiorstwem państwowym, na czas... do likwidacji przedsiębiorstwa

państwowo-spółdzielczego, a więc do terminu, który jest *dies incertus an, incertus quando* — nie jest bardzo szczęśliwa.

Okres, w którym tego rodzaju ułożenie stosunku Państwa do spółdzielczości było może z różnych względów wskazane, już minął. Niektóre przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielcze zostały jednostronnie zamienione na „czyste" przedsiębiorstwa państwowe, nowela do ustawy o spółdzielniach, a mianowicie art. 46^{1} wskazuje nowy pod względem prawnym o wiele mniej zawiły i logiczniejszy sposób przejęcia przedsiębiorstw spółdzielczych przez państwowe jednostki gospodarcze. Według tego przepisu przejmuje nabywca przedsiębiorstwo spółdzielcze z wszystkimi aktywami i zobowiązaniami, do których należy także obowiązek zwrotu udziałów członkom spółdzielni. Członkowie spółdzielni nie mogą sobie rościć do majątku rozwiązanej spółdzielni, która zbyła całe swoje przedsiębiorstwo, dalszych, względnie większych świadczeń ponad zwrotu udziału. Jest więc rzeczą naturalną, że reszta majątku spółdzielni przypada — o ile aktywa przewyższają pasywa — nieodpłatnie nabywającej przedsiębiorstwo państwowej jednostce gospodarczej. Jednostka ta realizuje bowiem „cel użyteczności publicznej" w myśl art. 81 ustawy o spółdzielniach. Według tegoż art. 81 (w brzmieniu noweli) CZS rozporządza nadwyżką majątku spółdzielni ponad fundusz udziałowy. W tym przypadku jest oczywiście nabywca zwolniony także od przewidzianego w art. 11 ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych obowiązku zwrotu majątku w razie likwidacji.

Zastosowanie art. 46^{1} wywołuje więc ten sam skutek prawny, co art. 7 ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych, to jest przejście majątku spółdzielczego na rzecz przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielczego i to z mniejszym obciążeniem nabywającego przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielczego.

Tak więc i brzmienie ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych i względy „historyczne" oraz gospodarcze i *ratio legis* przemawiają za tezą, że w tych wypadkach, w których spółdzielnia względnie centrala zbywa *całe* swoje przedsiębiorstwo na rzecz państwowego przedsiębiorstwa spółdzielczego, wchodzi w zastosowanie art. 46^{1} ustawy o spółdzielniach derogujący, jako *lex posterior*, art. 7 ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych.

Trudniejsza jest sprawa tam, gdzie chodzi o przejęcie części przedsiębiorstwa spółdzielni przez przedsiębiorstwo państwowo-spółdzielcze, gdyż w tym wypadku zachodzi wobec identyczności stanu faktycznego w obu ustawach kolizja między art. 7 rzeczonej ustawy a dyspozycją art. 46[1].

Można by stanąć na stanowisku, że dopóki ustawa o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych nie zostanie wyraźnie uchylona władzy kierującej planową gospodarką przysługuje prawo alternatywnego wyboru między zastosowaniem art. 7 tej ustawy a porozumieniem się z CZS, aby tenże postanowił zbycie części przedsiębiorstwa spółdzielczego i ustalił istotne warunki tego zbycia z nabywcą i władzą państwową. Oczywiście warunki te musiałyby być odmienne od dyspozycji art. 7 i 11 ustawy o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych. Jeżeli bowiem spółdzielnia, względnie centrala spółdzielni — po zbyciu części przedsiębiorstwa — ma dalej istnieć i działać, trudno wymagać od niej, aby się zrzekła równowartości oddanej nabywcy części przedsiębiorstwa i czekała na zwrot oddanego majątku do czasu likwidacji przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielczego. Potrzeby życia gospodarczego wskażą więc tutaj właściwą drogę.

PRAWO RZECZOWE I KSIĘGI WIECZYSTE

STEFAN BREYER

OSTRZEŻENIE Z ART. 24 PR. RZECZ. O NIEZGODNOŚCI KSIĘGI WIECZYSTEJ Z RZECZYWISTYM STANEM PRAWNYM

W myśl art. 23 i 24 pr. rz. osoba, której prawo nie jest wpisane, albo jest wpisane błędnie, albo jest dotknięte wpisem nieistniejącego obciążenia lub ograniczenia, może żądać usunięcia tej niezgodności, jeżeli treść księgi wieczystej jest niezgodna z rzeczywistym stanem prawnym. Roszczenie o usunięcie tej niezgodności może być ujawnione przez ostrzeżenie.

Roszczenie, o którym tu mowa, jest jednym z uprawnień wynikających z tych praw podmiotowych, które mogą być ujawnione w księdze wieczystej. Treścią jego jest żądanie, skierowane do osoby uprawnionej według księgi wieczystej, aby złożyła odpowiednie oświadczenie potrzebne do właściwego ujawnienia odnośnego prawa podmiotowego.

Instytucja ujawniania roszczeń wywodzi się z prawa niemieckiego, lecz została ona przez prawo polskie uregulowana odmiennie. Stało się to przede wszystkim dlatego, iż prawo rzeczowe nie przyjęło zasady wpisu, jako w każdym wypadku niezbędnej przesłanki nabycia zmiany lub utraty praw rzeczowych. Chociaż zatem studiowanie bogatego orzecznictwa niemieckiego, dotyczącego ujawniania w księgach wieczystych tych roszczeń, jest bardzo pouczające, jednakże można korzystać z tego orzecznictwa tylko z największą ostrożnością, ponieważ bezkrytyczne przenoszenie tez niemieckich na grunt polski prowadziłoby na manowce [1]).

[1]) Orzecznictwo to zostało m. i. zebrane w Staudingers Kommentar zum Buergerlichen Gesetzbuch, uwagi do §§ 883 do 899 k. c. n. oraz Güthes Grundbuchsordnung w opracowaniu Fr. Triebel, uwagi do § 21 niem. ust. hip.

W pracy niniejszej omówione zostaną:

I. Powstanie i istota niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym.

II. Podstawa i dopuszczalność wpisu ostrzeżenia z art. 24 pr. rz.

III. Skutki prawne wpisu ostrzeżenia z art. 24 pr. rz.

IV. Zmiana pierwszeństwa i wykreślenie ostrzeżenia z art. 24 pr. rz.

I. POWSTANIE I ISTOTA NIEZGODNOŚCI MIĘDZY TREŚCIĄ KSIĘGI WIECZYSTEJ A RZECZYWISTYM STANEM PRAWNYM.

Wpis omawianego roszczenia jest związany z istnieniem niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym. Niezgodności te powstają albo w wyniku błędnych wpisów do księgi wieczystej, albo też przez to, że pewne stany prawne ulegają zmianie niezależnie od ksiąg wieczystych.

W pierwszym przypadku błędne wpisy spowodowane są bądź to zwyczajnymi omyłkami czy to w treści wpisu, czy też postanowienia zarządzającego wpis, lub innym uchybieniem przepisom proceduralnym, w szczególności prawa o księgach wieczystych, bądź uchybieniem przepisom prawa materialnego.

Ponieważ nie wszystkie uchybienia proceduralne, w szczególności uchybienia przepisom prawa o księgach wieczystych, same przez się powodują niezgodność księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, należy po krótce zanalizować te przepisy pod tym kątem widzenia.

I tak odnośnie art. 15 pr. ksw. tylko błędne wpisanie daty złożenia wniosku oraz daty dokonania wpisu powoduje niezgodność, gdyż ustala mylnie pierwszeństwo lub moc wsteczną wpisu, albo też moment mający decydujące znaczenie przy rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych.

Ten sam skutek występuje w przypadku, gdy wpis dokonano na podstawie wniosku i później do tego wniosku dołączonego dokumentu sporządzonego już po złożeniu wniosku. [2])

---

[2]) Prądzyński w „Uwagach do projektu prawa rzeczowego" (P. N. Nr 5—6/49 str. 380 uw. 5) zdaje się uważać za dopuszczalne zło-

Niepodanie wysokości udziałów współuprawnionych wbrew art. 18 pr. ksw. stwarza niezgodność, o ile te udziały nie są równe wbrew domniemaniu z art. 81 pr. rz.

Uchybienie art. 19 pr. ksw. stwarza zawsze niezgodność, ponieważ nie umieszczenie wzmianki o obciążeniu łącznym prowadzi np. w przypadku hipoteki do powstania kilku odrębnych hipotek, zamiast jednej hipoteki łącznej.

Uchybienie przepisowi art. 20 pr. ksw. przez to, że wpis dokonany został na podstawie dokumentu, na którym podpisy nie zostały notarialnie uwierzytelnione, lecz np. poświadczone przez sędziego obywatelskiego, wójta, czy inny urząd, albo w ogóle nie zostały poświadczone, powoduje niezgodność, o ile chodzi o wpisy prawo-tworzące, jak przelew, zmiana treści lub wykreślenie ograniczonego prawa rzeczowego. Ogólna forma z art. 20 pr. ksw. jest bowiem zd. m. przesłanką wpisu i tym samym jedną z przesłanek nabycia, zmiany lub zniesienia takiego prawa. W przypadku przeniesienia wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie, która w myśl art. 205 pr. rz. nie może być przeniesiona bez hipoteki, forma ogólna z art. 20 pr. ksw. jest nie tylko przesłanką wpisu, ale również przesłanką ważności oświadczenia z art. 25 pr. ksw.

Gdy jednak chodzi o wpis deklaratoryjny np. przy wykreśleniu wierzytelności na podstawie nieformalnego pokwitowania, o niezgodności decydują tylko przesłanki materialne [3]).

żenie najpierw samego wniosku o wpis prawa rzeczowego ograniczonego, a dopiero później dołączenie do niego zeznanego już po złożeniu wniosku aktu ustanawiającego to prawo, skoro zastanawia się nad tym, jakie wówczas to prawo będzie mieć pierwszeństwo, czy tu miarodajną będzie chwila złożenia wniosku czy dokonania wpisu. To ostatnie Prądzyński uważałby za prawidłowe. Jednakże komplikacje takie ze względu na wyraźny przepis art. 38 § 1 pr. ksw. nie mogą powstać. Wniosek w tym przypadku musi być załatwiony odmownie, w przeciwnym razie powstaje niezgodność co do pierwszeństwa.

[3]) P. jednak Szer („Nowe Prawo Rzeczowe" D. P. P. Nr 1—2/47 str. 45 i 47), który stoi na stanowisku, iż prawo rzeczowe nie przewiduje żadnej szczególnej formy co do przelewu prawa rzeczowego ograniczonego. Jedynie w przypadkach, gdy dla skuteczności przelewu lub zniesienia prawa rzeczowego ograniczonego potrzebny jest wpis w księdze wieczystej, podpis na dokumencie musi być ad intabulationem notarialnie poświadczony zgodnie z art. 20 pr. ksw., co oznacza zerwanie z formalizmem. P. również — uwaga 4).

Również zd. m. uchybienie art. 21 pr. ksw. przez dokonanie wpisu prawo-tworzącego na podstawie dokumentu nie obejmującego zgody osoby, której prawo ma być przez wpis dotknięte, na ten wpis, albo też obejmującego zgodę warunkową lub ograniczoną terminem, powoduje niezgodność z tych samych powodów, jak wyłuszczone wyżej odnośnie art. 20 pr. ksw. [4]).

Natomiast uchybienie art. 27 pr. ksw. przez dokonanie wpisu na rzecz osoby, która nie wykazała następstwa w prawa osoby wpisanej w księdze wieczystej, tylko wtedy powodu niezgodność, o ile nie istnieją przesłanki materialno-prawne wpisu, to jest o ile rzeczywiście nie ma tego następstwa w prawo.

Również wykreślenie wbrew art. 28 pr. ksw. prawa, które wygasło skutkiem nadejścia terminu, a obejmowało uprawnienie do świadczeń, przed upływem roku bez zgody uprawnionego wywołuje tylko wtedy niezgodność, jeżeli istotnie uprawnionemu lub jego następcom prawnym coś się jeszcze z tytułu wykreślonego prawa należało.

Uchybienia przepisom prawa o ksw. odnośnie składania i cofania wniosków mogą powodować niezgodności tylko o ile chodzi o wpisy prawo-tworzące. Uchybienia przepisom dotyczącym formy postanowień i ich doręczeń, jak również zawiadomień o dokonanym wpisie, nie mogą powodować niezgodności treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Niezgodności te powstają jednak najczęściej przez uchybienie przy wpisie przepisom prawno-materialnym.

I tak niezachowanie formy notarialnej dokumentu, jeżeli ta forma jest jedną z przesłanek ważności rozporządzenia (art. 46 i 113 § 2 pr. rz. i art. 114 kod. zob.), powoduje niezgodność, gdy na podstawie sporządzonego w niewłaściwej formie dokumentu dokonano wpisu. Specjalny przypadek przedstawia jednak art. 19 pr. rz., który przewiduje konwalidację czynności prawnej przez wpis, gdy ta czynność była wprawdzie dokonana w formie aktu notarialnego, jednakże akt ten był nieważny skutkiem

---

[4]) Na odmiennym stanowisku stoi Wasilkowski, który w pracy: „Znaczenie wpisu do księgi wieczystej według prawa rzeczowego“ (P. i P. zesz. 5—6/47 str. 50 uwaga 31) podkreśla, że art. 20, 21 i 28 pr. ksw. mają charakter norm porządkowych i wpis dokonany z naruszeniem tych przepisów nie pociąga za sobą niezgodności między treścią księgi wieczystej a stanem rzeczywistym, opiera się bowiem na „ważnej podstawie“.

naruszenia przepisów prawa o notariacie. W tym przypadku zatem niezgodność nie powstaje, chyba że osoba, która sporządziła akt, nie była notariuszem (lub pełniącym obowiązki notariusza).

Niezgodność powstaje, jeżeli wpis dokonany został na podpodstawie dokumentu, z którego wynikało, iż objęta nim czynność prawna w ogóle nie doszła do skutku. Wymienić tu można takie przypadki jak nieuczestniczenie w czynności prawnej wszystkich osób, które jako strony powinny były brać w tej czynności udział, wadliwość pełnomocnictwa, działanie negotiorum gestora, którego czynności nie zostały przez osobę uprawnioną zatwierdzone, brak zezwolenia władzy opiekuńczej lub administracyjnej jeżeli jest ono przesłanką dojścia do skutku umowy, wpisy legatów bezpośrednio na podstawie testamentu [5]) itp.

Niezgodności mogą powstać na tle niewłaściwego stosowania art. 46 pr. ksw., gdy sąd stwierdziwszy wady podstawy wpisu wyznacza termin do ich usunięcia, a potem uznaje te przeszkody za usunięte, jeżeli strona przedstawi dodatkowe dokumenty (pełnomocnictwa, akceptacje aktu, zatwierdzenia itp.), sporządzone już po złożeniu wniosku. — Dozwolenie wpisu w tych przypadkach stwarza bowiem niezgodność co do pierwszeństwa lub mocy wstecznej wpisu, która to niezgodność dopiero przez złożenie nowego wniosku może być usunięta. Dla eliminacji skutków prawnych takich uchybień, powodujących niezgodność księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, a popełnionych przy dokonaniu wpisu, przewidziana jest specjalna instytucja wpisu ostrzeżenia z urzędu na podstawie art. 52 § 1 pr. ksw., jednakże niezależnie od tego dopuszczalny jest również wpis omawianego ostrzeżenia z art. 24 pr. rz.

Ponadto niezgodności tego typu powstają również we wszystkich przypadkach, gdy wpis nastąpił niezgodnie z treścią dokumentu stanowiącego jego podstawę.

Poza tymi wadami, oczywistymi dla sędziego prowadzącego księgi wieczyste, mogą istnieć wady ukryte, również powodujące nieważność czynności prawnej, jak wady oświadczenia woli,

---

[5]) Wpis prawa własności na rzecz rzeczywistego spadkobiercy bezpośrednio na podstawie testamentu, nie zaś na podstawie stwierdzenia praw spadkowych, stanowi uchybienie proceduralne, jednakże nie powoduje niezgodności.

wady podstawy prawnej czynności, fałszerstwo dokumentu, udział zamiast uprawnionego osoby podstawionej itp. We wszystkich tych przypadkach instytucja ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. może być stosowana.

Jak zaznaczyłem na wstępie, niezgodności powstają również przez to, iż pewne stany prawne („rzeczywiste") powstają, istnieją, ulegają zmianom i gasną pozaksięgowo.

Wreszcie niezgodności powstawać mogą również na tle przepisów o rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych. Np. osoba wpisana w księdze wieczystej zbyła odpłatnie swoje prawo dwukrotnie dwóm osobom A i B, działającym obie w dobrej wierze, przy czym akt z osobą B sporządzony był w momencie, kiedy osoba B jeszcze nie ujawniła w księdze wieczystej swego prawa. Jeżeli wniosek o wpis osoby A wpłynie pierwszy, sąd prowadzący księgę wieczystą, do którego nie należy stosowanie z urzędu czy na wniosek przepisów o rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych i który winien załatwić wnioski w kolejności wpływu, wpisze A za właściciela, mimo iż zgodnie z powołanymi przepisami rzeczywistym właścicielem jest osoba B. Tej osobie przysługuje możność zabezpieczenia swego roszczenia przez ostrzeżenie. Gdyby jednak osoba B najpierw wpis ten uzyskała, ostrzeżenie z art. 24 pr. rz. na rzecz A nie powinno być wpisane, ponieważ nie ma tutaj niezgodności z rzeczywistym stanem prawnym.

Niezgodności dotyczyć mogą zarówno praw rzeczowych, jak i tych praw osobistych, których ujawnienie w księgach wieczystych jest dopuszczalne [6]). Wyczerpujące omówienie wszelkiego rodzaju tych niezgodności nie jest możliwe, gdyż sytuacje prawne na tym tle powstałe stanowią przeważnie zupełną nowość w stosunku do przepisów dotychczasowych, a krótki okres, jaki upłynął od chwili wejścia w życie prawa rzeczowego, nie dostarczył jeszcze dostatecznego materiału z praktyki. Dlatego ograniczyć się muszę do grupowego omówienia tych zagadnień.

A) **Niezgodności w związku z wpisem prawa własności.** — Do nabycia własności nie jest potrzebny wpis z wyjątkiem własności czasowej (art. 101 i 107 pr. rz.) oraz odrębnej własności

---

[6]) Inaczej regulują to zagadnienie §§ 894 i 899 k. c. n., które pozwalają stosować analogiczną do ostrzeżenie z art. 24 pr. rz. instytucję sprzeciwu (Widerspruch), zabezpieczającą roszczenie o sprostowanie księgi wieczystej tylko odnośnie praw rzeczowych.

lokali (art. XVI prz. wpr. pr. rz.). W związku z powyższym niezgodność może powstać w wyniku nieujawnienia w księdze wieczystej prawa własności nabytego na podstawie umowy lub innego rozporządzenia. W tym przypadku jest obojętne, czy chodzi o nabycie odpłatne czy nieodpłatne, pochodne czy pierwotne, umowne czy na podstawie konstytutywnego orzeczenia sądu lub władzy administracyjnej. W każdym bowiem z tych przypadków powstaje w razie nie złożenia wniosku o wpis niezgodność między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym.

Ponieważ umowa o przeniesienie własności nieruchomości z zastrzeżeniem warunku lub terminu (art. 45 § 1 pr. rz.) lub nie obejmująca podstawy prawnej świadczenia (art. 44 § 1 pr. rz.) nie ma skutków rzeczowych, przeto dokonanie na podstawie takiej umowy wpisu w księdze wieczystej również wywołuje niezgodność.

Nabycie własności przez zasiedzenie powoduje z mocy samego prawa, a więc niezależnie od stwierdzenia zasiedzenia, niezgodność z treścią księgi wieczystej mimo wiszącego nad właścicielem z zasiedzenia mieczem Damoklesa z art. 47 pr. rz. Roszczenie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym jest w tym przypadku skierowane zarówno przeciwko właścicielowi księgowemu, jak i wierzycielom, których prawa zostały przeciw właścicielowi księgowemu i jego poprzednikom prawnym wpisane [7]).

Nabycie na podstawie dziedziczenia powoduje niezgodność z treścią księgi wieczystej, jeżeli wpisany jest nadal spadkodawca. Mimo to jednak spadkobierca nie może uzyskać na rzecz swoją wpisu ostrzeżenie z art. 24 pr. rz., ponieważ on sam reprezentuje osobę spadkodawcy i nie może mieć do niego roszczenia jak do innej osoby [8]). Jeżeli jednak nastąpił już wpis na rzecz spadkobierców na podstawie stwierdzenia praw spadkowych i przy tej sposobności został pominięty jeden ze spadko-

---

7) Nabywca z tytułu zasiedzenia jako nabywca pierwotny nabywa nieruchomość w stanie wolnym od obciążeń dotyczących właściciela księgowego. Jeżeli zasiedzenie działa przeciw właścicielowi, tym bardziej musi być skuteczne przeciw jego wierzycielom. Mogą się oni powoływać na rękojmię wiary publicznej tylko w zakresie art. 47 pr. rz.

8) Spadkobierca jest jednak na podstawie art. 29 pr. ksw. obowiązany do ujawnienia swego prawa własności nieruchomości.

bierców, który zamierza dochodzić swoich praw w trybie art. 70 pr. sp., wpis ostrzeżenia przeciwko wpisanym spadkobiercom na jego rzecz jest dopuszczalny.

Jeżeli postanowienie o stwierdzenie praw spadkowych już się uprawomocniło, ale jeszcze wpis na jego podstawie nie nastąpił, spadkobierca, który zamierza dochodzić swych praw w trybie art. 70 pr. sp. i chce się zabezpieczyć od skutków art. 47 § 2 pr. sp., może uzyskać wpis zabezpieczający tylko z art. 859 kpc., nie zaś z art. 24 pr. rz. To samo dotyczy roszczenia zapisobiercy o przeniesienie własności nieruchomości będącej przedmiotem zapisu, jak również roszczeń z tytułu nieprzeprowadzonych jeszcze a nakazanych testamentem działów lub podlegającym zaliczeniu przysporzeń. W tych wszystkich przypadkach nie ma bowiem niezgodności między wpisem, a rzeczywistym stanem prawnym czy to dlatego, iż wpis jeszcze nie został dokonany, czy też dlatego, że rzeczywisty stan prawny nie jest jeszcze ustalony.

Natomiast w przypadku ustania majątkowego ustroju małżeńskiego powstaje z tą chwilą niezgodność między stanem księgowym a rzeczywistym stanem prawnym. Przy ustroju wspólności dorobku, czy ogólnej wspólności, niezgodność ta powstaje już w momencie, gdy nieruchomość stanowiąca wspólną własność obojga małżonków zostaje wpisana do księgi wieczystej jako własność jednego z nich, w związku z czym małżonek niewpisany lub jego następcy prawni mogą uzyskać na rzecz swoją wpis ostrzeżenia z art. 24 p. rz.

Nie ma natomiast podstawy do wpisu takiego ostrzeżenia w przypadku, gdy władza administracyjna cofnie już po dokonaniu aktu udzielone uprzednie zezwolenie na przeniesienie własności nieruchomości. Takie cofnięcie zezwolenia podważające bezpieczeństwo obrotu nie może mieć już wpływu na ważność czynności prawnej dokonanej na podstawie zezwolenia. Jednakże w przypadku, gdy wpis nastąpił na podstawie decyzji władzy administracyjnej (np. orzeczenia o nadaniu ziemi w trybie reformy rolnej), a ta decyzja zostanie na zasadzie art. 100 i 101 post. adm. uchylona, powstaje niezgodność z rzeczywistym stanem prawnym i wpis ostrzeżenia jest na rzecz Skarbu Państwa dopuszczalny.

B) **Niezgodności odnośnie praw rzeczowych ograniczonych.** — Niezgodność księgi wieczystej z rzeczywistym stanem praw-

nym może powstać także w odniesieniu do praw rzeczowych ograniczonych, które — jak to ogólnie formułuje art. 23 pr. rz. — również mogą nie być wpisane, albo być wpisane błędnie, albo być dotknięte wpisem nieistniejącego obciążenia lub ograniczenia. Poza tym sam wpis prawa rzeczowego ograniczonego może stanowić nieistniejące obciążenie. Poniżej omówione warianty podpadają pod przytoczone w art. 23 pr. rz. typy niezgodności.

1. W y k r e ś l e n i e ograniczonego prawa rzeczowego bez prawnej przyczyny. Ograniczone prawo rzeczowe wykreślone bez prawnej przyczyny istnieje dalej, co pośrednio wynika z art. 125 § 1, oraz art. 128 § 2 pr. rz. Domniemanie z art. 18 § 2 pr. rz., iż prawo wykreślone z księgi wieczystej nie istnieje, może być obalone. Dlatego też, czy to w wyniku zażalenia przeciw wykreśleniu, czy też w razie restytucji wpisu na innej drodze. prawo takie odzyskuje dawne pierwszeństwo (co jednak nie może szkodzić prawom nabytym w międzyczasie w dobrej wierze). W przypadku więc wykreślenia takiego prawa bez prawnej przyczyny powstaje niezgodność księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, wobec czego wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. jest dopuszczalny. Powyższe dotyczy wpisów praw rzeczowych ograniczonych bez względu na to, czy wpis jest jedną z przesłanek ich powstania, czy nie.

W przypadku, gdy ostrzeżenie dotyczy wykreślenia bez prawnej przyczyny hipoteki, wpis tego ostrzeżenia następuje na zabezpieczenie roszczenia pieniężnego, co z naciskiem podkreślam, ze względu na stanowisko Sądu Najwyższego [9]), który

[9]) Podobne roszczenie może być również zabezpieczone przez wpis ostrzeżenia z art. 51 pr. ksw. przy wniesieniu zażalenia przeciw dokonanemu wpisowi wykreślenia hipoteki oraz przez wpis ostrzeżenia z art. 52 § 1 pr. ksw., jeżeli wykreślenie nastąpiło z uchybieniem przepisom ustawy przy dokonaniu tego wykreślenia. W świetle powyższego oczywista jest bezzasadność twierdzeń Sądu Najwyższego, wypowiedzianych w uzasadnieniach C 832/8 (P. i P. zesz. 3/49) i C 225/49 (P. i P. zesz. 6—7/49) oraz w uzasadnieniu zasady prawnej uchwalonej w składzie 7 sędziów C 1179/49 (P. N. nr. 11—12/49, str. 431 i nr. 1—2/50 str. 142) jakoby prawo rzeczowe i prawo o księgach wieczystych nie znały w ogóle, a więc i nie dopuszczały wpisu ostrzeżenia, jako środka zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Na ten błąd zwróciłem już uwagę w glosie do dwóch pierwszych wyżej powołanych orzeczeń, zamieszczonej w „Państwie i Prawie“ zesz. 12/49. W toku tej pracy będę po-

uważa wpis ostrzeżenia na zabezpieczenie roszczeń pieniężnych obecnie za niedopuszczalny i zaleca wpis w takich przypadkach hipoteki przymusowej, co absolutnie nie odpowiada tej sytuacji prawnej, jaka istnieje w przypadku niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

To samo ma miejsce w przypadku, gdy zostaje częściowo wykreślona jedna z hipotek łącznych, gdyż to jest sprzeczne z zasadą akcesoryjności hipoteki, wypływającej z art. 190, 201 i 205 pr. rz., z której wynika, iż hipoteka łączna musi zabezpieczyć tę samą wierzytelność. Niedopuszczalne jest zatem istnienie hipoteki łącznej zabezpieczającej wierzytelności o różnej wysokości.

Niezgodność powstaje również, jeżeli wykreślone zostało prawo obciążone prawem osoby trzeciej bez jej zgody (art. 125 § 2 pr. rz.).

2. Niewpisanie do księgi wieczystej ograniczonego prawa rzeczowego stanowi niezgodność z rzeczywistym stanem prawnym zasadniczo w tych przypadkach, kiedy takie prawo może powstać niezależnie od wpisu. Dotyczy to zatem użytkowania, z wyjątkiem użytkowania na prawach wpisanych, i służebności poza przypadkiem z art. 187 § 2 pr. rz.

Ujawnienie tych praw nie podlega przymusowi z art. 29 pr. ksw., jednak właściciel takiego prawa, który chce się zabezpieczyć przed skutkami rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych, może uzyskać na rzecz swoją wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz., jeżeli nie może uzyskać na rzecz swoją natychmiastowego wpisu, czy to dlatego, że oświadczenie z art. 113 § 2 pr. rz. zaginęło, lub że nie zostało złożone (np. w przypadku zasiedzenia służebności z art. 184 pr. rz.).

Do powstania ciężaru realnego potrzebny jest wpis do księgi wieczystej, zatem w związku z jego niewpisaniem nie może powstać niezgodność z rzeczywistym stanem prawnym. Nie odnosi się to jednak do świadczeń na rzecz dożywotnika na podstawie umowy w dożywocie, które wprawdzie w myśl art. 281 § 2 pr. rz. uważane są za ciężar realny, mimo to jednak mogą być w myśl art. LX § 1 pkt 3) prz. wpr. pr. rz. ujawnione przez złożenie do zbioru dokumentów. W każdym razie niewpisanie

---

woływał dalsze liczne przykłady wpisów ostrzeżeń na zabezpieczenie roszczeń pieniężnych, dokonywanych na podstawie prawa rzeczowego i prawa o księgach wieczystych.

tych świadczeń stanowi uchybienie przepisowi art. 601 k. z. i może być przedmiotem ostrzeżenia z art. 52 § 1 pr. ksw. i art. 24 pr. rz.

Niezgodności wskutek niewpisania rzeczowego prawa ograniczonego mogą powstać również przy zakładaniu ksiąg wieczystych na zasadzie rozp. poz. 235/47 Dz. U. R. P. Jeżeli do nowozałożonej księgi dla nieruchomości, której księga zaginęła lub uległa zniszczeniu, nie wpisano bez prawnej przyczyny rzeczowego prawa ograniczonego (również prawa na prawie), które było wpisane w księdze zniszczałej lub zaginionej, właściciel tego prawa może każdej chwili uzyskać wpis ostrzeżenie z art. 24 pr. rz. Jeżeli tym niewpisanym prawem była hipoteka służąca na zabezpieczenie jego wierzytelności, wpis ostrzeżenia także i w tym przypadku następuje na zabezpieczenie roszczenia pieniężnego [10]).

Podobnie ma się rzecz w przypadkach, gdy po oddzieleniu części nieruchomości i wpisaniu jej do osobnej księgi wieczystej nie wpisano do tej księgi obciążeń nieruchomości macierzystej, albo gdy po przeniesieniu nieruchomości z księgi dotychczasowej na podstawie § 5 rozp. poz. 367 Dz. U. R. P. z 1946 r. do nowej księgi nie przeniesiono do tej księgi również dotychczasowych obciążeń.

Wyjątkowo niezgodności mogą powstać nawet skutkiem niewpisania takiego ograniczonego prawa rzeczowego, które w zasadzie według prawa rzeczowego wymaga do swego powstania wpisu. Ma to miejsce wówczas, gdy obowiązujące przepisy przewidują ujawnienie praw rzeczowych ograniczonych ze wszystkimi skutkami wpisu przez złożenie do zbioru dokumentów. Zachodzi to w trzech przypadkach. Mianowicie: w przypadku złożenia dokumentu do zbioru na zasadzie art. 2 i 4 dekretu z 8. VIII. 1946 o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (poz. 233 Dz. U. R. P.), w przypadku art. 4 dekretu z 28. X. 1947 o mocy prawnej ksiąg wieczystych na obszarze Ziem Odzyskanych (Dz. U. R. P. poz. 410) i wreszcie w przypadku art. 5 pkt 4 dekretu z 26. X. 1945 o rozbiórce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych wskutek wojny (poz. 181/47 Dz. U. R. P.) odnośnie zabezpieczenia pożyczek udzielonych na remont budynków. We wszystkich tych przypadkach, jeżeli przy

---

10) P. uwaga 9).

założeniu księgi dla nieruchomości objętej zbiorem nie zostaną wpisane wyżej wymienione rzeczowe prawa ograniczone do nowozałożonej księgi, należy dozwolić wpisu ostrzeżenia z art. 24 § 1 pr. rz. W przypadku zabezpieczenia pożyczek na remont zniszczonych budynków również chodzi o ostrzeżenie na zabezpieczenie roszczenia pieniężnego [11]).

Wreszcie należy tu również zwrócić uwagę na wyjątkowy przypadek hipoteki prawnej na zasadzie art. 5 pkt. 2 powołanego wyżej dekretu o rozbiórce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych wskutek wojny. Mianowicie pożyczki udzielane z funduszów państwowych na cele naprawy budynków obciążają z mocy samego prawa, a więc niezależnie od wpisu, nieruchomości podlegające naprawie z ustawowym pierwszeństwem przed wszystkimi prawami i obciążeniami. Niewpisanie więc hipoteki na zabezpieczenie wymienionej pożyczki stanowi niezgodność z rzeczywistym stanem prawnym, na zabezpieczenie której może być wpisane ostrzeżenie z art. 24 pr. rz., które także i w tym przypadku służy na zabezpieczenie roszczenia pieniężnego [12]).

3. W p i s rzeczowego prawa ograniczonego może powodować niezgodność z tych wszystkich przyczyn, które ogólnie zostały omówione na wstępie tego rozdziału. Poza tym istnieją pewne typy niezgodności, odnoszące się specjalnie do pewnych praw rzeczowych ograniczonych.

I tak wpis hipoteki wyrażonej nie w sumie pieniężnej wbrew art. 193 § 1 pr. rz. powoduje nieważność wpisu, a tym samym niezgodność z rzeczywistym stanem prawnym [13]).

To samo dotyczy przypadku, gdy wbrew art. 246 pr. rz. hipoteka przymusowa zostanie wpisana jako hipoteka łączna, oraz gdy hipoteka na wierzytelności wpisana zostanie nie we wszystkich księgach wieczystych nieruchomości, na których ciąży hipoteka łączna, to znaczy, że wbrew wspomnianej wyżej zasadzie akcesoryjności hipoteki ktoś zabezpieczy swoje prawo nie na wszystkich hipotekach łącznych.

To samo ma miejsce w przypadku wpisu hipoteki w walucie obcej na zabezpieczenie zobowiązania pieniężnego nieważnego

---

[11]) P. uwaga [9]).
[12]) P. uwaga [9]).
[13]) Por. jednak odmienny pogląd S z e r a (DPP. Nr 5/47 str. 17).

na mocy art. 1 pkt. 2 dekretu z 27 lipca 1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych (Dz. U. R. P. Nr 45 poz. 332).

Niezgodność powstaje również, gdy wpisana zostaje na wierzytelności zabezpieczonej hipoteką kaucyjną jakakolwiek hipoteka (zwykła, kaucyjna czy przymusowa).

Tak samo powstaje niezgodność, gdy wierzytelność przyszła lub warunkowa, na której zabezpieczenie została ustanowiona hipoteka, nie powstała.

Jeżeli hipotekę lub ciężar realny wpisano w szerszym zakresie niż to odpowiada rzeczywistemu stanowi prawnemu, osoba dotknięta wpisem, a więc dłużnik, może uzyskać wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz., jak i z art. 52 § 1 pr. ksw., o ile zachodzą przesłanki dla wpisu ostatnio wymienionego ostrzeżenia.

Jeżeli prawo wymienione wpisane zostało w niższej wysokości niż należało, a więc niższa suma hipoteki, mniejsze świadczenie z ciężaru realnego, wówczas niezgodność księgi wieczystej nie zachodzi, ponieważ prawa te, do których powstania wpis jest niezbędną przesłanką, powstały tylko w tym zakresie, w jakim zostały ujawnione. Osoba dotknięta takim wpisem, w tym przypadku wierzyciel, może bronić swoich praw tylko w drodze zażalenia z art. 51 pr. ksw., lub ewentualnie złożenia nowego wniosku w oparciu o ten sam dokument, na którego podstawie nastąpił mylny wpis.

4. Niezgodności z powodu niewłaściwego wpisania p i e r w s z e ń s t w a powstają w licznych przypadkach. W zasadzie ponieważ do oznaczenia czy do zmiany pierwszeństwa potrzebny jest wpis, przeto żadne pozaksięgowe zmiany nie mogą powodować niezgodności. Tylko wpisanie prawa rzeczowego ograniczonego z mylnym pierwszeństwem powoduje niezgodność.

Dzieje się to w przypadkach jak np. wpisanie takiego prawa przy zakładaniu księgi wieczystej dla nieruchomości, której dotychczasowa księga zaginęła, bez zastrzeżenia dla niego przysługującego mu pierwszeństwa, albo wspomniany już wyżej wpis na podstawie dokumentu, który jeszcze w chwili złożenia wniosku nie istniał, lecz dopiero później został sporządzony.

To samo ma miejsce w przypadku mylnego wpisu pierwszeństwa praw wpisanych na podstawie równocześnie złożonych wniosków, czy to przez niezamieszczenie wzmianki o równym

pierwszeństwie zgodnie z art. 119 § 1 pr. rz., czy też przez wpisanie pierwszeństwa wbrew jego odmiennemu oznaczeniu (art. 119 § 2 pr. rz.), albo przez niedokonanie wzmianki, że danemu prawu przysługuje pierwszeństwo zastrzeżone w myśl art. 123 § 1 pr. rz., lub wreszcie przez dokonanie takiej wzmianki wbrew przepisowi art. 124 pr. rz., gdy przed wpisaniem prawa, dla którego było zastrzeżone pierwszeństwo, zostało wpisane inne prawo.

Niektóre wpisy praw rzeczowych ograniczonych mają zastrzeżone swoje ustawowe pierwszeństwo i nieuczynienie o tym wzmianki powoduje niezgodność. Wymienić tu można takie przypadki, jak wpis ciężaru realnego za odstąpienie drogi koniecznej (art. 34 pr. rz.), przejście części hipoteki na dłużnika osobistego, który zaspokoił wierzyciela hipotecznego (art. 223 pr rz.), albo na właściciela jednej z nieruchomości współobciążonych hipoteką łączną (art. 224 § 1 pr. rz.), albo też przejście hipoteki na właściciela jednej ze współobciążonych nieruchomości w przypadku art. 224 § 2 pr. rz. bez zamieszczenia wzmianki o pierwszeństwie przysługującym wierzycielom, których prawa ciążyły na nieruchomości przed wspomnianym przejściem hipoteki z pierwszeństwem równym lub niższym.

Również powstaje niezgodność, gdy w przypadku art. 278 w związku z art. 243 pr. rz. wierzyciel subintabulatu uzyskuje na pokrycie swej wierzytelności przejście części hipoteki na niego bez zaznaczenia w księdze wieczystej, iż tej przypadłej mu części przysługuje ustawowe pierwszeństwo przed pozostałą resztą.

Podobna jest sytuacja prawna w przypadku niezamieszczenia wzmianki przy wpisie hipoteki dla pożyczki udzielonej na zasadzie art. 5 pkt. 2 dekretu o rozbiórce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych wskutek wojny (Dz. U. R. P. Nr 37 poz. 181), iż pożyczce tej przysługuje ustawowe pierwszeństwo przed wszelkimi innymi długami i prawami hipotecznymi.

Szczególny przypadek, kiedy może się dokonać pozaksięgowo zmiana pierwszeństwa i spowodować niezgodność, przewidziany jest w art. 122 § 2 pr. rz., jeżeli nastąpiła zmiana pierwszeństwa nie między hipotekami, i ta zmiana stała się bezskuteczna skutkiem wygaśnięcia prawa, które było nią dotknięte,

chyba że prawo to wygasło wskutek zniesienia przez czynność prawną.

Niezgodność wreszcie powstać może również na tle niewłaściwego stosowania art. 141 kpc. Jeżeli bowiem wniosek miał braki formalne lub nie został opłacony należycie, i braki te zostały usunięte dopiero po terminie wyznaczonym w myśl art. 141 § 2 kpc., wówczas w myśl § 3 tegoż artykułu data wniesienia pisma, a więc złożenia wniosku, mająca zasadnicze znaczenie dla pierwszeństwa wpisu, nie pozostaje w mocy. Odchylenie od tej zasady stanowi wprawdzie przepis § 20 rozp. o przynaglenia opieszałego właściciela nieruchomości do ujawnienia swego prawa (Dz. U. R. P. Nr 53/47 poz. 290), ale przepis ten, niezbyt zgodny z zasadą pierwszeństwa wzgl. mocy wstecznej wpisu, w każdym razie nie odnosi się do wpisów nie podlegających przymusowi ujawnienia. W tych bowiem przypadkach należy uważać wniosek za złożony w dacie uzupełnienia braków, jeżeli to nastąpiło po terminie, i wciągnąć wniosek ponownie do dziennika ksiąg wieczystych przy dokonaniu nowych wzmianek o wniosku, w przeciwnym bowiem razie wpis dokonany na podstawie wniosku z utrzymaną jego pierwotną datą wniesienia wbrew art. 141 § 3 kcp. będzie miał błędne pierwszeństwo.

We wszystkich powołanych wyżej przypadkach osoby, dotknięte wpisem niewłaściwego pierwszeństwa, mogą uzyskać na rzecz swoją wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. niezależnie od możliwości wpisu ostrzeżenia z art. 52 § 1 pr. ksw.

5. Niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym mogą powstać również, gdy r o z b i e ż n o ś ć między treścią wpisanego prawa rzeczowego ograniczonego, poza już omówionymi przypadkami, jest tak duża, iż podważa ona istotny sens domniemania z art. 18 pr. rz. Np. wpisano całkiem inną służebność, albo wpisano prawo na rzecz innej osoby niż należało. Osoba dotknięta wpisem może wówczas żądać wpisu ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. Osobą dotkniętą wpisem jest tutaj dłużnik, a więc przeważnie właściciel nieruchomości. Wierzyciel może w tym przypadku dochodzić swych praw tylko w drodze zażalenia, lub składając nowy wniosek.

Jeżeli chodzi o usterki wpisu nie powodujące niezgodności z rzeczywistym stanem prawnym, wpis ostrzeżenia jest niedopuszczalny, ponieważ usterki te mogą być prostowane w trybie art. 52 § 2 pr. ksw. Przyjąć należy, że w tym trybie mogą być

prostowane błędne wpisy w takim zakresie, w jakim odnośnie hipoteki dopuszczalne są zmiany na zasadzie art. 195 pr. rz. bez zgody osób, którym służą prawa z pierwszeństwem równym lub niższym. Dotyczy to zatem terminu, miejsca płatności, odsetek do wysokości 6%, mylnie wpisanej podstawy prawnej wierzytelności, lub mylnego powołania dokumentu, albo też mylnego określenia prawa, np. nazwania hipoteki zwykłej hipoteką kaucyjną i na odwrót, gdyż przypadki te w zasadzie niewiele się różnią od dopuszczalnego w myśl powołanego art. 195 pr. rz. zastąpienia jednej wierzytelności inną wierzytelnością.

Odnośnie odsetek wyższych niż 6% sytuacja prawna jest ta sama, jak przy wpisach hipoteki za niskiej lub za wysokiej w stosunku do rzeczywistego stanu prawnego, ponieważ w myśl art. 194 pr. rz. odsetki dwuletnie objęte są zabezpieczeniem hipotecznym [14]).

6. Przeniesienie ograniczonego prawa rzeczowego oraz zmiana jego treści wymaga, jeśli prawo jest ujawnione, wpisu do księgi wieczystej (art. 113 i 114 pr. rz.). Niezgodności więc w związku z przeniesieniem lub zmianą takich praw mogą powstać w tym samym zakresie, jak wyżej omówiony pod 3, 4 i 5, odnośnie wpisów przy powstaniu tych praw.

Przy przeniesieniu prawa na niewłaściwą osobę powstaje jednak niezgodność, którą można prostować tylko w trybie zażalenia przeciwko dokonanemu wpisowi. Nie ma bowiem tutaj osoby, na której rzecz można by wpisać ostrzeżenie z art. 24 § 1 pr. rz. lub z art. 52 § 1 pr. ksw. Pod uwagę mogą być w tym przypadku wzięte cztery osoby. Mianowicie właściciel nieruchomości obciążonej — A, wierzyciel który zbył hipotekę lub inne prawo rzeczowe — B, osoba na której rzecz prawo to zostało mylnie wpisane — C i rzeczywisty nabywca prawa — D. Z osób

---

[14]) Prądzyński w pracy „Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych (P. N. nr 9—10/48 str. 218) jako podstawę wpisu ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. wymienia m. in. wpisanie innej wysokości odsetek niż należało. Zgadzam się z tym — z zastrzeżeniem, że dotyczy to tylko odsetek wyższych niż 6% i wpisanych w wyższej wysokości niż należało. Inny podany przez Prądzyńskiego przykład niezgodności dotyczy mylnego wpisu hipoteki zamiast ciężaru realnego. Zd. m. niezgodność w tym przypadku polega na tym, że wpisana została hipoteka, która nie zabezpiecza żadnej wierzytelności, podlegającej tej formie zabezpieczenia, nie zaś na tym, że nie został wpisany ciężar realny, bo ten bez wpisu nie mógł powstać.

wymienionych właściciel A zazwyczaj nie jest dotknięty takim wpisem. Zbywca prawa nie może sobie rościć pretensji o ponowny jego wpis na swoją rzecz, i poza wniesieniem zażalenia nie ma możności wpływać na dalszy przebieg sprawy. Osoba C, na której rzecz wpis nastąpił, nie może przeciwko sobie uzyskiwać ostrzeżenia, zaś osoba D, rzeczywisty nabywca prawa, nie może powoływać się na niezgodność wpisu z rzeczywistym stanem prawnym, skoro odnośnie jej prawa, jako niewpisanego, niezgodność nie powstała.

Niezgodność powoduje również przeniesienie hipoteki łącznej, które nie objęło wszystkich poszczególnych hipotek.

Szczgólne przypadki niezgodności powstają przy przeniesieniu prawa rzeczowego ograniczonego bez wpisu, z mocy samego prawa, jak to ma miejsce w przypadkach art. 223 i 224 pr. rz. i art. 178 i 179 kod. zob. W tych przypadkach nabywca prawa może uzyskać wpis ostrzeżenia na swoją rzecz, o ile nie jest w możności od razu przepisać na siebie samego prawa.

Zauważyć wreszcie należy, że we wszystkich tych przypadkach znowu ostrzeżenia te służyć będą na zabezpieczenie roszczeń pieniężnych [15]).

7. Wygaśnięcie praw rzeczowych ograniczonych może niekiedy nastąpić pozaksięgowo i tym samym wywołać niezgodności. I tak niektóre ograniczone prawa rzeczowe, jak użytkowanie, służebności gruntowe i osobiste oraz ciężary realne wygasają przez przedawnienie skutkiem niewykonywania. Nie gaśnie przez przedawnienie prawo powrotu z art. 108 pr. rz. i hipoteka z wyjątkiem przypadku, gdy została ona wykreślona bez prawnej podstawy (art. 128 § 2 pr. rz.), co jednak już tylko likwiduje niezgodność [16]).

Jeżeli prawo rzeczowe ograniczone gaśnie z upływem terminu do którego zostało ustanowione, niezgodność nie powstaje, ponieważ okoliczność ta jest oczywista ze wpisu. W przypadku wygaśnięcia takiego prawa skutkiem śmierci uprawnionego nie ma potrzeby wpisywania ostrzeżenia, jeżeli wygasłe prawo było niezbywalne (użytkowanie, służebności osobiste).

---

[15]) P. uwaga [9]).

[16]) Ponieważ prawo austriackie dopuszczało przedawnienia hipoteki, przeto w przypadku, gdy zgasła ona skutkiem przedawnienia przed wejściem w życie prawa rzeczowego, powstała niezgodność, której usunięcie może być zabezpieczone przez wpis ostrzeżenia.

W przypadku jednak wygaśnięcia ciężaru realnego, ustanowionego dożywotnio na rzecz pewnej osoby, skutkiem jej śmierci (poza przypadkiem takiego ciężaru z umowy o dożywocie z art. 281 § 2 pr. rz., który jest niezbywalny), w zasadzie powstaje niezgodność, mogąca być zabezpieczona ostrzeżeniem, niezależnie od rocznego terminu z art. 28 pr. ksw.

Wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką (z wyjątkiem przedawnienia) pociąga za sobą wygaśnięcie hipoteki, a więc powoduje niezgodność księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Ma to przede wszystkim miejsce w przypadku całkowitej lub częściowej zapłaty, także w przypadku umorzenia hipoteki.

Połączenie w jednej osobie wierzyciela i dłużnika hipotecznego powoduje w zasadzie wygaśnięcie wierzytelności i tym samym hipoteki, i co za tym idzie niezgodność. Niezgodność taka powstałaby również w przypadku, gdyby wbrew powyższej zasadzie dłużnik osobisty uzyskał na rzecz swoją przepisanie hipoteki na własnej nieruchomości wbrew przepisom art. 227 i 229 pr. rz.

C) **Niezgodności co do wpisów praw osobistych.** — Odnośnie tych praw osobistych, których wpis jest na zasadzie art. 290 i 292 pr. rz. dopuszczalny, niezgodności mogą powstać przy prawie najmu i dzierżawy w przypadku ich pozaksięgowego przedterminowego wygaśnięcia lub ich wpisania bez prawnej przyczyny, gdyż wówczas właściciel jest dotknięty wpisem nieistniejącego obciążenia wzgl. ograniczenia.

Niezgodności mogą dotyczyć mylnego określenia przedmiotu lub terminu dzierżawy czy najmu, albo osoby dzierżawcy czy najemcy. W tych przypadkach uzyskanie przez osobę dotkniętą wpisem na rzecz swoją ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. jest możliwe. Co do błędnego wpisania sumy czynszu oraz nieistotnych błędów, należy stosować te same zasady, jak w przypadku wpisu niewłaściwej hipoteki oraz błędów niepowodujących niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Wpisanie bez prawnej przyczyny prawa pierwokupu lub odkupu oraz błędne wpisanie tych praw stanowi również niezgodność w rozumieniu art. 23 pr. rz. Niezgodności te mogą powstać także przez wykreślenie tych praw bez prawnej przyczyny lub (wyjątkowo) przez niewpisanie ich do nowozałożonej księgi wieczystej, jeżeli były poprzednio wpisane w księdze, któ-

ra zaginęła lub uległa zniszczeniu, albo przy przeniesieniu nieruchomości z księgi dotychczasowej do nowej księgi lub przy oddzieleniu części nieruchomości.

D) **Niezgodności w związku z wpisem roszczeń.** — Zagadnienia dotyczące roszczeń nastręczają poważne trudności teoretyczne. Próbuję je rozwiązać przede wszystkim w najprostszej zd. m. drodze wykładni literalnej, przyjmując, iż prawo rzeczowe nie zaciera różnicy między prawami podmiotowymi a roszczeniami, jako wynikającymi z tych praw uprawnieniami, mimo niejasnego ujęcia art. 294 pr. rz. Ilekroć zatem przepis mówi o prawach, odnosi się on zd. m. tylko do praw, zarówno rzeczowych, jak i osobistych, nie zaś do jakichkolwiek roszczeń, czy to osobistych czy wynikających z praw bezwzględnych.

Stosownie do tego uważam, iż zarówno domniemanie z art. 18 pr. rz., jak i rękojmia wiary publicznej z art. 20 i 21 pr. rz. nie obejmują roszczeń [17]).

Nie tylko jednak wykładnia literalna prowadzi mnie do tego wyniku. Jest bezsporne, iż ani wpis roszczenia z art. 292 pkt. 1 pr. rz., ani ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. nie niweczą domniemania z art. 18 pr. rz. odnośnie wpisanego lub wykreślonego pra-

---

17) Nauka polska w tej chwili stoi jednak na częściowo odmiennym stanowisku. Prof. W a s i l k o w s k i w swych klasycznych rozprawach, stanowiących punkt wyjścia dla wszelkich prac w tej dziedzinie, („Na temat wykładni art. 20—22 pr. rz." — P. N. Nr 7/8 z 1947 r., str. 77, oraz „Znaczenie wpisu do księgi wieczystej według prawa rzeczowego" — P. i P. zesz. 4/47, str. 24 i 27) wskazuje, iż „domniemanie ustanowione przez art. 18 pr. rz. dotyczy praw jawnych z księgi wieczystej. a więc nie tylko własności i praw rzeczowych ograniczonych, lecz także roszczeń osobistych, które zostały ujawnione w księdze na podstawie właściwych przepisów (tytuł X pr. rz., zob. także art. 98 i 103 pr. rz.)". Prof. Wasilkowski konsekwentnie przyjmuje, iż rękojmia wiary publicznej z art. 21 pr. rz. obejmuje również oświadczenia będące podstawą wpisu roszczeń, albowiem oświadczenie takie powinno być uważane za rozporządzenie prawem, które zostaje wpisem dotknięte.

Natomiast Dr P r ą d z y ń s k i w swej znakomitej pracy o „Rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych" (P. N. Nr 9—10/48 r.) uważa, iż ujawnione prawa i roszczenia osobiste nie korzystają ani z domniemania z art. 18 pr. rz., ani z rękojmi z art. 20 pr. rz., jednakże korzystają z rękojmi z art. 21 pr. rz.

Nawiasem podaję. iż doktryna niemiecka, interpretując § 891 k. c. n., odpowiadający art. 18 pr. rz., stoi na stanowisku, iż domniemanie tym przepisem objęte nie dotyczy roszczeń (por. S t a u d i n g e r l. c. uwaga [1]. komentarza do § 891 k. c. n. pod 10).

wa, których roszczenie wzgl. ostrzeżenie dotyczy[18]), czego konsekwencją jest to, iż mimo wpisu roszczenia lub ostrzeżenia można dotyczącym prawem rozporządzać i uzyskiwać do tego prawa wpisy. Skoro tak jest, nie mogę przyjąć, iż również wpis roszczenia (lub ostrzeżenia) objęty jest tym domniemaniem, gdyż prowadziłoby to niekiedy do istnienia dwóch wzajemnie wykluczających się domniemań, mianowicie odnośnie prawa i odnośne roszczenia przeciwko temu prawu skierowanego. Nie jest również jasne, co przy wpisie roszczenia miałoby być objęte domniemaniem z art. 18 pr. rz. Nie może być bowiem tym domniemaniem objęte prawo tym roszczeniem zabezpieczone, ani samo roszczenie, które może być przyszłe lub warunkowe (art. 292 pkt 1. pr. rz.).

Z tych samych powodów nie mogę również przyjąć, iż samo ustanowienie roszczenia osobistego jest rozporządzeniem prawem wpisanym w rozumieniu art. 21 pr. rz. Oświadczenie w przedmiocie ujawnienia roszczenia o przeniesienie własności nieruchomości, lub ustanowienia praw rzeczowych ograniczonych uważam za akt przygotowawczy dla przyszłego ewentualnie nastąpić mogącego rozporządzenia.

Powyższe doprowadza do wniosku, iż niezgodności między treścią wpisu jakiegokolwiek roszczenia a rzeczywistym stanem prawnym nie mogą nigdy powstać, w związku z czym wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. nie może być skierowany przeciwko żadnemu wpisowi roszczenia, nie wyłączając roszczenia zabezpieczonego ostrzeżeniem na zasadzie art. 24 pr. rz. Jeżeli przeciwko dokonanemu wpisowi roszczenia czy ostrzeżenia wniesione zostanie zażalenie, wówczas wzmianka o nim z art. 51 pr. ksw., która w zasadzie wywołuje te same skutki co ostrzeżenia, ma w tym przypadku znaczenie czysto proceduralne.

E) Niezgodności w związku z wpisami wyżej niewymienionymi. — Oprócz już omówionych wpisów mogą istnieć w księgach wieczystych jeszcze inne wpisy, niezgodne ze stanem rzeczywistym.

Do takich wpisów należą m. i. mylne dane dotyczące opisu i planu nieruchomości, jej obszaru i sposobu korzystania. Niezgodności takie dotyczą jednak nie rzeczywistego stanu prawne-

---

18) Tak również co do ostrzeżeń Wasilkowski op. cit. P. i P. nr 4/47, str. 25.

go, lecz stanu faktycznego, i ich usunięcie ma charakter publiczno-prawny. Nie ma tu niezbędnej przesłanki wpisu ostrzeżenia z art. 24 pr. rz., mianowicie roszczenia „od osoby do osoby“ [19]). To samo dotyczy wzmianki o ubezwłasnowolnieniu itp. Ograniczenia w rozporządzaniu nieruchomością, jeżeli są wpisane bezpodstawnie, są zgodnie z art. 9 § 1 prz. og. pr. cyw. pozbawione mocy prawnej i mogą być w przypadku art. XXXVII prz. wpr. pr. rz. wykreślone z urzędu. Jeżeli błędne wpisy opierają się na przepisach prawno-publicznych, brak jest niezbędnego dla wpisu ostrzeżenia roszczenia „od osoby do osoby“.

II. PODSTAWA I DOPUSZCZALNOŚĆ WPISU OSTRZEŻENIA Z ART. 24 PR. RZ.

W myśl art. 24 § 1 pr. rz. zdanie ostatnie podstawą ostrzeżenia jest zarządzenie tymczasowe sądu, albo wyrok nieprawomocny. Z powyższego wynika, że wpis ten można uzyskać tylko na drodze sądowej, nigdy zaś na podstawie pozasądownej zgody na jego dokonanie. [20])

Zarządzenie tymczasowe wydaje się zarówno w postępowaniu spornym jak i niespornym, np. w związku z postępowaniem o stwierdzenie zasiedzenia. Powstaje więc pytanie, czy wpis ostrzeżenia może nastąpić również na podstawie nieprawomocnego postanowienia, skoro art. 24 pr. rz., wymieniając tylko nieprawomocny wyrok, oraz dalsze artykuły 26 i 27 pr. rz., mówiąc tylko o powództwie, zakładają wyłącznie drogę sporną. Jeżeli

---

[19]) Wyrażenie zaczerpnięte z pracy M. Lisiewskiego p. t. „Projekt części ogólnej Kodeksu Cywilnego (P. N. nr 7—8/48).

[20]) Prawo rzeczowe uregulowało zatem tę sprawę inaczej niż kod. cyw. niem. (§ 899). Również projekt Komisji Kodyfikacyjnej Min. Spr. w art. 958 wyraźnie wyklucza możliwość wpisu ostrzeżenia o niezgodności inaczej niż na podstawie zarządzenia tymczasowego lub nieprawomocnego wyroku. Takie ujęcie sprawy nie wydaje mi się jednak trafne. Można sobie bowiem wyobrazić sytuację, iż właściciel księgowy, uznając cudze prawa, a nie będąc w możności zeznać na razie dokumentu, na którego podstawie można by wykazać niezgodność (art. 22 pr. ksw.), byłby skłonny wpisać na rzecz rzeczywistego właściciela ostrzeżenie, aby zabezpieczyć jego prawa i w zakresie ostrzeżenia wyłączyć rękojmię wiary publicznej ks. w. Przyczyną niemożności zeznania potrzebnego dokumentu mogą być n. p. przepisy o obrocie ziemią, przepisy podatkowe itp. W tych warunkach nie jest jasne, dlaczego zmusza się osobę dotkniętą wpisem niezgodnym ze stanem rzeczywistym do zbędnego udawania się na drogę sądową.

jednak można wpisać ostrzeżenie również na podstawie zarządzenia tymczasowego, wydanego w trybie niespornym, to konsekwentnie należy przyjąć, że wyżej wymienione zwroty o powództwie i nieprawomocnym wyroku należy interpretować szerzej, aby odnosiły się one również do postępowania niespornego, a więc należy rozumieć pod nimi również złożenie wniosku o wszczęcie postępowania niespornego, oraz nieprawomocne orzeczenie wydane w tym postępowaniu. Zresztą art. 22 pr. ksw. mówi o wykazaniu niezgodności orzeczeniem sądu, nie zaś tylko wyrokiem. Inna interpretacja doprowadziłaby bowiem do wyniku, że wprawdzie wpis ostrzeżenia można otrzymać w drodze niespornej, jak również można na tej drodze uzyskać tytuł wykazujący niezgodność, jednakże nie można by było powiązać tego orzeczenia przy definitywnym usuwaniu niezgodności z wpisem ostrzeżenia. [21])

Proceduralnie wpis ostrzeżenia ma dwojaki aspekt, mianowicie z punktu widzenia sądu wydającego tymczasowe zarządzenie lub orzeczenie, na podstawie których ma nastąpić wpis ostrzeżenia, oraz z punktu widzenia sądu prowadzącego księgę wieczystą.

Szczególne trudności przy wpisach ostrzeżeń z art. 24 pr. rz. wyłaniają się właśnie dlatego, iż sądy, wydając zwłaszcza tymczasowe zarządzenia, które mają stanowić podstawę wpisu ostrzeżenia, nie orientują się należycie w tej instytucji i formułują te za zarządzenia często w sposób uniemożliwiający sądowi prowadzącemu księgę wieczystą dokonanie tego wpisu.

Mając na oku wyłuszczone wyżej pod I przesłanki niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, oraz prawną naturę roszczeń, można wysnuć następujące wytyczne proceduralne zarówno co do wydawania zarządzeń tymczasowych i orzeczeń, mających stanowić podstawę wpisu ostrzeżenia, jak i co do postępowania przy dokonywaniu tego wpisu:

a) **Ostrzeżenie jest dopuszczalne tylko przeciwko prawu wpisanemu.** Nie ma ono zatem żadnego zastosowania w przypadku ujawnienia prawa przez złożenie do zbioru dokumentów.

b) **Obojętne jest, czy wpis przeciwko któremu jest skierowane ostrzeżenie jest czy nie jest prawomocny**, ponieważ każdy

---

21) Również projekt Komisji Kodyfikacyjnej Min. Spr. (art. 958 § 1 i 960) zachowuje tę zd. m. wadliwą redakcję.

wpis z momentem jego dokonania chroniony jest domniemaniem z art. 18 pr. rz. Można by mieć wątpliwości, czy dopuszczalny jest wpis ostrzeżenia w czasie, gdy możliwe jest wniesienie zażalenia przeciwko dokonanemu wpisowi. Na to pytanie należy dać jednak odpowiedź pozytywną z następujących względów:

Po pierwsze, ostrzeżenia może żądać także osoba, która nie jest uprawniona do wniesienia zażalenia przeciwko wpisowi, gdyż jej roszczenia nie ma żadnego związku z ostatnim nieprawomocnym wpisem. Dla tej osoby jest obojętne przeniesienie własności z osoby A na osobę B, ponieważ roszczenia jej kieruje się przeciwko każdoczesnemu księgowemu właścicielowi prawa.

Po drugie, mogą zachodzić tego rodzaju niezgodności, które nie dają się usunąć w postępowaniu wieczysto-księgowym. Jeżeli np. nowy właściciel księgowy B uzyskał wpis przeciwko dawnemu właścicielowi księgowemu A na podstawie sfałszowanego dokumentu, sprawa będzie rozstrzygana na drodze karnej, lub spornej. To samo ma miejsce, gdy istota sporu będzie polegać na ustaleniu faktu, czy nowy właściciel może się powołać na rękojmię wiary publicznej księgi wieczystej.

Wreszcie po trzecie, należy pamiętać, iż między momentem dokonania wpisu a ujawnieniem wzmianki z art. 51 pr. ksw. upływa nieraz dość długi okres czasu proceduralnie martwy, gdyż zażalenia nie można wnieść przed otrzymaniem zawiadomienia o dokonaniu wpisu. W czasie tego martwego okresu nabywca B może przenieść swoje prawa na osobę C, działającą w oparciu o rękojmię wiary publicznej księgi wieczystej. Osoba A dotknięta wpisem na rzecz osoby B, dowiedziawszy się zatem o wpisie, nie powinna czekać aż zostanie o nim formalnie zawiadomiona, ale może bronić swoich praw przez wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz.

Inaczej przedstawia się sprawa, gdy w powyższym przykładzie wpis na rzecz osoby B nie został jeszcze dokonany, lecz została jedynie dokonana wzmianka o wniosku. W tym przypadku okres proceduralnie martwy jest jeszcze dłuższy, zwłaszcza gdy sąd zalega z rozpoznaniem wniosku lub gdy zachodzą przeszkody wpisu. Wprawdzie osoba C, która w ciągu tego okresu nabyła prawo od osoby B, nie mogłaby się powołać na rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych, jednak prawa osoby A są

przez przyszły wpis na rzecz C zagrożone. Mimo to osoba A nie może uzyskać na rzecz swoją ostrzeżenia z art. 24 pr. rz., ponieważ ostrzeżenie to jest dopuszczalne tylko przeciw prawu wpisanemu, a więc w tym stadium byłby to wpis przeciwko własnemu prawu.

Może ona się jednak zabezpieczyć w trybie art. 859 kpc. Zabezpieczenie to jeżeli zachodzą przesłanki z art. 837 kpc. można uzyskać nawet wówczas, gdy wniosek o wpis na rzecz B jeszcze nie wpłynął. W usunięciu niezgodności może być w momencie, gdy wpłynął wniosek o przepisanie prawa z osoby A na osobę B, zainteresowana także inna osoba X, której roszczenie kieruje się przeciwko każdoczesnemu księgowemu właścicielowi, a więc zarówno przeciwko wpisanej osobie A, jak i osobie B, której prawa zostały dopiero zabezpieczone przez wzmiankę o wniosku. Sytuacja osoby X jest aż do dokonania wpisu na rzecz B proceduralnie niekorzystna. Jest bowiem możliwe uzyskanie wpisu ostrzeżenia przeciwko A, ale tylko pod warunkiem, że wpis na rzecz B zostanie prawomocnie odmówiony. Wpisu ostrzeżenia przeciw B nie można uzyskać, zanim jego prawo nie będzie wpisane. I w tym przypadku przysługuje osobie X możność zabezpieczenia swojego roszczenia tylko według przepisów k. p. c.

c) **Wpisu ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. można dozwolić tylko wówczas, gdy osoba domagająca się uzgodnienia księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, nie może tego przeprowadzić przy pomocy będących w jej dyspozycji środków,** a więc przez zaprodukowanie dokumentów wykazujących niezgodność w myśl art. 22 pr. ksw. lub przez złożenie odpowiedniego oświadczenia.

To samo dotyczy przypadków, gdy niezgodność może być usunięta z urzędu, np. wpisy na podstawie orzeczeń z okresu okupacji podlegające wykreśleniu w myśl dekretu z 6. VI. 1945 (Dz. U. R. P. poz. 151/45 i 144/47) albo wpisy wymienione w art. XXXVI, XXXVII, XXXVIII i XLV prz. wpr. pr. rz.

d) **Roszczenie wpisane przez ostrzeżenie musi być tak sformułowane, jak prawo, które ma zabezpieczyć,** aby przyszły wpis prawa, do którego odnosi się roszczenie, wiązał się bezpośrednio z tym roszczeniem. Jeżeli np. ostrzeżenie dotyczy niezgodności co do własności, przedmiotem roszczenia może być albo cała nieruchomość, albo jej część ułamkowa, albo wreszcie część oznaczona w ten sposób, aby gdy roszczenie się utrzyma, ta

część oznaczona mogła zostać oddzielona. Wskazane jest zatem nie określać tej części opisowo, np. „północna połowa działki“, lecz o ile możności powołać się na plan, na którym przedmiot roszczenia jest wyraźnie oznaczony.

Przy ostrzeżeniu dotyczącym praw rzeczowych ograniczonych wystarczy jednak wymienić istotne cechy prawa, które roszczenie zabezpiecza, z pominięciem szczegółów nie mających znaczenia, o ile chodzi o pierwszeństwo w stosunku do innych praw wpisanych z pierwszeństwem równym lub niższym.

e) **Ostrzeżenie musi być wpisane na rzecz oznaczonej osoby.** W przypadku jednak służebności gruntowej, oraz ciężaru realnego z art. 279 § 2 pr. rz. może być ta osoba określona jako każdoczesny właściciel oznaczonej nieruchomości władnącej, ponieważ samo prawo również w ten sam sposób zostanie później wpisane.

Wpisu ostrzeżenia może się domagać tylko osoba, która przez niezgodność jest w swym prawie zagrożona. Jako taka osoba może występować przede wszystkim właściciel prawa niewpisanego, właściciel prawa wpisanego błędnie, właściciel prawa wykreślonego bez prawnej przyczyny, właściciel prawa dotkniętego wpisem nieistniejącego obciążenia lub ograniczenia, oraz właściciele praw z pierwszeństwem równym lub niższym.

f) **Ostrzeżenie zostaje wpisane zawsze na całym prawie,** a więc zazwyczaj na całej nieruchomości lub całym udziale w prawie, chociażby roszczenie o usunięcie niezgodności dotyczyło tylko idealnej lub oznaczonej części prawa. Przy wpisie roszczeń obowiązują bowiem te same zasady, jak przy wpisie praw ujawnianych w działach III i IV księgi wieczystej.

g) **Wpis ostrzeżenia na rzecz jednej osoby nie wyklucza wpisów na rzecz innych osób ostrzeżenia, dotyczących tego samego prawa.** Również wpis roszczenia z art. 292 pr. rz. o przeniesienie własności lub o wpis ograniczonego prawa rzeczowego nie stoi na przeszkodzie wpisowi ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. To samo dotyczy przypadku, gdy zostanie dokonany wpis z art. 656 § 1 k. p. c. o wszczęciu egzekucji.

h) **Stosunek ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. do kpc.** Do wydania tymczasowego zarządzenia zgodnie z art. 25 pr. rz. nie potrzeba uprawdopodobnienia, iż roszczenie jest zagrożone. Jest to zatem norma nieco odmienna, niż określona w art. 837 kpc., który jako jedną z przesłanek tymczasowego zarządzenia wymienia właśnie

zagrożenie roszczenia wierzyciela na wypadek jego niezabezpieczenia. Praktycznie jednak ta różnica nie ma większego znaczenia, gdyż w przypadku niezgodności księgi wieczystej, zagrożenie roszczenia kryje się zawsze w przepisach o rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych.

Do wydania zarządzenia tymczasowego z art. 24 pr. rz. mają odpowiednie zastosowanie przepisy kpc. o postępowaniu zabezpieczającym. W szczególności należy tu wymienić art. 838 kpc., określający w jakim czasie zarządzenie tymczasowe ma być wydane, oraz art. 840 kpc. co do wyznaczenia terminu do wytoczenia powództwa lub złożenia wniosku o wszczęcie postępowania niespornego, gdy zarządzenie wydane zostało jeszcze przed tym wytoczeniem powództwa wzgl. wnioskiem. Pełne zastosowanie mają art. 841 § 1 kpc. co do właściwości i składu sądu, oraz art. 842 § 1 kpc. w przedmiocie konieczności podania i uprawdopodobnienia we wniosku okoliczno-usprawiedliwiających żądanie. Szczególnie ważny jest przepis art. 844 § 1 kpc., w myśl którego należy w treści zarządzenia wyraźnie oznaczyć roszczenie, które ma być zabezpieczone, oraz sposób i zakres zabezpieczenia. W omawianym zatem przypadku należy zaznaczyć, iż zabezpieczenie roszczenia ma nastąpić przez wpis ostrzeżenia, oraz przeciwko jakiemu prawu i na czyją rzecz zostało ono zarządzone.

Sąd księgi wieczystej, otrzymawszy wniosek o wpis takiego ostrzeżenia, na podstawie należycie zredagowanego zarządzenia tymczasowego lub nieprawomocnego orzeczenia, rozpoznaje wniosek według ogólnych zasad postępowania w sprawach ksiąg wieczystych, a więc w szczególności bada w myśl art. 45 pr. ksw., czy treść wniosku i dołączonych dokumentów zgadza się z treścią księgi wieczystej. Sąd może odmówić wpisu ostrzeżenia także w tym przypadku, gdy jest oczywiste, iż przedmiotem wniosku o wpis ostrzeżenia z art. 24 pr. rz. nie jest bynajmniej usunięcie niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

i) **Dopuszczalność wielokrotnego wydania zarządzenia tymczasowego z art. 24 pr. rz. w tej samej sprawie.** Sąd może wydać wielokrotnie zarządzenie tymczasowe w przedmiocie wpisu ostrzeżenia na zabezpieczenie tego samego roszczenia o uzgodnienie księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, jeżeli poprzednie ostrzeżenie zostało wykreślone bez zgody osoby

uprawnionej. Dopuszczalność wydania w tym przypadku zarządzenia w przedmiocie ponownego zabezpieczenia tego samego roszczenia wynika z interesu publicznego, nakazującego utrzymanie zgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

III. SKUTKI PRAWNE WPISU OSTRZEŻENIA Z ART. 24 PR. RZ.

Skutki prawne wpisu ostrzeżenia należy rozpatrzyć z dwojakiego punktu widzenia, mianowicie odnośnie prawa przeciwko któremu zostało wpisane ostrzeżenie, i odnośnie prawa, z którego wynika roszczenie zabezpieczone ostrzeżeniem.

a) **Skutki prawne wpisu ostrzeżenia odnośnie prawa, przeciwko któremu ostrzeżenie jest wpisane.**

1. W myśl art. 24 § 2 pr. rz. ostrzeżenie wyłącza rękojmię wiary publicznej księgi wieczystej w zakresie, którego roszczenie dotyczy, ściślej mówiąc wyłącza ono wiarę publiczną wpisu, przeciwko któremu jest skierowane. Zakres wyłączenia zależy od rodzaju wpisu, przeciwko któremu ostrzeżenie jest skierowane i od rodzaju roszczenia, które jest przez ostrzeżenie zabezpieczone. Zakres ten jest najszerszy, gdy dotyczy niezgodności wpisu własności nieruchomości, ponieważ wówczas ostrzeżenie wyłącza nie tylko dobrą wiarę nabywcy nieruchomości po wpisie ostrzeżenia, lecz również dobrą wiarę nabywców od właściciela nieruchomości po wpisie ostrzeżenia praw rzeczowych ograniczonych. Jeżeli ostrzeżenie dotyczy prawa własności nie narusza ono rękojmi wiary publicznej wpisów praw rzeczowych ograniczonych już istniejących w chwili wpisu ostrzeżenia lub wpisanych równocześnie. Gdyby i te prawa miały być zaczepione jako niezgodne z rzeczywistym stanem prawnym, musiałoby to wyraźnie wynikać z treści zarządzenia tymczasowego lub nieprawomocnego orzeczenia.

Znacznie węższy jest zakres wyłączenia rękojmi, jeżeli ostrzeżenie dotyczy praw rzeczowych ograniczonych lub praw osobistych, ponieważ ogranicza się ono tylko do tych praw i praw na tych prawach.

Istnieją jednak przypadki, kiedy ten zakres wyłączenia wiary publicznej ks. w. przez wpis ostrzeżenia zupełnie wyraźnie równa się zeru. Ma to miejsce, gdy ostrzeżenie jest skierowane przeciwko prawu niezbywalnemu, jak użytkowanie i służebność oso-

bista. To samo dotyczy hipoteki kaucyjnej i przymusowej, których nabycie w drodze przelewu nie jest chronione rękojmią wiary publicznej (art. 236 i 247 pr. rz.). [22])

Z powyższego wynika, że wyłączenie wiary publicznej księgi jest praktycznie biorąc najważniejszym, lecz nie bezwzględnym skutkiem lub niezbędną przesłanką wpisu ostrzeżenia, skoro jest on dopuszczalny nawet w przypadkach, kiedy to wyłączenie nie ma żadnego znaczenia. [23])

2. Wyłączenie wiary publicznej zaczepionego wpisu następuje z chwilą złożenia wniosku o wpis ostrzeżenia, a to zgodnie z art. 17 pr. rz. i art. 38 § 1 pr. ksw. Ostrzeżenie to nie obala jednak domniemania z art. 18 pr. rz., iż prawo, przeciwko któremu skierowane jest ostrzeżenie, wpisane jest zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym, a prawo wykreślone nie istnieje. W związku z tym właściciel prawa, przeciwko któremu wpisano ostrzeżenie, może w dalszym ciągu swobodnie rozporządzać swym prawem i wpis ostrzeżenia nie stanowi przeszkody dla wpisu prawa nabytego od właściciela prawa dotkniętego ostrzeżeniem.

3. Wpis ostrzeżenia przerywa zasiedzenie „secundum tabulas" również w przypadku, gdy hipoteka została wykreślona bez ważnej podstawy (art. 128 § 2 pr. rz.).

4. Odnośnie ostrzeżenia wpisanego po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, sam wpis jego nie ma wpływu na przebieg tego postępowania. Tylko wniesienie powództwa lub wszczęcie postępowania niespornego o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym powoduje, o ile niezgodność dotyczy prawa własności, zawieszenie postępowania egzekucyjnego i ostatecznie może doprowadzić do zwolnienia od egzekucji danej nieruchomości, tak jak powództwo z art. 567 § 1 kpc., zaś jeśli niezgodność dotyczyć będzie praw rzeczowych ograniczonych, orzeczenie sądu będzie miało wpływ na podział sumy uzyskanej z egzekucji.

b) **Skutki prawne odnośnie prawa, którego wpis został przez ostrzeżenie zabezpieczony.**

1. Rękojmia wiary publicznej osłania w przyszłości wpisać się mające prawo dopiero od momentu wpisu tego prawa, nie

---

[22]) Przypadki podobne są częstsze odnośnie ostrzeżeń opartych na prawie o ks. w.

[23]) Na odmiennym, a jak z powyższego wynika nietrafnym stanowisku stoi Sąd Najwyższy w orzeczeniach wymienionych w uwadze [9]).

zaś od momentu wpisu roszczenia, gdyż rękojmia ta dotyczy tylko rozporządzeń wpisanymi prawami [24]). Nabywca zatem prawa zabezpieczonego tylko przez ostrzeżenie nie korzysta z rękojmi wiary publicznej księgi wieczystej, podobnie jak nie korzysta z niej nabywca prawa ujawnionego dopiero przez wzmiankę o wniosku.

2. Ponieważ ostrzeżenie dotyczy prawa istniejącego niezależnie od wpisu i wbrew wpisowi, prawo to podlega swobodnemu rozporządzeniu. Doktryna niemiecka przyjmowała na ogół, że rozporządzenie roszczeniem zabezpieczonym przez ostrzeżenie, jak również samym prawem, z którego to roszczenie wynika, nie jest dopuszczalne bez równoczesnego przepisania w księdze wieczystej ostrzeżenia na nabywcę. W prawie polskim zasada ta nie może być w całej rozciągłości stosowana, w szczególności nie może ona obejmować przeniesienia własności nieruchomości, ponieważ to przeniesienie dochodzi do skutku „solo consensu." Tam jednak, gdzie do nabycia prawa wymagany jest wpis jako jedna z przesłanek, powstania lub przeniesienia prawa, należało by zd. m. przyjąć, iż do nabycia prawa zabezpieczonego ostrzeżeniem, stosując przez analogię art. 114 i 205 pr. rz., potrzebne jest równoczesne przeniesienie wpisu ostrzeżenia.

Do przelewu ostrzeżenia wystarczy, stosując znowu odpowiednio art. 24 pr. ksw., dokument, obejmujący samo tylko oświadczenie zbywcy. Dla sporządzenia tego dokumentu wystarczy zwykła forma z art. 20 pr. ksw.

3. Stosownie do art. 27 pr. rz., jeżeli wskutek wniesionego powództwa wpis, przeciwko któremu skierowano ostrzeżenie, zostanie prawomocnie uchylony, sąd prowadzący księgę wieczystą zarządzi równocześnie wykreślenie wpisów dokonanych na jego podstawie po wpisaniu ostrzeżenia.

Jak wyżej pod II starałem się wykazać, pod pojęciem „powództwa" użytym w tym artykule, należy rozumieć również wniosek o wszczęcie postępowania niespornego w celu usunięcia niezgodności.

Niezgodność jednak może być w myśl art. 22 pr. ksw. usunięta, gdy zostanie wykazana nie koniecznie orzeczeniem sądu, lecz również innymi dokumentami. Tutaj mogą być wzięte pod

[24]) Tak również Wasilkowski: Na temat wykładni art. 20—22 pr. rz. (P. N. nr 7—8/47, str. 84).

uwagę przede wszystkim ugody sądowe i pozasądowe. Zachodzi pytanie, czy w tym przypadku można powiązać wpis samego prawa z wpisem ostrzeżenia, czy pierwszeństwo ostrzeżenia będzie służyć prawu wpisanemu, i czy będzie działał automatyzm art. 27 pr. rz. co do wykreślenia wpisów pochodnych od uchylonego wpisu. Na te pytania należy, kierując się względami celowości, dać odpowiedź pozytywną, o ile z treści zarządzenia tymczasowego lub nieprawomocnego orzeczenia, które były podstawą wpisu ostrzeżenia, albo z treści samego ostrzeżenia wynika niewątpliwie, że prawo objęte ugodą sądową lub pozasądową jest identyczne z prawem, którego zabezpieczenie było przedmiotem ostrzeżenia.

Art. 27 pr. rz. przewiduje usunięcie niezgodności jedynie przez uchylenie zaczepionego wpisu. Jednakże, jak wyżej wykazano, uzgodnienie księgi wieczystej ze stanem rzeczywistym nie zawsze następuje przez uchylenie zaczepionego wpisu, ale niekiedy również przez wpisanie nieujawnionego lub wykreślonego bez podstawy prawnej prawa rzeczowego ograniczonego lub prawa osobistego. W tych przypadkach nasuwa się sprawa pierwszeństwa hipotecznego tych praw.

Jeżeli chodzi o prawo wykreślone bez ważnej przyczyny, które uważa się za nadal istniejące (o ile nie uległo przedawnieniu) [25]), prawo takie po przywróceniu wpisu czy to w wyniku zażalenia, czy też przez usunięcie niezgodności na innej drodze, odzyskuje swoje dawne pierwszeństwo, oczywiście bez naruszenia praw nabytych po jego wykreśleniu, a przed wpisem ostrzeżenia.

To samo dotyczy przypadków, gdy bez prawnej przyczyny nie zostały wpisane prawa, które ze wszystkimi skutkami wpisu zostały ujawnione przez złożenie do zbioru dokumentów.

Jeżeli jednak chodzi o wpis takich praw rzeczowych ograniczonych, które mogły powstać pozaksięgowo, a nie były nigdy wpisane i prawa te zostały zabezpieczone przez ostrzeżenie (np. użytkowanie, służebności, ciężar realny polegający na obowiązku świadczenia z umowy o dożywocie) zachodzi pytanie wobec braku w Tytule II prawa rzeczowego odpowiednika do art. 293 pr. rz., czy prawom tym ma przysługiwać pierwszeństwo

---

[25]) Nie wyłączając przedawnienia hipoteki z art. 128 § 2 pr. rz.

ostrzeżenia, czy dopiero wpisu samego prawa. Wydaje się, iż skoro roszczenie o ustanowienie prawa rzeczowego ograniczonego decyduje o pierwszeństwie samego prawa, tym bardziej wpis ostrzeżenia, który dotyczy przecież uzgodnienia księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, powinien wywołać podobne skutki.

Pewne trudności występują w przypadku, gdy przedmiotem ostrzeżenia jest roszczenie o wpis niewpisanego lub wykreślonego bez prawnej przyczyny prawa na prawie rzeczowym ograniczonym, a to prawo rzeczowe ograniczone zostanie po wpisie ostrzeżenia wykreślone. Jeżeli wskutek wniesionego powództwa zostanie zarządzony, wpis prawa zabezpieczonego przez ostrzeżenie, należy w tym celu restytuować stan prawny przed wpisem ostrzeżenia i w związku z tym przywrócić wykreślone prawo ograniczone ze względu na art. 125 § 2 pr. rz., a następnie wpisać na tym prawie prawo, które było poprzednio zabezpieczone roszczeniem.

Jeżeli chodzi o subintabulat na wierzytelności hipotecznej wyższej, niż będąca przedmiotem subintabulatu (np. wierzytelność hipoteczna wynosi 500.000 zł, zaś ostrzeżenie dotyczy subintabulatu w kwocie 100.000 zł) w przypadku, gdy wierzytelność hipoteczna skutkiem zapłaty już po wpisie ostrzeżenia została wykreślona, restytucja wpisu wierzytelności hipotecznej ograniczać się musi tylko do tej jej części, która ze względu na art. 125 § 2 pr. rz. musi być uważana za nieumorzoną. Wpisywanie bowiem całej pierwotnej hipoteki 500.000 zł byłoby oczywistym tworzeniem nowej niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym odnośnie do kwoty 400.000 zł, co do której hipoteka w myśl art. 221 pr. rz. musi być uważana za wygasłą.

IV. ZMIANA PIERWSZEŃSTWA I WYKREŚLENIE OSTRZEŻENIA Z ART. 24 PR. RZ.

1. Ostrzeżenie, jak każdy wpis w dziale III i IV księgi wieczystej, posiada swoje pierwszeństwo. To pierwszeństwo może być umownie zmieniane z wyjątkiem jednak pierwszeństwa ostrzeżenia zabezpieczającego roszczenia o uzgodnienie własności nieruchomości, ponieważ prawo tym roszczeniem zabezpieczone również po ostatecznym jego wpisie nie będzie mieć pierwszeństwa.

2. W myśl art. 26 pr. rz., jeżeli zarządzenie tymczasowe lub wyrok (orzeczenie) nieprawomocny, na podstawie których zostało wpisane ostrzeżenie, będą prawomocnie uchylone, ostrzeżenie będzie wykreślone na żądanie osoby, której prawo jest nim dotknięte. Wykreślenie może nastąpić również z urzędu. To samo obowiązuje, gdy osoba która uzyskała ostrzeżenie na podstawie zarządzenia tymczasowego, wydanego przed wytoczeniem powództwa (wszczęciem postępowania niespornego), nie wniesie pozwu, lub nie złoży wniosku o wszczęcie postępowania w wyznaczonym terminie.

Wykreślenie z urzędu może nastąpić tylko w przypadku, gdy sąd ma pewność, iż roszczenie o uzgodnienie stało się bezprzedmiotowe, np. z powodu przedawnienia hipoteki wykreślonej bez ważnej podstawy (art. 128 § 2 pr. rz.). Sam fakt, że nie złożono przez dłuższy czas wniosku o wykreślenie ostrzeżenia, nie uzasadnia wykreślenia go z urzędu, zwłaszcza gdy chodzi o roszczenie o usunięcie niezgodności co do wpisu prawa własności, które w myśl art. 58 pr. rz. nigdy się nie przedawnia.

Ostrzeżenie, jak każdy wpis, może ulec wykreśleniu na podstawie zgody uprawnionego lub nawet bez tej zgody, gdy samo prawo zabezpieczone ostrzeżeniem wygasło.

3. Osoba dotknięta wpisem ostrzeżenia może żądać jego uchylenia w trybie zażalenia, może też ona uzyskać uchylenie zarządzenia tymczasowego w trybie art. 846 kpc. Powodem takiego uchylenia będzie np. wykazanie przez osobę dotkniętą wpisem ostrzeżenia, iż nie ma ono na celu usunięcia niezgodności księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

NIERUCHOMOŚCI ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH

W Nr. 9 Dz. Ust. pod poz. 87 ogłoszona została ustawa z 20. III. 1950 r. o *przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego* (ustawę zanotowaliśmy w poprzednim zeszycie — str. 340).

Ustawa ustala na wstępie, że — *„dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej zapowiedział, że o położeniu prawnym nieruchomości ziemskich, należących do Kościoła Katolickiego lub gmin wyznaniowych innych wyznań, orzeknie Sejm Ustawodawczy; w wykonaniu tej zapowiedzi, celem usunięcia pozostałości przywilejów obszarniczo-feudalnych w dobrach martwej ręki oraz celem materialnego zabezpieczenia duchowieństwa"* — ustawa stanowi m. in. co następuje:

Wszystkie nieruchomości ziemskie związków wyznaniowych przejmuje się na własność Państwa. Nie podlegają przejęciu kościelne nieruchomości ziemskie, stanowiące gospodarstwa rolne proboszczów (do 50, ewent. do 100 ha), które Państwo poręcza pełniącym te funkcje duchownym, jako podstawę ich zaopatrzenia.

Wszystkie ulegające przejęciu nieruchomości ziemskie przechodzą z mocy prawa na własność Państwa bez odszkodowania i wolne są od jakichkolwiek obciążeń (z zastrzeżeniem przewidzianych wyjątków). Minister Administracji Publicznej wyłączy od przejęcia miejsca, przeznaczone do wykonywania kultu religijnego, jak również budynki mieszkalne, stanowiące siedzibę klasztorów, kurii biskupich i arcybiskupich, konsystorzy i zarządów innych związków wyznaniowych. Rada Ministrów może rozszerzyć zakres przedmiotów majątkowych, podlegających wyłączeniu.

Pozostają nienaruszone prawa użytkowania nieruchomości ziemskich lub ich części, przejętych na rzecz Państwa, przysługujące bezrolnym, małorolnym i średniorolnym chłopom, wynikające z ważnie zawartych umów dzierżawnych, obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy (23. III. 1950 r.). Wszelkie inne umowy dzierżawne lub prawa użytkowania nieruchomości ziemskich, przejętych na rzecz Państwa lub ich części mogą być przez Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych w porozumieniu z Ministrem Administracji Publicznej uznane za wygasłe bez odszkodowania.

Umowy zbycia podlegających przejęciu nieruchomości ziemskich lub ich części, dokonane po dniu 22 lipca 1944 r. z wyjątkiem umów, zawartych na rzecz bezrolnych, małorolnych i średniorolnych chłopów, mogą być przez Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych w porozumieniu z Ministrem Administracji Publicznej uznane za nieważne.

Nieruchomościami ziemskimi związków wyznaniowych w rozumieniu ustawy są wszelkiego rodzaju nieruchomości ziemskie, należące do

kościoła lub innego związku wyznaniowego albo do ich instytucji, zakładów, zakonów, zgromadzeń lub jakichkolwiek innych jednostek organizacyjnych i organów, bez względu na ich formę prawną oraz cele, na jakie dotychczas obracane były dochody z tych nieruchomości. O tym, czy nieruchomość ziemska posiada charakter nieruchomości związku wyznaniowego, orzeka Minister Administracji Publicznej.

Rada Ministrów może niektóre kategorie nieruchomości ziemskich, podlegających przejęciu na podstawie ustawy albo też poszczególne obiekty pozostawić w zarządzie i użytkowaniu kościelnych instytucji, zakładów, zgromadzeń lub innych kościelnych jednostek organizacyjnych i organów albo też przekazać te nieruchomości w ich zarząd i użytkowanie.

Dochód z nieruchomości ziemskich, przejętych na mocy ustawy, oraz dotacje państwowe, uchwalane przez Radę Ministrów, tworzą Fundusz Kościelny, który podlega nadzorowi Ministra Administracji Publicznej. Statut, uchwalony przez Radę Ministrów, określi organizację Funduszu Kościelnego, sposób tworzenia jego organów i zasady działalności. *)

W protokóle dodatkowym do podpisanego dnia 14 kwietnia 1950 r. doniosłej wagi porozumienia między przedstawicielami Rządu Rzpltej a Episkopatem polskim (tekst opublikowany został w całej prasie dnia 16 tegoż miesiąca) stwierdzone m. in. zostało, co następuje:

Rząd R. P., realizując ustawę o „przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki...“, w ramach art. 2 p. 3 i art. 7 p. 1 ustawy, rozważy potrzeby biskupów i instytucji kościelnych celem uwzględnienia tych potrzeb i przyjścia im z pomocą.

Art. 2 p. 3 rzeczonej ustawy stanowi, że Rada Ministrów może rozszerzyć zakres przedmiotów majątkowych, podlegających wyłączeniu od przejęcia (miejsca przeznaczone do wykonywania kultu religijnego oraz budynki mieszkalne, stanowiące siedzibę klasztorów, kurii biskupich i arcybiskupich), zaś art. 7 p. 1 ustawy głosi, że Rada Ministrów może niektóre kategorie nieruchomości pozostawić w zarządzie i użytkowaniu instytucji kościelnych albo też przekazać te nieruchomości w ich zarząd i użytkowanie.

*) Przedstawione uprawnienia Min. Adm. Publ. przeszły na Urząd do Spraw Wyznań (p. str. 499).

WYGASALNOŚĆ PEŁNOMOCNICTWA DO POWZDANIA

(T. D.). W umowie kupna sprzedaży sprzedający udzielił kupującemu J. K. nieodwołalnego pełnomocnictwa z prawem substytucji — do przewłaszczenia sobie samemu lub osobie trzeciej nabytej parceli. J. K. z pełnomocnictwa nie skorzystał i w międzyczasie zmarł. Wylegitymowana spadkobierczyni nieruchomość sobie przewłaszczyła, po czym nieruchomość sprzedała osobie trzeciej.

Sąd I instancji odmówił przepisania własności przyjmując, że skoro kupujący J. K. z pełnomocnictwa nie skorzystał i w międzyczasie zmarł, pełnomocnictwo udzielone jemu do przewłaszczenia z chwilą jego śmierci wygasło. Sąd przyjął, że pełnomocnictwo jako prawo osobiste nie może być przedmiotem dziedziczenia, wobec czego spadkobierczyni jego nie była uprawniona do przeniesienia prawa własności.

W zażaleniu na powyższe postanowienie między innymi wywiedziono, co następuje:

W kwestii odwołania względnie wygaśnięcia pełnomocnictwa decydujące jest przede wszystkim w czyim interesie pełnomocnictwo zostało udzielone, czy w interesie mocodawcy, czy w interesie pełnomocnika. Według ustalonej judykatury pełnomocnictwo do przewłaszczenia jest udzielone w interesie kupującego i przeto nie jest odwołalne, ani też nie wygasa. Na podstawie art. 98 kod. zob., pełnomocnictwo może być każdego czasu odwołane lub ograniczone i wygasa ze śmiercią mocodawcy lub pełnomocnika, jeżeli nie sprzeciwia się temu stosunek będący podstawą pełnomocnictwa.

W przypadku niniejszym zapisani właściciele nieruchomości udzielili kupującemu J. K. nieodwołalnego pełnomocnictwa do przewłaszczenia w związku z zawartą z nim umową kupna-sprzedaży. Tak tedy ta umowa kupna-sprzedaży stanowi stosunek prawny, będący podstawą udzielonego pełnomocnictwa i wskutek tego przez śmierć kupującego J. K. pełnomocnictwo nie wygasło.

Takież stanowisko zajmuje również Longchamps, wywodząc do art. 98 kod. zob., co następuje: „K. z. zgodnie z normalnym charakterem umocowania, opartym na osobistym zaufaniu, uznaje zarówno odwołanie jak i śmierć mocodawcy lub pełnomocnika za samoistne przyczyny ustania pełnomocnictwa, jednak tylko w razie wątpliwości, gdyż mogą być pełnomocnictwa nieodwołalne i nie gasnące przez śmierć".

Stanowisko powyższe zajmuje również judykatura niemiecka. Jak to wyjaśnia komentarz Palandta (wyd. 6) do § 168 k. c. uw. 1) pełnomocnictwo do przewłaszczenia z reguły oparte jest na umowie kupna-sprzedaży, a nie tylko na zleceniu, i dlatego nie wygasa przez śmierć pełnomocnika (KG. JW. 39, 482). Nadto ustaliła również judykatura niemiecka, że pełnomocnictwa przechodzą na spadkobierców (także Planck B. G. B. tom I str. 453 do § 168).

Skoro się zważy, że Helena K. w myśl § 1922 k. c. jako spadkobierczyni męża odziedziczyła po nim cały jego majątek, a więc także wszystkie prawa z umowy kupna-sprzedaży, trudno nie przyjąć, by tym samym na nią nie miało przejść także uprawnienie do przewłaszczenia sobie przedmiotowej nieruchomości, względnie przeniesienia własności tejże na rzecz osoby trzeciej.

Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 9 marca rb. II Cz. 434/49 uwzględnił zażalenie i przekazał sprawę Sądowi Grodzkiemu do ponownego rozpatrzenia z następującym uzasadnieniem:

Sąd I instancji słusznie przyjmuje, że osobistego charakteru pełnomocnika nie dziedziczy się i nie można go w zasadzie przenieść w drodze tzw. substytucji na inną osobę, to jednak nie uwzględnił, iż od tej zasady są wyjątki, a mianowicie, gdy pełnomocnikowi mocodawca udzielił prawa substytuowania, gdy wynika to z ustawy lub ze stosunku, będącego podstawą pełnomocnictwa. Skoro w niniejszym przypadku z umowy kupna-sprzedaży wynika, że zapisani właściciele udzielili J. K. nieodwołalnego pełnomocnictwa z prawem substytucji do przewłaszczenia sobie lub osobie trzeciej kupionej przez niego działki, oraz że pełnomocnictwo do przewłaszczenia udzielone J. K. z prawem substytucji jest właśnie wynikiem tej umowy kupna-sprzedaży nieruchomości, przeto śmierć pełnomocnika nie powoduje wygaśnięcia pełnomocnictwa. Za powyższym przemawia przepis art. 98 k. z., z którego a contrario wynika, że jeżeli stosunek prawny (umowa kupna-sprzedaży nieruchomości), będący podstawą pełnomocnictwa, nie sprzeciwia się, to wówczas pełnomocnictwo nie wygasa ze śmiercią mocodawcy lub pełnomocnika.

PRAWO RODZINNE

PROJEKT KODEKSU RODZINNEGO

(TEKST — PRZEPISY WPROWADZAJĄCE — UZASADNIENIE)

Ponieważ do chwili oddania niniejszego zeszytu P. N. pod prasę drukarską projekt Kodeksu Rodzinnego (por. w poprzednim zeszycie — str. 246) nie został jeszcze przez Sejm uchwalony, przeto poprzestajemy na razie na opublikowaniu tekstu projektu (druk sejmowy Nr 671) wraz z przepisami wprowadzającymi (druk sejmowy Nr 672) oraz jego uzasadnieniem.

Mniemamy, że w ten sposób spełniamy ciążący na piśmie obowiązek informacyjny i dokumentacyjny.

W następnym zeszycie ogłosimy obszerny wywód autorytatywnego pióra, omawiający Kodeks Rodzinny (według uchwalonego przez Sejm tekstu) wraz z przepisami wprowadzającymi i ustawą o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych (p. zesz. poprzedni, str. 253) — w ujęciu systematycznym i z uwydatnieniem wszystkich istotnych zmian w dotychczasowym stanie prawnym.

Tak ujęty wywód będzie miał na względzie nade wszystko korzyści prawnika-praktyka, który musi z miejsca zorientować się w zmianach, jakie wprowadza nowy Kodeks Rodzinny.

A oto tekst projektu Kodeksu Rodzinnego (z pominięciem przepisów końcowych, przewidujących datę wejścia w życie ustawy na dzień 1 lipca 1950 r.).

TYTUŁ I. MAŁŻEŃSTWO.

Dział I. **Zawarcie małżeństwa.**

Art. 1. — § 1. Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta złożą przed urzędnikiem stanu cywilnego zgodne oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński.

§ 2. Jeżeli oświadczenia nie zostały złożone przed urzędnikiem stanu cywilnego, małżeństwo nie jest zawarte.

Art. 2. — § 1. Małżeństwo powinno być zawarte przed urzędnikiem stanu cywilnego miejsca zamieszkania jednej ze stron.

§ 2. Z ważnych powodów właściwa władza może zezwolić na zawarcie małżeństwa przed innym urzędnikiem stanu cywilnego.

Art. 3. — § 1. Osoby, które zamierzają zawrzeć ze sobą małżeństwo, powinny przedstawić właściwemu urzędnikowi stanu cywilnego wypisy aktów urodzenia oraz złożyć zapewnienie, iż nie wiedzą o okolicznościach, któreby wyłączały zawarcie zamierzonego małżeństwa, oraz że znany im jest nawzajem stan zdrowia obojga.

§ 2. Osoba, która pozostawała w związku małżeńskim powinna nadto przedstawić dowód ustania lub unieważnienia tego małżeństwa.

§ 3. Sąd może zwolnić od przedstawienia dokumentu, którego otrzymanie napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody.

Art. 4. — Małżeństwo powinno być zawarte w urzędzie stanu cywilnego publicznie i uroczyście w obecności dwóch świadków. Poza urzędem stanu cyiwlnego wolno je zawrzeć tylko z ważnych powodów.

Art. 5. — W razie niebezpieczeństwa zagrażającego bezpośrednio życiu jednej ze stron, wolno zawrzeć małżeństwo przed którymkolwiek urzędnikiem stanu cywilnego i bez przedstawienia przewidzianych prawem dokumentów. Jednakże i w tym przypadku strony obowiązane są złożyć oświadczenie, iż nie wiedzą o okolicznościach, któreby wyłączały zawarcie zamierzonego małżeństwa.

Art. 6. — § 1. Z ważnych powodów sąd może zezwolić, ażeby oświadczenie woli wstąpienia w związek małżeński zostało złożone przez pełnomocnika.

§ 2. Pełnomocnictwo winno być pod rygorem nieważności udzielone na piśmie i powinno wymieniać osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte.

§ 3. Odwołanie pełnomocnictwa jest skuteczne, jeżeli doszło do wiadomości drugiej strony przed złożeniem oświadczenia woli zawarcia małżeństwa.

Art. 7. — § 1. Nie może zawrzeć małżeństwa, kto już pozostaje w związku małżeńskim.

§ 2. Unieważnienia małżeństwa może w tym przypadku zażądać prokurator oraz każdy, kto ma w tym interes prawny.

§ 3. Nie można jednak unieważnić małżeństwa, jeżeli poprzednie małżeństwo ustało lub uległo unieważnieniu.

Art. 8. — § 1. Nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa krewni w linii prostej, rodzeństwo, powinowaci w linii prostej oraz przysposobiający i przysposobiony, dopóki przysposobienie nie ustanie. Z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi w linii prostej.

§ 2. Unieważnienia małżeństwa z powodu pokrewieństwa lub przysposobienia może żądać prokurator oraz każdy kto ma w tym interes prawny, a unieważnienia z powodu powinowactwa — każdy z małżonków.

Art. 9. — § 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem psychicznym. Jednakże sąd może zezwolić takiej osobie na zawarcie małżeństwa, jeżeli jej stan zdrowia nie pozostaje w sprzeczności z istotą i celami małżeństwa.

§ 2. Unieważnienia małżeństwa z powodu choroby psychicznej albo niedorozwoju psychicznego może żądać każdy z małżonków.

§ 3. Nie można unieważnić małżeństwa z powodu choroby psychicznej po jej ustaniu.

Art. 10. — § 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba małoletnia. Jednakże z ważnych powodów władza opiekuńcza może zezwolić na zawarcie małżeństwa małoletniemu, który ukończył szesnasty rok życia.

§ 2. Unieważnienia małżeństwa z powodu braku wieku może żądać prokurator oraz każdy z małżonków.

§ 3. Nie można unieważnić małżeństwa z powodu braku wieku, jeżeli małżonek, który w chwili zawarcia małżeństwa był małoletni, ukończył już osiemnasty rok życia albo jeżeli małżonka zaszła w ciążę.

Art. 11. — § 1. Nie można unieważnić małżeństwa po jego ustaniu. Jednakże prokurator i każdy, kto ma w tym interes prawny może po ustaniu małżeństwa żądać jego unieważnienia z powodu pokrewieństwa lub z tego powodu, iż jeden z małżonków w chwili zawarcia małżeństwa pozostawał już w związku małżeńskim.

§ 2. Jeżeli jeden z małżonków wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa, unieważnienie może nastąpić także po śmierci drugiego z małżonków.

§ 3. W razie śmierci małżonka, który wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa, unieważnienia mogą dochodzić jego zstępni.

Art. 12. — Orzekając unieważnienie małżeństwa sąd orzeka także, czy i który z małżonków zawarł małżeństwo w złej wierze.

Art. 13. — § 1. Małżeństwo unieważnione uważane jest za nie zawarte.

§ 2. Jednakże do skutków unieważnienia małżeństwa w zakresie stosunku małżonków do wspólnych dzieci oraz w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie.

Dział II. **Prawa i obowiązki małżonków.**

Art. 14. — Mąż i żona mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, wierności i wzajemnej pomocy.

Art. 15. — § 1. Małżonkowie rozstrzygają wspólnie o istotnych sprawach rodziny, którą przez swój związek założyli; w braku porozumienia każdy z nich może zwrócić się o rozstrzygnięcie do sądu.

Art. 16. — Żona przybiera nazwisko męża. Może jednak dodać nazwisko męża do swego rodowego, jeżeli w akcie małżeństwa oświadczyła, że zachowuje nazwisko rodowe.

Art. 17. — Z małżeństwa wynika powinowactwo między jednym z małżonków a krewnymi drugiego z małżonków, trwa ono mimo ustania małżeństwa.

Art. 18. — Oboje małżonkowie są obowiązani, każdy według swych sił oraz odpowiednio do swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokojenia potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także w całości lub w części na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i wspólne gospodarstwo.

Art. 19. — W razie przemijającej przeszkody, która dotyczy jednego z małżonków, istnieje domniemanie, że drugi z małżonków jest umocowany do działania za niego w zwykłych sprawach i pobierania przypadających mu należności bieżących.

Art. 20. — § 1. Za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z małżonków w zwykłych sprawach rodziny odpowiedzialni są oboje małżonkowie solidarnie.

§ 2. Z ważnych powodów uprawnienie do zaciągania zobowiązań z powyższym skutkiem może być, na żądanie drugiego małżonka, odjęte przez sąd. Ograniczenie to może być uchylone w razie zmiany stosunków.

§ 3. Względem osób trzecich wyłączenie odpowiedzialności solidarnej jest skuteczne, jeżeli było im wiadome.

Art. 21. — § 1. Przedmioty majątkowe nabyte przez któregokolwiek z małżonków w czasie trwania małżeństwa i stanowiące jego dorobek są wspólnym majątkiem obojga małżonków (wspólność ustawowa).

§ 2. Nie są objęte wspólnością ustawową przedmioty nabyte przez spadek, zapis lub darowiznę, przedmioty osobistego użytku oraz przedmioty potrzebne do wykonywania zawodu.

Art. 22. — Każdy z małżonków może wykonywać samodzielnie zwykły zarząd majątkiem objętym wspólnością ustawową; do dokonywania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebna jest zgoda drugiego z małżonków.

Art. 23. — Z majątku objętego wspólnością ustawową może żądać zaspokojenia także wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków.

Art. 24. — § 1. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać zniesienia wspólności ustawowej przez sąd.

§ 2. W razie ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków wspólność ustawowa ustaje z samego prawa.

Art. 25. — § 1. Od chwili ustania wspólności ustawowej, do majątku który był nią objęty, stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności.

§ 2. Oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku, który był objęty wspólnością ustawową.

Art. 26. — Przy podziale majątku, który był objęty wspólnością ustawową, każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z tego majątku na jego majątek wspólnością nie objęty. Może żądać zwrotu wydatków i nakładów, jakie poczynił na majątek wspólny ze swego majątku nie objętego wspólnością.

Art. 27. — § 1. Małżonek uznany za winnego rozwodu może być, na żądanie drugiego małżonka, pozbawiony w całości lub w części udziału w majątku wspólnym, jeżeli do jego powstania nie przyczynił się wcale albo przyczynił się tylko nieznacznie. W razie winy obojga małżonków sąd może na żądanie któregokolwiek z nich, ustalić ich udziały we wspólnym majątku w zależności od stopnia, w jakim każdy z nich przyczynił się do jego powstania.

§ 2. Przy ocenie, w jakim stopniu jeden z małżonków przyczynił się do powstania wspólnego majątku, uwzględnia się także nakład osobistej pracy przy wychowywaniu dzieci i we wspólnym gospodarstwie.

§ 3. Przepisy powyższe stosuje się odpowiednio w razie unieważnienia małżeństwa, jeżeli jeden lub oboje małżonkowie zawarli je w złej wierze.

Art. 28. — § 1. Małżonkowie mogą przez umowę przyjąć wspólność majątkową w zakresie szerszym lub węższym niż wspólność ustawowa. Mogą również uregulować zarząd majątku wspólnego inaczej, niż to jest przewidziane przy wspólności ustawowej. Mogą wreszcie zastrzec, iż wspólność majątkowa powstanie dopiero z chwilą śmierci jednego z nich.

§ 2. Majątkowa umowa małżeńska powinna być pod rygorem nieważności zawarta w formie aktu notarialnego.

§ 3. Względem osób trzecich małżonkowie mogą powoływać się na majątkową umowę małżeńską tylko wtedy, gdy jej treść była tym osobom wiadoma.

Dział **III. Rozwód.**

Art. 29. — § 1. Jeżeli między małżonkami nastąpił z ważnych powodów zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód.

§ 2. Rozwód nie może być orzeczony, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód.

§ 3. Jeżeli małżonkowie mają małoletnie dzieci, rozwód nie jest dopuszczalny, gdyby sprzeciwiał się dobru dzieci.

Art. 30. — § 1. Orzekając rozwód sąd orzeka także, czy i który z małżonków ponosi winę rozwodu.

§ 2. Jednakże na zgodne żądanie małżonków sąd zaniecha orzekania o winie.

Art. 31. — Jeżeli małżonkowie mają małoletnie dziecko, rozwód nie może być orzeczony bez rozstrzygnięcia o prawach i obowiązkach obojga małżonków względem osoby i majątku dziecka.

Art. 32. — § 1. Żona rozwiedziona powraca do nazwiska które nosiła przed zawarciem małżeństwa.

§ 2. Jednakże na żądanie żony sąd może z ważnych powodów zezwolić jej w wyroku orzekającym rozwód na zachowanie nazwiska nabytego przez małżeństwo albo na dodanie tego nazwiska do nazwiska, które nosiła przed zawarciem małżeństwa.

Art. 33. — § 1. Małżonek, który nie został uznany za winnego rozwodu i który nie jest w stanie utrzymać się własnymi siłami, może żądać od drugiego z małżonków, nawet niewinnego, ażeby ten do-

starczał mu środków utrzymania stosownie do swych możliwości zarobkowych i majątkowych.

§ 2. Jeżeli oboje małżonkowie są winni rozwodu, sąd może przyznać środki utrzymania także małżonkowi winnemu.

§ 3. Powyższe prawo do środków utrzymania nie wygasa przez śmierć zobowiązanego, jeżeli zostało już uznane lub sądownie przyznane. Wygasa natomiast, gdy uprawniony zawrze nowe małżeństwo.

TYTUŁ II. RODZICE I DZIECI.

Dział I. **Przepisy ogólne.**

Art. 34. — Rodzice sprawują pieczę nad osobą i majątkiem dziecka. Obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dzieci, w szczególności powinni starać się o ich utrzymanie i wychowanie tak, ażeby były przygotowane należycie do pracy dla dobra społeczeństwa, odpowiednio do swych uzdolnień i skłonności.

Art. 35. — § 1. Dziecko nosi nazwisko ojca. Jeżeli ojciec nie jest znany, dziecko nosi nazwisko matki. Jeżeli oboje rodzice nie są znani, nazwisko nadaje dziecku władza opiekuńcza.

§ 2. Jeżeli ojcostwo dziecka zostało ustalone sądownie, sąd na żądanie dziecka lub matki nadaje dziecku nazwisko ojca w wyroku ustalającym ojcostwo. Nadanie dziecku nazwiska ojca, którego ojcostwo zostało ustalone sądownie, może nastąpić także później w postępowaniu przed władzą opiekuńczą.

Art. 36. — § 1. Jeżeli rodzice zawierają małżeństwo po urodzeniu się dziecka, dziecko nosi nazwisko, jakie mają nosić dzieci z tego małżeństwa.

§ 2. Jeżeli małżeństwo zawiera matka dziecka, którego ojciec jest nieznany, małżonkowie mogą złożyć przed urzędnikiem stanu cywilnego oświadczenie, iż dziecko będzie nosić nazwisko dzieci z tego małżeństwa.

Art. 37. — Zmiany nazwiska dziecka przewidziane w artykułach poprzedzających nie mogą nastąpić, jeżeli dziecko osiągnęło już pełnoletność.

Art. 38. — § 1. Oboje rodzice ponoszą w równej mierze ciężary związane z utrzymaniem i wychowaniem dziecka. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także w całości lub w części na osobistych staraniach o wychowanie dziecka.

§ 2. Obowiązek utrzymywania dziecka ciąży na rodzicach, dopóki dziecko nie będzie w stanie utrzymywać się samodzielnie.

Art. 39. — § 1. Dziecko, które ma dochody z własnej pracy, powinno w razie potrzeby przyczyniać się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny, jeżeli mieszka u rodziców.

§ 2. Dziecko, które pozostaje na utrzymaniu rodziców i mieszka u nich, jest obowiązane dopomagać im we wspólnym gospodarstwie.

Art. 40. — Wszelkie układy i orzeczenia dotyczące utrzymywania i wychowania dzieci mogą być zmieniane w razie zmiany stosunków.

Dział II. **Ustalenie ojcostwa.**

Art. 41. — § 1. Istnieje domniemanie, że dziecko urodzone w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem trzystu dni od ustania lub unieważnienia małżeństwa pochodzi od męża matki.

§ 2. Jeżeli dziecko urodziło się wprawdzie przed upływem trzystu dni do ustania lub unieważnienia małżeństwa, lecz po zawarciu przez matkę drugiego małżeństwa, istnieje domniemanie, że pochodzi ono od drugiego męża.

Art. 42. — Poza przypadkami przewidzianymi w artykule poprzedzającym ojcem dziecka jest ten, kto je uznał, albo czyje ojcostwo zostało ustalone przez sąd.

Art. 43. — § 1. Do uznania dziecka potrzebna jest zgoda matki, chyba, że matka nie żyje lub jest całkowicie pozbawiona zdolności do czynności prawnych albo że porozumienie się z nią napotyka na trudne do przezwyciężenia przeszkody. Jednakże w ostatnim przypadku matka może w ciągu sześciu miesięcy od powzięcia wiadomości o uznaniu dziecka. żądać unieważnienia uznania, jeżeli mężczyzna. który dziecko uznał nie jest jego ojcem.

§ 2. Uznanie dziecka może nastąpić przed urzędnikiem stanu cywilnego albo przed władzą opiekuńczą.

Art. 44. — Można uznać dziecko nawet nie urodzone, jeżeli zostało już poczęte.

Art. 45. — Unieważnienie uznania z powodu wady oświadczenia woli może nastąpić jedynie w przypadku gdy mężczyzna, który dziecko uznał. nie jest jego ojcem. Z żądaniem tym można wystąpić tylko w ciągu sześciu miesięcy od daty uznania.

Art. 46. — § 1. W braku uznania zarówno dziecko, jak i matka mogą żądać sądowego ustalenia ojcostwa.

§ 2. Istnieje domniemanie, że ojcem jest ten, kto obcował z matką dziecka w czasie od trzechsetnego do sto osiemdziesiątego dnia przed jego urodzeniem.

§ 3. W razie śmierci domniemanego ojca ustalenia ojcostwa dochodzi się przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez władzę opiekuńczą.

Art. 47. — § 1. Mąż matki może zaprzeczyć sądownie ojcostwa w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o urodzeniu dziecka przez żonę.

§ 2. Jeżeli mąż został całkowicie ubezwłasnowolniony z powodu choroby psychicznej, na którą zapadł w ciągu terminu do zaprzeczenia ojcostwu, zaprzeczenia może dokonać jego przedstawiciel ustawowy. Termin do zaprzeczenia wynosi sześć miesięcy od daty ustanowienia przedstawiciela, a jeżeli ten powziął wiadomośćć o urodzeniu się dziecka dopiero później — sześć miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość otrzymał.

Art. 48. — § 1. Jeżeli dziecko urodziło się w czasie między sto osiemdziesiątym dniem od zawarcia małżeństwa a trzechsetnym dniem od jego ustania lub unieważnienia, zaprzeczenie ojcostwa może nastąpić tylko wtedy, gdy zachodzi niepodobieństwo, żeby mąż matki mógł być ojcem dziecka.

§ 2. Jeżeli dziecko urodziło się przed sto osiemdziesiątym dniem od zawarcia małżeństwa, do obalenia domniemania ojcostwa wystarcza, gdy mąż złoży w sądzie oświadczenie, że nie jest ojcem dziecka, chyba że obcował z matką dziecka w czasie między trzechsetnym a sto osiemdziesiątym dniem przed jego urodzeniem albo że zawierając małżeństwo wiedział, iż żona była w ciąży.

Art. 49. — Mąż matki dziecka winien wystąpić o zaprzeczenie ojcostwu przeciwko dziecku i matce albo przeciwko jednej z tych osób, jeżeli druga nie żyje. Jeżeli ani dziecko, ani matka nie żyją, zaprzeczenie nie jest dopuszczalne.

Art. 50. — Matka może zaprzeczyć ojcostwu swego męża w ciągu sześciu miesięcy od urodzenia się dziecka. Przepisy o zaprzeczeniu ojcostwu przez męża stosuje się odpowiednio.

Dział III. **Władza rodzicielska.**

Art. 51. Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską.

Art. 52. — Władza rodzicielska obejmuje w szczególności prawo i obowiązek rodziców do kierowania dziećmi, do ich reprezentowania i do zarządzania ich majątkiem. Powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczeństwa.

Art. 53. — Każde z rodziców może zwrócić się o pomoc do władz publicznych, jeżeli wymaga tego należyte wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Art. 54. — § 1. Władza rodzicielska służy obojgu rodzicom.

§ 2. Jeżeli jedno z rodziców nie żyje lub nie jest znane albo jeżeli nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska służy drugiemu z rodziców. To samo dotyczy przypadku, gdy jedno z rodziców jest pozbawione władzy rodzicielskiej albo gdy jego władza uległa zawieszeniu.

§ 3. W razie sądowego ustalenia ojcostwa sąd orzeka także, czy ojcu służyć będzie władza rodzicielska.

Art. 55. — Jeżeli żadnemu z rodziców władza rodzicielska nie służy, albo jeżeli władza rodzicielska obojga rodziców jest zawieszona, ustanawia się dla dziecka opiekę.

Art. 56. — § 1. Każde z rodziców jest przedstawicielem ustawowym dzieci, które pozostają pod ich wspólną władzą rodzicielską.

§ 2. Jednakże żadne z rodziców nie może reprezentować dzieci podlegających jego władzy rodzicielskiej, ani przy czynnościach prawnych między nimi, ani przy czynnościach między jednym z dzieci a jednym z rodziców, chyba że czynność polega wyłącznie na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka, albo dotyczy należnych dziecku środków utrzymania i wychowania. Przepis ten stosuje się odpowiednio do reprezentowania dziecka w postępowaniu przed sądem lub inną władzą.

§ 3. W razie gdy żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka, reprezentuje je kurator ustanowiony przez władzę opiekuńczą.

Art. 57. — § 1. Rodzice powinni sprawować zarząd majątku dziecka z należytą starannością. Bez zezwolenia władzy opiekuńczej nie mogą dokonywać czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu, ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko.

§ 2. Czysty dochód z majątku dziecka powinien być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka i jego rodzeństwa, które wychowuje się z nim razem, a nadwyżka na inne uzasadnione potrzeby rodziny.

Art. 58. — Po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności rodzice obowiązani są oddać mu majątek, którym zarządzali. W ciągu roku od oddania majątku dziecko może żądać rachunku z substancji.

Art. 59. — Jeżeli rodzice nie sprawują należycie władzy rodzicielskiej, władza opiekuńcza wyda odpowiednie zarządzenie. W szczegól-

ności władza opiekuńcza może poddać jednego lub obu rodziców ograniczeniom, jakim podlega opiekun; może również powierzyć zarząd majątku dziecka kuratorowi.

Art. 60. — § 1. W razie przemijającej przeszkody w wykonywaniu władzy rodzicielskiej władza opiekuńcza może orzec jej zawieszenie.

§ 2. Gdy rodzice nie mogą sprawować władzy rodzicielskiej z powodu trwałej przeszkody albo gdy nadużywają swej władzy lub w sposób rażący zaniedbują swe obowiązki, władza opiekuńcza orzeknie pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Art. 61. — Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, władza opiekuńcza zakaże rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem.

Dział IV. **Przysposobienie.**

Art. 62. — Przez przysposobienie powstaje między przysposobiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi.

Art. 63. — § 1. Przysposobić można jedynie osobę małoletnią i tylko dla jej dobra.

§ 2. Między przysposobiającym a przysposobionym powinna istnieć odpowiednia różnica wieku.

§ 3. Nie może przysposobić, kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych.

Art. 64. — § 1. Przysposobić wspólnie mogą tylko małżonkowie.

§ 2. Przysposobienie przez jednego z małżonków nie może nastąpić bez zgody drugiego małżonka, chyba że ten nie ma zdolności do czynności prawnych albo że porozumienie się z nim napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody.

Art. 65. — § 1. Przysposobienie następuje przez orzeczenie władzy opiekuńczej na żądanie przysposobiającego.

§ 2. Do przysposobienia potrzebna jest zgoda ustawowego przedstawiciela osoby, która ma być przysposobiona, a jeżeli ta ma ukończone lat trzynaście, także jej zgoda.

Art. 66. — § 1. Przysposobiony otrzymuje nazwisko przysposobiającego, a jeżeli został przysposobiony przez małżonków wspólnie, otrzymuje nazwisko, które noszą lub mają nosić dzieci z tego małżeństwa.

§ 2. Przysposobiony może dołączyć swoje dotychczasowe nazwisko do nazwiska, które nabył przez przysposobienie, jeżeli przysposabiający wyrazi na to zgodę.

Art. 67. — § 1. Przez przysposobienie ustaje władza rodzicielska rodziców przysposobionego, a jeżeli ten jest pod opieką, ustaje opieka.

§ 2. Obowiązki alimentacyjne między przysposobionym a jego rodziną istnieją nadal tylko o tyle, o ile inne osoby zobowiązane do świadczeń alimentacyjnych nie są w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi.

Art. 68. — § 1. Z ważnych powodów zarówno przysposobiony, jak i przysposobiający mogą żądać rozwiązania stosunku przysposobienia przez władzę opiekuńczą; przysposobienie ustaje z mocą wsteczną od chwili wszczęcia postępowania.

§ 2. Jeżeli przysposobiony osiągnął już pełnoletność, przysposobienie może ulec rozwiązaniu także przez zgodne oświadczenie przysposobiającego i przysposobionego. Oświadczenie winno być, pod rygorem nieważności, złożone w formie aktu notarialnego.

Dział V. **Obowiązek alimentacyjny.**

Art. 69. — § 1. Z pokrewieństwa wynika obowiązek dostarczania środków utrzymania (obowiązek alimentacyjny) tylko między krewnymi w linii prostej oraz między rodzeństwem.

§ 2. Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych, obciąża bliższych stopniem przed dalszymi.

Art. 70. — Jeżeli obowiązek alimentacyjny obciąża krewnych w tym samym stopniu, ich odpowiedzialność jest solidarna. Krewny, który uczynił zadość swemu obowiązkowi, może żądać od współodpowiedzialnych zwrotu w częściach, jakie odpowiadają możliwościom zarobkowym i majątkowym każdego z nich.

Art. 71. — Roszczenie alimentacyjne może służyć tylko temu, kto jest w niedostatku. Nie dotyczy to jednak roszczenia małoletnich dzieci względem rodziców.

Art. 72. — Zakres obowiązku alimentacyjnego jest zależny od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego.

Art. 73. — W stosunku do rodzeństwa zobowiązany może uchylić się od świadczeń alimentacyjnych, gdyby były połączone z nadmiernym uszczerbkiem dla niego lub dla jego najbliższej rodziny.

Art. 74. — Jeżeli w ciągu ostatnich lat trzech przed sądowym dochodzeniem świadczeń alimentacyjnych osoba, która była już do tych świadczeń zobowiązana, bez ważnego powodu zrzekła się prawa majątkowego lub w inny sposób dopuściła do jego utraty albo zrzekła się

zatrudnienia lub zmieniła je na mniej zyskowne, nie uwzględnia się wynikłej stąd zmiany przy ocenie zdolności tej osoby do świadczeń alimentacyjnych.

Art. 75. — § 1. Ojciec nie będący mężem matki dziecka jest obowiązany przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym względom słuszności do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu. Z ważnych powodów matka może żądać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące.

§ 2. Jeżeli wskutek ciąży lub porodu matka poniosła bez swej winy inne konieczne wydatki albo szczególne straty majątkowe, może ona żądać, ażeby ojciec pokrył odpowiednią część tych wydatków lub strat.

§ 3. Roszczenia przewidziane w artykule niniejszym przedawniają się z upływem lat trzech od porodu.

Art. 76. — W przypadku, gdy ojcostwo mężczyzny nie będącego mężem matki dziecka zostało uwiarogodnione, matka może żądać, ażeby mężczyzna ten jeszcze przed urodzeniem się dziecka wyłożył odpowiednią sumę na koszty utrzymania matki i dziecka przez okres trzymiesięczny. Termin i sposób zapłaty tej sumy określa sąd.

TYTUŁ III. OPIEKA.

Art. 77. — § 1. Opiekę nad małoletnim sprawuje opiekun. Opiekuna ustanawia władza opiekuńcza, skoro tylko poweźmie wiadomość, że zachodzi prawny powód po temu.

§ 2. Opiekun sprawuje zamiast rodziców pieczę nad osobą i majątkiem małoletniego. Podlega przy tym nadzorowi władzy opiekuńczej.

Art. 78. — Nie może być ustanowiony opiekunem, kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych albo kto został pozbawiony praw publicznych, obywatelskich praw honorowych, praw rodzicielskich lub praw opiekuńczych, jak również ten, w stosunku do kogo zachodzi prawdopodobieństwo, iż nie wywiąże się należycie z obowiązków opiekuna.

Art. 79. — Jeżeli wzgląd na dobro małoletniego nie stoi temu na przeszkodzie, opiekunem powinna być ustanowiona przede wszystkim osoba wskazana przez ojca lub matkę, jeżeli nie byli pozbawieni władzy rodzicielskiej; w braku takiej osoby opiekun winien być ustanowiony spośród krewnych lub innych osób bliskich małoletniemu albo jego rodzinie.

Art. 80. — Objęcie opieki jest obowiązkiem obywatelskim. Można się od niego uchylić jedynie z ważnych powodów.

Art. 81. — Opiekun składa przed władzą opiekuńczą przepisane prawem przyrzeczenie. Powinien on objąć swe obowiązki niezwłocznie i sprawować je aż do ustania opieki lub swego zwolnienia.

Art. 82. — Do sprawowania opieki stosuje się odpowiednio przepisy o władzy rodzicielskiej z zachowaniem przepisów zawartych w artykułach poniższych.

Art. 83. — Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie władzy opiekuńczej we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.

Art. 84. — Opiekun nie może reprezentować osób będących pod jego opieką przy czynnościach prawnych między nimi ani przy czynnościach prawnych między jedną z tych osób a sobą samym albo swymi wstępnymi, zstępnymi, małżonkiem lub rodzeństwem, chyba że czynność polega wyłącznie na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz osoby będącej pod opieką. To samo dotyczy postępowania przed sądem lub inną władzą.

Art. 85. — Opiekun powinien składać władzy opiekuńczej sprawozdania dotyczące osoby małoletniego oraz rachunki z zarządu jego majątkiem. Jeżeli dochody z tego majątku nie przekraczają prawdopodobnych kosztów utrzymania i wychowania małoletniego, władza opiekuńcza może zwolnić opiekuna od obowiązku przedstawiania szczegółowych rachunków z zarządu.

Art. 86. — Jeżeli z opieką związany jest zarząd majątkiem wymagający znacznego nakładu pracy, władza opiekuńcza może na żądanie opiekuna przyznać mu stosowne wynagrodzenie okresowe albo wynagrodzenie jednorazowe przy ustaniu opieki lub zwolnieniu opiekuna.

Art. 87. — Roszczenie małoletniego przeciwko opiekunowi o naprawienie szkody wyrządzonej nienależytym sprawowaniem opieki przedawnia się z upływem lat trzech od ustania opieki lub zwolnienia opiekuna. W tym samym terminie przedawnia się roszczenie opiekuna o zwrot wydatków i nakładów związanych ze sprawowaniem opieki.

Art. 88. — § 1. Władza opiekuńcza z ważnych powodów może zwolnić opiekuna na jego żądanie.

§ 2. Władza opiekuńcza zwolni opiekuna, jeżeli z powodu przeszkód faktycznych lub prawnych jest on niezdolny do sprawowania opieki albo jeżeli narusza swoje obowiązki.

Art. 89. — W razie ustania opieki lub zwolnienia z niej opiekun powinien w ciągu dwóch miesięcy złożyć rachunek z zarządu majątkiem małoletniego. Władza opiekuńcza może zwolnić opiekuna z tego obowiązku.

PRZEPISY WPROWADZAJĄCE KODEKS RODZINNY

Rozdział I. **Przepisy ogólne.**

Art. I. — § 1. Z dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego **tracą moc** dotychczasowe przepisy w przedmiotach, objętych tym kodeksem.

§ 2. W szczególności uchyla się:

1) prawo małżeńskie (dekret z dnia 25 września 1945 r. — Dz. U. R. P. Nr 48, poz. 270);

2) przepisy wprowadzające prawo małżeńskie (dekret z dnia 25 września 1945 r. — Dz. U. R. P. Nr 48, poz. 271);

3) prawo małżeńskie majątkowe (dekret z dnia 29 maja 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 31, poz. 196);

4) przepisy wprowadzające prawo małżeńskie majątkowe (dekret z dnia 29 maja 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 31, poz. 197);

5) prawo rodzinne (dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 6, poz. 52);

6) przepisy wprowadzające prawo rodzinne (dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 6, poz. 53);

7) prawo opiekuńcze (dekret z dnia 14 maja 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 20, poz. 135);

8) przepisy wprowadzające prawo opiekuńcze (dekret z dnia 14 maja 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 20, poz. 136).

Art. II. — Uchyla się wszelkie ograniczenia, dotyczące stanowiska prawnego dzieci, które nie pochodzą od męża matki (dzieci pozamałżeńskie).

Art. III. — Przepisy kodeksu rodzinnego nie naruszają postanowień umów międzynarodowych.

Art. IV. — **Pozostają w mocy:**

1) art. 52 i 52a prawa upadłościowego w brzmieniu ustalonym art. VI przepisów wprowadzających prawo małżeńskie majątkowe (dekret z dnia 29 maja 1946 r. — Dz. U. R. P. Nr 31, poz. 197);

2) art. 3 dekretu z dnia 28 lipca 1946 r. o zmianie prawa o aktach stanu cywilnego i przepisów wprowadzających to prawo (Dz. U. R. P. Nr 36, poz. 252);

3) ustawa z dnia 2 lipca 1900 r. o wychowaniu zapobiegawczym nieletnich (Zb. ust. prusk., str. 264) wraz z późniejszymi zmianami.

Art. V. — Przepisów art. 13 dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. R. P. z 1945 r. Nr 3, poz. 13) nie stosuje się do wydzierżawiania gospodarstw, będących własnością małoletnich, jeżeli stosunek umowny ma trwać tylko do czasu osiągnięcia przez właściciela pełnoletności.

Art. VI. — § 1. Jeżeli przepisy obowiązujące powołują się na przepisy uchylone dekretem niniejszym albo odsyłają ogólnie do przepisów, które dotyczą przedmiotów, objętych kodeksem rodzinnym, stosuje się odpowiednio przepisy w tym kodeksie zawarte.

§ 2. W szczególności ilekroć poszczególne przepisy przewidują właściwość sądu opiekuńczego, rady familijnej lub rady opiekuńczej albo powyższych rad i sądu, właściwą jest władza opiekuńcza.

Rozdział II. **Zmiany w obowiązujących przepisach.**

Art. VII. — W **kodeksie zobowiązań** dodaje się po art. 122 nowy art. 122^1 w brzmieniu:

„Art. 122^1. Kto dostarcza drugiemu środków utrzymania nie będąc do tego zobowiązanym albo będąc zobowiązanym dopiero w dalszej kolejności, ten nabywa z mocy ustawy jego roszczenie względem osoby, na której ciąży obowiązek alimentacyjny".

Art. VIII. — W **prawie spadkowym** wprowadza się zmiany następujące:

1) Uchyla się art. 20, 63 § 2 i 146 § 2 zdanie ostatnie.

2) Art. 21 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Przysposobiony dziedziczy po przysposabiającym na równi z jego dzieckiem, nie dziedziczy jednak po jego rodzinie".

Art. IX. — W **kodeksie postępowania cywilnego** wprowadza się zmiany następujące:

1) Art. 10 otrzymuje brzmienie:

„Art. 10. Do właściwości sądów grodzkich należą:

1) sprawy majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu nie przewyższa 100.000 zł;

2) bez względu na wartość przedmiotu sporu:

a) sprawy o wszelkie roszczenia alimentacyjne oraz o należne środki wychowania;

b) sprawy o ustalenie ojcostwa, jak również o roszczenia pozostające z nim w związku;

c) sprawy o ochronę zakłóconego lub przywrócenia utraconego posiadania".

2) W art. 18 skreśla się wyrazy: „nie wyłączając stosunków nieślubnych".

3) Po art. 33 dodaje się nowy art. 33^1 w brzmieniu:

„Art. 33^1. Powództwo o wszelkie roszczenia alimentacyjne i należne środki wychowania oraz powództwo o ustalenie ojcostwa i o roszczenia pozostające z nim w związku, wytoczyć można również według miejsca zamieszkania powoda".

4) Art. 43 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Sądem właściwym do wytoczenia przez prokuratora lub osoby trzeciej powództwa o unieważnienie małżeństwa jest w przypadku, gdy małżonkowie nie mają w Polsce ostatniego wspólnego zamieszkania, będącego miejscem stałego pobytu choćby jednego z nich, sąd, w którego okręgu pozwany ma zamieszkanie lub pobyt, a w braku tej podstawy — sąd, w którego okręgu ma siedzibę Sąd Najwyższy".

5) W art. 157 dotychczasowy § 5 staje się § 6, natomiast § 5 otrzymuje brzmienie:

„§ 5. W sprawach o wszelkie roszczenia alimentacyjne i o należne środki wychowania jak również w sprawach o ustalenie ojcostwa

i o roszczenia pozostające z nim w związku, przewodniczący przed ustanowieniem kuratora przeprowadzi stosowne dochodzenie celem ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu pozwanego".

6) W tytule V księgi drugiej części pierwszej rozdział I i II otrzymują brzmienie następujące:

Rozdział I. Postępowanie w sprawach małżeńskich.

Art. 457^{1}. W sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa, o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód stosuje się przepisy ogólne o postępowaniu ze zmianami wynikającymi z przepisów rozdziału niniejszego.

Art. 457^{2}. Małżonek ubezwłasnowolniony częściowo ma zdolność procesową.

Art. 457^{3}. Do zastępowania w sprawach małżeńskich potrzebne jest pełnomocnictwo szczególne. Zastępstwo strony przez adwokata nie jest obowiązkowe w postępowaniu przed sądem okręgowym.

Art. 457^{4}. Strony nie mogą żądać zwrotu kosztów procesowych, związanych z wystąpieniem prokuratora.

Art. 457^{5}. Posiedzenia sądu odbywają się przy drzwiach zamkniętych, chyba że obie strony żądają jawności, a sąd uzna, że jawność nie zagraża dobrym obyczajom.

Art. 457^{6}. Protokół posiedzenia sądowego w sprawach o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód powinien zawierać wyjaśnienia małżonków co do liczby, wieku i płci dzieci żyjących, stosunków majątkowych i zarobkowych obu małżonków, obowiązków utrzymania osób, nie będących ich wspólnymi dziećmi oraz wzmiankę, czy i jaką majątkową umowę małżeńską zawarli.

Art. 457^{7}. § 1. Rozprawa odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej ze stron, jednakże w razie niestawienia się powoda na pierwszą rozprawę postępowanie ulega umorzeniu, chyba że prokurator popiera żądanie unieważnienia małżeństwa.

§ 2. Nie stosuje się przepisów o wyroku zaocznym.

Art. 457^{8}. § 1. Jeżeli w toku postępowania o rozwód sąd nabierze przekonania, że istnieją widoki przywrócenia pożycia małżeńskiego, wówczas zawiesza postępowanie. Zawieszenie to może nastąpić tylko raz jeden w toku postępowania.

§ 2. Podjęcie postępowania może nastąpić na wniosek jednej ze stron, nie wcześniej jednak niż po upływie trzech miesięcy od dnia zawieszenia.

§ 3. Przepis art. 204 stosuje się tu odpowiednio.

Art. 457^{9}. W sprawach o unieważnienie małżeństwa popieranych przez prokuratora nie stosuje się przepisów o zawieszeniu postępowania na zgodny wniosek lub z powodu niestawienia się obu stron.

Art. 457^{10}. § 1. W sprawie o rozwód przewodniczący przed wyznaczeniem terminu pierwszej rozprawy wzywa strony do osobistego stawienia się do sądu na posiedzenie pojednawcze, którego przeprowadzenie porucza jednocześnie wyznaczonemu przez siebie sędziemu. Sędzia wyznaczony nakłania strony do pojednania, zwracając im w szczegól-

ności uwagę na dobro dzieci i społeczne znaczenie trwałości małżeństwa.

§ 2. Jeżeli pojednanie nie nastąpi, a odroczenie posiedzenia pojednawczego nie byłoby celowe, sędzia wyznaczony stwierdza, że próby pojednania nie dały wyniku.

§ 3. Sędzia wyznaczony ma w zakresie postępowania pojednawczego prawa przewodniczącego i prawa sądu orzekającego.

Art. 457[11]. Jeżeli stawiennictwo jednej ze stron napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody, na wniosek strony sąd może zaniechać przeprowadzenia posiedzenia pojednawczego. Postanowienie w tym przedmiocie zapada na posiedzeniu niejawnym. Od postanowienia nie ma środka odwoławczego.

Art. 457[12]. § 1. Pozew o unieważnienie małżeństwa doręcza się w odpisie prokuratorowi.

§ 2. Prokuratora wzywa się na posiedzenie sądowe; może on na równi ze stronami przytaczać fakty i środki dowodowe oraz zgłaszać wnioski. Sąd wydaje wyrok po wysłuchaniu wniosków prokuratora. Prokuratorowi należy doręczyć wypis wyroku.

§ 3. Prokuratorowi służą środki odwoławcze od orzeczeń zapadłych w sprawie.

Art. 457[13]. Jeżeli małżonek wezwany do osobistego stawiennictwa nie stawi się bez usprawiedliwionych powodów na posiedzenie pojednawcze lub na rozprawę, sąd może go skazać na grzywnę według przepisów o karach za naruszenie obowiązków świadka, jednakże nie można nakazać sprowadzenia małżonka przymusowo do sądu.

Art. 457[14]. § 1. Sąd nie jest związany uznaniem żądania pozwu ani przyznaniem faktów. Może także dopuścić dowód, którego strony się zrzekły lub któremu się sprzeciwiły oraz żądać złożenia przyrzeczenia przez świadka lub biegłego, chociażby strony zwolniły go od przyrzeczenia.

§ 2. Jeżeli strona wnosi o dopuszczenie dowodu z przesłuchania stron, sąd nie może odmówić zarządzenia tego dowodu.

Art. 457[15]. Jeżeli w sprawie o rozwód pozwany uznaje żądanie pozwu, sąd może ograniczyć postępowanie dowodowe do przesłuchania stron.

Art. 457[16]. W sprawach o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód sąd na żądanie jednego z małżonków orzeka postanowieniem o ich wzajemnych obowiązkach pryczyniania się do zaspokojenia potrzeb rodziny podczas procesu, o sposobie roztoczenia w tym czasie pieczy nad wspólnymi dziećmi raz o wydanie temu z małżonków, który opuszcza wspólne mieszkanie, potrzebnych mu przedmiotów.

Art. 457[17]. Postępowanie w sprawie o ustalenie istnienia lub nieistnientia między stronami małżeństwa umarza się w razie śmierci jednej ze stron.

Art. 457[18]. § 1. Postępowanie o unieważnienie małżeństwa umarza się w razie ustania małżeństwa.

§ 2. Jednakże postępowania nie umarza się, lecz zawiesza:

1) w razie śmierci małżonka, który wytoczył powództwo o unieważnienie;

2) w razie śmierci małżonka, przeciw któremu drugi z małżonków wytoczył powództwo o unieważnienie;

3) w razie śmierci któregokolwiek z małżonków, jeżeli o unieważnienie małżeństwa wnosi prokurator z powodu pokrewieństwa lub z tego powodu, że w chwili zawarcia małżeństwa jeden z małżonków pozostawał już w związku małżeńskim.

§ 3. W przypadku, przewidzianym w § 2 pkt 1, postępowanie umarza się, jeżeli zstępni powoda w ciągu sześciu miesięcy nie zgłoszą wniosku o podjęcie postępowania.

§ 4. W przypadkach, przewidzianych w § 2 pkt 2 i 3, postępowanie podejmuje się z chwilą ustanowienia przez sąd kuratora, który wstępuje na miejsce zmarłego małżonka.

Art. 457^{19}. W razie śmierci jednego z małżonków umarza się postępowanie w sprawie o rozwód.

Art. 457^{20}. Wyrok prawomocny ma skutek także w stosunku do osób trzecich.

Art. 457^{21}. Nie ma skargi o wznowienie postępowania, jeżeli jeden z małżonków wstąpił w nowy związek małżeński po uprawomocnieniu się wyroku orzekającego unieważnienie małżeństwa lub rozwód.

Art. 457^{22}. § 1. W sprawie o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód małżonek może dochodzić roszczenia o dostarczenie środków utrzymania przez drugiego małżonka na przypadek unieważnienia małżeństwa lub rozwodu.

§ 2. Do części postępowania, dotyczącej roszczenia o dostarczenie środków utrzymania, stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału niniejszego z wyjątkiem art. 457^{14}, 457^{20} i 457^{21}.

Rozdział II. Postępowanie w sprawach między rodzicami a dziećmi.

Art. 457^{23}. W sprawach o zaprzeczenie uznania dziecka przez uznającego, o ustalenie ojcostwa mężczyzny, który nie jest mężem matki, o zaprzeczenie ojcostwa męża matki oraz w sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia między stronami stosunku macierzyństwa stosuje się ogólne przepisy postępowania cywilnego ze zmianami wynikającymi z przepisów rozdziału niniejszego.

Art. 457^{24}. Strona ubezwłasnowolniona częściowo ma zdolność procesową.

Art. 457^{25}. Do zastępowania w sprawach wymienionych w art. 457^{23} potrzebne jest pełnomocnictwo szczególne. Zastępstwo strony przez adwokata nie jest obowiązkowe w postępowaniu przed sądem okręgowym.

Art. 457^{26}. § 1. Rozprawa odbywa się mimo niestawiennictwa jednej ze stron.

§ 2. Nie stosuje się przepisów o wyroku zaocznym.

Art. 457^{27}. Jeżeli strona wezwana do osobistego stawiennictwa nie stawi się bez usprawiedliwionych powodów na rozprawę, sad może ją skazać na grzywnę według przepisów o karach za naruszenie obowiązków świadka; jednakże nie można nakazać sprowadzenia strony przymusowo do sądu.

Art. 457^{28}. Sąd nie jest związany uznaniem żądania pozwu ani przyznaniem faktów. Może także dopuścić dowód, którego strony się zrzekły lub któremu się sprzeciwiły, oraz żądać złożenia przyrzeczenia przez świadka lub biegłego, chociażby strony zwolniły go od przyrzeczenia.

Art. 457^{29}. W sprawach o wszelkie roszczenia alimentacyjne i należne środki wychowania sąd może z urzędu przedsięwziąć środki zmierzające do ustalenia wysokości zarobków pozwanego.

Art. 457^{30}. § 1. Postępowanie umarza się w razie śmierci jednej ze stron, a jeżeli w charakterze tej samej strony występuje kilka osób — w razie śmierci wszystkich tych osób.

§ 2. Jednakże w sprawie o ustalenie ojcostwa mężczyzny, który nie jest mężem matki, postępowanie zawiesza się w razie śmierci pozwanego do czasu ustanowienia przez władzę opiekuńczą kuratora, który wstępuje w miejsce zmarłego.

Art. 457^{31}. Wyrok prawomocny ma skutek także w stosunku do osób trzecich.

Art. 457^{32}. Jeżeli ojcostwo mężczyzny, który nie jest mężem matki, nie zostało ustalone, dziecko i matka mogą dochodzić roszczeń majątkowych, związanych z ojcostwem i przewidzianych w kodeksie prawa rodzinnego tylko wtedy, gdy jednocześnie dochodzą ustalenia ojcostwa. Przepis ten stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy roszczenie dziecka względem ojca przeszło na matkę, która poniosła przypadającą na ojca część ciężarów, związanych z utrzymaniem i wychowaniem dziecka.

Art. 457^{33}. Jeżeli w sprawie o ustalenie ojcostwa mężczyzny, który nie jest mężem matki, dziecko lub matka dochodzą roszczeń majątkowych, związanych z ojcostwem i przewidzianych w kodeksie prawa rodzinnego, do części postępowania, dotyczącej tych roszczeń, stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału niniejszego z wyjątkiem art. 457^{28} i 457^{31}".

7) Dotychczasowe rozdziały pod tytułem „Postępowanie nakazowe" i „Postępowanie upominawcze" stają się rozdziałem III i IV.

8) W art. 637 dotychczasowe §§ 2 i 3 stają się §§ 3 i 4, natomiast § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Jeżeli dłużnik jest zatrudniony u osoby bliskiej, osoba ta nie może zasłaniać się względem uprawnionego do świadczeń z tytułu wszelkich roszczeń alimentacyjnych i należnych środków wychowania ani zarzutem, że wypłaciła zobowiązanemu wynagrodzenie z góry, ani zarzutem, że służy jej wierzytelność nadająca się do potrącenia z roszczeniem o wynagrodzenie".

Art. X. **W prawie o aktach stanu cywilnego** (Dz. U. R. P. z 1945 r. Nr 48, poz. 272 i z 1948 r. Nr 24, poz. 161 oraz Nr 36, poz. 252) wprowadza się zmiany następujące:

1) Dotychczasowy tekst art. 24 uzupełnia się zdaniem: „Jednak urzędnik stanu cywilnego nie jest uprawniony do swobodnej oceny stanu faktycznego, którego ustalenie należy do właściwości sądu lub innej władzy".

2) Art. 27 otrzymuje brzmienie:

„Art. 27. Księgami właściwymi do wpisywania aktów stanu cywilnego sporządzonych za granicą są księgi urzędu stanu cywilnego obwo-

du miejsca zamieszkania osoby, której akt dotyczy; w braku takiego miejsca — księgi urzędu stanu cywilnego obwodu ostatniego miejsca zamieszkania tej osoby w Polsce; w braku i takiego miejsca lub jeżeli nie jest ono znane — księgi urzędu stanu cywilnego w Warszawie, wyznaczonego przez Ministra Administracji Publicznej".

3) Art. 29 otrzymuje brzmienie:

„Art. 29. (1) Urodzenia i zgony obywateli polskich, które nastąpiły za granicą, mogą być wpisane na podstawie zarządzenia władzy administracji ogólnej drugiej instancji do ksiąg urzędu stanu cywilnego, wyznaczonego przez tę władzę, jeżeli zostanie uprawdopodobnione, że akty stanu cywilnego, mające stwierdzić te zdarzenia nie były sporządzone.

(2) Minister Administracji Publicznej może zezwolić na wpisanie zawartych za granicą małżeństw do ksiąg wyznaczonego przez siebie urzędu stanu cywilnego jeżeli zostanie uprawdopodobnione, że akt małżeństwa nie został sporządzony".

4) Art. 31 ust. (2) otrzymuje brzmienie:

„(2) Wzmianki dodatkowe dotyczące okoliczności, które mają wpływ na treść lub ważność aktu albo dotyczące trwania małżeństwa, będą dokonywane na podstawie orzeczeń sądowych, decyzji administracyjnych, zarządzeń władz nadzorczych, wypisów aktów stanu cywilnego oraz innych dokumentów, które mają wpływ na treść lub ważność aktu".

5) W art. 36 ust. (1) pkt b) skreśla się wyrazy „i statków handlowych" oraz wyrazy „i handlowych", po czym dodaje się nowy pkt c) w brzmieniu:

c) w porozumieniu z Ministrem Żeglugi — przepisy wymienione w pkt b) gdy chodzi o dowódców (kapitanów) polskich statków pasażerskich i handlowych morskich, a z Ministrem Komunikacji, gdy chodzi o dowódców statków powietrznych".

6) Art. 39 ust. (3) i (5) otrzymują brzmienie:

„(3) Na wniosek osoby, która żąda wydania wyciągu aktu urodzenia (ust. 1 lit. a) będzie jej wydany wyciąg uproszczony z pominięciem w jego treści imion i nazwisk rodziców.

(5) W wyciągach i odpisach skróconych podaje się treść aktu w postaci ostatecznej przez uwzględnienie wzmianek dodatkowych oraz z pominięciem słów, zdań lub ustępów skreślonych".

7) W art. 47 ust. (1) po zdaniu ostatnim zamiast kropki stawia się przecinek, po czym dodaje się wyrazy: „a w przypadku gdy zażalenie wniesione zostało przez stronę wysłucha również opinii okręgowej władzy nadzorczej nad urzędami stanu cywilnego. Odpis swego postanowienia sąd doręcza również tej władzy".

8) Dotychczasowa treść art. 60 staje się ust. (1) tego artykułu po czym dodaje się nowy ust. (2) w brzmieniu:

„(2) Jeżeli w miejscu urodzenia dziecka żadna z osób obowiązanych do zgłoszenia jego urodzenia nie zamieszkuje, zgłoszenie może być dokonane urzędnikowi stanu cywilnego w miejscu zamieszkania osoby obowiązanej do zgłoszenia. W tym przypadku sporządzenie aktu uro-

dzenia dziecka przez właściwego urzędnika stanu cywilnego (art. 58) nastąpi na skutek zawiadomienia dokonanego przez urzędnika, który przyjął zgłoszenie.

9) Art. 62 otrzymuje brzmienie:

„Art. 62. Jeżeli rodzice dziecka nie są małżeństwem, dane dotyczące osoby ojca będą wpisane tylko w przypadku uznania dziecka lub ustalenia ojcostwa przez sąd".

10) Art. 63 ust. (2), (3) i (4) otrzymują brzmienie:

„(2) Władza administracji ogólnej pierwszej instancji przeprowadzi konieczne postępowanie wyjaśniające celem wyświetlenia okoliczności, w jakich dziecko zostało znalezione, ustali miejsce jego znalezienia oraz po zasięgnięciu opinii biegłych lekarzy — przypuszczalną datę jego urodzenia, po czym zwróci się do władzy opiekuńczej o nadanie dziecku imienia i nazwiska oraz o rozstrzygnięcie, jakie imiona i nazwiska mają być wypisane do aktu urodzenia jako imiona i nazwiska rodziców. Dane te będą wpisane do aktu urodzenia dziecka.

(3) Władza opiekuńcza przed wydaniem orzeczenia, o którym mowa w ustępie poprzedzającym, powinna co do imion i nazwisk, które mają być wpisane do aktu urodzenia wysłuchać osobę, która objęła pieczę nad dzieckiem.

(4) Akt urodzenia zostanie sporządzony na podstawie orzeczenia władzy opiekuńczej na zasadach ogólnych w urzędzie stanu cywilnego właściwym według miejsca znalezienia dziecka. Za miejsce urodzenia dziecka uważa się miejsce jego znalezienia, chyba że postępowanie wyjaśniające ustaliło z zupełną pewnością rzeczywiste miejsce urodzenia dziecka".

11) Art. 68 otrzymuje brzmienie:

„Art. 68. (1) Jeżeli rodzice zawierają małżeństwo po urodzeniu się dziecka, wpisuje się w akcie urodzenia wzmiankę dodatkową o zawarciu małżeństwa oraz o wynikającej stąd zmianie nazwiska dziecka.

(2) Do zgłoszenia okoliczności koniecznych do dokonania wpisu, o którym mowa w ustępie poprzedzającym, obowiązani są rodzice.

(3) Jeżeli rodzice nie dopełnili obowiązku określonego w ust. (2), wpisanie wzmianki następuje na wniosek każdego interesowanego, zgłoszony w urzędzie stanu cywilnego, w którym sporządzony został akt urodzenia dziecka, przy czym fakt pochodzenia dziecka od małżonków winien być wykazany dokumentami publicznymi.

(4) Jeżeli małżeństwo rodziców dziecka zawarte zostało przed sporządzeniem aktu urodzenia dziecka, akt ten sporządza się tak, jakgdyby dziecko urodziło się po zawarciu małżeństwa".

12) „Art. 69. (1) Akt uznania dziecka, jak również nadanie przez małżonków dziecku żony, którego ojciec jest nieznany, nazwiska dziecka z tego małżeństwa może być sporządzony przed każdym urzędnikiem stanu cywilnego. Akt taki sporządza się w księdze urodzeń; może on dotyczyć kilkorga dzieci. Jeżeli akt sporządzony został przed władzą opiekuńczą, dokonuje się o nim jedynie wzmiankę dodatkową w aktach stanu cywilnego.

(2) W razie przysposobienia przez małżonków wspólnie umieszcza się w akcie urodzenia dziecka wzmiankę dodatkową o przysposobieniu. W odpisach skróconych i wyciągach aktu należy dane dotyczące przysposabiających (art. 61 lit. c) wymieniać jako dane dotyczące rodziców.

(3) Przepisu ust. 2 zdanie 2 nie stosuje się, jeżeli w orzeczeniu o przysposobieniu sąd na wniosek przysposabiających, przysposobionego lub jego przedstawiciela ustawowego wyłączy powyższy skutek.

(4) Przepisy ust. (2) i (3) stosuje się również w przypadku przysposobienia dziecka przez męża matki".

13) Art. 70 otrzymuje brzmienie:

„Art. 70. Rozporządzenie wykonawcze określi:

1) zawiadamianie władzy opiekuńczej w przypadkach, gdy podstawa do jej wkroczenia ujawni się w związku z wykonywaniem przez urzędnika stanu cywilnego obowiązków urzędowych;

2) treść aktu uznania dziecka i nadania przez małżonków dziecku żony, którego ojciec jest nieznany, nazwiska dziecka z tego małżeństwa".

14) Art. 71 — 74 otrzymują brzmienie:

„Art. 71. Zezwolenia na zawarcie małżeństwa przed innym urzędnikiem stanu cywilnego aniżeli przed urzędnikiem stanu cywilnego miejsca zamieszkania jednego z przyszłych małżonków (art. 2 § 2 kodeksu rodzinnego) udziela okręgowa władza nadzorcza, w której okręgu znajduje się miejsce zamieszkania jednej ze stron.

Art. 72 (1) Przez wypis aktu urodzenia, o którym mowa w art. 3 § 1 kodeksu rodzinnego, należy rozumieć odpis skrócony tego aktu z adnotacją stwierdzającą, że w akcie urodzenia nie ma przypisków o pozostawaniu osoby, której akt dotyczy w związku małżeńskim. Przedstawienie odpisu z powyższą adnotacją nie jest wymagane w przypadku, gdy wypis aktu urodzenia został wydany na podstawie ksiąg, które bądź znajdowały się poza granicami kraju, bądź zostały zniszczone lub zaginęły.

(2) Jeśli którykolwiek z przyszłych małżonków pozostawał już w związku małżeńskim, winien on przedstawić dowód ustania lub unieważnienia poprzedniego małżeństwa.

(3) Jeżeli istnieje wątpliwość co do tego, czy osoba wstępująca w związek małżeński posiada obywatelstwo polskie, winna ona na żądanie urzędnika stanu cywilnego przedstawić dowód obywatelstwa polskiego.

(4) Cudzoziemiec obowiązany jest złożyć dowód zdolności do zawierania małżeństwa według swego prawa ojczystego. Wojewódzka władza administracji ogólnej może zwolnić cudzoziemca od przedstawienia tego dowodu, jeżeli jego otrzymanie napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody.

(5) W razie wątpliwości co do przynależności państwowej cudzo-

ziemca urzędnik stanu cywilnego może żądać od niego przedstawienia dowodu obywatelstwa.

Art. 73. Urzędnikowi stanu cywilnego nie wolno przyjąć oświadczenia woli wstąpienia w związek małżeński od osoby pełniącej służbę wojskową, jeżeli nie zostało mu przedstawione zezwolenie na zawarcie małżeństwa, wydane przez właściwą władzę wojskową. Tryb udzielania zezwoleń na zawarcie małżeństwa przez władze wojskowe oraz właściwość tych władz określa Minister Obrony Narodowej.

Art. 74. § 1. Urzędnikowi stanu cywilnego nie wolno przyjąć oświadczenia woli wstąpienia w związek małżeński, jeżeli jest mu urzędownie wiadome, że jedna ze stron jest dotknięta gruźlicą zakaźną lub chorobą weneryczną w stanie zaraźliwym.

§ 2. Rozporządzenie Ministrów: Administracji Publicznej, Sprawiedliwości i Zdrowia może wprowadzić w całym Państwie lub na poszczególnych jego obszarach obowiązek przedstawienia przez osoby, zamierzające zawrzeć małżeństwo, świadectwa lekarskiego, że nie są one dotknięte gruźlicą otwartą lub chorobą weneryczną w stanie zaraźliwym".

15) Po art. 74 dodaje się art. 74^1, 74^2 i 74^3 w brzmieniu:

„Art. 74^1. Urzędnik stanu cywilnego, któremu zostanie uprawdopodobniona okoliczność wyłączająca zawarcie zamierzonego małżeństwa, albo któremu okoliczność taka jest urzędownie znana, zwróci się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte. Do orzekania w powyższym przedmiocie właściwy jest sąd okręgowy, który orzeka w trybie postępowania niespornego.

Art 74^2. Świadkiem przy zawarciu małżeństwa może być każda osoba pełnoletnia, znająca język polski której stan fizyczny i psychiczny nie pozbawia możności zdawania sobie sprawy z czynności, przy których jest obecna.

Art. 74^3. Urzędnik stanu cywilnego sprawdza tożsamość osób wstępujących w związek małżeński oraz tożsamość i pełnoletność świadków, po czym zwraca się do każdej ze stron z zapytaniem, czy chce zawrzeć małżeństwo z osobą, której imię i nazwisko wymienia. Gdy obie strony odpowiedzą na te zapytania twierdząco, urzędnik stanu cywilnego ogłasza, że wskutek zgodnego oświadczenia stron obu zostało zawarte między nimi małżeństwo według przepisów prawa. Następnie urzędnik stanu cywilnego w stosownym przemówieniu wyjaśnia małżonkom znaczenie i wagę małżeństwa dla państwa i społeczeństwa oraz prawa i obowiązki małżonków".

16) Dotychczasowa treść art. 77 staje się ust. (1) tego artykułu z tą zmianą, iż wyrazy „dwudziestu czterech godzin" zastępuje się wyrazami „trzech dni", wyraz „okręgu" wyrazem „obwodu" oraz skreśla się wyrazy „lub znalezienie zwłok", po czym dodaje się nowe ust. (2) i (3) w brzmieniu:

„(2) Termin oznaczony w ust. (1) skraca się do dwudziestu czterech godzin, jeżeli zgon nastąpił wskutek choroby zakaźnej.

(3) Znalezienie zwłok należy w ciągu dwudziestu czterech godzin zgłosić urzędnikowi stanu cywilnego, w którego obwodzie znaleziono zwłoki, celem sporządzenia aktu zejścia".

17) W art. 89 ust. (2) pkt b) po wyrazach „ubezpieczeń społecznych" skreśla się średnik, po czym dodaje się wyrazy „oraz zaopatrzenia emerytalnego". Dodaje się również po pkt d) nowy pkt e) w brzmieniu:

„e) wypisy z aktów stanu cywilnego wydane dla celów urzędowych sądów i władz polskich oraz sądów i władz obcych, o ile umowy międzynarodowe przewidują wydawanie wypisów bezpłatnie".

18) W artykułach 58, 78 i 79 wyrazy „okręg" zastępuje się wyrazem „obwód".

Rozdział III. **Przepisy przejściowe.**

Art. XI. — Przepisy kodeksu rodzinnego stosuje się do stosunków nim objętych, chociażby powstały przed jego wejściem w życie, o ile przepisy poniższe inaczej nie stanowią.

Art. XII. — § 1. Istnienie i ważność małżeństwa zawartego przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego ocenia się według przepisów, obowiązujących w chwili zawarcia tego małżeństwa.

§ 2. Jednakże unieważnienie takiego małżeństwa może być po dniu wejścia w życie kodeksu rodzinnego orzeczone tylko według przepisów tego kodeksu.

Art. XIII. — § 1. Ustalanie, unieważnienie lub rozłączenie małżeństwa które nastąpiło przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego ocenia się według przepisów prawa obowiązującego w chwili ustania unieważnienia lub rozłączenia.

§ 2. Przepis powyższy nie narusza:

1) przepisów dekretu z dnia 6 czerwca 1945 r. o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych, wydanych w okresie okupacji niemieckiej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. R. P. z 1945 r. Nr 25, poz. 151. z 1947 r. Nr 32, poz. 144 i z 1949 r. Nr 18, poz. 125);

2) art. 7 ustawy z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów kodeksu postępowania cywilnego, prawa upadłościowego oraz przepisów wprowadzających prawo małżeńskie majątkowe (Dz. U. R. P. Nr 32, poz. 240);

3) przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 1946 r. o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych na obszarze Ziem Odzyskanych (Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 123).

Art. XIV. — § 1. Skutki prawne ustania lub unieważnienia małżeństwa, które nastąpiło przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, ocenia się od tego dnia według przepisów tegoż kodeksu.

§ 2. Sądowe rozłączenie małżeństwa, dokonane przed dniem 1 stycznia 1946 r., ma z dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego skutki rozwodu, przewidziane w tym kodeksie z tym wyjątkiem, że nie uprawnia małżonków do zawarcia ponownego małżeństwa, oraz nie ma wpływu na nazwisko małżonków.

Art. XV. — Jeżeli w chwili wejścia w życie kodeksu rodzinnego stosunki majątkowe małżonków podlegały ustrojowi ustawowemu, prze-

widzianemu w prawie małżeńskim majątkowym (Dz. U. R. P. z 1946 r. Nr 31, poz. 196 oraz z 1947 r. Nr 24, poz. 95), przepisy kodeksu rodzinnego o wspólności ustawowej stosuje się do majątku małżonków, który według prawa małżeńskiego majątkowego stanowił majątek dorobkowy lub mienie wspólne oraz do majątku dorobkowego nabytego po wejściu w życie kodeksu rodzinnego.

Art. XVI. — Jeżeli w chwili wejścia w życie kodeksu rodzinnego stosunki majątkowe małżonków podlegały ustrojowi przymusowemu, nie stosuje się do nich przepisów kodeksu rodzinnego o wspólności ustawowej.

Art. XVII. — § 1. Do zawartych przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego majątkowych umów małżeńskich stosuje się nadal przepisy prawa obowiązującego w chwili ich zawarcia.

§ 2. Małżonkowie mogą przez majątkową umowę małżeńską zmienić dotychczasowy ustrój stosownie do przepisów kodeksu rodzinnego.

Art. XVIII. — § 1. Ważność czynności prawnych z zakresu stosunku między rodzicami i dziećmi dokonanych przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, ocenia się według przepisów dotychczasowych.

§ 2. Jeżeli według tych przepisów do ważności czynności prawnej potrzeba zezwolenia lub zatwierdzenia władzy opiekuńczej, stosuje się przepisy dotychczasowe, chociażby sprawa o udzielenie zezwolenia lub zatwierdzenia nie była jeszcze wszczęta w dniu wejścia w życie kodeksu rodzinnego. Dotyczy to w szczególności aktów przysposobienia, zawartych przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego.

§ 3. Akt przysposobienia, zawarty przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, nie jest nieważny z tego powodu, że przysposabiający nie osiągnął wieku, przewidzianego w przepisach dotychczasowych, jeśli spełniony był warunek, przewidziany w art. 64 § 2 kodeksu rodzinnego.

Art. XIX. — Przepisy artykułu poprzedzającego stosuje się odpowiednio do czynności prawnych, dotyczących małoletniego, pozostającego pod władzą rodzicielską lub pod opieką.

Art. XX. — § 1. Do wszczętych przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego spraw o zaprzeczenie urodzenia z małżeństwa, o ustalenie ojcostwa przez sąd lub przez władzę opiekuńczą, o odjęcie uznaniu mocy prawnej oraz o rozwiązaniu stosunku przysposobienia na skutek powództwa stosuje się przepisy dotychczasowe.

§ 2. Jednakże w sprawach o ustalenie ojcostwa mężczyzny, który nie jest mężem matki, sąd orzeka z urzędu, czy ojcu służyć będzie władza rodzicielska, jeżeli przed dniem wejścia w życie kodeksu nie nastąpiło zamknięcie rozprawy w sądzie II instancji.

Art. XXI. — Jeżeli dziecko urodziło się przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, matka może w ciągu lat trzech od dnia wejścia w życie kodeksu rodzinnego zaprzeczyć ojcostwo swego męża.

Art. XXII. — Jeżeli dziecko w chwili wejścia w życie kodeksu rodzinnego pozostaje pod opieką, a według przepisów tego kodeksu podlega władzy rodzicielskiej jednego z rodziców, władza opiekuńcza z urzędu lub na wniosek tego z rodziców uchyli opiekę.

Art. XXIII. — Jeżeli według kodeksu rodzinnego uprawnienie do wykonywania władzy rodzicielskiej może być przyznane drugiemu z rodziców, władza opiekuńcza na wniosek tego z rodziców orzeka o jego władzy rodzicielskiej.

Art. XXIV. — § 1. Jeżeli ojcostwo mężczyzny, który nie jest mężem matki, zostało ustalone w sposób, przewidziany w przepisach, obowiązujących przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, dziecko nabywa z dniem wejścia w życie tego kodeksu wszystkie prawa i obowiązki względem ojca i jego rodziny, wynikające z kodeksu rodzinnego. Za ustalenie ojcostwa nie uważa się orzeczenia sądowego, na mocy którego mężczyzna został zasądzony jedynie na ponoszenie kosztów utrzymania i wychowania dziecka.

§ 2. Przepis paragrafu poprzedzającego nie narusza praw nabytych przez osoby trzecie przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego.

Art. XXV. — Pozostają w mocy postanowienia aktu przysposobienia, zawartego przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, dotyczące nazwiska przysposobionego, prawa dziedziczenia, jak również postanowienia, które wyłączają zastąpienie w akcie urodzenia przysposobionego danych dotyczących jego rodziców danymi dotyczącymi przysposabiających.

Art. XXVI. — Z dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego ustają czynności opiekunów przydanych, ustanowionych na podstawie przepisów dotychczasowych.

Art. XXVII. — W przypadku przewidzianym w art. 76 kodeksu rodzinnego sąd może wydać zarządzenie tymczasowe bez uprawdopodobnienia, że zaspokojenie roszczenia jest zagrożone. Nie stosuje się przepisu art. 840 k. p. c.

Art. XXVIII. — Upoważnia się Ministrów: Administracji Publicznej i Sprawiedliwości do ogłoszenia jednolitego tekstu dekretu z dnia 25 września 1945 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. R. P. Nr. 48, poz. 272), z uwzględnieniem zmian wprowadzonych dekretami z 1948 r. Nr 24, poz. 161 i Nr 36, poz. 252 oraz ustawą niniejszą...

UZASADNIENIE PROJEKTU KODEKSU RODZINNEGO

Projekt aktu ustawodawczego pod nazwą *kodeks rodzinny* stanowi realizację w prawie polskim myśli, iż całokształt stosunków familijnych powinien być wyodrębniony w osobną całość w dziedzinie prawa cywilnego. Myśl owa, wyrażona przede wszystkim w prawie Radzieckiej Socjalistycznej Republiki Rosyjskiej („Kodeks Zakonow o Brakie, Siemje i Opiekie RSFSR" z 1926 r.), a także w prawie innych republik związkowych, ma swoje głębokie uzasadnienie w specyfice problemów małżeństwa, rodziny i opieki odbiegających od zwykłych problemów prawa majątkowego. Jest ona zrealizowana między innymi w Republice Czechosłowackiej

i głoszona przez prawników czechosłowackich, z którymi prawnicy polscy w okresie prac przygotowawczych nad projektem kodeksu rodzinnego byli w kontakcie.

Z punktu widzenia technicznego projekt kodeksu rodzinnego zastępuje *cztery dekrety unifikacyjne.* Są to mianowicie dekrety: z 25. IX. 1945 r. o prawie małżeńskim (Dz. U. R. P. Nr 48, poz. 270), z 29. V. 1946 r. o prawie małżeńskim majątkowym (Dz. U. R. P. Nr 31, poz. 196 oraz obwieszczenie Min. Spraw. z 10. III. 1947 r. — Dz. U. R. P. Nr 24, poz. 95), z 22. I. 1946 r. o prawie rodzinnym (Dz. U. R. P. Nr 6, poz. 52). oraz o prawie opiekuńczym z 14. V. 1946 r. (Dz. U. R. P. Nr 20, poz. 135).

W stosunku do obowiązującego prawa familijnego — projekt wykazuje kilka istotnych różnic, które wymagają omówienia w głównych punktach:

1 Co do zagadnienia rozwodów.

Projekt Kodeksu Rodzinnego idąc po linii rozwojowej polskiego orzecznictwa oraz tendencji przepisów rozwodowych socjalistycznego prawa radzieckiego odrzuca indywidualistyczne podejście do małżeństwa, które związek małżeński upodabnia do kontraktu. Uznaje on, że małżeństwo stanowi instytucję o doniosłych zadaniach społecznych, co łączy się z koniecznością oparcia małżeństwa na zasadzie trwałości związku małżeńskiego. Rozwody są złem koniecznym, dopuszczalnym wówczas, gdy małżeństwo, znajdując się w rozkładzie swych zadań społecznych spełnić już nie potrafi. Rozwód jest dopuszczalny wówczas jedynie, gdy sąd stwierdzi trwały, zupełny rozkład pożycia małżonków oraz gdy dobro nieletnich dzieci nie stoi na przeszkodzie rozwodowi. Ponieważ następnie, psychologicznie biorąc, byłoby to zachętą do rozwodów, gdyby strona winna wspmnianego rozkładu mogła domagać się rozwodu, przeto projekt stanął również na stanowisku, że małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia małżeńskiego nie może wystąpić z żądaniem rozwiązania związku małżeńskiego.

Zamiast skomplikowanej niewątpliwie i rodzącej wątpliwości normy art. 24 polsk. pr. małż., projekt wprowadza bardziej elastyczną formułę, stanowiąc, jak to było zaznaczone, że sąd orzeka rozwód, jeżeli z ważnych powodów stwierdzi. że nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżonków (art. 29 proj.).

Przy rozstrzyganiu kwestii rozwodów za wzajemną zgodą projekt oparł się na dwóch przesłankach. Po pierwsze, tak jak zawarcie związku małżeńskiego jest wyrazem swobodnej woli i dobrowolnej zgody obu małżonków, tak i z drugiej strony sprzeczne z tą zasadą byłoby przejście do porządku nad zgodną wolą stron. nie chcących pozostawać dłużej we wspólnocie małżeńskiej. Po drugie, społeczny charakter instytucji małżeństwa sprawia jednak, że zgodna wola stron w tym względzie. sama przez się nie może i nie powinna wystarczyć dla orzeczenia rozwodu prez sąd. Zgodna wola małżonków tylko wówczas może być podstawą rozwodu sądowego, gdy usprawiedliwiona jest zasadniczą przesłanką, mianowicie spo-

wodowaną ważnymi przyczynami, zupełnym i trwałym rozkładem pożycia. Okoliczności te ulegają sprawdzeniu przez sąd. W konkluzji niedopuszczalny jest rozwód za wzajemną zgodą bez podania powodów, natomiast dopuszczalny jest rozwód, gdy sąd ustali, że z ważnych powodów nastąpił wspomniany rozkład. Może przy tym sąd w postępowaniu dowodowym ograniczyć się do przesłuchania stron (por. art. 29 § 2 proj. oraz art. 457[15] k. p. c. w brzmieniu art. IX p. 6 przep. wprow. kod. rodz.)

2. Co do stosunków majątkowych między małżonkami.

Reglamentacja stosunków majątkowych między małżonkami wysuwa na plan pierwszy zagadnienie tzw. ustrojów (inaczej systemów lub rządów) majątkowych małżeńskich.

Przez ustrój majątkowy małżeński rozumie się pewien system, według którego układają się stosunki majątkowe między małżonkami.

Między ustrojami istnieją bardzo daleko idące różnice. Wystarczy dla scharakteryzowania rozpiętości między skrajnymi ustrojami wskazać z jednej strony na ustrój rozdzielności którego istota polega na tym, że małżeństwo nie wywiera w zasadzie żadnego wpływu na prawa majątkowe małżonków, ponieważ każdy z małżonków zachowuje swój majątek, jako też zarząd, użytkowanie oraz możność rozporządzania tym majątkiem (por. art. 37 § 1 pr. małż. majątk.), z drugiej strony na ustrój ogólnej wspólności, według którego majątki małżonków stanowią ich wspólną własność (por. art. 38 § 1 pr. małż. majątk.). Małżonkowie mogą swoje stosunki majątkowe urządzić w drodze umowy. Gdy umowy nie zawarli, przychodzi do głosu ustawa regulując wspomniane stosunki. Zamiast ustroju umownego decyduje wówczas o stosunkach majątkowych małżeńskich system, przyjęty jako ustawowy.

Umowy majątkowe małżeńskie nigdy nie były zbyt często sporządzane. Oczywiście stały się one rzadsze i staną się jeszcze bardziej rzadkie w nowej polskiej rzeczywistości, ukształtowanej doniosłymi przemianami społeczno-gospodarczymi. Majątkowym umowom małżeńskim sprzyjać musi istnienie większych majątków. W tych warunkach zagadnienie systemu ustawowego nabiera szczególnego znaczenia.

W Polsce, przy przeprowadzonej niedawno unifikacji prawa toczył się spór o to, jaki ustrój podnieść do godności ustroju ustawowego. Na ostateczną decyzję znaczny wpływ wywarły postulaty organizacji kobiecych, które uważały proponowany, jako najprostszy, system rozdzielności majątkowej za krzywdzący kobiety. Wychodzono z założenia, że kobieta, która rodzi dzieci i w pierwszym rzędzie zajmuje się ich wychowaniem, nie może z reguły poświęcić się pracy zarobkowej tak jak mężczyzna. Dlatego też system rozdzielności, nie uwzględniający tej różnicy faktycznej, byłby zdaniem organizacji kobiecych, niesprawiedliwością.

Obecnie obowiązująca ustawa polska przyjęła ustrój ustawowy kompromisowy, mianowicie tzw. ustrój podziału dorobku.

Istota tego ustroju polega na tym, że majątek każdego z małżonków rozpada się jak gdyby na dwie odrębne masy majątkowe, a mianowicie na majątek osobisty i dorobkowy. Dopóki trwa ustrój ustawowy, a więc najczęściej jak długo trwa małżeństwo, podział majątku na te dwie masy nie ma praktycznego znaczenia, gdyż każdy z małżonków zachowuje prawo zarządzania i rozporządzania swym majątkiem osobistym i dorobkowym (art. 15 § 1 pr. małż. majątk.).

Z chwilą jednak, gdy ustrój ustawowy ustaje, a więc z chwilą rozwiązania małżeństwa przez śmierć, rozwód lub unieważnienie małżeństwa, albo z chwilą zmiany ustroju w czasie trwania małżeństwa, dorobek obojga małżonków uważa się za ich wspólną własność i to w równych częściach, a więc niezależnie od tego, czy i o ile każdy z małżonków przyczynił się do powstania tego dorobku (por. art. 15 pr. małż. majątk.).

Poruszone zagadnienie w socjalistycznym prawie radzieckim przedstawia się w ten sposób, iż kodeksy obowiązujące obecnie w republikach związkowych opierają majątkowy ustrój ustawowy na dwóch zasadach: po pierwsze, majątek należący do małżonków przed zawarciem małżeństwa pozostaje ich wyłącznym majątkiem, po drugie — majątek nabyty przez małżonków w czasie trwania małżeństwa jest uważany za ich majątek wspólny.

Prawo radzieckie dopuszcza również umowne uregulowanie stosunków majątkowych między małżonkami.

Projekt Kodeksu Rodzinnego, mając na uwadze kierunek ewolucji socjalistycznego prawa na omawianym odcinku, wychodząc z założenia, że system wspólności mienia dorobkowego najbardziej odpowiada wspólności małżeńskiej i że chroni należycie interesy kobiety w małżeństwie, przyjął jako ustawowy wspomniany system wspólności. Według przyjętego systemu stanowią wspólny majątek obojga małżonków przedmioty majątkowe nabyte przez któregokolwiek z małżonków w czasie trwania małżeństwa i stanowiące jego dorobek. Z tej wspólności wyłączone są tylko przedmioty majątkowe nabyte przez spadek zapis lub darowiznę, przedmioty osobistego użytku, przedmioty potrzebne do wykonywania zawodu oraz prawa niezbywalne (art. 21 proj.).

W majątku objętym ustawową wspólnością dorobku oboje małżonkowie mają równe udziały (art. 25 proj.).

W ważnej kwestii zarządu majątkiem wspólnym projekt stanął na stanowisku że każdy z małżonków może wykonywać zwykły zarząd tym majątkiem; natomiast do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebna jest zgoda drugiego małżonka (art. 22 proj.).

Wreszcie, jeżeli idzie o umowne normowanie przez małżonków stosunków majątkowych, projekt wychodząc z założenia, że z jednej strony umowy majątko-

we małżeńskie w polskiej rzeczywistości na nowym etapie będą zjawiskiem bardzo rzadkim, z drugiej zaś strony, że najlepiej odpowiada wspólności małżeńskiej projektowany ustrój ustawowy, dopuszcza układy majątkowe między małżonkami tylko w wąskim zakresie. Mogą mianowicie małżonkowie przez umowę rozszerzyć lub ograniczyć ustawową wspólność dorobku (art. 28 proj.).

3. Co do stanowiska dzieci pozamałżeńskich.

Projekt usuwa wszelkie różnice między prawnym stanowiskiem dzieci z małżeństwa, a stanowiskiem dzieci pozamałżeńskich. To zatarcie różnic pozwala w projektowanych sformułowaniach nie używać wcale terminów „dzieci z małżeństwa“ i „dzieci pozamałżeńskie“ nie normować odrębnie sytuacji prawnej jednych i drugich. Wystarczy operowanie przy regulowaniu tej sytuacji jedynie terminem: „rodzice i dzieci“.

W obecnym polskim ustawodawstwie, które w porównaniu ze stanem przed tym ustawodawstwem obowiązującym, znakomicie polepszyło polepszyło pozycję dzieci pozamałżeńskich, istnieją jeszcze następujące zasadnicze różnice między sytuacją prawną tych dzieci, a dzieci z małżeństwa.

Przede wszystkim w razie ustalenia ojcostwa przez sąd (art. 46 i nast. pr. rodz.), dziecko pozamałżeńskie, mimo takiego ustalenia, dziedziczy tylko po swej matce i jej rodzinie nie dziedziczy natomiast po swym ojcu i jego rodzinie (por. art. 20 pr. spadk.). Dziecku pozamałżeńskiemu służą wobec ojca roszczenia alimentarne, które nie wygasają wskutek śmierci ojca (por. art. 60 pr. rodz.).

Już polska komisja do opracowania projektu kodeksu cywilnego przy Ministerstwie Sprawiedliwości uchwaliła, że dziecku pozamałżeńskiemu w przypadku sądowego ustalenia ojcostwa służą, jako spadkobiercy ustawowemu, prawa spadkowe po ojcu i jego rodzinie.

Następna różnica w sytuacji prawnej obu kategorii dzieci polega na tym, że władza rodzicielska nad dziećmi uznanymi i zrównanymi nie należy do obojga rodziców, lecz do tego z rodziców, któremu będzie powierzona przez władzę opiekuńczą (por. art. 20 i 73 pr. rodz.); natomiast tylko matka sprawuje władzę rodzicielską nad dzieckiem pozamałżeńskim, mimo, że ojcostwo zostało ustalone przez sąd (por. art. 62 pr. rodz.).

Projekt kodeksu rodzinnego stanął na stanowisku, że władza rodzicielska służy obojgu rodzicom nie pozostającym w związku małżeńskim również w razie uznania dziecka przez ojca. Projekt wychodzi z założenia że brak dostatecznych przesłanek do postponowania ojca, który uznał dziecko przez zaprzeczenie mu władzy rodzicielskiej, jaka służyć mu winna ex lege, tym bardziej, że możność zawieszenia i odebrania tej władzy stanowi dostateczny przejaw nadzoru ze strony sądu. Natomiast w razie sądowego ustalenia ojcostwa, sąd, ustalając ojcostwo, winien orzec także o władzy rodzicielskiej ojca (art. 54 proj.).

Wobec usunięcia różnic między prawnym stanowiskiem dzieci z małżeństwa i stanowiskiem dzieci pozamałżeńskich, straciła rację bytu instytucja zrównania. przewidziana w polskim prawie obowiązującym (art. 69—72 pr. rodz.).

4. Co do przysposobienia (adopcji).

Przepisy projektu w przedmiocie przysposobienia wprowadzają daleko idące zmiany w porównaniu z dotychczaoswym stanem prawnym. Zmiany dotyczą zarówno samej istoty tej instytucji, jak i jej konstrukcji prawnej.

Według lex lata przysposobić można osobę małoletnią lub pełnoletnią. Władza opiekuńcza, zatwierdzając akt przysposobienia, bada tylko, czy zachowano warunki ustawowe (por. art. 80 § 1 pr. rodz.).

Projekt wychodząc ze społecznego charakteru omawianej instytucji (która powoduje powstanie między przysposabiającym a przysposobionym takiego stosunku, jaki istnieje między rodzicami i dziećmi, która zmierza do utworzenia rodzin zastępczych) — zajął następujące stanowisko:

Po pierwsze — przysposobić można jedynie osobę małoletnią: po drugie — osobę małoletnią można sprzysposobić tylko dla jej dobra (art. 63 proj.).

Następnie, według projektu, utrudniające adopcję i nie usprawiedliwione wobec ingerencji sądu kierującego się dobrem małoletniego, który ma być przysposobiony, są sztywne wymogi wieku, zarówno co do osoby mającej przysposobić (por. art. 76 pr. rodz.), jak i co do różnicy wieku, jaka winna zachodzić między przysposabiającym a przysposobionym (por. art. 76 § 1 pr. rodz.).

Projekt uznał za słuszne przyjęcie elastycznej normy, w myśl której między przysposabiającym a przysposobionym powinna istnieć odpowiednia różnica wieku (art. 63 § 2 proj.).

Wreszcie, odrywając się od konstrukcji właściwej stosunkom z dziedziny prawa majątkowego, mianowicie od konstrukcji traktowania przysposobienia jako umowy (por. art. 77 § 1 pr. rodz.), projekt stanął na stanowisku, że przysposobienie następuje tylko przez orzeczenie władzy opiekuńczej na żądanie przysposabiającego z tym, że wobec sądu musi wyrazić zgodę przedstawiciel ustawowy osoby, która ma być przysposobiona, a także i ta osoba, jeżeli ma ukończone lat trzynaście. (Por. art. 65 proj.).

5. Co do utrzymania pewnych instytucji.

Projekt usuwa z prawa rodzinnego, jako nie odpowiadające nowemu charakterowi tego prawa:

a) zaręczyny (por. art. 1—4 pr. małż.), będące zresztą instytucją obyczajową; nasuwające się tu ewentualnie problemy (jak odpowiedzialność za wydatki i straty poniesione w związku z przygotowaniem do małżeństwa, zwrot

podarunków zaręczynowych) da się rozstrzygnąć na tle odpowiednio skonstruowanych norm prawa obligacyjnego,

b) opiekuna przydanego (por. art. 14 pr. opiek.), który w zasadzie jest przewidziany dla przypadków, gdy poddany opiece ma znaczniejszy majątek; ponadto projekt uznał, że

c) rodzicom nie powinno służyć prawo do reszty czystego dochodu z majątku dziecka, jaka pozostanie po pokryciu kosztów utrzymania i wychowania dziecka i jego rodzeństwa (por. art. 13 pr. rodz.); reszta ta winna być obracana na inne uzasadnione potrzeby rodziny (art. 58 § 2 proj.),

d) spadkobiercom ojca nie powinno służyć prawo do zaprzeczenia ojcostwa (por. art. 11 pr. rodz.).

Projekt nie wprowadza w stosunku do obowiązującego prawa żadnych zmian w materii zasad dotyczących *nazwiska małżonków i nazwisk dzieci.*

*

Zwracamy również uwagę na źródłowe materiały porównawcze do studiów nad Kodeksem Rodzinnym:

projekt Księgi II Kodeksu Cywilnego (Prawo Rodzinne), obejmującej: tytuł I — Prawo Małżeńskie (tekst — P. N. tom II — 1948, str. 88), tytuł II — Pokrewieństwo i Powinowactwo (tekst — P. N. tom II — 1948, str. 316), tytuł III — Opieka i Kuratela (tekst — P. N. tom II — 1948, str. 330) *);

polsko-czechosłowacki projekt Kodeksu Prawa Rodzinnego (tekst — „Demokratyczny Przegląd Prawniczy", Nr 8—9, 1949 r.), obejmujący: tytuł I — Małżeństwo, tytuł II — Rodzice i Dzieci, tytuł III — Opieka.

*

Projekt Księgi II Kodeksu Cywilnego omówiony był na tych łamach, jak następuje:

prawo małżeńskie osobowe (tytuł I) — przez Ludwika *Domańskiego* (tom II — 1948 r. str. 383);

prawo małżeńskie majątkowe (tytuł I) — przez Zygmunta *Fenichela* (tom II — 1948, str. 413), Ludwika *Domańskiego* (tom I — 1949, str. 225, 400) i Stefana *Breyera* (tom I — 1949, str. 77);

pokrewieństwo i powinowactwo (tytuł II) oraz opieka i kuratela (tytuł III) — przez Bronisława *Dobrzańskiego* (tom I — 1949, str. 98, 421).

*) Dział II tytułu III, dotyczący kurateli, nie wchodzi w rachubę porównawczą, albowiem materia ta co do istoty przeniesiona została do Przepisów Ogólnych Prawa Cywilnego (tytuł II o osobach), jako rozdział IV działu I co do osób fizycznych oraz jako dział II co do osób prawnych.

ORZECZNICTWO SĄDOWE

Z JUDYKATURY SĄDU NAJWYŻSZEGO

STWIERDZENIE ZASIEDZENIA WŁASNOŚCI NIERUCHOMOŚCI

Sąd Najwyższy (ośrodek w Łodzi) w składzie 7-miu Sędziów na posiedzeniu dnia 22 kwietnia rb. poznawał sporną w judykaturze (por. P. N. tom II — 1949, str. 357 i nast.) i dyskutowaną w literaturze prawniczej (por. m. in. P. N. w poprzednim zeszycie — Nr 3—4 rb., str. 254 i nast.) kwestię legitymacji czynnej do wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie.

S. N. uchwalił i postanowił wpisać do księgi zasad prawnych następujące tezy *(C. 1864/49)*:

1) *Celem i przedmiotem postępowania o stwierdzenie zasiedzenia własności nieruchomości w trybie art. 19 i 20 dekretu o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego jest ustalenie nabycia tą drogą prawa własności. Żądanie stwierdzenia w powyższym trybie, że oznaczona osoba nabyła własność nieruchomości przez zasiedzenie, jest dopuszczalne, chociażby nawet osoba ta nie była już jej właścicielem.*

2) *Uprawnionym do zgłoszenia wniosku o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie jest każdy, kto ma interes prawny w uzyskaniu żądanego stwierdzenia tego nabycia własności przez siebie bądź też przez inną osobę. Nie jest przeszkodą do uwzględnienia powyższego wniosku okoliczność, że nabywca własności nieruchomości przez zasiedzenie utracił następnie posiadanie nieruchomości.*

ART. 79 § 2 PR. O NOT. — ART. 5 PRZEP. OG. PR. CYW.

Wytoczenie powództwa o odebranie sprzedanej i oddanej w posiadanie działki gruntu, za którą została uiszczona cała należność, i został sporządzony i podpisany przez strony akt notarialny, lecz wskutek nieuiszczenia przez powoda należnych opłat notarialnych nie podpisany

przez notariusza, sprzeczne jest z zasadami uczciwości i wymaganiami dobrej wiary.

Z uzasadnienia: Słuszny jest zarzut kasacji, że Sąd Apelacyjny z naruszeniem art. 5 przep. og. pr. cyw. nie rozważył należycie okoliczności sprawy i nie wypowiedział się co do charakteru żądań pozwu. Według ustaleń Sądu Okręgowego, nie zmienionych przez Sąd Apelacyjny, strony zawarły w r. 1932 u notariusza i podpisały umowę o podanej przez pozwaną treści, powód otrzymał umówioną cenę kupna i oddał sporną działkę w posiadanie pozwanej, która posiadała ją przeszło lat 15 jako właścicielka i opłacała podatki i dopiero w r. 1948, gdy pozwana dowiedziała się o braku formalnego sporządzenia aktu i wezwała powoda, swego brata, o załatwienie formalności, powód nie tylko nie uczynił zadość wezwaniu, lecz wytoczył powództwo o odebranie pozwanej działki gruntu.

Sąd Apelacyjny oparł swój wyrok na tym, że umowa z braku formy jest nieważna. Atoli powyższe ustalenia dawały podstawę do rozważenia, czy postępowanie powoda jest zgodne z zasadami uczciwości i wymaganiami dobrej wiary, i czy działanie powoda, mianowicie wytoczenie powództwa o odebranie siostrze działki, którą siostra powoda kupiła za gotówkę, otrzymała w posiadanie i posiadała 16 lat w dobrej wierze, może w świetle art. 5 przep. ogr. pr. cyw. być uważane za wykonywanie prawa i korzystać z ochrony Sądu, czy przeciwnie powód według zasad dobrej wiary nie jest raczej obowiązany sporządzić kontrakt formalny, zwłaszcza jeżeli umowa z r. 1932 nie została z jego winy podpisana przez notariusza. **(C. 891/49** z 6. IX. 1949 r.).

FORMA ZLECENIA NABYCIA NIERUCHOMOŚCI

Umowa zlecenia nabycia nieruchomości dla zlecającego nie wymaga formy aktu notarialnego a przyjmujący zlecenie winien wydać w myśl art. 506 § 2 k. z. nabytą nieruchomość, przenosząc na zlecającego prawo własności tej nieruchomości, albowiem art. 506 § 2 k. z. nakazuje przyjmującemu zlecenie wydać wszystko, co przy wykonaniu zlecenia dla niego uzyskał, choćby działając w imieniu własnym.

Z uzasadnienia: ...Naruszenia prawa materialnego dopatruje się skarga kasacyjna w niewłaściwej wykładni art. 82 pr. not., **506** § 2 k. z., § 1 ust. z dn. 25 lipca 1871 r. (Dz. p. p. austr. Nr 76) oraz art. 703 k. p. c. W związku z tymi zarzutami Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika, że umowa powódki z jej mężem śp. Janem H. miała charakter umowy zlecenia (art. 498 k. z. i nast.).

Według art. 82 § 1 prawa o notariacie umowy o przejście, ograniczenie lub obciążenie prawa własności nieruchomości winny być pod nieważnością samej umowy sporządzane w formie aktu notarialnego. Przepisu tego, stanowiącego wyjątek od ogólnego przepisu co do formy

oświadczeń woli (art. 109 § 1 k. z.) nie wolno poddawać wykładni rozszerzającej. Toteż umowa zlecenia nabycia nieruchomości dla zlecającego nie wymaga formy aktu notarialnego, a przyjmujący zlecenie winien wydać w myśl art. 506 § 2 k. z. nabytą nieruchomość, przenosząc na zlecającego prawo własności tej nieruchomości (Domański: Instytucje Kodeksu Zobowiązań, Cz. Szczeg. 1948 r., str. 482), albowiem art. 506 § 2 k. z. nakazuje przyjmującemu zlecenie wydać wszystko, co przy wykonaniu zlecenia dla niego uzyskał, choćby działając w imieniu własnym.

Nie naruszył również Sąd Apelacyjny przepisu § 1 ustawy z dnia 25 lipca 1871 r. (Dz. p. p. austr. Nr 76) o potrzebie sporządzania aktów notarialnych, albowiem umowa zlecenia nie podpada pod żaden z typów umów małżeńskich wymienionych w § 1 tejże ustawy. **(Kr. C. 186/49** z 5. V. 1949 r.).

SPRZEDAŻ MIENIA NIEROLNICZEGO

Umowa sprzedaży mienia nierolniczego, oparta na nieprawomocnym postanowieniu komisji osadnictwa nierolniczego, jako sprzeciwiająca się wyraźnym przepisom art. 25 i 26 p. 2 dekr. o przekazywaniu przez Państwo mienia nierolniczego na obszarze Ziem Odzyskanych i b. Wolnego Miasta Gdańska (Dz. U. R. P. Nr 71 z 1946 r. poz. 389), jest **nieważna i nie może skutkować przeniesienia prawa własności na nabywcę, ani też nie może uzasadnić zabezpieczenia należności z tytułu ceny tej nieruchomości w księdze wieczystej.**

Z uzasadnienia: W myśl art. 4 dekretu z dnia 6 grudnia 1946 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 389) o przekazywaniu przez Państwo mienia nierolniczego na obszarze Ziem Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska, przekazywanie takiego mienia następuje w drodze sprzedaży lub dzierżawy. Podstawę do zawarcia takiej umowy — według art. 25 tego dekretu — stanowi prawomocne orzeczenie komisji osadnictwa nierolniczego lub orzeczenie odwoławczej komisji osadnictwa nierolniczego, ustalające osobę, której ma być przekazane mienie będące przedmiotem orzeczenia, oraz sposób i warunki przekazania. Z treści tego przepisu wynika, że umowa sprzedaży, stanowiąca tytuł do przeniesienia prawa własności mienia nierolniczego na nabywcę, musi być oparta na prawomocnym orzeczeniu komisji (lub komisji odwoławczej) mienia nierolniczego. Jeżeli umowa nie odpowiada temu warunkowi, jest nieważna jako sprzeciwiająca się wyraźnemu przepisowi ustawy, a w konsekwencji nie może ona skutkować przeniesienia prawa własności ani też nie może uzasadniać zabezpieczenia należności z tytułu ceny nieruchomości w księgach wieczystych.

...Powyżej wymienione dokumenty (umowa sprzedaży i orzeczenie komisji osadnictwa nierolniczego) nie uzasadniają również wniosku o złożenie ich do zbioru.

Złożenie do zbioru dokumentów może nastąpić w przypadkach art. LVII § 1 przep. wpr. pr. rzecz. i pr. o ks. wiecz. Według art. 15 rozporządzenia Min. Spraw. z dnia 29 listopada 1946 r. (Dz. U. R. P. Nr 66, poz. 368) o urządzeniu i prowadzeniu zbioru dokumentów, sąd zarządzi złożenie dc zbioru, gdy przedstawione dokumenty uzasadniają wpis do księgi wieczystej. Po myśli zaś art. 4 dekretu z dnia 28 października 1947 r. (Dz. U. R. P. nr 66, poz. 410) o mocy prawnej ksiąg wieczystych na obszarze Ziem Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska co do nieruchomości przekazanych przez Państwo, między innymi także w trybie dekretu z dnia 6 grudnia 1946 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 389), zarządzone przez sąd złożenie dokumentów „ma wszelkie skutki wpisu w księdze wieczystej, nie wyłączając rękojmi wiary publicznej".

Złożenie dokumentów przy sprzedaży nieruchomości w trybie dekretu z dnia 6 grudnia 1946 r. jest w myśl art. 8 dekretu z dnia 28 października 1947 r. **dopuszczalne na podstawie odpisu umowy sprzedaży poświadczonego przez instytucję kredytową** (wskazaną w art. 26 dekretu z 6 grudnia 1946 r.) **oraz odpisu, stanowiącego podstawę umowy orzeczenia komisji osadnictwa nierolniczego**, tj. odpisu przewidzianego w art. 25 dekretu z 6 grudnia 1946 r. prawomocnego orzeczenia komisji osadnictwa nierolniczego lub orzeczenia odwoławczej komisji tego osadnictwa.

Skoro stwierdzone zostało, że wnioskodawca nie przedłożył dokumentów odpowiadających wyżej przytoczonym przepisom, a w szczególności prawomocnego orzeczenia właściwej komisji i ważnej umowy o przeniesienie prawa własności przekazanej nieruchomości, Sąd Okręgowy słusznie zmienił zaskarżone postanowienie, oddalając wniosek...

Wbrew zapatrywaniu skarżącego Sąd Okręgowy był uprawniony do uchylenia zarządzenia złożenia dokumentów do zbioru, albowiem, badając zgodnie z nałożonym na niego obowiązkiem (art. 45 pr. o ks. wiecz.) treść wniosku i dołączonych doń dokumentów, stwierdził, iż dokumenty nie odpowiadają przepisom ustawy i jako takie nie uzasadniają nabycia własności przez . . . . i wniosku o złożenie ich do zbioru. **(C. 1032/49** z 12. VIII. 1949 r.).

ZEZWOLENIE NA PRZEWŁASZCZENIE

Ostateczna odmowa władz administracyjnych zezwolenia na przewłaszczenie powoduje rozwiązanie kontraktu obligatoryjnego, dla którego dopełnienia miało nastąpić przewłaszczenie i wpis do księgi wieczystej, i to rozwiązanie ze wszystkimi skutkami prawnymi.

Wszelkie umowy postanawiające, że mimo ostatecznej odmowy zezwolenia na przewłaszczenie nieruchomości na rzecz kupującego kontrakt nie ulega rozwiązaniu, a kupujący może skutecznie odstąpić swe prawa z kontraktu osobie trzeciej, są nieważne, jako mające na celu obejście ustawy i jako sprzeciwiające się porządkowi publicznemu.

Zarządzenie niemieckie dokonania w księdze wieczystej wpisu własności nieruchomości na nabywcę bez zezwolenia władz administracyjnych na przewłaszczenie, wymaganego przez przepisy Rozporządzenia Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu z 25. VI. 1919 r. (Tyg. Urz. Nr 27, poz. 85), **a nawet wbrew odmowie udzielenia takiego zezwolenia było sprzeczne z obowiązującym w Polsce porządkiem prawnym i wpis w księdze wieczystej dokonany na tej podstawie jest nieważny** i pozbawiony skutków prawnych. **(To. C. 106/49** z 24. VIII. 1949 r.).

Sam fakt, iż wpis prawa własności w księdze wieczystej dokonany został przez okupacyjne władze niemieckie, ani fakt, że wpis nastąpił bez zezwolenia na przewłaszczenie, wymaganego przez art. 1 rozporządzenia Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej z 25. VI. 1919 r., **nie czynią tego wpisu nieważnym** w myśl art. 1 dekretu z 6. VI. 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 25, poz. 151) o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych wydanych w okresie okupacji niemieckiej na terenie Rzpltej Polskiej. **(To. C. 205/49** z 21. IX.—9. XI. 1949 r.). *)

DOŻYWOCIE NA MAJĄTKU OPUSZCZONYM

Skarb Państwa odpowiada — w myśl art. 285 pr. rzecz. — z nieruchomości za świadczenia z tytułu ciężaru realnego dożywocia, obciążającego majątek poniemiecki, a o ile idzie o świadczenia za czas po przejściu własności nieruchomości na Skarb Państwa, to za te świadczenia Skarb Państwa ponosi także odpowiedzialność osobistą, a to w myśl normy art. 286 pr. rzecz.

Jeżeli natomiast nieruchomość, obciążona ciężarem realnym, stanowi majątek opuszczony, odpowiedzialność osobista Skarbu Państwa z własnego majątku za jakiekolwiek obciążenia majątku opuszczonego nie wchodzi w rachubę. W tym przypadku jednak Skarb Państwa — wobec zarządu pełnionego przez O. U. L. — obowiązany jest tolerować realizowanie zaspokojenia z nieruchomości, obciążonej ciężarem realnym, świadczeń z tytułu dożywocia, przy czym wierzyciel mógłby żądać zaspokojenia z ewentualnie istniejącej nadwyżki wpływów, osiąganych z zarządzanego majątku opuszczonego (art. 14 dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich). — **(C. 930/48** z 17. IX. 1949 r.).

---

*) W zakresie skutków prawnych zarządzenia niemieckich władz okupacyjnych — tezy sprzeczne. **(Przyp. Red.).**

STWIERDZENIE PRAW DO SPADKU

Sąd Najwyższy na posiedzeniu dnia 17 grudnia 1949 r. rozpoznawał sprawę (Wa C. 193/49) z zakresu stwierdzania praw do spadku, przy czym w uzasadnieniu swego orzeczenia, które w istotnych wyciągach publikujemy, ustalił kilka wysoce ważnych dla praktyki tez (tezy podkreślone w następującym tekście — Red. P. N.):

...W sprawie o stwierdzenie praw do spadku ustalenia ze strony Sądu spadku wymaga przede wszystkim legitymacja wnioskodawcy do spadku, powtóre zaś okoliczność, że nie ma innych osób uprawnionych do dziedziczenia. Za dowód tej drugiej okoliczności może być przyjęte zapewnienie złożone przez zgłaszającego się w protokóle sądowym lub w akcie notarialnym (art. 70 § 1 post. spad.), przy czym — jak wyjaśnił to Sąd Najwyższy w uchwale z dn. 9. VI. 1949 r., powziętej w składzie 7miu sędziów (Nr C. Prez. 230/49) ogł. w P. i Pr. Nr I/50 str. 97) *) — zapewnienie takie może stanowić dowód zarówno tego, że innych osób, które byłyby uprawnione do dziedziczenia po spadkodawcy, w ogóle nie było, jak i tego, że osoby takie istniały, lecz zmarły przed otwarciem spadku. Natomiast **zapewnienie zgłaszającego się do spadku złożone w trybie art. 70 post. sp., nigdy nie może służyć za dowód prawa do dziedziczenia.**

W świetle art. 71 i 79 post. spadk. **postępowanie w sprawie o stwierdzenie praw do spadku nie może zakończyć się oddaleniem wniosku, lecz w zasadzie zawsze powinno doprowadzić do stwierdzenia przez Sąd praw do spadku** — jeśli nie wnioskodawcy, to innych osób upoważnionych do dziedziczenia w myśl art. 71 § 1 post. sp.

Jeżeli zapewnienie, przewidziane w art. 70 nie było złożone, albo jeżeli zapewnienie to lub inne dowody nie są uznane przez Sąd za wystarczające, postanowienie o stwierdzenie praw do spadku może zapaść dopiero po wezwaniu spadkobierców przez ogłoszenie, przy czym w myśl § 2 tegoż przepisu ogłoszenia dokonywa się na wniosek osoby zainteresowanej, jednak stosownie do § 3 wezwanie przez ogłoszenie dokonane ma być z urzędu, jeżeli wydane zostało postanowienie o zabezpieczeniu spadku wskutek tego, że spadkobiercy nie są znani. A jako nieznani uchodzić muszą spadkobiercy w przypadku, gdy wnioskodawca nie wylegitymował się jako spadkobierca.

W myśl art. 74 po upływie terminu sześciomiesięcznego Sąd na wniosek osoby zainteresowanej wyznaczy posiedzenie w celu rozpoznania zgłoszonych żądań Jeżeli jednak w ciągu tego czasokresu nikt nie zgłosił praw do spadku, albo zgłosiwszy je nie udowodnił ich w terminie przez Sąd zakreślonym, wówczas w myśl art. 79 — Sąd z urzędu winien wydać postanowienie, stwierdzające prawa do spadku gminy lub Skarbu Państwa, jako spadkobierców ustawowych.

Z zestawienia powyższych przepisów wynika, że **w zasadzie postępowanie w sprawie o stwierdzenie praw do spadku zawsze powinno za-**

---

*) p. P. N. tom II — 1949 r., str. 353.

kończyć się stwierdzeniem praw do spadku albo wnioskodawcy, albo innych osób, które zgłoszą się w charakterze spadkobierców i wykażą swe uprawnienia, albo wreszcie w braku tych osób — gminy lub Skarbu Państwa. Natomiast oddalenie wniosku o stwierdzenie praw do spadku w świetle przepisów tych nie jest uzasadnione, ponieważ postępowanie o stwierdzenie praw do spadku dotyczy nie tylko praw wnioskodawcy, lecz ma na celu stwierdzenie praw spadkowych wszystkich uprawnionych osób.

O ile Sąd uznaje, iż dowody, znajdujące się w sprawie, nie wystarczają dla udowodnienia legitymacji wnioskodawcy do spadku, bądź zapewnienie przezeń złożone nie wystarcza dla udowodnienia okoliczności, iż poza nim nie ma innych spadkobierców, powinien przeprowadzić dalsze postępowanie w myśl wytycznych, zawartych w art. 71, 74 i 79 post. sp. O ile by wnioskodawca nie zgłosił wniosku o dokonanie ogłoszeń wzywających spadkobierców do zgłoszenia się (art. 71 § 2), Sąd powinien z mocy art. 8 § 2 post. sp. wydać z urzędu postanowienie o zabezpieczeniu spadku. Jak bowiem już wspomniano wyżej, uznanie, że wnioskodawca nie jest legitymowany do spadku, jest równoznaczne z ustaleniem, iż spadkobiercy są nieznani. Po wydaniu postanowienia przewidzianego w art. 8 § 2, Sąd powinien z urzędu wezwać spadkobierców przez ogłoszenie (art. 71 § 3), a po upływie 6 miesięcy od daty ogłoszenia postąpić według wskazań art. 74, bądź art. 79, zależnie od tego czy spadkobiercy, w tej liczbie ewentualnie wnioskodawca, wylegitymują swoje prawa czy też nie. W tym ostatnim przypadku Sąd powinien z urzędu wydać postanowienie, stwierdzające prawa do spadku gminy lub Skarbu Państwa.

NABYCIE SPADKU

Przepisy **art. 35 i 36 pr. spadk.**, regulujące kwestię przyjęcia lub odrzucenia spadku w określonym terminie, nie ograniczają ogólnej zasady spadkobrania, wyrażonej w art. 32 pr. spadk., zatem **dla skuteczności nabycia spadku wystarcza, że został on nabyty z mocy samego prawa z chwilą otwarcia spadku, nie ma zaś żadnego wpływu na to nabycie okoliczność, że spadkobierca zmarł przed upływem sześciomiesięcznego terminu,** przewidzianego w art. 35 pr. spadk., nie złożywszy oświadczenia ani o przyjęciu, ani o odrzuceniu spadku.

Z uzasadnienia: W myśl art. 32 pr. spadk. spadkobierca nabywa spadek z mocy samego prawa z chwilą otwarcia spadku; kto zaś jest spadkobiercą określa art. 5 tegoż prawa w ten sposób, że spadkobiercą może być tylko ten, kto żyje w chwili otwarcia spadku oraz dzieci w chwili tej już poczęte, lecz jeszcze nieurodzone, jeżeli przyjdą na świat żywe.

Art. 35 i 36 pr. spadk., regulujące kwestię przyjęcia lub odrzucenia spadku w określonym terminie, bynajmniej nie ograniczają wyżej przytoczonych ogólnych zasad spadkobrania, skoro bowiem ktoś nabył spa-

dek z mocy samego prawa z chwilą otwarcia spadku, to nie musi przeżyć 6 miesięcy terminu z art. 35 prawa spadk., zaś art. 36 pr. spadk. jedynie umożliwia oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przez spadkobiercę osoby, powołanej do dziedziczenia, a zmarłej przed upływem terminu, przewidzianego w artykule poprzedzającym.

Odmienna wykładnia art. 35 i 36 pr. spadk. jest sprzeczna z końcowym zdaniem art. 35 pr. spadk., który jako sankcję niezłożenia oświadczenia do spadku postanawia, że w tych wypadkach uważa się, że spadkobiercy, powołani do dziedziczenia przyjęli spadek wprost, bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe. **(Kr. C. 434/49** z 8. XI. 1949 r.).

PRZYCHODY Z NABYCIA PRAW SPADKOWYCH

Nabywca praw spadkowych do rzeczy jest również i przed działami uprawniony do poszukiwania przypadającej mu części przychodów z rzeczy wspólnej.

Z uzasadnienia: ...Skarżący (w skardze kasacyjnej) twierdzi, że odszkodowanie za pobrane z gruntu dochody nie należy się powódce, gdyż nabyła ona tylko prawa spadkowe. Zarzut ten nie może być uznany jednak za słuszny, gdyż **przed działami stosunki wzajemne między spadkobiercami są określone, w braku przepisów odmiennych, tak samo jak stosunki współwłaścicieli między sobą,** a prawo poszukiwania przypadającej mu części przychodów z rzeczy wspólnej posiada każdy współwłaściciel z mocy art. 91 § 2 prawa rzecz. (art. XXVII przep. wprow. prawo rzecz.). Nawet więc, gdyby powódka nabyła tylko prawa spadkowe do nieruchomości, to również mogłaby poszukiwać przypadającej na nią części przychodów.

...Ostatni zarzut skargi kasacyjnej dotyczy niedopuszczalności zasądzenia odszkodowania w równowartości zboża. Z mocy jednak art. 91 § 2 prawa rzecz. **współwłaściciel może poszukiwać zwrotu przychodów** nawet w naturze; jeśli więc przychody te polegają na zbiorze zboża, to ma on wszelkie prawo do poszukiwania jego pieniężnej równowartości. Nie został też naruszony przez Sąd Okręgowy przepis art. 159 kod. zob., gdyż odszkodowanie zostało zasądzone w pieniądzach. **(C. 493/49** z 24. V. 1949 r.).

DZIAŁ NIERUCHOMOŚCI SPADKOWEJ

Projekt podziału przesyłany powiatowej władzy ziemskiej winien obejmować zebrane w toku sprawy okoliczności istotne dla oceny żywotności gospodarstw, mających powstać po podziale. Przesłanie powiatowej władzy ziemskiej projektu nie zawierającego tych danych uznać należy za pogwałcenie istotnych przepisów postępowania w rozumieniu art. 434 k. p. c.

Ponieważ w Polsce Ludowej jedną z funkcji państwa jest kierowanie gospodarstwem narodowym, przeto **naruszenie w wyroku interesu społeczno-gospodarczego należy uznać za naruszenie porządku publicznego** w rozumieniu art. 434 k. p. c. **(Wa. C. 43/49** z 28. V. 1949 r.).

Z DZIEDZINY PRAWA MAŁŻEŃSKIEGO

Pod rządem art. 3 k. p. c. **dopuszczalne jest w zasadzie zarówno ustalenie istnienia, jak i ustalenie nieistnienia stosunku małżeństwa pomiędzy stronami, jeżeli zachodzą przesłanki dopuszczalności tego powództwa, określone w powolanym przepisie prawa procesowego.**

Istnienie aktu stanu cywilnego, stwierdzającego zawarcie małżeństwa nie jest bezwzględnym nie mogącym być obalonym dowodem ważności zarejestrowanego małżeństwa, albowiem pomimo istnienia aktu można dowodzić, po pierwsze — że akt stwierdza zdarzenie nieprawdziwe (art. 42 pr. o akt. st. cyw.) i jest zatem nieważny z mocy art. 44 ust. 2 pr. o akt. st. cyw., po drugie — że zdarzenie, które akt stwierdza, nie jest zawarciem małżeństwa, lecz czynnością bądź nie mającą żadnych skutków prawnych, bądź mającą inne skutki prawne aniżeli zawarcie małżeństwa, i po trzecie — że zarejestrowane małżeństwo z przewidzianych w prawie przyczyn jest nieważne.

Małżeństwo katolików zawarte w czasie okupacji niemieckiej przed urzędem stanu cywilnego na obszarze, na którym obowiązywało prawo o małżeństwie z r. 1836, jeżeli nie zostało unieważnione na mocy orzeczenia sądu duchownego przed dniem wejścia w życie prawa małżeńskiego z dnia 25 września 1945 r., nie może być uważane za nie istniejące, a może być unieważnione w drodze powództwa już tylko według przepisów cytowanego prawa małżeńskiego, a więc tylko z przyczyn w tym prawie przewidzianych (art. XVI § 1 przep. wprow. pr. małż.) z zachowaniem jednak przepisu art. XIV tychże przepisów wprowadzających. **(C. 441/49** z 23. VI. 1949 r.).

Art. 3 k. p. c. nie przewiduje żądania ustalenia wyrokiem, że stosunek prawny istniał lub nie istniał w przeszłości, gdy w czasie wniesienia pozwu stosunek ten nie istnieje. Zatem **nie można żądać ustalenia w sentencji wyroku nieważności już nieistniejącego związku małżeńskiego.**

Przepis art. XVI § 1 przep. wprow. pr. małż. dotyczy jedynie istniejących związków małżeńskich. **(C. 706/49** z 6. IX. 1949 r.).

Różnica światopoglądów stron w kwestiach politycznych, społecznych, religijnych oraz wychowania dzieci może stanowić przyczynę sta-

lego rozkładu pożycia małżeńskiego w rozumieniu art. 24 pr. małż. **(C. 1196/49 z 11. X. 1949 r.).**

Przez **układy o wzajemnych stosunkach małżonków na przypadek rozwodu** (art. 33 pr. małż.) należy rozumieć układy, dotyczące podziału majątku, oraz układy o dostarczaniu w razie rozwodu środków utrzymania małżonkowi, nie mogącemu utrzymać się własnymi siłami. Takie układy, zawarte czy to przed wszczęciem procesu rozwodowego, czy to podczas procesu, wymagają zatwierdzenia w wyroku rozwodowym.

Niedopuszczalne są natomiast jako sprzeciwiające się zasadom moralnym i dobrym obyczajom umowy, w których jeden z małżonków uzależnia zgodę na rozwód od otrzymania określonej sumy pieniężnej lub innych świadczeń lub też wymawia sobie wynagrodzenie lub „odprawę" za zgodę na rozwód. **(C. 1200/49 z 21. X. 1949 r.).**

Niezależnie od układu, przewidzianego w art. 33 pr. małż. i dotyczącego tylko stosunków, wynikających z małżeństwa sensu stricto, możliwe jest **zamieszczenie w protokóle sądowym w sprawie rozwodowej innego rodzaju oświadczeń stron co do roszczeń, które nie są przedmiotem rozstrzygnięcia sądowego w tej sprawie;** w sprawie bowiem sądowej strony mogą składać oświadczenia o znaczeniu materialnoprawnym lub zawierać ugody, nawet dotyczące takiej dziedziny ich uprawnień i zobowiązań, która nie wchodzi w zakres właściwości danego trybu postępowania sądowego, albo nie jest poddana w danej sprawie rozstrzygnięciu sądu. **(Po. C. 184/49 z 18. VIII. 1949 r.)**

SPÓR O MAJĄTEK DOROBKOWY

Z chwilą ustania ustroju ustawowego, a więc i ustania małżeństwa, niedopuszczalne jest żądanie byłego współmałżonka co do wydania rzeczy, należących do jego majątku dorobkowego. Były współmałżonek mógłby w takim przypadku żądać tylko podziału majątku dorobkowego stron w trybie, przewidzianym w art. IX[1] przep. wprow. pr. małż. majątk.

Ustalenie przez sąd meriti, że dany przedmiot stanowi majątek osobisty i dorobkowy małżonka zawiera sprzeczność wewnętrzną wobec wyraźnego przepisu art. 17 § 1 pr. małż. majątk.

Do zastosowania art. 26 § 2 pr. małż majątk. potrzebne jest ustalenie, że majątek nie jest majątkiem osobistym jednego z małżonków, natomiast może on być dorobkiem tylko jednego małżonka.

Z uzasadnienia: Jeżeli, jak by to wynikało z twierdzeń stron, a czego Sąd Apelacyjny nie badał i nie ustalił, strony nie zawierały umowy małżeńskiej majątkowej, to z mocy art. XI przep. wprow. pr. małż. majątk. od 1 października 1946 r. do dnia uprawomocnienia się wyroku rozwodowego z dnia 15 kwietnia 1948 r. obowiązywał strony ustawowy ustrój majątkowy, unormowany w prawie małżeńskim majątkowym.

Wszystkie przedmioty majątkowe, nie wchodzące w skład majątku osobistego powoda (art. 16 pr. małż. majątk.) stanowią jego majątek dorobkowy, w szczególności majątek dorobkowy stanowi dochód z majątku, pracy i oszczędności i majątek, uzyskany w zamian za dotychczasowy majątek dorobkowy, a więc także przedmioty, kupione za pieniądze, stanowiące dorobek, jeżeli nie są przedmiotami osobistego użytku lub potrzebnymi do wykonywania zawodu (art. 17, 16 i 18 pr. małż. majątk.). Z chwilą ustania ustroju ustawowego, a więc i z chwilą ustania małżeństwa należy ustalić i wyodrębnić majątek osobisty każdego z małżonków z zachowaniem przepisów art. 22—25 pr. małż. majątk.; majątek każdego z małżonków, powstały po wyodrębnieniu majątku osobistego, stanowi jego majątek dorobkowy (art. 26 § 1); z majątków dorobkowych obojga małżonków po odtrąceniu od każdego z tych majątków jego obciążeń, tworzy się masę wspólną i dzieli się ją po połowie między małżonków (art. 26 § 2 pr. małż. majątk.).

Powyższe przepisy stosuje się także w razie rozwodu małżonków, których w dniu uprawomocnienia się wyroku rozwodowego obowiązywał ustawowy ustrój majątkowy, jak to potwierdza § 2 art. 27 pr. małż. mająt.

Przeto gdyby okazało się, że przedmioty, których wydania powód żąda, należą do jego majątku dorobkowego, to żądanie wydania tych przedmiotów byłoby nieuzasadnione; powód mógłby w takim przypadku żądać tylko podziału majątku dorobkowego stron w trybie, przewidzianym w art. IX[1] przepis. wprow. pr. małż. majątk.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku ustala, że . . . . stanowi majątek osobisty i dorobkowy powoda, przy czym powołuje się na art. 15 § 1 i 17 pr. małż. majątk. Ustalenie to zawiera sprzeczność wewnętrzną, albowiem majątek może być albo osobisty albo dorobkowy; osobisty nie może być uważany za dorobkowy i odwrotnie, jak to niewątpliwie wynika z powołanego art. 17 § 1: „majątek, nie stanowiący majątku osobistego, jest majątkiem dorobkowym". Z powołanego art. 15 § 1 wynika tylko to, że każdy z małżonków może mieć majątek osobisty i majątek dorobkowy, którymi może zarządzać i rozporządzać — „o ile prawo małż. majątkowe nie stanowi inaczej". Powołanie art. 17 tego prawa daje podstawę do przypuszczenia, że Sąd Apelacyjny uznaje . . . za majątek dorobkowy, gdyż art. 17 określa, co stanowi majątek dorobkowy i wyszczególnia rodzaje majątków, stanowiących majątek dorobkowy.

Co do . . ., to Sąd Apelacyjny zaznaczył, że one nie są ani dorobkiem obojga małżonków, ani przedmiotem urządzenia domowego, i powołał się na art. 15 § 2, 17 i 19 pr. małż. majątk. Nie chodzi jednak

o to, czy .... są dorobkiem obojga małżonków; do zastosowania art. 26 powołanego prawa potrzebne jest ustalenie, że majątek nie jest majątkiem osobistym jednego z małżonków, natomiast może być dorobkiem tylko jednego małżonka.

Należy jeszcze zwrócić uwagę, że odszkodowanie na mocy art. 134 k. z., na który to przepis Sąd Apelacyjny się powołał, wymaga stwierdzenia winy zobowiązanego do odszkodowania. („Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę...“). Sprzedaż przez żonę rzeczy, które były własnością męża, nie zawsze stanowi winę w rozumieniu art. 134 k. z. Sąd Apelacyjny nie rozważał i nie ustalił okoliczności, w których pozwana sprzedała . . . . .; w szczególności nie rozważył wyjaśnień pozwanej, że . . . . uległy zużyciu i częściowemu zniszczeniu, i że pieniądze, otrzymane za . . . ., pozwana wydała na utrzymanie rodziny, ponieważ powód nic nie dawał na prowadzenie gospodarstwa i utrzymanie rodziny. Należy mieć na uwadze przepisy art. 3 i 4 a zwłaszcza art. 1 pr. małż. majątk. i art. 15 pr. małż. **(C. 1091/49** z 1. X. 1949 r.).

DEKRET O ZOBOWIĄZANIACH PIENIĘŻNYCH

Orzeczenie o obowiązku dopłaty w myśl art 12 dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych **dopuszczalne jest tylko w stosunku do zobowiązań nie umorzonych,** nie może zatem wchodzić w grę w przypadku, gdy dłużnik w warunkach art. art. 231 i 232 k. z. zwolnił się przed wejściem w życie pomienionego dekretu od zobowiązania przez złożenie do depozytu sądowego świadczenia w wysokości nominalnej.

Z uzasadnienia: Złożenie do depozytu sądowego przez pozwanych wobec odmowy przyjęcia świadczenia w wysokości nominalnej przez powodów było uzasadnione przepisami art. 231 i 232 k. z. i zwolniło pozwanych ze zobowiązania w myśl art. 236 k. z. Na zasadzie art. 5 ust. 1 wyżej cytowanego dekretu zmiany siły nabywczej pieniądza w czasie pomiędzy powstaniem zobowiązania a jego wykonaniem nie stanowią podstawy do zmiany wysokości świadczenia.

Orzeczenie o obowiązku dopłaty w myśl art. 12 dekretu nie może wchodzić w grę, gdyż dopuszczalne jest ono — przy spełnieniu dalszych w przepisie tym wskazanych, przesłanek — tylko w stosunku do zobowiązań nieumorzonych, jak wynika z samego tytułu rozdziału II, treści przepisu ogólnego art 4 oraz tekstu samego art. 12, w którym jest mowa o orzeczeniu sądu o obowiązku dopłaty „prócz obowiązku zapłaty“. **(C. 102/49** z 23. IX. 1949 r.).

Nie popada w zwłokę dłużnik, który na upomnienie wierzyciela ofiarował temu ostatniemu zapłatę długu w kwocie nominalnej (art. 6 ust. 1 dekr. z dn. 27 lipca 1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu nie umorzonych zobowiązań pieniężnych), **nawet w tym przypadku, gdy**

wierzyciel był uprawniony do żądania od niego dopłaty w myśl przepisu art. 12 cytowanego dekretu z dnia 27 lipca 1949 r.

Z uzasadnienia: Skarżąca uzasadniała powództwo tym, iż uprawniona jest do odstąpienia od umowy, ponieważ pozwani popadli w zwłokę, ofiarowując na jej upomnienie zapłatę długu w kwocie nominalnej. To stanowisko pozwanych okazuje się jednak uzasadnione w świetle przepisu art. 6 ust. 1 dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych (Dz. U. R. P. Nr 45, poz. 332). Pozwani więc, ofiarowując zapłatę w wysokości nominalnej, nie byli w zwłoce, i odstąpienie od umowy ze strony skarżącej nie ma prawnego uzasadnienia. Należy podkreślić, że zwłoka pozwanych nie mogłaby być przyjęta nawet w takim razie, gdyby spełnione były przesłanki z art. 12 powyższego dekretu i skarżąca byłaby uprawniona do żądania dopłaty od pozwanych, co w sprawie niniejszej — jako bezprzedmiotowe dla wyniku sprawy — nie może być rozpoznawane. Dekret odróżnia w art. 12 „obowiązek dopłaty" od „obowiązku zapłaty"... Toteż nawet w tych przypadkach, w których przesłanki zastosowania art. 12 byłyby widocznie spełnione, dłużnik nie może być uważany za popadającego w zwłokę z wykonaniem obowiązku zapłaty, gdy świadczy lub ofiarowuje świadczenie w kwocie nominalnej. Dłużnik mógłby popaść w zwłokę z wykonaniem obowiązku dopłaty dopiero po prawomocnym ustaleniu dopłaty przez sąd. **(C. 509/49** z 30. IX. 1949 r.).

Jeżeli powód wystąpił z powództwem o **ponowne ustalenie wysokości renty** przed dniem wejścia w życie dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych, to popieranie przez niego skargi kasacyjnej o przytoczonej treści już po tej dacie należy uznać za **zgłoszenie żądania ponownego ustalenia wysokości świadczenia** w rozumieniu ust. 2 art. 13 dekretu z dnia 27 lipca 1949 r.

Sąd Najwyższy w tym stanie rzeczy powinien z uwagi na przepis art. 24 ust. 1 dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. **uwzględnić z urzędu przepisy cytowanego dekretu** — z wyjątkiem jedynie przepisu art. 12, a zatem uwzględnić również i przepis art. 13 powołanego dekretu. Ponieważ jednak Sąd Najwyższy nie może czynić żadnych ustaleń natury faktycznej, których wymaga zastosowanie art. 13 dekretu, w szczególności ustaleń dotyczących sytuacji majątkowej dłużnika, potrzeb wierzyciela itd., a tych ustaleń wyrok sądu II instancji nie zawiera, to uwzględnienie art. 13 dekretu przez Sąd Najwyższy może wyrazić się tylko w uchyleniu zaskarżonego wyroku, aby sąd II instancji mógł poczynić ustalenia potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy i określić wysokość należnych świadczeń. **(C. 931/49** z 13. IX. 1949 r.).

Z KODEKSU ZOBOWIĄZAŃ

W zwłokę w rozumieniu art. 243 § 2 k. z. popada dłużnik, który, mając wobec zmiany stosunków gospodarczych wątpliwości co do wysokości należnego świadczenia, **ani nie uiścił w terminie, oznaczonym w umowie, przynajmniej takiej sumy, jaką uważał za odpowiednią, ani też nie zwrócił się do właściwego sądu o ustalenie wysokości świadczenia.**

Na podstawie art. 248 k. z. dłużnik jest obowiązany uiścić odsetki, chociażby nie popadł w zwłokę w rozumieniu art. 243 § 2 k. z. **(C. 531/49** z 13. IX. 1949 r.).

Przepis **§ 2 art. 163 k. z.** należy rozumieć w ten sposób, że **zmiana każdej okoliczności, którą należało uwzględnić przy określeniu wysokości renty, uzasadnia żądanie zmiany wysokości renty,** względnie jej uchylenia. **(C. 931/49 z 13. IX. 1949 r.).**

W sporze o zwrot rzeczy stanowiącej przedmiot sprzedaży **legitymacja czynna przysługuje kontrahentowi umowy niezależnie od tego, czy był on właścicielem sprzedanej rzeczy,** w myśl bowiem art. 306 k. z sprzedaż cudzej rzeczy nie czyni transakcji nieważną, a daje tylko podstawę do ewentualnego dochodzenia rękojmi. **(Wa. C. 40/49** z 27. V. 1949 r.).

DOWÓD Z PRZESŁUCHANIA STRON

Z uzasadnienia: ...Postanowienie o przesłuchaniu stron jest postanowieniem o przeprowadzeniu dowodu i powinno czynić zadość przepisowi art. 253 § 1 k. p. c., w szczególności „oznaczać fakty, podlegające stwierdzeniu". Temu wymaganiu nie czyni zadość postanowienie Sądu Okręgowego: „Sąd postanowił dopuścić dowód z przesłuchania stron dla wyjaśnienia okoliczności spornych".

Ze względu na art. 253 § 1 i 323 k. p. c. **Sąd powinien przed dopuszczeniem przesłuchania stron starannie rozważyć, jakie fakty sporne a istotne dla rozstrzygnięcia sprawy pozostały niewyjaśnione i w postanowieniu o przesłuchaniu stron dokładnie oznaczyć fakty, podlegające stwierdzeniu przesłuchaniem stron.**

Co do prawdziwości lub nieprawdziwości wszystkich tych faktów należy przesłuchiwać obie strony, jeżeli nie zachodzi przypadek, przewidziany w art. 325 k. p. c. Przesłuchanie tylko jednej strony co do faktu, co do którego można i należy przesłuchać obie strony, pozbawia przesłuchanie znaczenia dowodowego, gdyż nie daje sądowi możności porównania zeznań stron, a zatem i oceny ich wiarogodności. **(C. 1091/49** z 1. X. 1949 r.).

Z DZIEDZINY SKARBOWEJ

JERZY OPYDO

ZMIANY NA ODCINKU PODATKÓW W PRAWIE KARNYM SKARBOWYM

Ustawa z dnia 7 marca 1950 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego skarbowego ogłoszona została w Dz. U. R. P. z dnia 7 kwietnia 1950 r. w Nr. 12 pod poz. 116 (skrót = nowela).

Ustawa ta zgodnie z art. 5 weszła w życie po upływie miesiąca od dnia ogłoszenia, tj. z dniem 8 maja 1950 r.

Prawo karne skarbowe (skrót = pks.), wprowadzone dekretem z dnia 11 kwietnia 1947 r. (Dz. U. R. P. Nr 32 poz. 140), uległo dotychczas dwukrotnej nowelizacji: 1) dekretem z dnia 3 kwietnia 1948 r. o zmianie przepisów prawa karnego skarbowego (Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 123), w którym dodano art. 370^1 pks oraz 2) art. 8 dekretu z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie ustroju sądów powszechnych (Dz. U. R. P. Nr 32 poz. 237) — zmiany dotyczyły art. 151 pkt 4, art. 201 i skreślenia art. 294 § 2 i 305 lit. a, pośrednio art. 504 § 2 kpk.

Tym razem zmiany są istotniejsze i ilościowo znaczniejsze, gdyż nowela zawiera 95 zmian.

Istotnymi powodami zmian są: 1) reforma podatkowa przeprowadzona w r. 1949 i 2) reforma kodeksu postępowania karnego.

Zmiany idą w trzech kierunkach:

I — przystosowanie materialnych przepisów pks do aktualnego stanu prawa materialnego w szczególności, jeśli chodzi o zniesienie akcyz i opłat monopolowych, zmiany w nadzorze nad towarami podległymi akcyzie i opłatom monopolowym,

II — dopasowanie proceduralnych przepisów pks do znowelizowanego kodeksu postępowania karnego,

III — uzupełnienie tak w przepisach materialnych, jak i formalnych pks luk, na które wskazały praktyka i orzecznictwo.

Celem niniejszego artykułu jest jedynie omówienie zmian wprowadzonych nowelą na odcinku naruszenia przepisów o podatkach oraz opłacie skarbowej, i to nie wszystkich, ale jedynie najważniejszych.

1. Najniższy wymiar grzywny (art. 11 pks) podniesiono (art. 1 pkt 2 noweli) z 50 zł na 500 zł.

2. Art. 1 pkt 3 noweli zmienia przepisy art. 12 pks, zawierającego zasady obliczania wysokości uszczuplonego podatku lub narażonego na uszczuplenie, które stanowią podstawę wymiaru grzywien w myśl dotychczasowych przepisów art. 131, 134, 135 i 136 pks.

Władze podatkowe uważały za kwotę uszczuplonego podatku różnicę między kwotą należnego podatku, wypośrodkowaną według zasad postępowania podatkowego i ustaw materialnych, a kwotą należną według zeznania podatnika. W razie gdy władze podatkowe pomijały zeznanie podatnika, a nawet i prowadzone przez niego księgi z powodu usterek natury materialnej (nierzetelność ksiąg) lub natury formalnej, i ustalały podstawę opodatkowania w drodze oszacowania (art. 118 post. pod.), wówczas za podstawę ustalenia uszczuplenia przyjmowały również różnicę między wymiarem a zeznaniem.

Sądy natomiast, opierając się na art. 7 i 648 kpk w związku z art. 271 i 298 pks, ustalały cechy przestępstwa samodzielnie, nie krępując się ustaleniami władz skarbowych. Sądy ustalały podstawę opodatkowania i uszczuplonego podatku na podstawie swobodnej oceny zebranych przez sąd dowodów, przy czym za uszczuplenie przyjmowały z reguły tylko kwoty podatku, które wynikały z niewątpliwie ukrytego obrotu lub dochodu a złożonym zeznaniem (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 1948 r. K. 368/48).

Obecna treść art. 12 pks usuwa te wątpliwości.

Należy jednakowoż podkreślić, że waga gatunkowa przepisu art. 12 w świetle noweli jest dużo mniejsza niż przed nowelizacją, bowiem gros przepisów, a to art. 131, 131^1, 133, 138, 139, 140, 141 i 142 pks (w nowej numeracji) nie przewiduje sankcji karnych w zależności od uszczuplonej kwoty podatku, lecz jedynie kwotowe sankcje karne w złotych, a tylko przepisy art. 134,

135, 136 i 137 (w nowej numeracji) przewidują sankcje karne w postaci wielokrotności uszczuplenia podatku.

3. Dotychczasowy równoważnik zamiany grzywny na areszt lub więzienie przy występkach skarbowych (art. 15 pkt 3 pks) został podniesiony, jeśli chodzi o dzień aresztu z sumy 50—1000 zl na 500 zł — 5.000 zł, jeżeli zaś chodzi o dzień więzienia z kwoty 50—2000 zł na 500—10.000 zł (art. 1 pkt. 4 noweli).

Równoważniki przy wykroczeniach skarbowych (art. 43 § 2 pks) przy zamianie kary porządkowej na areszt podwyższono z 20—1000 zł na 20—2.000 zł (art. 1 pkt 9 noweli).

4. Dolne i górne granice kary porządkowej ustalone w art. 43 § 1 pks na 20—30.000 zł podwyższa nowela na 200—50.000 zł (art. 1 pkt 9 noweli).

5. Bodaj najistotniejsze zmiany z punktu widzenia podatków przynosi nowela w art. 1 pkt 49—59. Zmiany te można sprowadzić: a) do wprowadzenia nowych sankcji karnych dla nowego rodzaju przestępstw a to art. 131, art. 137 i 137^1 pks (w nowej numeracji), b) do zmian w kolejności artykułów od 131 do 144 pks, c) do zmian w sankcjach karnych przez przejście przy niektórych przestępstwach z kar w formie uszczuplenia podatku na kary kwotowe oraz podwyższenia dolnych granic grzywien.

6. Nowela wprowadza w art. 1 pkt 49 nowy art. 131, oznaczając dotychczasowy art. 131 jako art. 131^1. Wprowadzony nowy rodzaj przestępstwa należy do najważniejszych zmian wprowadzonych przez nowelę. Z uwagi na jego ważkość przytaczam pełną jego treść:

„Art. 131. § 1. Kto zataja przed właściwą władzą skarbową przedmiot opodatkowania i z tego powodu nie bierze udziału w postępowaniu podatkowym — podlega karze aresztu do roku lub grzywny w wysokości do 5.000.000 zł albo obu tym karom łącznie.

§ 2. Kary aresztu nie orzeka się, jeżeli narażony na uszczuplenie podatek nie przekracza kwoty 100.000 zł".

Przepis ten ma na celu traktowanie podatników (płatników), którzy: prowadząc przedsiębiorstwo, wykonując zawód, nabywając w drodze umowy prawo majątkowe, z którego nabycie podlega podatkowi od nabycia praw majątkowych (chodzi tu w szczególności o umowy stwierdzone pismem prywatnym lub umowy ustne, w których wartość nabycia przekracza 100.000 zł — art. 3 pkt 11 pod. nab.), wypłacając wynagrodzenie podlega-

jące podatkowi od wynagrodzeń — i na których z tego tytułu ciąży obowiązek podatkowy, uchylają się w całości od tego obowiązku przez niezgłoszenie go zgodnie z obowiązującymi przepisami postępowania podatkowego w formie złożenia zeznania, deklaracji lub niezgłoszenia się do wymiaru. Karalność zachodzi tylko w tych przypadkach, gdy władza skarbowa nie posiada materiału informacyjnego lub danych wskazujących na obowiązek podatkowy w momencie powstania obowiązku podatkowego, a po tym momencie takie informacje otrzyma i stwierdzi na ich podstawie uchylanie się w całości od obowiązku podatkowego. Krótko mówiąc, przepis ten wprowadza sankcje karne dla tzw. „podziemia gospodarczego".

Zupełne zatajenie obowiązku podatkowego jest przestępstwem najcięższego kalibru i dlatego też zostało ono wysunięte na czoło przestępstw podatkowych.

7. Art. 137 pks zawierał dotychczas sankcje karne za uszczuplenie podatku od nabycia praw majątkowych przez użycie skasowanych znaczków skarbowych. W miejsce tego przestępstwa nowela wprowadza nowe znaczne szersze sankcje za przestępstwa polegające na uszczupleniu podatku (opłaty), spowodowane naruszeniem innych przepisów podatkowych, jeżeli czyn nie stanowi występku określonego w art. 131—136 pks. Karę wymierza się w granicach od 1 do 20-krotnej kwoty podatku uszczuplonego lub narażonego na uszczuplenie. W sankcji tej mieści się zatem również czyn zagrożony karą z dawnego art. 137 pks.

Również art. 137^1 pks jest nową sankcją wprowadzoną art. 1 pkt 57 noweli. Przestępstwo polega na tym, że kto wbrew przepisom o postępowaniu podatkowym podaje w brudnopisach, stanowiących podstawę do obliczenia liczby poszczególnych składników inwentarza lub brudnopisach remanentu towarowego, surowców i półwyrobów — dane niezgodne z rzeczywistością — podlega karze grzywny w wysokości od 1.000 do 1.000.000 zł.

Nowy art. 143^1 pks wprowadzony art. 1 pkt 59 noweli ustala zasadę, że karom przewidzianym w art. 134, 135 i 142 pks nie podlegają przedstawiciele władz państwowych i samorządowych, jeżeli za czyny te przewidziana jest odpowiedzialność z innej ustawy. Jeżeli np. płatnik-urzędnik państwowy zużyje pobrane od podatnika sumy podatku np. od wynagrodzeń lub pod. nab. na swoją korzyść, odpowiadać będzie za sprzeniewierzenie z art. 262 § 2 kk względnie z art. 286 kk (przestępstwo urzędnicze).

W przypadku niepotrącenia podatku w ogóle lub potrącenia w niewłaściwej wysokości wydaje się, iż taki płatnik będzie odpowiadał tylko dyscyplinarnie (aż do wydalenia ze służby włącznie). Za inne przestępstwa porządkowe, za które groziła dotychczas kara pieniężna, odpowiadać będzie tenże płatnik tylko dyscyplinarnie.

Przepis ten jest nowy i to bardzo celowy. Sankcje z innych ustaw są dostateczne celem zapewnienia przez takiego płatnika wypełnienia obowiązków ustawowych.

8. Ważne zmiany przynosi art. 1 pkt 64 noweli, który nadaje art. 159, 160 i 162 pks nowe brzmienie.

Według noweli władze II instancji (dyrekcje ceł, izby skarbowe) stają się wyłącznie władzami odwoławczymi, Ministerstwo Skarbu (Finansów) zaś nie będzie więcej władzą odwoławczą, a będzie jedynie wykonywało nadzór służbowy i orzekało w innych przypadkach w prawie karnym skarbowym przewidzianych.

9. Nowela (art. 1 pkt 65) skreśla art. 163, zatem decydujące dla określenia właściwości miejscowej w zakresie ścigania przestępstw podatkowych jest wyłącznie miejsce popełnienia czynu.

10. Nowela uzupełnia przepis art. 262 pks, przyznając Ministrowi Skarbu (Finansów) uprawnienie w drodze nadzoru uchylania w całości lub w części prawomocnych rozstrzygnięć władz skarbowych na korzyść strony, jeżeli utrzymanie ich w mocy byłoby oczywiście niesprawiedliwe.

11. Właściwość sądu grodzkiego w sprawie rozpoznania spraw karnych zostaje (art. 1 pkt. 93 noweli) rozszerzona do rozstrzygania spraw, w których najwyższa zasadnicza kara grożąca za dany czyn nie przekracza 100.000 zł (dotychczas 50.000 zł). Rozszerzenie kompetencji sądu grodzkiego nastąpiło w związku z podwyższeniem górnej granicy kar porządkowych z 30.000 zł na 50.000 zł (zob. art. 43 § 1 pks i art. 1 pkt 9 noweli).

12. Należy zaznaczyć, że zmiany w pks wywołane ustawą z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz. U. R P. Nr 14 poz. 130) zostaną uwzględnione w jednolitym tekście dekretu, który zostanie opracowany na podstawie delegacji z art. 3 noweli.

WYJAŚNIENIA PRAWNE

Z ZAKRESU WYKŁADNI PODATKU OD WZBOGACENIA

Na realności ciąży primo i unico loco hipoteka (posag) dla żony właściciela tejże realności.

Właściciel realności sprzedaje z tej nieruchomości drobną część wartości np. 100.000 zł i obowiązuje się oddać nabywcy sprzedaną działkę w stanie wolnym od ciężarów. Wierzycielka nie żąda zwrotu posagu i nie chce wystawić kwitu mazalnego. Zgadza się jednak na podpisanie deklaracji, mocą której zwalnia sprzedać się mającą działkę od swej hipoteki, do czego zresztą według art. 216 pr. rzecz. może być zmuszona, skoro pozostała część nieruchomości zapewnia wierzytelności dostateczne bezpieczeństwo.

Hipoteka więc nie wygasa, ograniczona tylko zostaje do pozostałej części nieruchomości. Nie ma tu przejścia praw i obowiązków, wynikających z zobowiązań pieniężnych. Czy w tym wypadku i analogicznych notariusz może sporządzić akt zbycia nieruchomości i czy nie stoi temu na przeszkodzie przepis art. 27 pod. wzbog.?

Wzbogacenie, wynikające z regulacji zobowiązania pieniężnego z tytułu posagu zabezpieczonego hipoteką, o ile powstało przed dniem 31 sierpnia 1944 r., a nie wygasło do dnia 30 czerwca 1945 r., podlega obowiązkowi w pod. wzbog. Dz. II (zob. art. 12 ust. 1 pkt 2 pod. wzbog.).

Sporządzenie notarialnej deklaracji, w której wierzycielka posagu zwalnia mającą się sprzedać działkę, będącą częścią nieruchomości obciążonej hipoteką, od swojej hipoteki, nie może nastąpić przez notariusza bez zezwolenia właściwego urzędu skarbowego lub też stwierdzenia, czy należny podatek został uiszczony — z uwagi na przepis art. 27 ust. 2 pod. wzbog. W konkretnym przypadku następuje zwolnienie części nieruchomości od zabezpieczenia hipotecznego, a więc przypadek podpadający pod przepis art. 27 ust. 2 pod. wzbog. (zob. wyjaśnienie do art. 27 ust. 2 w II wykładni Ministerstwa Skarbu z dnia 24 lutego 1950 r. Dz. Urz. Min. Skarbu Nr 7, poz. 42, oraz P. N. Nr 3-4 r. b., str. 310—311). Fakt, że w myśl art. 216 pr. rzecz. wierzycielka może być zmuszona w trybie ewentualnego orzeczenia sądowego do złożenia takiej deklaracji, jest dla powyższego stanu faktycznego i prawnego obojętna. Tym bardziej notariusz nie może sporządzić aktu zbycia takiej nieruchomości bez zaistnienia warunków z art. 27 ust. 2 pod. wzbog., o których wyżej była mowa.

Kwit ekstabulacyjny z 1950 r., zawierający stwierdzenie, że hipoteka na realności położonej w Polsce została spłacona przed 1 lipca 1945 r.,

oraz zezwolenie na wykreślenie wystawione i uwierzytelnone zostały za granicą. Czy hipoteka ta może być wykreślona bez przedłożenia zezwolenia urzędu skarbowego z art. 27 pod. wzbog.?

Wzbogacenie wynikające z regulacji zabezpieczonego hipoteką zobowiązania pieniężnego powstałego przed dniem 31 sierpnia 1944 r., a nie wygasłego do dnia 30 czerwca 1945 r., podlega obowiązkowi podatkowemu w pod. wzbog. z Dz. II (zob. art. 12 ust. 1 pkt 2 pod. wzbog.).

W myśl art. 12 ust. 3 pod. wzbog. fakt wygaśnięcia zobowiązania do dnia 30 czerwca 1945 r. powinien być stwierdzony pochodzącym sprzed dnia 1 lipca 1945 r. dokumentem urzędowym lub dokumentem z datą urzędownie poświadczoną.

Pojęcie pochodzącego sprzed dnia 1 lipca 1945 r. „dokumentu z datą urzędownie poświadczoną" określiła I wykładnia pod. wzbog. do art. 12 ust. 3 (ok. Min. Sk. z dnia 12 sierpnia 1949 r. — Dz. Urz. Min. Sk. Nr 30, poz. 199) oraz II wykładnia do art. 12 ust. 3 (zob. również odpowiednie wyjaśnienia — P. N. Nr 9-10, 1949 r., str. 293 i Nr 3-4, 1950 r., str. 296).

Kwit ekstabulacyjny pochodzący z 1950 r. a stwierdzający wygaśnięcie (zapłatę) wierzytelności zabezpieczonej hipoteką w czasie sprzed 1 lipca 1945 r., nie odpowiada wymogom z art. 12 ust. 3 pod. wzbog., zatem wzbogacenie wojenne wynikające z regulacji takiego zobowiązania podlega obowiązkowi podatkowemu na zasadach ogólnych.

W myśl art. 27 ust. 1 pod. wzbog. władza hipoteczna nie zezwoli na wykreślenie takiej hipoteki z ksiąg wieczystych bez zezwolenia właściwego urzędu skarbowego lub stwierdzenia, że należny pod. wzbog. został zapłacony.

Należy zwrócić uwagę, że w Polsce notariusz nie mógłby zgodnie z art. 27 ust. 2 pod. wzbog. sporządzić takiego kwitu ekstabulacyjnego bez uprzedniego zezwolenia właściwego urzędu skarbowego lub stwierdzenia, iż należny podatek został uiszczony.

Wierzyciel hipoteczny daruje swą wierzytelność dłużnikowi, tj. właścicielowi nieruchomości. Następuje więc połączenie wierzyciela i właściciela w jednej osobie i hipoteka wygasa zgodnie z art. 227 pr. rzecz.

Czy można spisać akt darowizny i wykreślić taką hipotekę? Czy nie nasuną się wątpliwości, że darowizna jest fikcyjna, aby uniknąć podatku od wzbogacenia?

Jeżeli przedmiotem darowizny jest zabezpieczona hipoteką wierzytelność, która powstała przed dniem 31 sierpnia 1944 r., a wygaśnięcie wierzytelności drogą darowizny nastąpiło po dniu 30 czerwca 1945 r., a więc, gdy umowę darowizny zawarto lub ma być zawarta po tym

terminie, istnieje obowiązek w pod. wzbog. Dz. II, bowiem wygaśnięcie zobowiązania po tym terminie nie ma wpływu w ogóle na obowiązek podatkowy. To samo dotyczy wierzytelności zabezpieczonej hipoteką.

Sporządzenie aktu darowizny bez zezwolenia właściwego urzędu skarbowego lub bez stwierdzenia, czy należny podatek został uiszczony, nastąpiłoby wbrew przepisom art. 27 ust. 2 pod. wzbog., bowiem darowizna skutkuje wygaśnięcie wierzytelności, będącej przedmiotem darowizny.

Należy zauważyć, że § 3 pkt 4 zarządzenia Min. Skarbu z dnia 8 marca 1950 r. (Monitor Polski Nr A-27, poz. 319) zawiera zwolnienie dotyczące wzbogacenia wojennego wynikającego z regulacji zobowiązań pieniężnych, jeżeli w okresie od dnia 1 lipca 1945 r. do dnia wejścia w życie zarządzenia, tj. jest do dnia 15 marca 1950 r., zobowiązanie pieniężne wygasło w drodze spadku, zapisu, dalszego zapisu, przez połączenie w jednej osobie dłużnika i wierzyciela.

W końcu wypada zauważyć, że zgodnie z art. 27 ust. 1 pod. wzbog.. władza hipoteczna nie wykreśli takiej hipoteki w księgach wieczystych przed uiszczeniem podatku, przypadającego od wzbogacenia wynikającego z wygasłego w części lub w całości zobowiązania pieniężnego zabezpieczonego hipoteką, bez zezwolenia właściwego urzędu skarbowego.

Z ZAKRESU WYKŁADNI POD. NAB. MAJ. I OPŁ. SK.

Czy nabycie praw majątkowych z pożyczek, zleconych bankom w ramach Planu Inwestycyjnego, podlega obowiązkowi w podatku od nabycia praw majątkowych?

Zawieranie umów o pożyczki w ramach Planu Inwestycyjnego, zlecone bankom tymczasową Instrukcją Ministerstwa Skarbu z dnia 28 lutego 1959 r. w sprawie finansowania i kontroli inwestycji zamieszczonych w Planie Inwestycyjnym (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr 8, poz. 38) należy do czynności zawodowych odnośnego banku.

Wobec powyższego nabycie z pożyczek, udzielanych przez banki w ramach Planu Inwestycyjnego i na zasadach podanych w wyżej cytowanej Instrukcji, nie podlega podatkowi od nabycia praw majątkowych na zasadzie art. 3 pkt 1 pod. nab., jako czynność zawodowa po stronie banku, bowiem bank działa zgodnie z § 37 powołanej Instrukcji.

Czy nabycie z pożyczek, udzielanych przez kasy zapomogowo-pożyczkowe (prowadzone przez związki zawodowe) podlega podatkowi od nabycia praw majątkowych?

Pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe powstały i działają na zasadzie zezwolenia Min. Skarbu, udzielonego Centralnej Radzie Związków Zawodowych w ramach specjalnego regulaminu wzorcowego. Fungują one przy każdym zakładzie pracy; o powstaniu tychże decyduje rada załogowa lub lokalne koło związku zawodowego. Majątek kasy stanowi wydzieloną część majątku związku zawodowego (bez odrębnej osobowości prawnej).

Celem kasy jest krzewienie oszczędności i materialna pomoc uczestnikom kasy przez: a) przyjmowanie wkładów (bezprocentowych), b) udzielanie pożyczek bezpłatnych, c) udzielanie zapomóg.

W tym celu kasy tworzą fundusze: 1) A — oszczędnościowy-pożyczkowy, 2) B — zapomogowy, 3) C — rezerwowy.

Kasy powyższe zwolnione są od podatku obrotowego w myśl art. 4 pkt 16 dekr. z 25. X. 1948 r. o pod. obr. (Dz. U. R. P. Nr. 52, poz. 413), z czego wynika, że świadczenia tych kas są zawodowe i zasadniczo, gdyby nie wprowadzone zwolnienie, podlegałyby podatkowi obrotowemu. Tym samym wykonywanie czynności przez kasy, a więc udzielanie pożyczek członkom, należy uznać za czynność po ich stronie zawodową i nabycie z tych pożyczek zwolnić od podatku w myśl art. 3 pkt 1 dekretu o pod. nab.

Czy od odpisu lub wypisu pełnomocnictwa oprócz opłaty skarbowej w wysokości 100 zł wzgl. 300 zł według przep. dod. Nr 24 do poz. 6 lit. b należy pobierać nadto opłatę skarbową z poz. 2 lit. c, wzgl. poz. 2 lit. e Tab. Opł. Skarb.?

Zgodnie z przep. dod. Nr 25 Cz. II Tab. Opł. Skarb. każdy odpis pełnomocnictwa zaświadczony urzędownie, a więc również i przez notariusza, podlega opłacie skarbowej, jak oryginał, tj. zgodnie z poz. 6 lit. a (100 zł), wzgl. z poz. 6 lit. b (300 zł) Cz. I Tab. Opł. Skarb. Niezależnie od opłaty skarbowej od pełnomocnictwa należy pobrać opłatę skarbową z poz. 2 lit. c, wzgl. poz. 2 lit. e Cz. I Tab. Opł. Skarb. od świadectwa, a to z uwagzi na to, iż w Tabeli Opłat Skarbowych, stanowiącej załącznik do art. 1 opł. skarb., zostały odrębnie wymienione powyższe pisma, a więc zgodnie z art. 1 i art. 5 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 opł. skarb. obowiązek uiszczania opłaty skarbowej powstaje od każdego pisma wymienionego oddzielnie w Tab. Opł. Skarb.

Notariusz uwierzytelnia zgodność odpisu kilku dokumentów, spisanych in continuo na jednym arkuszu z okazanymi dokumentami-oryginałami. Czy opłatę skarbową według pozycji 2 lit. c lub 2 lit. e Tab.

Opł. Skarb., oblicza się od ilości stronic, czy też od ilości dokumentów i stronic?

Opłatę skarbową z poz. 2 lit. c, wzgl. poz. 2 lit. e Cz. I Tab. Opł. Skarb. oblicza się od ilości dokumentów i zaczętych stronic. Zamieszczenie na jednym arkuszu in continuo (ze względów oszczędnościowych — akcja „O“) odpisu kilku dokumentów, zamiast na odrębnych arkuszach, nie może uszczuplać ustawowej zasady pobierania opałty skarbowej od każdego dokumentu i pelnej lub zaczętej stronicy tegoż dokumentu. Mamy tu do czynienia ze stwierdzeniem kilku odrębnych stanów faktycznych czyli z kilkoma odrębnymi świadectwami, które tylko ze względów technicznych ujęte zostały w jednym poświadczeniu i zamieszczone na jednym arkuszu.

Notariusz na prośbę osoby prywatnej wystawia zaświadczenie, że według jego ksiąg repertoryjnych uwierzytelnił podpis na dokumencie prywatnym. Czy zaświadczenie to podlega opłacie skarbowej z poz. 2 lit. b?

Zaświadczenie notarialne stwierdzające wyłącznie fakt, iż według repretorium notariusza uwierzytelniono podpis na określonym w zaświadczeniu piśmie prywatnym — nie podlega opłacie skarbowej, bowiem takie zaświadczenie notariusza nie jest „świadectwem wydanym przez urzędy państwowe...“ w rozumieniu poz. 2 lit. b Cz. I Tab. Opł. Skarb.

Jeżeli by w treści zaświadczenia podano całą treść lub część dokumentu, na którym podpis uwierzytelniono, mielibyśmy do czynienia z odpisem lub wyciągiem i wówczas wchodziłby w zastosowanie przepis poz. 2 lit. c Tab. Opł. Skarb. i obowiązek uiszczenia opłaty skarbowej.

JERZY OPYDO

PODATEK OD WYNAGRODZEŃ

CZĘŚĆ I. — KOMENTARZ W OPRACOWANIU DRA JERZEGO OPYDY I MGRA PAWŁA GAJEWSKIEGO

(Biblioteka Prawa Podatkowego tom XIII, Warszawa — 1949)

Cytowano dawniej tezę belgijskiego matematyka i socjologa Canarda, że każdy stary podatek jest dobry, nowy natomiast zły. W polskiej literaturze skarbowej Weinfeld zanalizował tę tezę w rozprawce zatytułowanej „Trwałość ustawodawstwa skarbowego“ i określił ją jako drastyczne i karykaturalne nieco ujęcie jednej z nie-

raz w nauce skarbowości poruszanych, lecz niedostatecznie jeszcze zgłębionych zasad podatkowych. Pewne jest, że nie można tej zasady stosować w naszej polskiej rzeczywistości, w okresie rewolucyjnych przemian ustrojowych i gospodarczych.

Od 1945 r. polskie prawo podatkowe przechodziło wielokrotnie zmiany, które nie pozostawiły nietkniętym żadnego działu podatków. W rezultacie nie ostała się żadna z przedwojennych ustaw podatkowych. Wszystkie zostały zastąpione przez nowe akty prawodawcze.

Scharakteryzowali tę reformę podatkową, określili jasno jej cele i kierunki minister Skarbu Dąbrowski w przemówieniach sejmowych oraz najczynniejsi w tym dziele wiceminister Skarbu prof. Kurowski w rozprawie „Reforma podatkowa 1949 r." (Państwo i Prawo 1949, zesz. 12), a na poprzednim etapie reformy dyrektor Departamentu Podatków Kołakowski w artykule pt. „Reforma systemu podatkowego" (Gospodarka Planowa 1947, Nr 11).

Ważny odcinek obejmujący podatek od wynagrodzeń oświetlił Dr Opydo, naczelnik tego Wydziału w Departamencie Podatków, który opracowywał wszystkie projekty dotychczasowych aktów prawodawczych z dziedziny podatku od wynagrodzeń i który ma sobie powierzone wykonanie tych aktów, w szeregu artykułach, np. „Trzecia nowela podatku od wynagrodzeń (Rachunkowość — Podatki Rok II Nr 5 maj 1949), „Opodatkowanie działalności i twórczości dziennikarskiej i publicystycznej w świetle przepisów o podatku od wynagrodzeń" (Prasa Polska 1949 maj, nr 19), „Reforma podatkowa" (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, luty 1949 r. nr 2), „Zmiany w podatku od wynagrodzeń" (Przegląd Związkowy, organ CRZZ luty 1950 r. nr 2), „Podatek od wynagrodzeń i zmiany w społecznym oszczędzaniu" (Przegląd Notarialny Nr 3/4, 1949) i Zmiany w pod. wynagr. (Przegląd Notarialny Nr 1/2, 1950).

Dr Opydo i dyrektor Gabinetu Ministra Skarbu Mgr Gajewski są autorami wydanego w ostatnim czasie komentarza do ustawy o podatku od wynagrodzeń z 4 lutego 1949 r. który — jak stwierdza wzmianka na kartce tytułowej — uwzględnia stan prawny na dzień 15 września 1949 r. *)

Komentarz był bardzo potrzebny.

---

*) Część II, zawierająca tabelę potrąceń podatku według stanu prawnego na 1 stycznia 1950 r., wydana została w lutym rb.

Przede wszystkim bowiem nowa ustawa zawiera bardzo istotne zmiany w porównaniu z poprzednim stanem prawnym, zarówno co do swego zasięgu, jak i co do zasad obliczania podatku. Koło podatników wzrosło nie tylko wskutek pociągnięcia do obowiązku podatkowego pracowników państwowych, samorządowych i wojska, ale także wskutek poddania pod podatek od wynagrodzeń osób pełniących obowiązki obywatelskie lub społeczne, a przede wszystkim osób wykonujących twórczość lub działalność naukową, oświatową, artystyczną, literacką i publicystyczną. Obowiązek podatkowy w podatku od wynagrodzeń rozciągnięty został na wynagrodzenia płynące z umowy o dzieło lub umowy zlecenia — pod pewnymi warunkami i z pewnymi wyjątkami. Ustawa — w interesie elastyczności swych przepisów — wyposażyła Ministra Skarbu w uprawnienie do „rozstrzygania wątpliwości" co do zaliczenia pewnych rodzajów czynności do jednej z kategorii podlegających podatkowi od wynagrodzeń, co do wymienionej wyżej rozległej dziedziny twórczości i działalności naukowej itd. pozostawiła Ministrowi Skarbu określenie przypadków i warunków, pod jakimi wynagrodzenia płynące z tych źródeł, jak również wynagrodzenia z umów o dzieło i umów zlecenia mają podlegać podatkowi od wynagrodzeń zamiast podatku dochodowego, a nawet upoważniła Ministra Skarbu do uznawania w drodze rozporządzeń wynagrodzeń otrzymywanych przez inne jeszcze grupy osób aniżeli wymienione w tej ustawie za podlegające podatkowi od wynagrodzeń.

Również jeżeli chodzi o zwolnienia od podatku, ustawa nie zawiera normy wyczerpującej, lecz upoważnia Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej do uzupełnienia — i to nawet nie w drodze rozporządzenia — ustawowego katalogu zwolnień, ujętego w 20 punktach. Utarła się w praktyce szeroka wykładnia tej delegacji ustawowej, traktująca odmienną od przewidzianej w ustawie a korzystną dla podatnika zasadę obliczenia podatku jako „zwolnienie od podatku", mianowicie jako częściowe zwolnienie: takie zarządzenie zwalnia od podatku różnicę między sumą podatku wynikającą z podanego w zarządzeniu sposobu obliczenia a sumą wynikającą z zastosowania normy ustawowej.

I znów gdy chodzi o stopę procentową podatku, nie dla wszystkich przypadków wystarczają trzy skale zawarte w ustawie: rozporządzenie wykonawcze dodaje — na podstawie ustawowego upoważnienia — trzy dalsze.

Już nie rozporządzenia, ani zarządzenia, ale okólniki ustalają normy „kosztów uzyskania wynagrodzeń“, które w niektórych przypadkach zmniejszają podstawę obliczenia podatku. A znów zarządzenie Ministra określa grupy pracowników korzystających z ulg podatku z tytułu przodownictwa w pracy, rozmiar tych ulg, zakreślonych w ustawie tylko górną granicą, warunki i tryb ich przyznawania.

Nie jest to pełna lista dobudówek do ustawy o podatku od wynagrodzeń, ani przypadków, w których odpowiedzi na zapytania z zakresu obowiązku podatkowego i jego rozmiarów trzeba szukać nie tylko poza ustawą, ale nawet poza Dziennikiem Ustaw — w Monitorze Polskim lub w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Skarbu. Stąd trudności w praktycznym stosowaniu ustawy, które — jak wiadomo — leży przede wszystkim w rękach pracodawców, a ściślej mówiąc — wobec wspomnianego rozszerzenia koła podatników na osoby nie pozostające w stosunku umowy o pracę — w rękach „płatników“, na których ciąży obowiązek obliczania i potrącania podatku. Ułatwić im spełnienie tego obowiązku jest zadaniem komentarza.

Omawiany komentarz bardzo dobrze wywiązuje się z tego zadania. Przede wszystkim zbiera on wszystkie bez wyjątku przepisy o podatku od wynagrodzeń, grupuje je umiejętnie i rozmieszcza przy poszczególnych artykułach ustawy. Czytelnik ma pełny obraz aktualnego stanu prawnego.

Stan prawny komentatorzy objaśniają uwagami własnymi, okólnikami Ministerstwa Skarbu, orzecznictwem sądowym, głównie Najwyższego Trybunału Administracyjnego, o ile zachowało swą aktualność w stosunku do nowych tekstów, przytoczeniem przepisów związkowych.

Uwagi autorów wprowadzają umiejętnie w materię prawną, formułują tezy zwięźle i jasno, rozstrzygają ważne dla praktyki zagadnienia. Widoczna jest tendencja autorów, ażeby dać czytelnikowi wyraźne wskazówki, jak rozumieć przepis i jak go wykonać, a nie wdawać się w głębsze rozważania teoretyczne.

Tę samą tendencję wykazuje sposób, w jaki autorowie przytaczają przepisy związkowe. Komentarz podaje ich brzmienie dosłowne, bądź ich streszczenie. Nie przeładowuje tymi tekstami książki, nie odrywa — jak to się nieraz zdarza — zbyt obficie cytowanymi przepisami związkowymi uwagi czytelnika od tekstu komentowanej ustawy, do którego te cytaty nawiązano, ale daje wszystko istotne dla zrozumienia przepisów podatkowych. Ta część objaśnień odgrywa właśnie w książ-

ce, poświęconej podatkowi od wynagrodzeń w jego obcenej konstrukcji, ważną rolę, ponieważ nowa ustawa i przepisy na jej podstawie wydane sięgnęły poza granice stosunków prawnych opartych na umowie o pracę, w obrębie których do tej pory poruszał się podatek od wynagrodzeń, i objęły swym zasięgiem dziedzinę umowy o dzieło i umowy zlecenia, jak również szczególnie ważną a niełatwą dziedzinę prawa autorskiego. Przedstawienie przepisów związkowych z tego zakresu, ich analiza i powiązanie z postanowieniami ustawy podatkowej należą do najcenniejszych części komentarza.

Objaśnienia autorzy ilustrują w przypadkach trudniejszych przykładami obliczenia podatku, dobrze dobranymi i bardzo pomocnymi w praktyce.

Korzystanie z komentarza ułatwia dobry układ systematyczny objaśnień do poszczególnych artykułów i zaopatrzenie poszczególnych objaśnień nagłówkami, jasno wyrażającymi ich przedmiot — rzecz dla czytelnika szukającego rozwiązania jakiejś kwestii ważna wobec bogactwa objaśnień, których najważniejsze przepisy mają po kilkadziesiąt.

Usterek książka ma niewiele, o charakterze niemal wyłącznie technicznym.

Tempo przemian wspomnianych na początku, charakterystyczne dla czasów, które przeżywamy, sprawiło, że podane w książce skale podatkowe wymagają już zastąpienia nowymi, obniżonymi ustawą z 4 stycznia 1950 r. (Dz. U. R. P. Nr 1 poz. 3) w związku ze znaną 5%-ową podwyżką uposażeń od początku 1950 r. Nowe też obowiązują w 1950 r. zarządzenia w sprawie szacowania wartości pieniężnej świadczeń w naturze i w sprawie zwolnienia niektórych świadczeń w naturze od podatku (Monitor Polski z 1959 r. Nr A-27 poz. 317 i 318).

Nie należy w tym komentarzu szukać uwag krytycznych o poszczególnych przepisach. Krytyka wychodzi poza ramy zadania, które autorowie zakreślili książce — książka ma być pomocą w praktyce podatkowej. To zadanie komentarz spełnia bardzo dobrze: jest przewodnikiem na drogach i ścieżkach podatku od wynagrodzeń, przewodnikiem niezawodnym. W każdej materii podaje — jak o tym już wyżej była mowa — całokształt obowiązujących przepisów i ich jasne objaśnienie. Dzięki urzędowemu stanowisku autorów, objaśnienia ich mają walor najcenniejszy dla praktyki: wyrażają na ogół zapatrywanie naczelnej władzy podatkowej.

ALEKSANDER DUBIEŃSKI

W ŚWIECIE PRAWNICZYM

I ETAP SZKOLENIA IDEOLOGICZNEGO

W Nr 12 Tygodniowego Biuletynu Prasowego Ministerstwa Sprawiedliwości I etap szkolenia ideologicznego pracowników wymiaru sprawiedliwości podsumowany został, jak następuje:

Na czoło najbardziej żywotnych problemów aparatu wymiaru sprawiedliwości na obecnym etapie wysuwa się jako jedno z naczelnych i doniosłych zadań — konieczność podniesienia poziomu uświadomienia ideologicznego całej kadry sądowo-prokuratorskiej.

Wymiar sprawiedliwości jest jedną z form wyrażenia i urzeczywistnienia polityki klasy panującej. Orzecznictwo jest nie tylko stosowaniem formalnych przepisów ustawy, lecz stanowi również emanację woli i świadomości sędziego, że pojmowanie tego, czym jest sprawiedliwość i sprawiedliwe orzeczenie znajduje ostateczne swe określenie w *świadomości prawnej* sędziego.

Nie ulega wątpliwości, że świadomość prawna w przeważającej części naszych sędziów i prokuratorów z uniwersyteckim wykształceniem jest świadomością burżuazyjną, a zatem walka o właściwą linię polityczną na odcinku wymiaru sprawiedliwości musi być walką o nową świadomość prawną kadr sędziowsko-prokuratorskich — świadomość socjalistyczną.

Problem ten nabrzmiewał już w latach poprzednich, dojrzał do częściowej realizacji w połowie 1948 r., ale w całej rozciągłości został postawiony, jako bojowe zadanie Ministerstwa Sprawiedliwości i był w całej pełni realizowany w ciągu roku 1949.

Szkolenie ideologiczne pracowników wymiaru sprawiedliwości rozpoczęto od organizowania centralnych kursów szkoleniowych. Kursy te miały na celu zmobilizowanie społecznie najaktywniejszych elementów wśród sędziów, prokuratorów i aplikantów i przygotowanie kadr wykładowców i kierowników późniejszego szkolenia ideologicznego w terenie. Ogółem przez 13 kursów przeszło 843 sędziów, prokuratorów i aplikantów.

W marcu 1949 r. przystąpiono do szerokiego terenowego szkolenia pracowników wymiaru sprawiedliwości.

Z uwagi na różnolitość poziomu wyniknęła podyktowana względami dydaktycznymi konieczność zorganizowania dwóch typów szkolenia:

Kurs I — niższego typu, obejmujący cykl popularnych wykładów i pogadanek z aktualnej problematyki polityczno-społecznej, ogólne wiadomości o Polsce i świecie współczesnym, oraz podstawowe wiadomości z dziedziny marksizmu — leninizmu. Kurs ten obejmuje urzędników, woźnych i pracowników fizycznych.

Kurs II — wyższego typu, obejmujący sędziów, prokuratorów, aplikantów, adwokatów oraz urzędników o wyższym poziomie.

Program kursu typu II obejmuje 7 zasadniczych tematów: a) Podstawowe założenia marksizmu, b) Drogi rozwoju gospodarczego, c) Nauka o państwie i prawie, d) Związek Radziecki — kraj zwycięskiego socjalizmu, e) Dzieje polskiego ruchu robotniczego, f) Droga Polski do socjalizmu, g) Rola i zadania związków zawodowych.

Podstawą teoretyczną programu jest filozofia marksizmu — materializm dialektyczny. Myślą przewodnią programu było uzbrojenie słuchaczy w podstawowe wiadomości z dziedziny filozofii, socjologii, ekonomii politycznej i prawa, aby stworzyć teoretyczne przesłanki dla przejścia do następnego wyższego etapu szkolenia kadr magistratury w oparciu o źródłową lekturę klasyków marksizmu-leninizmu, pogłębione studium historii WKP(b), oraz teorii państwa i prawa jako metodologicznej podstawy wyjściowej dla wszystkich specjalnych nauk prawnych. Każdy temat był szczegółowo rozpracowany w postaci konspektów. Podstawową metodą pracy naszych grup szkoleniowych była metoda prelekcyjno-seminaryjna z przerzuceniem głównego akcentu na pracę samokształceniową. Naczelną wytyczną metodologiczną naszego szkolenia jest wdrożenie słuchaczy do samodzielnej pracy nad dziełami klasyków marksizmu-leninizmu i przyswojenia im umiejętności wyciągania praktycznych wniosków z ogólnych założeń marksizmu-leninizmu.

W miesiącu kwietniu większość naszych grup szkoleniowych w terenie przystąpiła do egzaminu końcowego. Celem egzaminu było wszechstronne podsumowanie wyników szkolenia, analiza słuszności obranej drogi, określenie dokonanych przemian świadomości pracowników magistratury, wyznaczenie aktualnego etapu drogi, z którego gotujemy się do występowania na wyższy poziom d o j r z e w a n i a ideowego. Na bazie osiągniętego doświadczenia musimy określić linię kierunkową na-

szego dalszego natarcia o wyrugowanie nienaukowego, burżuazyjnego myślenia, o pełną socjalistyczną świadomość i praktykę naszych kadr.

KU SOCJALISTYCZNEMU PRAWU CYWILNEMU

W referacie pt. „Stosunki prawne między małżonkami w prawie socjalistycznym", wygłoszonym na pierwszej sesji naukowej Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego (21—23 stycznia rb.) a opublikowanym w zesz. 4 rb. „Państwa i Prawa", Prof. Dr *J. Wasilkowski* w następujących słowach ujął ogólnie na wstępie dążenie do stworzenia socjalistycznego prawa cywilnego w Polsce:

Stworzenie socjalistycznego prawa cywilnego jest zadaniem trudnym (w przypisku: Według przyjętej dotychczas w Polsce systematyki prawniczej, prawo cywilne obejmuje także dziedzinę prawa rodzinnego. Rozumie się samo przez się, że w ustroju demokracji ludowej termin „prawo cywilne" przestał być synonimem terminu „prawo prywatne", którym jest w ustroju kapitalistycznym. Zagadnienie nowej systematyki dyscyplin prawnych staje się coraz bardziej aktualne). Wynika to nie tylko z bogatej problematyki tej gałęzi prawa, lecz także z faktu, że w granicach ogólnej zależności od podstawy ekonomicznej, względna samodzielność nadbudowy prawnej w niektórych działach cywilistyki jest stosunkowo znaczna, o wiele większa niż np. w dziedzinie prawa konstytucyjnego, administracyjnego lub karnego. Poza tym w Polsce dla prawników starszego i średniego pokolenia trudności te są spotęgowane przyzwyczajeniem do wadliwych metod badawczych, przede wszystkim do metody formalno-dogmatycznej.

Postępowi cywiliści polscy uświadamiają sobie tę podstawową zasadę metodologiczną, że „nieodzownym wymaganiem teorii marksistowskiej przy analizie każdego zagadnienia społecznego jest postawienie go w określonych ramach historycznych, a następnie, jeżeli jest mowa o jednym kraju... uwzględnienie konkretnych właściwości, odróżniających ten kraj od innych w granicach tego samego okresu historycznego". (Lenin, Dzieła Wybrane, wyd. polskie, Moskwa 1948, tom I, str. 793). Jednakże w twórczym stosowaniu marksizmu w dziedzinie prawa

cywilnego przeszkadza nam jeszcze pewien nawyk do rozważań obracających się w rzekomo samoistnym świecie norm i abstrakcyjnych pojęć oraz związana z tym nieumiejętność wykrywania w poszczególnych instytucjach prawnych ich rzeczywistej treści klasowej. Przewyciężenie opisanych trudności wymaga więc przede wszystkim wytężonej pracy nad podniesieniem poziomu wykształcenia ideologicznego.

UZASADNIENIE PROJEKTU USTROJU ADWOKATURY

Motywy prawodawcze w powiązaniu z ogólną charakterystyką wniesionego do Sejmu projektu ustawy o ustroju adwokatury (co odnotowaliśmy w poprzednim zeszycie — str. 328) ujęte są w uzasadnieniu rządowym, objętym drukiem sejmowym Nr 677, w całości jak następuje:

I. Ustrój adwokatury w państwach kapitalistycznych oparty był na koncepcji wolnego zawodu, będącego wyrazem liberalizmu państw burżuazyjnych, głoszących hasła rzekomej równości i swobody, zamazujących wyzysk świata pracy i walkę klas.

Tak więc w obowiązującym prawie z 4. V. 1938 r. adwokat był powołany do obrony abstrakcyjnie ujętego prawa i słuszności. Za takim ujęciem kryła się w wielu wypadkach ochrona interesów klasy rządzącej. Przyjęta w tym ustroju zasada, że adwokat może odmówić pomocy prawnej bez podania powodów (art. 68 ust. 2), umożliwiała uchylenie się od obowiązku społecznego niesienia pomooy wszystkim obywatelom. Godziło to przede wszystkim w interesy jednostek ekonomicznie słabszych. Leżało niewątpliwie w interesie klasy rządzącej, by w ten sposób wykonywany zawód adwokata nie podlegał innej kontroli, jak tylko sprawowanej przez samych adwokatów, którzy w znacznej swej części byli związani z interesami klasy kapitalistycznej. Toteż przewidziana w prawie z 1938 r. konstrukcja ustrojowa daje autonomię adwokaturze w postaci zupełnie niemal niezależnych władz korporacyjnych (rada adwokacka i naczelna rada adwokacka) oraz sądownictwa dyscyplinarnego, spoczywającego w rękach samych adwokatów.

Dalszą konsekwencją przedstawionego stanu rzeczy był sposób wykonywania praktyki przez adwokata — w zasadzie brak skutecznej kontroli nad sprawowaniem zawodu oraz całkowita swoboda umów co do wysokości pobieranego honorarium.

II. Dotychczasowym założeniom projekt ustawy o ustroju adwokatury przeciwstawia taki ustrój adwokatury, taki system wykonywania pracy zawodowej

adwokata, które gwarantowałyby ochronę interesów Państwa Ludowego i mas pracujących.

Projekt zmierza do zapewnienia ścisłego powiązania zadań adwokatury z ochroną porządku prawnego Polski Ludowej i obroną interesów ludności pracującej.

Z tego względu w art. 2 projektu wyraźnie sformułowano zadania adwokatury, która powinna współdziałać z sądami i innymi władzami w ochronie porządku prawnego Polski Ludowej i powołana jest do udzielania pomocy prawnej zgodnie z interesem mas pracujących. Z drugiej strony art. 95 z całą dobitnością stwierdza, iż postępowanie adwokata sprzeczne z interesem mas pracujących jest przewinieniem dyscyplinarnym.

Przejawem powyższych zasad ideologicznych projektu jest założenie, iż podstawowym warunkiem wpisu na listę adwokatów jest rękojmia wykonywania zawodu adwokata zgodnie z zadaniami adwokatury w Polsce Ludowej (art. 43 ust. 1 pkt. 1).

W ten sposób projekt z całym naciskiem wskazuje, jakie oblicze społeczne powinno cechować adwokata w Państwie Ludowym. W konsekwencji projekt daje wyraz zdecydowanej woli Państwa skreślenia z listy adwokata, gdy brak rękojmi wykonywania zawodu zgodnie z obowiązkami adwokatury w Polsce Ludowej (art. 79 ust. 1 pkt. 7). Skreślenie takie następuje przytem bądź z własnej inicjatywy Rady Adwokackiej, bądź z polecenia Naczelnej Rady Adwokackiej lub Ministra Sprawiedliwości (art. 81).

Tym również celom ideologicznym służy instytucja weryfikacji wszystkich adwokatów i aplikantów adwokackich; komisje weryfikacyjne skreślą bowiem z listy te osoby, co do których stwierdzą, że nie są godne wykonywania zawodu adwokata (art. 113).

III. W warunkach naszych brak jeszcze wystarczających przesłanek wprowadzenia jako zasady wyższych uspołecznionych form wykonywania czynności zawodowych adwokata, mianowicie w formach obligatoryjnej pracy w zespołach adwokackich. Aby osiągnąć ten etap — adwokatura musi w całości swej wykazać, że potrafi spełnić te zadania, jakie na niej ciążą w okresie toczącej się walki klasowej o socjalizm.

Nie oznacza to przecież, aby już obecnie adwokaci nie mogli się dobrowolnie zrzeszać w zespoły, które, jak głosi projekt „torują drogę wyższym uspołecznionym formom wykonywania czynności zawodowych adwokatury i mają za zadanie organizowanie udzielania pomocy prawnej ze szczególnym uwzględnieniem uprzystępnienia tej pomocy ludności pracującej“ (art. 72).

Wyjaśnia bliżej i tłumaczy charakter zespołu adwokackiego dyspozycja projektu, stanowiąca, iż do szczególnych obowiązków zespołu należy: 1) podnoszenie poziomu ideologicznego i zawodowego członków zespołu i 2) kontrola pracy zawodowej członków zespołu (art. 73). W związku z tym charakterem zespołów projekt

przewiduje, iż aplikacja adwokacka odbywa się w zespołach, a wyjątkowo tylko może się odbyć u adwokata wykonywującego zawód indywidualnie (art. 86).

Projekt nie precyzuje jednak zasad organizacji i funkcjonowania zespołu, pozostawiając to rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości (art. 75). Wprowadzenie bowiem do projektu odnośnych przepisów groziłoby pewną petryfikacją nowej instytucji, która swe kształty prawne, z uwagi na jej dynamiczny charakter, czerpać będzie z praktyki życia.

IV. Już obecnie jednak projektowana ustawa nakłada na rady adwokackie obowiązek prowadzenia w koniecznej ilości społecznych biur pomocy prawnej, których zadaniem jest zapewnienie pomocy prawnej szerokim rzeszom pracujących na warunkach szczególnie przystępnych (art. 77).

V. Przejawem nowych założeń ideologicznych projektu jest uchylenie liberalistycznej zasady swobody umów adwokata z klientem co do honorarium. Liberalizm ten prowadził do pobierania w wielu wypadkach rażąco wysokich honorariów, niewspółmiernych do rzeczywistego nakładu pracy adwokata, honorariów, które powodowały uniedostępnienie pomocy adwokackiej klientom ekonomicznie słabszym, względnie nieetyczne wykorzystanie sytuacji, w której znalazł się klient.

Przełamując w tym zakresie dotychczasowy system swobodnej umowy, projekt wprowadza w art. 57 zasadę, iż wysokość honorarium adwokackiego zostaje określona zgodnie z przepisami o wynagrodzeniu adwokatów.

VI. W ustroju Polski Ludowej nie do pomyślenia jest koncepcja prawna przeciwstawiania samorządu adwokackiego władzy państwowej, traktowanie organów adwokatury jako instytucji odrębnej. U źródła takiego przeciwstawiania czy wyodrębniania leży założenie o odrębności celów i instytucji publiczno-prawnych, co oczywiście jest sprzeczne z podstawami ustrojowymi Polski Ludowej i jest wyrazem stosunków społeczeństwa kapitalistycznego. Całość bowiem ustroju politycznego, społeczno-ekonomicznego, opiera się na jedności celów: budowania zrębów socjalizmu poprzez gospodarkę planową, w warunkach odbywającej się walki klasowej.

W tych warunkach w celu sprawnego i należytego realizowania ważnych zadań, jakie stają również przed adwokaturą w celu jej przekształcenia zgodnie z interesami Państwa Ludowego, zachodzi konieczność powiązania jej z władzą państwową poprzez ingerencję czynnika rządowego w sprawach adwokatury.

Jednostką administracyjną władz adwokatury jest wojewódzka izba adwokacka, która działa na terenie właściwości sądu apelacyjnego i do której należą wszyscy adwokaci i aplikanci adwokaccy zamieszkali na tym terenie (art. 4). Izba adwokacka wyłania radę adwokacką oraz komisję rewizyjną (art. 16). Do kompetencji władz adwokatury należy między innymi powoływanie wspomnianych władz, przyjmowanie członków (wpis na listę adwokatów) (art. 43), skreślenie z listy adwokatów (art. 79), kierownictwo nad kształceniem aplikantów (art. 85), orga-

nizowanie pracy zespołowej adwokatów (art. 74) i społecznych biur pomocy prawnej (art. 77) oraz kontrola nad nimi, określony udział w postępowaniu dyscyplinarnym (art. 106, 108).

Do koordynowania działalności wojewódzkich izb adwokackich, nadzoru nad ich działalnością, rozstrzygania odwołań od uchwał rad adwokackich w przypadkach, gdy odwołanie nie służy do Ministra Sprawiedliwości, tworzy się naczelną radę adwokacką, składającą się z dziekanów poszczególnych rad oraz przybranych dalszych członków (art. 34, 35). Projekt zmierza do zagwarantowania zwierzchniego nadzoru Państwa nad działalnością adwokatury, sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości (art. 5).

Minister Sprawiedliwości uchyla decyzje organów adwokatury sprzeczne z prawem lub zagrażające interesowi publicznemu (art 6) i może rozwiązać organ adwokatury, który przez swe działanie lub zaniedbanie narusza prawo lub zagraża interesowi publicznemu (art. 7).

Od uchwał rad adwokackich w najistotniejszych dla adwokatów kwestiach służy w myśl art. 28 ust. 2 odwołanie do Ministra Sprawiedliwości. Minister Sprawiedliwości zatwierdza uchwały walnego zgromadzenia w sprawie wyboru członków władz oraz w sprawie budżetu i składki rocznej (art. 19 ust. 2).

Ponadto o uprawnieniach i nadzorze Ministra Sprawiedliwości świadczą następujące dyspozycje:

art. 10 — co do oznaczenia liczby adwokatów i aplikantów adwokackich dla poszczególnych izb oraz ustalenia planu rozmieszczenia adwokatów i aplikantów;

art. 21 ust. 2 — co do zwoływania nadzwyczajnych walnych zgromadzeń członków izby;

art. 27 ust. 2 — co do zawiadamiania przez radę adwokacką Ministra Sprawiedliwości o zmianach w liście adwokatów i aplikantów adwokackich;

art. 46 — co do możności zwolnienia ubiegającego się o wpis na listę adwokatów od wymagań ukończenia studiów prawniczych i odbycia aplikacji adwokackiej;

art. 48 — co do zasady, iż wszelki wpis na listę uważa się za dokonany, jeżeli Minister Sprawiedliwości w ciągu dni trzydziestu od zawiadomienia go o wpisie, nie zgłosi sprzeciwu;

art. 51 — udzielanie ze względu na wymóg szczególnej rękojmi zezwolenia adwokatom na udział w sprawach należących w I instancji do właściwości sądu apelacyjnego;

art. 82 — co do polecenia skreślenia adwokata z listy z powodu tego, iż nie daje rękojmi wykonywania zawodu adwokata zgodnie z zadaniami adwokatury w Polsce Ludowej;

art. 102 — co do powoływania i odwoływania prezesa wojewódzkiej i wyższej komisji dyscyplinarnej, a nadto członków tej ostatniej komisji.

VII. Na innych zgoła niż dotychczasowe zasadach kształtuje projekt orzecznictwo dyscyplinarne w sprawach adwokatury.

Stosownie do przepisów rozdziału X projektu, orzecznictwo w tych sprawach zostaje powierzone wojewódzkim komisjom dyscyplinarnym i Wyższej Komisji Dyscyplinarnej, które odmiennie od stanu prawnego dotychczasowego będą organami orzekającymi, niezależnymi od władz adwokatury.

Na skład Wyższej Komisji Dyscyplinarnej będzie zapewniony decydujący wpływ Ministra Sprawiedliwości. O ile chodzi o wojewódzkie komisje dyscyplinarne, na skład tych komisji będzie zapewniony decydujący wpływ władz wymiaru sprawiedliwości i terenowych organizacyj społecznych (art. 102, 104, 105).

VIII. Zagadnienie aplikacji, która służy do kształcenia przyszłych adwokatów stosownie do nowych zadań, projekt rozwiązuje w sposób następujący. Podobnie jak adwokatem, aplikantem może być tylko ten, kto daje gwarancje należytego spełnienia swych zadań w Polsce Ludowej (art 43, 82).

Okres aplikacji trwać będzie lat dwa: projekt poprzestaje jedynie na dwuletniej aplikacji adwokackiej zakończonej egzaminem adwokackim, bez potrzeby odbywania tzw. aplikacji sądowej (art. 43 ust. 1 pkt. 5).

Aplikacja adwokacka odbywa się w zespołach adwokatów (art. 86). Kierownik zespołu jest zwierzchnikiem aplikantów przydzielonych do tego zespołu (art. 88). Wyjątkowo tylko aplikacja może odbywać się u adwokata wykonywującego zawód indywidualnie, jeżeli daje on rękojmię należytego wykształcenia i wychowania zawodowego aplikanta (art. 86 ust. 2).

Włączenie aplikantów do zespołu umożliwi ich należyte kształcenie i podnoszenie poziomu ideologicznego (por. art. 73). Aplikant otrzymuje wynagrodzenie w wysokości określonej przez radę adwokacką (art. 88).

IX. Podstawową przesłanką reformy adwokatury w Polsce jest oczyszczenie jej szeregów przez usunięcie osób, nie mających należytego stosunku ideowego do nowego ustroju Polski Ludowej, jak również osób, których niemoralne i aspołeczne zachowanie dyskwalifikuje je jako adwokatów. Niedokonanie należytej weryfikacji i wprowadzenie do adwokatury niepowołanych elementów spostponowałoby zreformowaną na nowych zasadach instytucję, natomiast oczyszczenie szeregów daje gwarancję, że adwokatura spełni swe zadania w nowym układzie społeczno-politycznym.

W związku z powyższym projekt stanowi, że adwokaci i aplikanci adwokaccy wpisani dotychczas na listy adwokackie i aplikanckie zachowują prawa do dalszego zajmowania stanowiska adwokata lub aplikanta, jeżeli zostaną zweryfikowani przez komisje weryfikacyjne (art. 110, 117). Komisje te albo utrzymują w mocy wpis na listę, jeżeli stwierdzą, że adwokat jest godny wykonywania zawodu adwokata w Polsce Ludowej, albo skreślają adwokata (aplikanta) z listy, jeżeli stwierdzą, że jest niegodny wykonywania swego zawodu (art. 113).

W celach powyższych tworzy się dla każdej izby adwokackiej wojewódzką komisję weryfikacyjną oraz Wyższą Komisję Weryfikacyjną przy Ministrze Sprawiedliwości (art. 111). W skład kompletu orzekającego musi wchodzić co najmniej 1 adwokat (art. 111 ust. 3). Od orzeczenia komisji wojewódzkiej o skreśleniu z listy służy zainteresowanemu adwokatowi (aplikantowi) odwołanie do Wyższej Komisji Weryfikacyjnej, która rozstrzyga ostatecznie (art. 114).

Z UCHWAŁ NACZELNEJ RADY ADWOKACKIEJ

Naczelna Rada Adwokacka na ostatnim posiedzeniu plenarnym dnia 15 kwietnia rb. powzięła m. in. następujące uchwały:

1. W sprawie *zatrudniania aplikanta adwokackiego przez adwokata, nie wykonującego wolnej praktyki adwokackiej.*

W myśl art. 93 ust. 2 pkt b) prawa o ustr. adw. patronem może być adwokat, który prowadzi kancelarię, dającą rękojmię należytego wykształcenia i wychowania zawodowego aplikanta.

Zgodnie z art. 96 ust. 1 prawa o ustr. adw. aplikacja adwokacka polega na zaznajamianiu się ze wszystkimi działami czynności adwokackich, stosownie zaś do art. 98 ust. 1 — „aplikant adwokacki jest obowiązany pracować w kancelarii swego patrona i pod jego kierownictwem".

Podobnie sprawę odbywania aplikacji adwokackiej ujmuje projekt nowego prawa o ustroju adwokatury. W myśl art. 86 projektu prawa o ustr. adw. aplikacja ma się odbywać w zespołach adwokackich, które według art. 71 powstawać będą „celem wykonywania zawodu". Projekt przewiduje również odbywanie aplikacji za zgodą rady adwokackiej u adwokata wykonywującego zawód indywidualnie (art. 86 ust. 2), w myśl zaś art. 91 ust. 1 — „aplikant adwokacki, odbywający aplikację u adwokata, wykonywującego zawód indywidualnie, obowiązany jest pracować w jego kancelarii i pod jego kierownictwem".

W świetle powyższych przepisów Naczelna Rada Adwokacka powzięła następującą uchwałę:

adwokat, który nie prowadzi kancelarii, a ogranicza się jedynie do wykonywania czynności radcy prawnego, w myśl obowiązujących przepisów, nie może wykonywać prawa patronatu z braku warunków, mogących zapewnić aplikantowi adwokackiemu należyte wyszkolenie.

2. W sprawie *rozciągnięcia zasad uchwały N. R. A. z dnia 25. maja 1946 na prowadzenie przez adwokatów spraw o przestępstwa, przewidziane w dekrecie o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy:*

Naczelna Rada Adwokacka zatwierdziła odpowiedni wniosek Wydziału Wykonawczego — przy jednoczesnym ustaleniu, aby w sprawach, objętych uchwałą N. R. A. z dnia 25 maja 1946 r., adwokaci byli zobowiązani w składanych przez nich sprawozdaniach wskazywać wysokość pobranego honorarium.

Jednocześnie N. R. A. stwierdziła, że podejmowanie się obron z wyboru w sprawach z dekretu z dn. 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz. U. R. P. Nr 5, poz. 16) wymaga szczególnej ostrożności ze strony podejmującego się obrony adwokata, który, przyjmując sprawę, winien rozważyć, czy podjęcie się przezeń obrony z wyboru da się usprawiedliwić wyjątkowymi okolicznościami sprawy i czy nie będzie pozostawać w sprzeczności z dobrem Narodu i Państwa oraz z godnością adwokata.

Wydział Wykonawczy Naczelnej Rady Adwokackiej postanowił:

uznać za niedopuszczalne załatwianie przez adwokata-radcę prawnego przedsiębiorstwa państwowego jakichkolwiek spraw w zakresie prywatnej praktyki tak na terenie Ministerstwa, któremu podlega dane przedsiębiorstwo, jak i na terenie innych przedsiębiorstw państwowych, podległych temu samemu Ministerstwu, jak również prowadzenie w zakresie prywatnej praktyki spraw sądowych przeciwko temuż Ministerstwu lub współpodległym Ministerstwu przedsiębiorstwom państwowym.

Wydział Wykonawczy N. R. A. wyszedł z zasad następujących:

Już w uchwale z dnia 23 października 1948 r. Wydział Wykonawczy wyjaśnił, że zajmowanie przez adwokata stanowiska radcy prawnego instytucji państwowej lub przedsiębiorstwa państwowego nakłada na adwokata nie tylko obowiązek sumiennego załatwiania powierzonych mu spraw, lecz i obowiązek dbania o interesy Skarbu Państwa reprezentowane przez daną instytucję lub przedsiębiorstwo państwowe.

Jakkolwiek w przypadku interes Skarbu Państwa jest ograniczony do tego odcinka, na którym adwokat będący radcą prawnym jest czynny, to jednak nie można zapominać o tym, że w przypadku, gdy insty-

tucja publiczna lub przedsiębiorstwo państwowe są podporządkowane wraz z innymi instytucjami lub przedsiębiorstwami państwowej władzy nadrzędnej takiej np. jak Ministerstwo, zachodzi pomiędzy nimi wewnętrzny związek, który adwokata-radcę prawnego zobowiązuje do lojalności w pierwszym rzędzie w stosunku do władzy nadrzędnej, następnie zaś i w stosunku do jednostek podległych wspólnej władzy nadrzędnej. Poza tym, tam, gdzie zachodzi stosunek zależności lub choćby tylko współzależności może powstać — zwłaszcza, jeśli chodzi o przedsiębiorstwa branżowo pokrewne i związane stosunkiem współpracy, domniemanie, iż adwokat, będący radcą prawnym jednego z przedsiębiorstw podległych wspólnej władzy, mógłby przy załatwianiu spraw, wchodzących w zakres jego prywatnej praktyki, wyzyskać swoje stosunki i znajomości celem uzyskania pomyślniejszego załatwienia sprawy dla swego klienta. Ponieważ adwokat postępowaniem swoim nie może stwarzać nawet pozorów tego, że działa on w sposób niewłaściwy, z uchybieniem godności i etyce adwokackiej, przeto adwokat, pozostający na stanowisku radcy prawnego jednego z takich przedsiębiorstw, powinien powstrzymać się od wszelkiej interwencji na terenie innego tego rodzaju przedsiębiorstwa państwowego.

REGULAMIN OGÓLNY PRACY ZESPOŁOWEJ W NOTARIACIE

W poprzednim zeszycie (str. 330) przedstawiliśmy założenia ogólne pracy zespołowej w Notariacie, zapowiadając opublikowanie obowiązującego w tym względzie Regulaminu Ogólnego, którego brzmienie jest następujące:

W celu stworzenia notariatowi polskiemu najodpowiedniejszych warunków wykonywania powierzonych mu czynności w sposób zgodny z interesami i dążeniami rozwojowymi Państwa i szerokich warstw świata pracy,

w celu stworzenia warunków skutecznego współdziałania w dziele przebudowy społeczno-gospodarczej Państwa i włączenia notariatu do akcji zwalczania w życiu gospodarczym tendencji destrukcyjnych i wstecznych poprzez mocne podkreślanie społecznej treści obowiązujących ustaw i przez należytą selekcję dokonywanych przez notariat czynności,

w celu wreszcie utrzymania właściwej postawy społecznej, poziomu etycznego i zawodowego notariatu oraz stworzenia skutecznych warunków kontroli nad realizacją powyższych założeń.

Notariat polski, działając przez Konferencję Prezesów i Wiceprezesów Rad Notarialnych, w porozumieniu z Kołem Zw. Prac. Not. przy Zw. Zaw. Prac. Handl. i Biur. R. P., nie naruszając ogólnych zasad prawa o notariacie, postanowił pracę wewnętrzną notariatu oprzeć na zasadach pracy zespołowej i w związku z powyższym uchwalił następujący Regulamin Ogólny:

I. Rady Notarialne tworzą zespoły zawodowe we wszystkich tych miejscowościach, gdzie lokalne warunki pozwalają na zorganizowanie pracy zespołowej. Członkami zespołu są notariusze i wszyscy pracownicy kancelarii notarialnych.

1. Najmniejszy zespół tworzą dwaj notariusze, urzędujący w jednej miejscowości, największy zespół nie powinien przekraczać liczby 25 notariuszów.

2. W razie tworzenia w danej miejscowości zespołu, należenie do zespołu tych kancelarii, które posiadają ku temu warunki, jest obowiązkiem zawodowo zaleconym.

3. W miejscowościach, gdzie tylko pewna ilość spośród kancelarii notarialnych posiada warunki pracy zespołowej, tworzą one zespół; pozostali notariusze po powstaniu odpowiednich warunków przyłączą się do tego zespołu, a do czasu tego powiążą się z utworzonym zespołem przez ustalone zasady współdziałania zawodowego.

4. Zespoły działają na podstawie niniejszego regulaminu ogólnego oraz na podstawie regulaminów wewnętrznych, uchwalanych indywidualnie dla każdego zespołu przez zebranie zespołowe.

5. Nadzór nad działalnością zespołów wykonują właściwe Rady Notarialne.

II. 1. Organami zespołu są: a) Zebranie zespołowe, b) Kierownik zespołu.

Zebranie zespołowe tworzą wszyscy notariusze danego zespołu oraz delegaci kancelarii notarialnych, wybrani przez pracowników po jednym z każdej kancelarii.

Przy Kierowniku zespołu tworzy się Rada zespołu, składająca się z 2 notariuszów i 2 przedstawicieli pracowników w zespołach, obejmujących więcej aniżeli 10 kancelarii, i z 1 notariusza

i 1 przedstawiciela pracowników w zespołach poniżej 10 kancelarii.

2. Do zakresu działania Zebrania zespołowego należą:

a) wybór Kierownika Zespołu spośród kandydatów przedstawionych przez Radę Notarialną,
b) wybór członków Rady zespołu,
c) uchwalanie regulaminu wewnętrznego i jego zmian,
d) zatwierdzanie planu pracy i gospodarki zespołu.

Na zebraniach zespołowych przewodniczy Kierownik zespołu. Uchwały zapadają zwykłą większością głosów; w razie równości głosów decyduje głos przewodniczącego.

3. Kierownik zespołu i Rada zespołu wybierani są zwykłą większością głosów na przeciąg jednego roku z prawem ponownego wyboru.

Do zakresu działalności Kierownika zespołu należą następujące sprawy:

a) kierowanie działalnością zespołu i rozstrzyganie w tym zakresie wszystkich spraw,
b) zwoływanie zebrań zespołowych w miarę potrzeby oraz dorocznego w miesiącu maju każdego roku,
c) realizowanie zasad i celów pracy zespołowej oraz jej koordynowanie z zespołami, działającymi w tej samej miejscowości,
d) sprawowanie kontroli nad działalnością członków zespołu w zakresie ich postawy społecznej i etyczno-zawodowej,
e) kierowanie do Rady Notarialnej i Związku Zawodowego wniosków o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciwko tym członkom zespołu, którzy znajdą się w kolizji z przyjętymi przez zespół zasadami postępowania zespołowego.

Kierownik zespołu w razie swej nieobecności wyznacza spośród członków Rady zespołu swego zastępcę.

Rada zespołu jest organem doradczym Kierownika zespołu. W sprawach ważniejszych Kierownik zasięgać będzie opinii Rady zespołu i będzie uzgadniać z nią swoje stanowisko.

III. 1. Kierownik prowadzi biuro zespołu.

2. Osoby zamierzające dokonać czynności notarialnej winny zgłosić się do biura zespołu w celu uzyskania skierowania do notariusza. Kierownik winien zapoznać się ogólnie z treścią zamierzonej czynności.

Co do osoby notariusza, to Kierownik powodować się winien życzeniem zainteresowanych stron; w przypadku braku w tym względzie wyraźnego życzenia, lub w przypadku, gdy ono nie może być uwzględnione, kierownik przydzieli czynność innemu notariuszowi, biorąc przy tym pod uwagę równomierność obciążania pracą każdego członka zespołu.

3. Sporządzający czynność notariusz oblicza jej koszty, wyszczególnia je na specjalnej asygnacie i kieruje strony do biura zespołu, gdzie kierownik po ustaleniu zasadności żądanych opłat, zleci kasie zespołu przyjęcie ich.

Żadne wpłaty w związku z czynnościami notarialnymi nie mogą być dokonywane poza kasą zespołu.

4. Kierownikowi zespołu przysługuje prawo sprawdzenia sposobu i prawidłowości dokonanych czynności.

W wypadku stwierdzenia jakichkolwiek uchybień, kierownik obowiązany jest żądać od notariusza wyjaśnień i ewentualnego usunięcia uchybień.

Notariusz nie może odmówić kierownikowi zespołu udzielenia żądanych wyjaśnień.

5. Kierownik zespołu co najmniej raz na kwartał zwołuje ogólne zebranie członków zespołu z udziałem notariuszów i pracowników sąsiednich miejscowości nie objętych zespołami.

Na zebraniach tych omawiane będą sprawy bieżące zespołu, kwestie z praktyki notarialnej na tle bieżącego ustawodawstwa oraz aktualne zagadnienia polityczne i gospodarcze.

IV. Koszty związane z prowadzeniem zespołu potrącane będą z wpływów, przypadających notariuszom.

Wysokość potrąceń oraz sposób rozliczania się z członkami zespołu ustalą wewnętrzne regulaminy poszczególnych zespołów.

V. Regulamin niniejszy wchodzi w życie w dniu 1 maja 1950 roku, z tym, że postanowienie p. III ust. 3 o dokonywaniu wpłat w kasach zespołów będzie realizowane w miarę rozwiązywania trudności technicznych, związanych z tworzeniem w zespołach wspólnych kas.

W związku z utworzeniem zespołów notarialnych, w oparciu o Regulamin Ogólny pracy zespołowej w Notariacie, zawarty został między Izbami Notarialnymi a Związkiem Pracowników Handlowych i Biurowych R. P. — Kołem Pracowników Kance-

larii Notarialnych odpowiedni układ, regulujący wewnętrzne stosunki pracy w Notariacie.

WALNE ZGROMADZENIA NOTARIUSZÓW — 1950

Zgodnie z postanowieniem art. 27 § 2 pr. o not. odbywają się w miesiącu maju rb. tegoroczne zwyczajne Walne Zgromadzenia Notariuszów we wszystkich Izbach Notarialnych (Zgromadzenia odbędą się w okresie między 20 a 31 bm.).

Na podstawie art. 28 pr. o not. Walnym Zgromadzeniom Rady Notarialne przedłożą do zatwierdzenia sprawozdania ogólne i zamknięcia rachunkowe za rok 1949/50, jako też preliminarze budżetowe Izb Notarialnych na rok 1950/51. Walne Zgromadzenia dokonają też częściowych wyborów do Rad Notarialnych. Ponadto omawiane będą sprawy ogólne z zakresu działania notariatu, przedstawione przez Rady Notarialne lub zgłoszone w każdej Izbie na 14 dni przed terminem Zgromadzeń przez co najmniej dziesięciu członków.

Sprawozdanie sumaryczne, obejmujące wszystkie Walne Zgromadzenia, podamy — jak corocznie — w następnym zeszycie.

XLIII KONFERENCJA PREZESÓW I WICEPREZESÓW RAD NOTARIALNYCH

W dniach 5 i 6 maja rb. obradowała w Toruniu XLIII Konferencja Pr. i Wpr. R. N. — pod przewodnictwem Not. St. Czuba, Prezesa R N. w Katowicach.

Konferencja rozważyła wszystkie najważniejsze bieżące sprawy zawodowe — w następujących dziedzinach: pozycji notariatu, pracy zespołowej w notariacie, kwestii pracowniczej, personalii i obciążeń notarialnych, wewnętrznych spraw organizacyjnych, zagadnień praktyki i projektów nowych aktów ustawodawczych. Ponadto Konferencja omówiła sprawy, związane z tegorocznymi zwyczajnymi Walnymi Zgromadzeniami Notariuszów we wszystkich Izbach Notarialnych.

W całodziennych dwudniowych obradach, toczących się — jak zawsze — w atmosferze zaufania koleżeńskiego pod znakiem troski o dobro publiczne, XLIII Konferencja P. i Wpr. R. N. dokonała wydatnej pracy, której wyniki znajdą wyraz w dalszych poczynaniach zbiorowych notariatu.

DYŻURY KANCELARII NOTARIALNYCH

W ramach współpracy zespołowej zorganizowane zostały w kilku Izbach Notarialnych (niezawodnie i pozostałe — zgodnie z zaleceniem

XLIII Konferencji Pr. i Wpr. R. N. — pójdą za tym przykładem) popołudniowe dyżury kancelarii notarialnych w większych ośrodkach miejskich — po jednej każdego dnia. Dyżury te mają na celu umożliwienie ludziom pracy załatwianie naglących czynności notarialnych, zwłaszcza w zakresie poświadczeń, bez konieczności odrywania się od zajęć zawodowych.

Przedstawiona inicjatywa niezawodnie przyjęta będzie przez zainteresowane osoby z uznaniem, o czym świadczą też stosowne wzmianki w prasie lokalnej. Inicjatywa ta odpowiada niezawodnie realnej potrzebie życia i jest korzystna również ze stanowiska wydajności pracy ludzi, którzy dla załatwienia jakiejś sprawy w kancelarii notarialnej muszą przerywać swoje zajęcia.

50-ty ZESZYT „PAŃSTWA I PRAWA"

Na czele tegorocznego zeszytu 4. (50-go w ogólnej kolejności) czasopisma „Państwo i Prawo" opublikowane zostało następujące oświadczenie w związku ze zmianą składu **Komitetu Redakcyjnego:**

Mając na uwadze potrzebę pogłębienia współpracy członków Komitetu Redakcyjnego, Naczelne Władze Zrzeszenia Prawników Demokratów postanowiły powołać Komitet Redakcyjny, złożony z osób mających możność brania stałego udziału w pracach redakcyjnych i za nie odpowiedzialnych.

Władze Naczelne Zrzeszenia Prawników Demokratów wyrażają przy tym gorące podziękowanie ustępującym członkom Komitetu Redakcyjnego za współpracę i wkład w dotychczasowy rozwój pisma.

Nowy skład Komitetu Redakcyjnego „Państwa i Prawa" jest następujący:

Wacław Barcikowski, **Stanisław Ehrlich** (redaktor naczelny), **Maurycy Jaroszyński**, **Jerzy Jodłowski**, **Leon Kurowski**, **Leszek Lernell**, **Jerzy Marowski**, **Marian Muszkat**, **Czesław Nowiński**, **Henryk Podlaski**, **Stefan Rozmaryn**, **Stanisław Śliwiński**, **Jan Wasilkowski.**

•

Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa", która wydaje „Państwo i Prawo", jako organ Zrzeszenia Prawników Demokratów, z okazji wydania 50-go zeszytu pisma ufundowała coroczne **nagrody naukowe** „Państwa i Prawa", a mianowicie: za najlepsze prace doktorskie (dwie nagrody — 150.000 i 100.000 zł) oraz za najlepszą pracę habilitacyjną (jedna nagroda — 250.000 zł).

Na czele zesz. 4 (50) r. b. „Państwa i Prawa“ opublikowane zostały: zatwierdzony przez „Prasę“ w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty regulamin Sądu Konkursowego oraz pismo okólne Ministerstwa Oświaty do Rektorów Uniwersytetów i Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w sprawie przedstawiania prac konkursowych.

WYŻSZA SZKOŁA PRAWNICZA

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 1. IV. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 13, poz. 126) dotychczasowa Szkoła Prawnicza im. Teodora Duracza z dniem 1 maja rb. przekształcona została na **Wyższą Szkołę Prawniczą im. Teodora Duracza**, jako państwową wyższą szkołę zawodową, działającą pod bezpośrednim nadzorem Ministra Sprawiedliwości.

SĄD NAJWYŻSZY W STOLICY

Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia rb. ustalony został termin przeniesienia Sądu Najwyższego z powrotem do stałej siedziby w Warszawie — na dzień 1 maja 1950 r. (Dz. Urzęd. Nr 3, poz. 11).

Jak wiadomo, Sąd Najwyższy miał swą tymczasową siedzibę w Łodzi. Obecnie — po powrocie do stolicy — Sąd Najwyższy mieści się w świeżo odremontowanym skrzydle monumentalnego gmachu Sądów przy ulicy Leszno.

ORGANIZACJA SĄDÓW

Z dniem 1 czerwca rb. zniesiony został Sąd Grodzki w Łobżenicy — z włączeniem jego obszaru właściwości do okręgów S. Gr. w Nakle i Wyrzysku (Dz. Ust. Nr 19, poz. 164).

Z dniem 1 maja rb. dokonane zostały następujące zmiany granic okręgów Sądów Grodzkich:

w Zgierzu i Łodzi oraz w Pabianicach i Łodzi (Dz. Ust. Nr 9, poz. 99);

w Grudziądzu i Brodnicy oraz w Świeciu i Chełmnie (Dz. Ust. Nr 12, poz. 121).

PRZEPISY I WYJAŚNIENIA

TERENOWE ORGANY JEDNOLITEJ WŁADZY PAŃSTWOWEJ

W Nr. 14 Dz. Ust. pod poz. 130 ogłoszona została fundamentalna ustawa z 20. III. 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, którą zaznaczyliśmy już w poprzednim zeszycie (str. 340).

Ustawę poprzedzają ustalenia motywacyjne, stwierdzające, że ustawa ma na celu:

dalsze pogłębienie demokratyzacji Polski Ludowej przez jeszcze pełniejszy udział mas pracujących w rządzeniu Państwem i skupienie w radach narodowych pełni władzy ludowej w terenie oraz dalsze wzmocnienie Państwa Ludowego i przyśpieszenie budowy socjalizmu w Polsce.

W istotnych swych przepisach ustawa stanowi, co następuje:

Wybierane przez ludność rady narodowe są terenowymi organami jednolitej władzy państwowej w gminach, miastach i dzielnicach większych miast, w powiatach i województwach.

Rady narodowe utrzymują stałą więź z masami pracującymi i wszechstronnie wykorzystują ich inicjatywę, w szczególności przez rozpatrywanie postulatów, życzeń i zażaleń ludności, przez przyciąganie obywateli do współpracy w komisjach i do udziału w masowych akcjach społecznych, przez odbywanie publicznych posiedzeń i przez składanie publicznych sprawozdań z działalności rad narodowych.

Jako terenowe organy jednolitej władzy państwowej rady narodowe:

1) kierują na swoim terenie działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną,

2) zapewniają ochronę porządku publicznego i czuwają nad przestrzeganiem praworządności demokratycznej,

3) ochraniają własność społeczną i prawa obywateli,

4) współdziałają w umocnieniu obronności Państwa,

5) wydają przepisy prawne w ramach uprawnień nadanych im przez ustawy,

6) wybierają i odwołują prezydium rady narodowej oraz powołują komisje rady narodowej,

7) kierują działalnością swoich organów i rozpatrują ich sprawozdania,

8) uchwalają w ramach narodowego planu gospodarczego terenowe plany gospodarcze i nadzorują ich wykonanie,

9) uchwalają w ramach jednolitego budżetu państwowego terenowe budżety i nadzorują ich wykonanie,

10) stanowią o terenowych daninach, opłatach i świadczeniach, w ramach uprawnień nadanych im przez ustawy,

11) wykonują kontrolę społeczną działalności urzędów. przedsiębiorstw, zakładów i instytucji.

Rady narodowe obradują na **sesjach.**

Rady narodowe powołują dla poszczególnych dziedzin swojej działalności **stałe komisje,** które z ramienia rady wykonują nadzór nad działalnością jej organów, przygotowują projekty ważniejszych uchwał rady, sprawują kontrolę społeczną, utrzymują stałą i ścisłą więź z masami pracującymi.

Działające kolegialnie **prezydium rady narodowej** jest jej organem wykonawczym i zarządzającym.

Rada narodowa wybiera przewodniczącego prezydium rady narodowej, jego zastępców oraz sekretarza i członków prezydium.

Prezydium rady narodowej sprawuje na podległym sobie terenie wszystkie funkcje wykonawcze władzy państwowej w ramach obowiązujących przepisów.

Przewodniczacy prezydium rady narodowej: czuwa nad należytym wykonaniem uchwał rady i wytycznych władz zwierzchnich. kieruje pracami prezydium i jest odpowiedzialny za wykonanie uchwał prezydium, przygotowuje i zwołuje posiedzenia prezydium rady oraz ustala porządek dzienny jego obrad, kieruje działalnością wydziałów prezydium i kontroluje ich pracę.

Poszczególnymi dziedzinami spraw, należących do właściwości rad narodowych, zarządzają **wydziały prezydium**, które są w swej działalności podporządkowane radzie narodowej i jej prezydium oraz rzeczowo właściwemu wydziałowi prezydium rady narodowej wyższego stopnia. Wydziały prezydium wojewódzkiej rady narodowej są w swej działal-

ności podporządkowane wojewódzkiej radzie narodowej i jej prezydium oraz Radzie Ministrów i właściwym ministrom.

Zwierzchni nadzór nad radami narodowymi sprawuje **Rada Państwa.**

Rada Państwa może rozwiązać radę narodową i zarządzić nowe wybory, jeżeli rada narodowa swoją działalnością narusza przepisy prawa lub zasadniczą linię polityki Państwa albo nie wykonuje swoich zadań.

Rada Państwa może uchylić uchwałę rady narodowej lub jej prezydium, jeżeli uchwała jest sprzeczna z prawem lub niezgodna z zasadniczą linią polityki Państwa.

Z tychże przyczyn rada narodowa wyższego stopnia może uchylić uchwałę rady narodowej niższego stopnia lub jej prezydium.

Tak samo prezydium rady narodowej wyższego stopnia może uchylić uchwałę prezydium rady narodowej niższego stopnia. Rada Ministrów może z tych samych przyczyn uchylić uchwałę prezydium wojewódzkiej rady narodowej.

Prezydium rady narodowej wyższego stopnia może zawiesić wykonanie uchwały rady narodowej niższego stopnia i przedstawić sprawę do rozstrzygnięcia na najbliższym posiedzeniu swojej rady narodowej.

Rada Ministrów może zawiesić wykonanie uchwały wojewódzkiej rady narodowej i przedłożyć sprawę do rozstrzygnięcia Radzie Państwa.

Ustawa **znosi:**

związki samorządu terytorialnego (majątek dotychczasowych związków samorządu terytorialnego z mocy prawa staje się majątkiem Państwa), stanowiska wojewody, wicewojewody, starosty, wicestarosty, prezydenta i wiceprezydenta miasta, burmistrza, wiceburmistrza oraz wójta i podwójciego, wydziały wojewódzkie i powiatowe oraz zarządy miejskie i zarządy gminne, urzędy wojewódzkie i starostwa, wszystkie terenowe władze pierwszej i drugiej instancji, podległe dotychczas Ministrom: Finansów, Oświaty oraz Pracy i Opieki Społecznej, jak również Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego.

Rady narodowe oraz ich organa przejmują dotychczasowy zakres właściwości zniesionych organów odpowiedniego stopnia.

Rada Ministrów za zgodą Rady Państwa wyda szczegółowe przepisy uzgadniające, przejściowe i wykonawcze, które okażą się niezbędne dla wprowadzenia w życie nowej organizacji terenowych organów jednolitej władzy państwowej. W szczególności m. in. przepisy te uregulują: tryb i terminy przejęcia przez prezydia rad narodowych odpowiedniego stopnia i ich wydziały — zakresu właściwości organów zniesionych oraz tryb wydawania i ogłaszania przepisów prawnych.

W związku z ustawą o terenowych organach jednolitej władzy państwowej promulgowana została *ustawa konstytucyjna* z 20. III. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 14, poz. 129), *zmieniająca Ustawę Konstytucyjną o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzplitej Polskiej* z 19. II. 1947 r. (Dz. Ust. Nr 18, poz. 71).

Zmiany, dotyczące art. 4, 16 i 20, polegają na odmiennym ujęciu zakresu właściwości Rady Państwa w odniesieniu do terenowych organów władzy państwowej (art. 16 pkt. a) oraz na skreśleniu odpowiednich wyrazów traktujących o samorządzie terytorialnym (art. 4 ust. 1 i art. 20 ust. 2).

ORGANIZACJA WŁADZ NACZELNYCH

Z mocy ustawy z 7. III. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 10, poz. 101) urząd Ministra Skarbu przekształcony został w urząd *Ministra Finansów,* do którego zakresu działania należy — „realizowanie polityki finansowej Rządu na podstawie narodowego planu gospodarczego i kierowanie sprawami finansowymi gospodarstwa narodowego".

Dotychczasowy zakres działania Ministra Skarbu zachowuje moc tylko do czasu wydania przez Radę Ministrów rozporządzenia, określającego zakres działania Ministra Finansów.

Dotychczasowy ustrój władz administracji skarbowej zachowuje moc tylko do czasu wydania przez Radę Ministrów rozporządzenia, określającego organizację i zakres działania terenowych organów, podległych Ministrowi Finansów.

Ustawa znosi urząd Głównego Pełnomocnika Rządowego do spraw podatku gruntowego, którego uprawnienia przechodzą na Ministra Finansów.

Tymczasowa organizacja Ministerstwa Finansów ustalona została uchwałą Rady Ministrów z 1. IV. 1950 r. (Monitor Polski Nr A-42, poz. 477). Według tej uchwały Ministerstwo Finansów składa się z:

1) Gabinetu Ministra oraz Departamentów: 2) Organizacyjno-Administracyjnego, 3) Kadr i Szkolenia Zawodowego, 4) Budżetu Państwa, 5) Budżetów Administracyjnych, 6) Budżetów Społecznych i Kultural-

nych 7) Finansów Przemysłu, 8) Inwestycji i Budownictwa, 9) Finansów Handlu, 10) Finansów Rolnictwa i Leśnictwa, 11) Finansów Komunikacji, Żeglugi i Łączności, 12) Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (Biura), 13) Kontrolno-Rewizyjnego, 14) Kontroli Wewnętrznej, 15) Księgowości, 16) Bankowego, 17) Zagranicznego, 18) Dochodów Państwowych, 19) Podatków Miejskich, 20) Podatków Wiejskich, 21) Ceł, 22) Ubezpieczeń, 23) Likwidacyjnego.

Ministrowi Finansów podlegają:

A. Urzędy, zakłady i instytucje: 1) Główny Inspektorat Ochrony Skarbowej, 2) Prokuratoria Generalna R. P., 3) Likwidator Agend Ministerstwa Aprowizacji, 4) Państwowy Zakład Emerytalny, 5) Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych, 6) Instytut Finansowy.

B. Banki: Narodowy Bank Polski oraz inne banki i instytucje kredytowe i oszczędnościowe.

C. Przedsiębiorstwa i monopole: 1) Państwowa Wytwórnia Papierów Wartościowych, 2) Mennica Państwowa, 3) Polski Monopol Loteryjny, 4) Biuro Organizacji Rachunkowości, 5) Przedsiębiorstwo Poszukiwań Terenowych, 6) „Warta" S. A.

*

Z mocy uchwalonej przez Sejm dnia 19 kwietnia rb. ustawy utworzone zostało *Ministerstwo Gospodarki Komunalnej*, którego zakres kompetencyjny obejmuje sprawy gospodarki komunalnej miast i wsi. Ustawa znosi równocześnie Ministerstwo Administracji Publicznej, przy czym sprawy wyznaniowe przechodzą do właściwości osobnego Urzędu do Spraw Wyznań, podległego Prezesowi Rady Ministrów. — (Dz. Ust. Nr 19, poz. 156).

Urząd Ministra Górnictwa i Energetyki ustawą z 7. III. 1950 roku (Dz. Ust. Nr 10, poz. 102) przekształcony został w urząd *Ministra Górnictwa*. Sprawy przemysłu energetycznego przekazane zostały do zakresu działania Ministra Przemysłu Ciężkiego.

Dnia 26 kwietnia rb. Sejm przyjął ustawę o utworzeniu *Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki* (sprawy, związane z nauką i szkołami wyższymi, wychodzą tym samym spod kompetencji Ministerstwa Oświaty).

*

W Nr A-46 Monitora Polskiego pod poz. 519 ogłoszona została uchwala Rady Ministrów z 1. IV. 1950 r. w sprawie *tym-*

czasowego statutu organizacyjnego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego.

Według statutu P. K. P. G. składa się z:

Prezydium, Kierowników Zespołów, Biur: Personalnego, Współpracy Gospodarczej, Budżetowo-Gospodarczego, Departamentów: Organizacyjno-Prawnego, Przemysłu, Rolnictwa i Leśnictwa, Budownictwa, Komunikacji i Łączności, Urządzeń Kulturalnych i Socjalnych, Drobnej Wytwórczości, Handlu, Planów Regionalnych i Lokalizacji, Inwestycji, Zatrudnienia, Płac i Norm, Techniki, Zaopatrzenia i Bilansów Materiałowych, Kosztów i Polityki Cen, Koordynacji Planów Gospodarczych.

Ponadto Przewodniczącemu P. K. P. G. podlegają: Główny Urząd Statystyczny, Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego, Centralny Urząd Drobnej Wytwórczości, Urząd Patentowy R. P., Główny Urząd Miar, Polski Komitet Normalizacyjny, Centralny Instytut Ochrony Pracy, Główny Instytut Pracy, Komisarz Gospodarki Energetycznej, Pełnomocnik do spraw budownictwa mieszkaniowego w Warszawie, Państwowa Komisja Etatów Gospodarczych, Sekretariat Komitetu Ekonomicznego R. M.

Przy P. K. P. G. działają: Główna Komisja Arbitrażowa, Państwowa Rada Telekomunikacyjna, Główna Komisja do spraw upaństwowienia przedsiębiorstw.

KOLEGIA MINISTERIALNE

Uchwała Rady Ministrów w sprawie *powołania Kolegiów w naczelnych władzach państwowych* (Monitor Polski Nr A-17, poz. 174) stanowi m. in., co następuje:

W Ministerstwach oraz w Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego tworzy się Kolegia, działające pod przewodnictwem Ministra, względnie Przewodniczącego P. K. P. G.

W skład Kolegium wchodzą Podsekretarze Stanu w Ministerstwie oraz członkowie, mianowani i odwoływani przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek Ministra z grona pracowników zajmujących kierownicze stanowiska w danym resorcie. Członkowie Kolegium mogą w stosunkach urzędowych obok dotychczasowego tytułu używać tytułu „Członek Kolegium Ministerstwa (nazwa)".

Kolegium jest stałym organem doradczym Ministra, który poddaje obradom Kolegium następujące sprawy:

1) rozpatrywanie i uchwalanie projektów planów pracy Ministerstwa oraz sprawozdań o wykonaniu tych planów;

2) rozpatrywanie i uchwalanie projektów zbiorczych planów gospodarczych resortu oraz sprawozdań o wykonaniu tych planów;

3) systematyczne rozpatrywanie sprawozdań o pracy departamentów (biur) i komisji, działających w danym Ministerstwie, jak również centralnych urzędów i instytucji podległych Ministrowi;

4) rozpatrywanie i uchwalanie projektów planów i metod sprawdzania pracy jednostek organizacyjnych, określonych pod 3);

5) rozpatrywanie i uchwalanie planu pracy i periodycznych wyników kontroli wewnętrznej w resorcie;

6) rozpatrywanie i uchwalanie projektów ustaw, dekretów i ważniejszych rozporządzeń, inicjowanych przez Ministerstwo;

7) rozpatrywanie i uchwalanie projektów instrukcji, okólników i zarządzeń Ministerstwa w sprawach, które Minister uzna za zasadnicze;

8) inne ważniejsze sprawy, dotyczące działalności resortu, poddane pod obrady Kolegium przez Ministra.

Uchwały Kolegium mają charakter doradczy, nie są ogłaszane i wymagają zatwierdzenia przez Ministra. W przypadku niezatwierdzenia uchwały Kolegium przez Ministra, Minister obowiązany jest zawiadomić o tym Prezesa Rady Ministrów.

Członek Kolegium może o uchwale Kolegium, zapadłej wbrew jego głosowi i zatwierdzonej przez Ministra, zawiadomić — z zachowaniem drogi służbowej — Prezesa Rady Ministrów.

Terminy utworzenia Kolegiów ustala Prezydium Rządu.

USTAWODAWSTWO SOCJALNE

Dnia 19 kwietnia r. b. Sejm uchwalił ustawę o **zabezpieczeniu socjalistycznej dyscypliny pracy** ogłoszoną w Dz. Ust. Nr 20 pod poz. 168 (uchwała Rady Ministrów co do usprawiedliwiania nieobecności w pracy — Monitor Polski Nr A-51, poz. 584).

W Nr. 13 Dz. Ust. ogłoszone zostały następujące ustawy:

pod poz. 122 — ustawa z 20. III. 1950 r. o zmianie ustawy o **czasie pracy w przemyśle i handlu;**

pod poz. 123 — ustawa z 20. III. 1950 r. zmieniająca ustawę o **urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu.**

Dnia 19 kwietnia r. b. Sejm uchwalił ustawę o **skróconym czasie pracy** szczególnie uciążliwej lub wykonywanej w szkodliwych warunkach. (Dz. Ust. Nr 20, poz. 174).

Dnia 19 kwietnia r. b. Sejm przyjął ustawę o zmianie dekretu o **ubezpieczeniu rodzinnym**, przyznającą prawo do zasiłku rodzinnego nie tylko z tytułu zatrudnienia matki, lecz również i ojca. (Dz. Ust. Nr 20, poz. 170).

Z dniem 1 stycznia r. b. w rozporządzeniu z 16. I. 1948 r. o przejściowym powierzeniu pracodawcom wypłaty zasiłków rodzinnych skreślony został § 7 (Dz. Ust. Nr 12, poz. 119), a tym samym po dniu 31 grudnia 1949 r. pracodawcom nie przysługuje ryczałtowy zwrot poniesionych wydatków za czynności, związane z wypłatą zasiłków rodzinnych.

Ustawą z 4. IV. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 17, poz. 139) utworzony został **Centralny Instytut Ochrony Pracy**, którego zadaniem jest prowadzenie i organizowanie prac naukowo-badawczych z dziedziny ochrony pracy.

Całokształt prawodawstwa socjalnego ostatniego okresu przedstawimy w następnym zeszycie — w opracowaniu autorskim.

SKŁADKI NA UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Z dniem 1 stycznia r. b. obowiązują nowe stawki opłat na ubezpieczenia społeczne, a to na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 1. IV. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 14, poz. 132), które uchyliło poprzednie w tej materii rozporządzenie z 8. III. 1949 r. (Dz. Ust. Nr 18, poz. 121).

Z zachowaniem podziału zakładów pracy na trzy kategorie (I — władze, urzędy, zakłady, instytucje, przedsiębiorstwa, gospodarstwa państwowe, II — zakłady, stanowiące własność prywatną lub będące w prywatnym użytkowaniu, III — pozostałe zakłady pracy) nowe rozporządzenie ustala następujące stawki procentowe składek na ubezpieczenia społeczne (pierwsza cyfra — łączna składka na różne ubezpieczenia, druga cyfra — składka na ubezpieczenie rodzinne, trzecia cyfra — składka na zabezpieczenie na wypadek bezrobocia):

I — 9,5 + 11,5 + 0 = 21% (poprzednio — 10 + 12 + 0 = 22%);

II — 16 + 12 + 2 = 30% (poprzednio — 16 + 12 + 2 = 30%);

III — 12 + 11,5 + 1,5 = 25% (poprzednio — 12,25 + 12 + 1,5 = 25,75%).

(Sprawa zakwalifikowania kancelarii notarialnych pod względem wysokości przypadających składek na ubezpieczenie społeczne pracowników jest w toku i we właściwym czasie będzie tu przedstawiona).

ZNIESIENIE IZB PRZEMYSŁOWO-HANDLOWYCH

Ustawą z 7. III. 1950 r. o Centralnym Urzędzie Drobnej Wytwórczości (Dz. Ust. Nr 10, poz. 104) zniesione zostały (art. 9) izby przemysłowo-handlowe oraz Związek Izb Przemysłowo-Handlowych.

Niektóre sprawy, należące dotychczas do zakresu działania tych izb, przekazane zostały właściwym zrzeszeniom przemysłu prywatnego i zrzeszeniom kupieckim.

Likwidację izb przeprowadzi Przewodniczący P. K. P. G., ewent. przez Prezesa Centralnego Urzędu Drobnej Wytwórczości.

Majątek izb przemysłowo-handlowych przechodzi na własność Skarbu Państwa. Przewodniczący P. K. P. G. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości określi tryb ujawniania w księgach wieczystych przejścia na własność Skarbu Państwa tego majątku.

CENTRALNE ZARZĄDY GOSPODARCZE

W Monitorze Polskim ogłoszone zostały w dalszym ciągu następujące zarządzenia o utworzeniu centralnych zarządów gospodarczych:

w Nr A-45 pod poz. 516 — w sprawie utworzenia **Centralnego Zarządu Technicznej Obsługi Rolnictwa;**

w Nr A-35 pod poz. 412 — w sprawie przekształcenia „Społecznego Przedsiębiorstwa Budowlanego" na **Centralny Zarząd Społecznych Przedsiębiorstw Budowlanych;**

w Nr A-32 pod poz. 367 — w sprawie utworzenia **Centralnego Zarządu Gazownictwa.**

Ponadto w Nr A-48 pod poz. 535 i nast. — w sprawie utworzenia pięciu centralnych zarządów z zakresu **przemysłu włókienniczego.**

Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego postawiony został z dniem 1 marca r. b. w stan likwidacji (Monitor Polski Nr A-32, poz. 373).

LEGALIZACJA STOWARZYSZEŃ

Na podstawie rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z 10. III. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 9, poz. 98) w sprawie **przystosowania stowarzyszeń do przepisów prawa o stowarzyszeniach** z 27. X. 1932 r. (z późniejszymi zmianami) — istniejące stowarzyszenia, opierające swój byt prawny na decyzjach, wydanych przed wejściem w życie powołanego prawa, winny do dnia 31 lipca r. b. dopełnić odpowiednich wymogów z art. 12 wzgl. art. 19 tegoż prawa, a to pod rygorem rozwiązania z samego prawa.

SKARBOWA EGZEKUCJA ADMINISTRACYJNA

W Nr. 17 Dz. Ust. pod poz. 151 ogłoszone zostało rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie sprzedaży ruchomości, zajętych w trybie **egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych** (dekret z 28. I. 1947 r. — Dz. Ust. Nr 21, poz. 84).

Rozporządzenie stanowi, że pewne

nie używane zajęte ruchomości mogą być przez urzędy skarbowe zbywane z wolnej ręki spółdzielniom oraz centralom przesiębiorstw uspołecznionych.

Jeżeli w tym trybie sprzedaż ruchomości nie dojdzie do skutku, następuje sprzedaż w zwykłym trybie z licytacji, która dochodzi do skutku również, gdy żaden z uczestniczących nie zaofiaruje ceny wyższej ponad cenę wywołania.

KWOTY PIENIĘŻNE W K. P. C.

Do odnotowanego w poprzednim zeszycie (str. 342) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 9. III. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 7, poz. 83) należy dodać (obwieszczenie Min. Spr. z 17. III. 1950 r. o sprostowaniu błędu — Dz. Ust. Nr 9, poz. 100):

w art. 575 § 1 k. p. c. kwota 3.000 zł uległa podwyższeniu do 10.000 zł (kwota miesięczna wolna od egzekucji, chyba że dochodzone są należności alimentarne).

Ustawa z 26. IV. 1950 r. o *właściwości sądów polskich w niektórych sprawach o rozwód* (Dz. Ust. Nr 20, poz. 175) dotyczy zawartych w czasie wojny 1939—1945 r. małżeństw z obywatelami b. Rzeszy Niemieckiej przez zamieszkałe w kraju osoby, które uzyskały obywatelstwo polskie na obszarze ziem zachodnich i Śląska przed zawarciem małżeństwa.

*

W Nr 19 Ust. pod poz. 162 ogłoszone zostało rozporządzenie Ministra Finansów z 20. IV. 1950 r., zmieniające *rozporządzenie wykonawcze* z 17. III. 1949 r. (Dz. Ust. Nr 15, poz. 98) do ustawy z 4. II. 1949 r. o *podatku od wynagrodzeń* (Dz. Ust. Nr 7, poz. 41). Rozporządzenie, uzupełniające §§ 7, 14 i 61, istotnych zmian nie wprowadza.

W Nr. 11 Dz. Urzęd. Min. Sk. pod poz. 63 ogłoszony został okólnik w sprawie *stosowania skal podatku dochodowego*. Okólnik podaje dla celów praktycznych skale, dotyczące „stopy pośredniej" podatku, którą należy stosować na podstawie art. 19 ust. 9 i 10 dekretu o podatku dochodowym (Dz. Ust. Nr 52, poz. 414, 1948 r.) w przypadkach zazębiania się kolejnych stopni dochodów.

W dalszym wykonaniu reformy bankowej (Dz Ust. Nr 52, poz. 412, 1948 r.) Minister Finansów rozporządzeniem z 18. IV. 1950 r. (Dz. Ust. Nr 19, poz. 160) ustalił przekazanie agend wyszczególnionych *komunalnych kas oszczędności* Bankowi Rolnemu oraz Bankowi Rzemiosła i Handlu.

Do niniejszego zeszytu załączony jest dodatek II — Adam Słomiński: „Pięć lat (1945—1949) prawa cywilnego".

WYKAZ TREŚCI TOMU I-1950

PAŃSTWO — ADMINISTRACJA — SĄDOWNICTWO

GOSPODARKA PLANOWA

PRZEPISY OGÓLNE PRAWA CYWILNEGO

PRAWO O ZOBOWIĄZANIACH

PRZEGLĄD NOTARIALNY

W III FAZIE WYDAWNICTWA

(I: KRAKÓW 1922-1933, II: WARSZAWA 1933-1939)

WYCHODZI RAZ W MIESIĄCU, EWENT. W ZESZYTACH POŁĄCZONYCH, W ŁĄCZNEJ OBJĘTOŚCI 500 DO 600 STRONIC DRUKU W KAŻDYM PÓŁROCZU, SKŁADAJĄCYCH SIĘ NA TOM W CIĄGŁEJ NUMERACJI STRONIC

REDAKCJA: WARSZAWA, UL. KAPUCYŃSKA Nr 6, TEL. 8.10.14.

ADMINISTRACJA: TORUŃ, UL. CHEŁMIŃSKA NR 6, TEL. 428.

Prenumerata — tylko **kwartalna. Za kwartał 1949 r. — 400 zł,** dla sędziów, asesorów i aplikantów zawodów prawniczych oraz pracowników notarialnych i sądowych — **250 zł.**

Cena poszczególnego zeszytu — zależna od objętości i osobno oznaczana. Cena niniejszego zeszytu **300 zł.**

Wpłaty — **wyłącznie przez PKO:** rachunek czekowy **Nr VI-1337 w Bydgoszczy** — „Przegląd Notarialny", Administracja, Toruń (z podaniem na odwrocie blankietu nadawczego tytułu wpłaty).

Zakłady Graficzne „Książka i Wiedza" w Toruniu, ul. Św. Katarzyny 4

Zam. nr 6 — 3.000 egz. — 2. 1. 50 — 18. 2. 50 — E 13703